HÁY JÁNOS

DZSIGERDILEN

A szív gyönyörűsége

(REGÉNY)

TÖRÖK KOROM

(ELBESZÉLÉSEK)

PALATINUS

HÁY JÁNOS

DZSIGERDILEN
(A szív gyönyörűsége)

*

TÖRÖK KOROM
(Elbeszélések)

PALATINUS

A borító Háy János
Török leventék c. képének
felhasználásával készült

Dzsigerdilen

A szív gyönyörűsége

Minden boldog vitéz egyformán boldog, de minden boldogtalan vitéz a maga módján boldogtalan. Ha felhasítanánk testük kosarát, bizony egy boldogtalan vitéznek sem volna hasonlatos a megkeseredett lelke, de kívülről a bőrre mintha mégis ugyanaz a kenőcs volna ráhúzva. Mintha közelebb állna egymáshoz egy boldogtalan vitéz s egy boldogtalan töröknyaló bérnönc, mint egy boldog vitéz s egy boldogtalan. Mintha mind, ki boldogtalan, egyformán boldogtalan vitéz volna, ahogyan a halottak halottak és az élők élők.

Úgy járunk mi is – mondta az atya a sírnál –, ahogyan Szilveszter testvérünk, akit elszólított az Úr, hogy földi testét porrá tegye, és sárnehéz lelkét felemelje a magasságokba, az öt nagy bolygó udvarába, a Jupiter holdjaira, a Nap meleg sugaraira vagy még annál is messzebb, szem nem tudja távolságokba, szem nem látja messzeségekbe.

Szilvesztert egyébként az ottállók közül senki nem tekintette testvérének, csupán megszokásból jöttek el a szertartásra, s hogy lássák, a gazembereknek is egyszer csak vége lesz, hatalmas hantok görögnek szörnyűséges testükre, hogy a mélybe fojtódjanak, s onnan soha többé ne tudhassanak kievickélni, még akkor sem, amikor megszólalnak a végítélet fenséges harsonái, mikor az Úr ébresztőt fúvat a keresztény nyájnak.

Szilveszter testvérünk a szandzsák befolyásos urai közé tartozott. A párkányi törökbíró őt hívta mindennemű peres ügyekben, amelyek főként adókról és tolvajlásokról szóltak. És Szilveszter futott, lovával sebesen végigszántott az ipolymenti úton, egy óra sem kellett neki, hogy odaérjen. Olyan formán tanúskodott – mesélik –, hogy a töröknek legyen az jó, s a földiknek rossz. Nem kellett ehhez fergeteges jogi fölkészültség, sem Werbőczy Hármaskönyvét, sem a törökkódexeket nem kellett ismerni. Gyakorta elég volt igent vagy nemet mondani. Oly egyszerűen zajlott az egész, mint mikor mátkáját az atya elé vezeti a férfi. A törökbírák végighallgatták a vádló szavait, majd a védőét, s aztán nemtörődöm egykedvűséggel, széles csillaköpenyüket birizgálva, föltették a kérdést:

– És most, hogy látszódjék, magas szultánunk magyarhoni követei mely nagyon elkötelezettjei az igazságnak, téged kérünk hitetlen atyafi, erősíts meg bennünket ítéletünkben vagy tedd semmissé azt! Mondd, török csapatunk derék harcosai elraboltak-e falvatokból magyar leányokat, apró gyermekeket s megannyi értékes marhákat?

Ekkor Szilveszter testvérünk sűrű hajlongások közepette csak ennyit mondott:

– Nem.

A törökbírák elégedetten vették tudomásul a helyeslést, a per után megveregették Szilveszter vállát, s némi pénzmagot tömködtek a zsebébe. Szilveszter pedig a pénzt pénzre rakta, s mikor már elégnek látszott, házat épített magának a falu fölé magasodó dombra, oda, ahol hajdanán egy malom állt. Hetente háromszor járt a törökhöz bíráskodni, s a fennmaradó időben gazdálkodott. Elvette a falu egyik módos gazdájának lányát, aki két kislányt szült neki, s remélni sem lehetett, hogy harmadikként fiú lássa meg az Úr fenséges napját és holdját.

Szilveszter testvérünk vitéznek egyáltalán nem volt mondható, s hogy boldog vagy boldogtalan volt-e, kit sem érdekelt. Aki nincstelen volt, úgy hitte, a pénz maga a boldogság, s akinek pénze volt elég, a törökkel való kapcsolatait irigyelte, mondván, ilyenformán még több pénzre lehet szert tenni. Ám ha szóba került, mikor egymáshoz keveredett a falusi népség, senki sem vallott irigységéről.

A szegények esküdöztek, hogy pénztelenül boldogabbak, mint a gazdagok, különösen a Szilveszter, hisz a lélek csak egy szál pendelyben perdülhet át Krisztusurunk gyöngyvilágába, s kinek fizetvény dagasztja a zsebét, az bizony evilágunkban marad, s ahogyan az Úr mondta, tevekként fogja halála után a Szahara homokját tapodni Allakra esküdött beduinokkal és súlyos árukkal a hátán. A gazdagok meg azt mondogatták: Nagy ára van a júdáspénznek. Szilvesztert majd – halálát követően – keselyűk tépdesik cafatokra, s a megnyirbált testdarabok a poklok legmélyebb bugyrába zuhannak, oda, ahol azt a szerencsétlent pörkölik a poklok őrei, aki elárulta a Megváltót.

És mind akként gondolta, hogy Szilveszter testén kígyók csuszakodnak és békák vartyognak, a bőr alatt pedig májkukacok és vesehernyók dulakodnak.

A négy fiú is így hitte. Semmiben sem hasonlítottak az árulóhoz, testük olyan volt, mint a selyem, szívük, mint a gyémánt: de kígyók siklottak szíveik jobb kamrájába, s békák ugrottak szíveik bal kamrájába, s a rémséges hidegállatok ott lakomáztak a mellkas alatt, törték a gyémántot és fonnyasztották a bőrt. Évre év telt, napok és holdak gördültek át az egek boltján, és a négy fiúból csak egy maradt e földi lét rabságában. S ennek az egynek, mielőtt végleg hátat fordít a temetői sokadalomnak, mielőtt elhagyja Szilveszter föld alá süllyesztett tetemét, az a feladata maradt, hogy elmesélje, miként özönöltek e nyirokállatok a szív mezejére.

1.

Abban a faluban születtem, ahol Szilveszter lakott. Én alig voltam tízéves, neki már gyerekei voltak, a két kislány. Apám és anyám soha nem ejtette ki száján Szilveszter nevét, méltatlannak érezték magukhoz, hogy akárcsak szóba is kerítsék őt. Nagyapám, amikor elmeséltem, mekkora ház épül a Malomdombon, hogy sziklányi kövek kerülnek a falba, csak annyit mondott: „Szélfújta hely az, fiam.” Engem, mennél kevesebbet hallottam felőle, annál jobban izgatott Szilveszter és a családja. Leskelődtem a kertjük végében, figyeltem, miként dagadoznak a gyermekek, a bőrük feszes és sima, mint a lakkozott hordók hasa. „Micsoda fenejó étkekkel tömhetik őket – gondoltam magamban –, micsoda jó kis ízek.” Beleszimatoltam a levegőbe, és csukott szememet a csillámló nap felé fordítottam, hogy a káprák között méginkább megjelenhessenek a sárga-barnára sült kalácsok, lekváros sütemények.

Úgy hittem, a dombi házból alagútrendszer indul, aminek egyik ága Párkány váránál bukik elő, ahol a török csapatok parancsnokai és a törvényhozó kádik tanyáznak, de ezen kívül se szeri, se száma a járatoknak, ahová a vidék hajdani rablói rejtették kincseiket.

Sejtésemre bizonyítékot maga Szilveszter szolgáltatott, hisz oly sokszor láttam őt elmenni hazulról, de visszajönni nem, vagy visszatérni, amikor elmenni nem látta senki. Egyre biztosabb lettem abban, hogy földmélyi kirándulásokat tesz ilyenkor. Nyomába szegődtem, figyeltem, mikor csak tudtam, gyanús volt minden lépése.

Egyszer aztán föltűnt neki a leskelődésem. Észre sem vettem, a hátam mögé lopakodott, megragadta a jobb karomat, szembe perdített magával.

– Mit akarsz? – kérdezte, s mielőtt válaszolhattam volna: arcul ütött. Nagyon erősen, fájdalmasan tapadt a keze az arcbőrömhöz.

Ekkor eldöntöttem, ezt a férfit örök életemben gyűlölni fogom, ha gonoszra gondolok, az ő képe jelenik meg előttem, ha pusztulásra gondolok, az ő pusztulását látom majd.

Most mégis róla beszélek és nincs bennem gyűlölet. Bár én vitéze lettem e honnak, ahogyan szüleim akarták. Apám azt mondta „Ha életed megmarad fiam, büszkék leszünk rád, ha kimúlik, öcséid állnak a helyedre, míg végérvényesen ki nem pusztul a hitetlen fenevad honunkból, míg el nem szólítja közülünk a töröknyalókat az Úr." S bár semmi hasonlóság nincs köztem és Szilveszter között, mégis úgy érzek, mintha magam is arcul csaptam volna egy gyereket, s innéttől a sorsom megpecsételődve: olyan mód zajlik, mint mindenkié, aki valaha is arcul csapott egy gyereket.

Mert bár dicső dolog a vitézség, a honért véghezvitt hőscselekedet, s a boldogtalanság más és más, mégsincs nagyobb erő, mely egymáshoz láncolná a földlakókat, mint sorsukban való szerencsétlenségük. S mikor Szilveszterről, a gyűlöltről beszélek, úgy érzem, magam kerülök szóba, az a férfi, aki túlélte e vérlocskos éveket, aki csillaszablyával törököt veszejtett és szeretetet nyert a honi lakosoktól, aki mégis egy lapra került az árulóval, hisz sorsukat egymásba fonta a boldogtalanság.

„Most föjjebbez a töröknél Szilveszter" – sustorogták többen is a temetőben, s nevettek a viccen. „Azám – szólt egy másik –, bezony a halál nem visel török-turbánt és nem visel labanc-sapkát és kuruc-sapkát, bezony a halált nem a sapka teszi, de akit elkap, azt beleteszi a hidegverembe, hogy a fagykukacok falhassanak belőle." Nevettek a gazember halálán, ezzel végre rendeződtek a dolgok, gondolták, Szilveszter elhalt, ők viszont most már biztosan megússzák. Biztatták magukat: Ugye-ugye, megérte ilyennek és olyannak lenni, és nem követni a bűnt, mert az Úr is ezt tanította: „Szedjétek ki a gonosz írt szívetekből, s ha így lészen, utolsó eljövetelemkor porhüvelyetekbe újra életet lehelek."

A temetői népeken hamarosan olyan önteltség és büszkeség, az örökélet afféle tudása vett erőt, hogy szinte feledték, mennyi, de mennyi bajság zúg már most is a testükben, hogy a lelkük, mint a valahai szélmalom, apró morzsalékokra őrli az élethez való minden erejüket, s hamarosan akként fognak elpusztulni, kikopni a földi világból, miként Szilveszter, akit íme, az atya testvérüknek nevezett a halálban.

Semmit nem változtak – gondoltam magamban –, hisz gyerekként nem csak Szilvesztert figyeltük, de láttuk a falu minden emberét és asszonyát, az élettől duzzadó fiatalokat és a rongyra váló öregeket. Sosem tudtak különbül viselkedni. Három percből állt az életük: a maguk felett való sajnálkozás percéből, az önviláguk dicséretének percéből és a mások elveszejtésének percéből. Bár voltak, akik méltóbb életet éltek, példájuk mit sem változtatott azon, ami a számos népséget jellemezte.

– Megpusztult a Lajosék malaca – kiabálták egymásnak, s közben csak azt vizslatták, a sajátjuk miként kövérül.

– Megdögletett szegény pára.

– Meg, hát meg.

S aztán kibökték:

– Nemtörődöm, lusta népség, hogyan is maradhatott volna élve az a szegény jószág. Különb életet választott magának, az Úr markába menekült.

És szidták őket bőszen. Az egyik hallani vélte, hogy az állat éjjelente éhségtől kínlódva vonyított bele a sötétségbe. Úgy beszéltek, mintha sosem hallották volna az istennek szentelt miséken a szerencsétlenül járt zsidó, Jób történetét, akinek mindene, mindene az enyészeté lett, holott oly szilárd volt a hitben, s oly szilárd a tisztességben.

Sokan gondolják, még a nálunknál fényesebb birodalmakban is, hogy mennél fenségesebb vidéken élnek az emberek, annál fenségesebbek a gondolataik, annál tisztább a lelkük, s melegebb a szívük. Bár némiképp hihető ez – itáliai utam során magam is megtapasztalhattam, mennyire nyitva a szíve az ottlakóknak, s ez magyarázható azzal a tünde napvilággal, ami bearanyozza ott a tájat –, de itt Sándorpusztán, ahol nem kevésbé fenséges a vidék, mint a latinoknál, mindez nem mondható el. Hiába a dúszöldű erdők s a halban bővelkedő folyók, amelyekről Galeotto is sokat mesélt (mondván: könnyebb azokból halat merni, mint egy sajtár vizet), a falusi népség semmivel sem volt különb, mint a törökfogta nagyvárosok lakói. Épp annyi rossz és jó erő működött az Ipoly kanyargó öblétől, s a Börzsöny erdeitől övezett vidéken, mint a budai vár alatti Krisztinaváros nyomornegyedeiben. És én itt nőttem föl.

– Megfáradtak erőid a végi harcokban – szólt valaki a mellettem állók közül, s én csak néztem rá, mint aki tudni sem bírja, miről beszél, miféle fáradtságot képzel a bajvívásba, ami éveken át vérem és kenyerem volt.

– Nem – mondtam –, temetésen vagyunk, és akként viselkedek.

Hirtelen a fejembe zúdultak a hatalmas ütközetek, amikor minden csapás a test erejének megmérettetése. Elégtételt vettünk Mohácsért, Egerért, Szigetvárért, a megölt, elrabolt és meggyötört emberekért, a halálra nyuvasztott országért. Magunk alá gyűrtük a kontyosokat, derékba törtük a lófarkas zászlókat, megterítettük a vívmezőket színre szín ruhákkal és vérrel. Kurjongatva lovagoltunk vissza a táborba, győzelmi örömtől eltelten, csak a kapitány arca maradt fakó, mintha mi sem történt volna: „Az létünket kell kardélre hányni – sziszegte örökkön az volna nekünk dicső érdem.” És mi semmit nem értettünk szavaiból, nem tudtuk, ki állna szemben ellenfeleinkkel, ha mi magunkat dobnánk a veszedelmes halálsárkány torkába, de ez a kapitányt egyáltalán nem érdekelte. S mikor visszakeveredtem, már a török kipucolása után, Budára, s láttam azt a veszettnagy örömöt, ami a városlakókon eluralkodott, láttam, életüket át akarják csenni a töröktől megszabadult világba, hogy eztán saját törvényeik láncait öltsék magukra, akkor csendültek fülembe újra a kapitány szavai.

Rohantam végig az utcákon, hogy kijussak a forgatagból, rohantam oda, ahol a harcok ékköve lakott:

– Íme, hát itt vagyok, a város, ahová menekültünk, kivet magából, s ha a te szíved gyöngye nem volna, ez nem lenne az én hazám – mondtam izgatottan. Ő álmából ébredt, s csak kicsit örült, hogy visszatértem, puhatenyerével végigszántott a karomon:

– Apró az én szívem, hogy a te testedet magába zárja. Majd eljön érted a perzsa nő, aki nem beszéli nyelved, mégis akként játszik rajtad, mintha hangszere lennél ujjainak. Aludt aztán tovább.

Akik a végvárakat megjárták, nem úgy sírnak, mint ki sajnál, mert temet, nem úgy, mint a lányok vagy a gyerekek, kívül nekik semmi, csak belül csorog minden, csorog nagyon, végig az összeszorult nyelőcsövön, bele a gyomorba, s onnét a vérerekbe, a belekbe, a

sejtekbe és minden kis pórusába a szervezetnek. Én úgy sírtam akkor, s tudtam, mit nyernem volt hivatott: elveszejtettem.

Ettől kezdve a csillogó penge már nem Köprülire áhítozott, sem nem más hitetlen fenevadra, minduntalan csak engem fenyegetett, hogy széjjelmarcangol, óriásistenek falatjává szabdal, először a testem, s nem áll meg ott, mert kardélre vettetik a lelkem is, hogy az Úr legfinomabb ujjmozdulatai sem lesznek képesek összeilleszteni. S ilyenformán sem a mennyek, sem a poklok tájaira nem kerülhetek, hisz mikoron megvizsgálják a túlvilági birodalmak őrei azt a semmire nem hasonló cafathalmot, fejcsóválva dobnak vissza az üres űrvilágba: Ez nem kell.

Nem kell. Sem földön, sem égben, sem a poklok mélyein: nem kell. Az övem csatja sem jelzi, ki voltam, mentém aranyos gombjai sem mesélnek arról, ami velem történt… S mikor mindezt kisírtam magamból ott a török nő házában Budán, a penge alábbhagyott fenyegetésében, hiszen miért kéne vágni rajtam, amikor amúgyis darabjaimban vagyok.

Körülállják a sírt, akik más halálában élvezik a túlélést. Nézem őket: akikkel felnőttem, most éppen olyanok, mint apáik, nagyapáik, anyáik és nagyanyáik voltak. Kiült arcukra mindenforma ránc, s kioltódott szemükből a puhaság. Lehetnék én is olyan, mint apám vagy anyám, ha élnének, de anyámat a párkányi szandzsákbég emberei szabdalták szét, mikor nem eresztette öléből azt a szőke kislányt, aki az én testvérhugom volt. A holdívű török szablyák először a karokat metszették le, jobb, aztán a bal, majd a lábakat, jobb, aztán a bal, végül a nyakat, amivel a vérző csonk megpróbált még a gyermekhez kapaszkodni. Apám anyám halálát követően dobta fejét a pusztulásnak, élete nem érhetett bele a békeévekbe. Mert anyám szíve a gyermekeiért dobolt, s apám szíve az anyámért dobolt, s a gyermek elpusztítása még két halált hozott. Nincs kire hasonlítanom.

Most itt vannak, akikkel együtt teltek az idők, ruhájuk koszlott, bőrük, mint a szíj, amivel simogatni nem, csak ütni lehet.

– Szórjuk hát a búcsú rögeit Szilveszter testvérünk földi porhüvelyére – szólt az atya, s olyan serény munka indult akkor, amilyent seidőkben nem láthatott bár utazó vagy ottlakos Sándorpusztán. A durván megmunkált tölgyfakoporsóra buhogtak a fagyott rögek, hideg későősz volt, összekeményedett már minden, ami összekeményedhetett, s a fákon levél sem, csak csuszamlós jég.

– És imával könyörögjünk az Úrhoz, hogy az eltávozott lelkét magához ölelje, abba a meleg égoduba, ahol az ő mindenszentjei vannak, Mária és József, a szent apostolok, s mind, kik föláldozták életüket az egy igaz Istenért.

Az atya úgy beszélt, ahogyan beszélnie kellett, de a földhányás izzasztó munkája mellett keveseknek jutott percük is akár, hogy imájukat gyors érthetetlenséggel elrebegjék, csak úgy foghegyről, mintha a szent szavak volnának inkább káromlások. Az asszony sem fordult szavaival evilágunk gazdája felé, és a lányok sem. Arcuk fehér volt, mintha egyre festették volna mindhármukat, nem fájt nekik a búcsú, nem hívták az eltávozót, hogy jönne már inkább vissza, s ne hagyja el őket, hogy miért kellett ilyen hamar, minden várható évkoroknál hamarabb, megelőzve az öregedést, miért kellett elmennie.

Megfordultam, hogy elhagyjam a temetőkertet, mert amit a tisztesség megkívánt, megtettem, s kicsit előbb is szerettem volna elindulni, mint a tömeg tenné, kedvem sem volt beszédbe jutni bárkivel is. Amint megfordultam, láttam, hogy a temető kerítése mellett egy karcsú nő surran el, messziről szépnek tűnt, szebbnek, mint azok, akik a sír körül

állongtak. Úgy ment, mintha bújna, mint ki nem akarná, hogy észrevegyék, de az ősztől tiszta fák látni engedték, hogy ott volt, s aki ismerte, felismerhette, de én csak sejteni véltem, hogy ki ő.

2.

A falu, melyet keletről a Börzsöny övez, nyugatról az Ipoly, történelmi múltra tekint vissza. A hegyek lábánál elfutó út nagy királyaink idején jelentős szerepet játszott a kereskedelemben. Ezen az úton jutott el a felvidéki bányavárosokból a nemesfém a királyi kincstárba. Mind a környező birtokok gazdáinak, mind az erdei bitangoknak kedvelt pénzszerző helye volt ez. Ki jogosan, ki jogtalanul, de megszerezte a magának valót, s hiába vettek a kereskedők panaszórát a királytól, mikor az uralkodó meglátta fényes öltözetüket, csak ennyit mondott:

– Jut is, marad is – s a továbbiakban szót sem akart váltani velük, mérgesen hessegette el őket a tanácsteremből, hogy ne rabolják az uralkodás oly drága idejét.

Az erdőséget hajdan Marion bíborerdőjének nevezték a régi szlávok, s a folyót Marionnak. Az öregek ma is tudják e szívetmetsző történetet, ami a két szerelmesről szól.

Valahai időkben, talán még az avarok s a latinok sem éltek akkor, amikor az andalusok népe belakta a vidéket. Egyszerű földművelő nép volt, eszközeiket kőből készítették, gabonájukat kézzel formázott agyagedényekben őrizték, és hogy gazdagabbá tegyék étkeiket s megszerezhessék a kőeszközökhöz szükséges tengerentúli obszidiánt, vörösfestéket bányásztak. Szinte az egész akkori világot ellátták festékkel. Tőlük vásároltak Távolázsiában csakúgy, mint a feketék birodalmában. Boldogan éltek, nemzedék nemzedéket követett, mindenki élete teljében feleségre lelt és férjre, s nem volt, kinek ne születhetett volna megannyi gyermeke. Sokadik századot élték már le e vidéken, s a rend, ami nemkevésbé az istenek szeretetét is tükrözte, megbomlani látszott.

Anda és Vanda falvak szomszédosak voltak egymással. Az andaiak Andában házasodtak, a vandaiak Vandában. Mindenki a maga falujában találta meg mátkáját – ez ősi andalus szokás volt. Egyszer azonban egy vandai férfi üzleti ügyekből átutazott Andába, s ahogyan járt és kelt ott az utcákon (mert fényesen virágzó falvak voltak ezek, seregnyi utcával, takaros paticsházakkal), egy asszony tűnt elé két kicsi gyermekkel. A férfi megtorpant, s az asszony nemkülönben, a szépségük miatt esetleg – ki tudhatja ezt ma már –, egy perc sem kellett és mélyen egymásba szerettek, pillantásaikon át belemerítkeztek egymásba, s hamarosan a testük is együvé vált. A két kicsi gyermek az Ipoly sekély vizében fröcsölt, s a férfi pedig a sás mögé vonta az asszonyt. Kibontotta a ruháját, s az asszony is bontogatni kezdett. Minden félrehajlott, ami eddig takart, még a sás is el-elfordította éles leveleit, s a zöld vonások között hasadt rések megteltek a bőr barna színével. Öl ölbe tapadt, a puha tenyerek ott simítottak, ahol kellett, s néha az óvatos szél is rásegített, hűs levegőt lapozgatott a bőrmelegben.

Aztán az asszony hazament, és a férfi is hazament. Lépdeltek el egymástól, el-el, messzire, s valamelyik visszaszólt: „Én nem a tiéd vagyok.” És a másik is szólt: „Én nem a

tiéd vagyok.” S bár tudták, nincs mi elszakíthatná őket egymástól, színre szín csak ennyit mondtak: „Nem.”

Hallotta ezt az egek királya, az andalusok őre, s látván a csalást, mély haragra gerjedt: mellét verte dühében és a haját tépte, s üvöltött is bele a magas égpusztába: „Az én rendem nem rend!” Megállította akkor hát a férfit, akit az andalusok Marlon néven ismertek, és ekként szólt hozzá:

– Állj meg, gyermekem! Megcsaltad az igazságot, de énérettem tetted: megbocsátok neked.

Amint az egek királya kiejtette a szót: megbocsátok, Marlon testéből burjánzó erdőség lett, hatalmas hegyekkel, völgyekkel, a hegyeken és a völgyeken égigérő bíborfenyőkkel és gyertyánfákkal.

Ekkor a teremtő fenség másik karjával az asszony után nyúlt, akit az andalusok Marion néven ismertek:

– Állj meg, asszony – szólt szigorú hangon –, megcsaltad az igazságot, de énérettem tetted, hogy a rend, amit testvéreidnek adtam, ne bomolhasson meg: megbocsátok neked.

Amint az egek királya kiejtette a szót: megbocsátok, Marion testéből gyöngyszínű folyó lett, ami a bíborszín erdő legfényesebb völgyét metszette.

A fenséges teremtő egymáshoz rendelte azt, ami egymáshoz való, s tette dicséri nevét. Ám amikor ezzel végzett, még mindig mély szomorúság uralkodott lelkén. Érezte, a bűn tőle ered, mégsem úgy cselekedett, ahogyan azt nagyistenektől megszoktuk. Nem tépte meg ruháját szégyenében, nem vallotta meg isteni tanácsnokainak, hogy a hiba fenségünktől ered, helyette azokat büntette, akik vétlenek, az ottmaradt andalusokat. Ezen perctől kezdve egyetlen andalus sem találhatta meg igaz szerelmét, s bár továbbra is sokasodtak és szaporodtak, a pénzmag még a megelőzőeknél is jobban gyűlt, de boldogságukat nem lelhették.

S ahogyan annak lennie kell: kihaltak a boldogtalanságukba beleunt andalusok, majd az őket követő avarok és latinok is. Végül szlávok lakták be a tájat, de az isteni átok mind továbböröklődött, s aztán mint a pestis, átjárta egész Európát, sőt az obszidián-bányász kelták szigetét sem kerülte el.

Sándorpuszta lakói mind a szlávok leszármazottai voltak. Valamikor a hetedik század közepén telepedtek meg itt, neveik és helységeik neve mind mutatja ősi honosságukat, s bár temetőkre a kutakodók nem bukkanhattak (a földhöz való jogosságukat ezért sokan megkérdőjelezték), én, aki szintén közülük való vagyok, biztosan tudom, hogy ittlétünk minden pannon népnél ősibb. S éppen ez a pár száz esztendő, amikorból hiányoznak a temetők, jelzi, miként terjedt a szlávbetegség szerte a világon.

Az ősi szlávok nem földelték el halottaikat, hanem hatalmas máglyákra pakolták, s mikor a test jól elégett, az apró porhamut beleszórták a szárnyaló szélbe. A szél pedig vitte serényen a szemcséket, mindenfelé, ahol ember lakozott, megtöltötte a tüdőírt a boldogtalanok maradékával.

S ki beleszippantott a levegőbe, kínzó prüszkölési rohamot kapott, a könnyei folyni kezdtek, s a nyála nemkevésbé, az egész elfacsarodott arca tiszta nyirok lett. Látni is szörnyű volt ezt a betegséget, de átélni egyenest rettenetes.

Az attikaiak leszármazottai, azok a bölcs és fenséges népek voltak – ki tudja hányadszor –, akik megnevezték a szlávporból származó betegséget: allergeia.

A betegség váratlan gyorsasággal terjedt. Kezdetben mindenki azt hitte, hogy a nedvek csorgása az egész, és semmi más, sokan még később sem értették, honnan az a mélységes boldogtalanság, ami úrfőként vigyázza egész Európát.

Mire én megszülettem a szlávok huszonharmadik nemzedékeként, kevesen tudtak a falu múltjáról, s az a kevés sem megőrződni, inkább elfelejtődni látszott. Akikkel együtt játszottam, nem tudták, kik voltak a szlávok, azt pedig végképp nem, hogy ki volt Marlon és Marion. Az arannyal megrakott szekerekről is tőlem hallottak először, s hogy az egész környék alagutak szövéndekét rejti, amelyből hajdanán bitangok és fegyveres rablók támadtak gyanútlan kereskedőkre, s hogy a kincs egy része, amit a tolvajok megszereztek, még mindig ott van elrejtve az alagút zugaiban, csak egy bejáratot kéne meglelnünk, és mind a miénk lehetne…

– Mit gondoltok – vetettem oda magabiztosan az ámuldozóknak –, Szilveszter miért a Malomdombon épített házat; a nagyapám is megmondta, ott fújnak a legerősebb szelek, éppen azért állt ott annakidején a szélmalom… Na, mire gyanakodtok?

Senki nem szólt. Törték a fejüket.

– Na jó, akkor megmondom: a Malomdombon van az alagútrendszer egyik bejárata, sőt, az egyetlen még működő bejárata, mert a többit régen beomlasztották azok, akik úgy hitték, visszajöhetnek a kincsért, ha a királyi fogdákból kiszabadulnak, de senki nem érkezett vissza. Onnan aztán senki, s a bejáratok a századok alatt végképp beomlottak… az egy kivételével.

Minden gyerek szeme megcsillanni látszott: aranyak, ékkövek, fegyverek és titokzatos keleti tárgyak… Hamarosan szövetséget kötöttünk, hogy közösen figyeljük Szilvesztert. Minden lépéséről tudásunk lesz.

Különösen a kerti járásra-kelésre kellett ügyelnünk, mert azt gyanítottuk, hogy a bejárat csakis a kertben lehet, mert senki nem merészelne ilyen ingatag helyen házat emelni egy üreg fölé. Gondoltuk, módszeresen lerajzoljuk az útirányokat, és ahol a legtöbb út találkozik, ott az alagút bejárata. A figyelést megkezdtük. Felosztottuk a napot: Bridorits Pál vigyázta a reggeleket, Kristóf János a délelőttöket, Pethő Gergely az ebédet követő órákat, jómagam pedig a késődélutánokat. Az éjszakai őrzést lehetetlen volt megszervezni. Úgy állapodtunk meg, hogy bárki, ha meg tud szökni otthonról, akár tíz-húsz percre is, az rögvest Szilveszter házához lopakodik, és kilesi, ami kileshető.

Ezek az éjszakák félelmetesek voltak. A sötét árnyakkal birkózva juthattunk el megfigyelőhelyünkre, a szél csak libbentett-lobbantott egyet az ágakon, és szörnyűséges fekete óriások keltek életre. Hatalmas markukkal tapogatták a csenevész lopakodó körül a levegőt, majd meg is fojtották, hol jobbról, hol balról támadtak, és hátranézni sem volt érdemes, hisz ott is állt belőlük egy vagy kettő. Sokszor el sem értünk a házig, visszazavart bennünket a rettenet, bár ezt másnap közülünk senki nem merte bevallani, oly nevetségesnek tűnt nappal az éji félelem.

Megbeszélés szerint mindennap az ebédet követően találkoztunk a vályogvetőgödörben, ami mind a széltől, mind a leskelődőktől megvédett bennünket. A gödör még nem füvesedett be, alig pár éve, hogy használták a vályogvető cigányok. Ezzel a mesterséggel kísérleteztek. Valójában a lovakhoz értettek meg a vasas munkákhoz, de amikor a végvárak megteltek, újabb harcosok felfegyverzésére nem volt szükség, s a törökök cárja sem küldött sereget országunk ellen, ezekre a korábban hasznos mesterségekre megszűnt a

kereslet. A módos cigányok hamar elveszítették összegyűjtött vagyonukat, s földönfutókká váltak, akiket senki nem becsült semmire honunkban. Sokan a törökök (törökök között pedig a magyarok) kémeinek tekintették őket, holott semmiféle katonai képzettségük nem volt, s ugyan mit ér az olyan kém, aki meg nem tudja mondani, hogy a várban hány a kapitány és hány az egyszerű harcos, ki az, aki csak az étkek főzésével s a kertészkedéssel foglalkozik, s kire lehet számítani csatákban is, ki aga, bég, ki iszpahia, ki bezlia. Vagyis a cigányok sok dologra alkalmasak voltak, de a kémkedésre teljesen alkalmatlanok.

A sándorpusztai cigányok vályogvetéssel próbálkoztak, míg mások teknőfaragással, s egyik-másik megmaradt az ősi kovácsmesterség mellett. Keserves életet éltek, legalábbis úgy hitte mindenki, aki nem közülük való volt. Sokat éheztek, az ócska, bűzrevált dögök húsát is megették, nem kevesen közülük a marhaállat s a disznóállat beleiből és gyomrából is ételeket főztek. Micsoda fertelmes élet ez – mondogatták a parasztok, holott akik saját cigánysorsukat élték, s nem kívülről, a kerítés résein át látták ezt a világot, korántsem érezték magukat olyannyira boldogtalannak, sőt jókat heherésztek, röhögcséltek a szorgos parasztokon. Mikor ők éppen a déli napot üdvözölték reggeliként, a parasztok már sokadik kört írták le a szántásban, kaszálásban, csupa lucsok volt ingük, gatyájuk, s mi tagadás, sokkal több étekhez ők sem juthattak: Akinek jobb termése volt, attól nagyobb adagot szedett be a török adókövetelő, s ha ő hagyott volna valamit, jöttek a király emberei, és azok vitték el a maradékot. Na aztán, ha a király emberei után is maradt valami – mert ügyesebb dughelyet kevés népség tudott magának találni, mint a magyar parasztok –, akkor jött a földek hajdani birtokosa, a töröktől elmenekült gazda, aki aztán minden parasztját úgy ismerte, mint a rossz pénzt, s bezörgetett itt, aztán ott:

– Tunyogi Lajos, add elő, ami jogos jussom, hisz az én földemen gazdálkodsz – kiáltott be az egyik házba.

– Tekintetes uram – mondta sírós hangon a paraszt – először jött a török, az elvitte majdnem mindenemet, s azért volt ez-az, amit menteni bírtunk, s akkor jött a királyi adószedő, tőle megtagadni sem akartuk az adót, hiszen ki védené meg keresztény hitünket s Árpád vérével itatott földünket, hát odaadtuk neki a maradékot. Ő pedig felpakolt mindent, alig hagyott két marék búzalisztet, ami aztán a gyermekeink gyomrába vándorolt, s egy kancsóval a rosszabbik borból, azt meg nem vonhattam meg az ipámtól, hisz oly beteg, s nincs más, ami gyógyszere lehetne egy ilyen öreg embernek.

– No, akkor mi lészen ételetek és italotok az elkövetkező napokon? – kérdezte a gazda.

– Gyökereken élünk már napok óta, s a pataknak vizét isszuk, míg a nyári napmelegtől az is el nem apad.

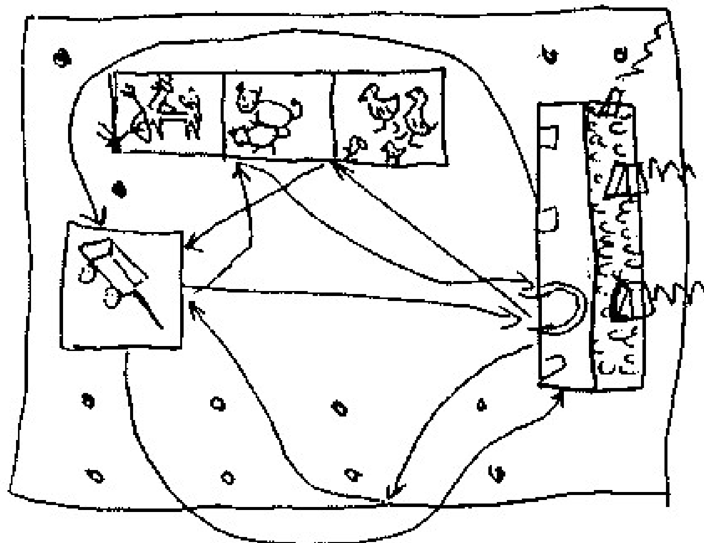
– Akkor most Tunyogi Lajos elhányod ezt a szénakazlat! – és bizony a kazal alatt egy kis üreg volt lefedve, amit a gazda felbontatott, s tartalmát könyörtelenül elkobozta. Így aztán szegény feleink tényleg a gyökerekre kellett, hogy fanyalodjanak, s a pataknak vizére.

Bár a parasztok mindezek ellenére különbnek érezték magukat a cigányoknál, mi gyerekek ezt a különbséget nem érzékeltük.

Egy óra. A nap épp hogy elhajtott a fejünk fölött, lomhán, lustán, mint a Kóbor Jani bácsi tehene, amikor egy török ágyúgolyó fölröppentette az égre. Sorban érkezett mindenki, én elsőként. A gödör fenekére felvázoltuk a Szilveszter-birtokot, botot mélyesztettünk az agyagföldbe, és húztuk a vonalat, szögletes terület, s aztán azon belül

kisebb téglarajz, a ház, a kert bal végében négyzetes térség, a kocsiszín, arrébb gazdasági épületek, itt-ott elszórva gyümölcsfák pontszerű helye. A vázlatos térképre mindennap berajzoltuk Szilveszter mozgását:

A tizedik nap után egyértelművé vált számunkra, hogy a barlangrendszer bejárata csakis a kocsiszín

A szilveszter-birtok

alatt lehet, hiszen ez volt az a csomópont, ahol útjai, bárhonnét is jött, a kert felől vagy a ház irányából, keresztezték egymást, vagy éppen itt végződtek. Feladatunk a továbbiakban: belopózni a kertbe, óvatosan átlendülni a szigorú palánkfalon, megóvni bőrünket és húsunkat a fal tetején éktelenkedő szegektől, cserepektől és vasélektől, aztán kipuhatolni, milyen módon jut le Szilveszter a föld mélyére, a kincsesbirodalomba.

Mielőtt azonban ez megtörténhetett volna, furcsa változásra figyeltünk föl Szilveszter napirendjében. Míg korábban hetente háromszor járt el a törökhöz, úgymint hétfőn délelőtt (nyolckor indult, és tizenegyre már itthon volt), szerdán délelőtt (megint csak nyolckor indult, és ebédre már otthon üdvözölhették) és csütörtökön délután (rögvest ebédet követően, fél egy tájban indult, és négynél későbbre sosem maradt), most mind gyakrabban láttuk elmenni, teljesen rendszertelen időkben. Volt, hogy csak megjönni láttuk (reggel), s elmenni nem, volt, hogy elmenni láttuk, s hiába vártuk ki a késő estét, nem észleltük érkezését.

Mi történhetett? – nem értettük. Először arra gyanakodtunk, hogy megszaporodtak a peresetek a párkányi szandzsák bíróságán, s az igazságtételhez minden esetben szükség van rá, de senkitől sem hallottunk affélét, hogy mostanság több keresztényt hurcolásznának meg Allakra esküdött elleneink. Vagy netalán a szultán újra – mint hallottuk régi időkből – sokaságra nőtt seregével megtámadni akarja kicsiny földünket, hogy aztán még nagyobb keserűséget hozzon szüléinkre, rokonainkra, s mi magunkra is. Szilveszter pedig valamiként tanácsnoka lett a hadjárat előkészítésének… De teltek a napok, elmúlt a fagyasztó tél, kitavaszodott, nyárra vált az idő, s a török seregeknek hírét se hallottuk, s ilyen formán múlt el az ősz, az újabb tél, háborúságba nem keveredett az ország… Szilveszter eljárásai mégsem ritkultak, inkább sűrűbbekké váltak. Alig maradt otthon,

legtöbbet azon a különös máshelyen volt, amiről mi – most már biztosan – tudtuk, csak a titokzatos labirintus kincsőrzője lehet.

– Annyi ott a pénz és az arany – mondtuk egymásnak hevülten –, és más mindenféle drágaságok, hogy Szilveszter egy év alatt sem tudta számba venni. Földalatti szobát épített magának, ahol ágy is van, finom takarók, s ha belefárad a végét nem látni számolásba: oda dől le aprócskát aludni.

Ültünk a vályogvetőgödörben, és egymástól kapkodtuk a szót, hogy mi minden lehet ott, s mivé tehetnénk falunkat, ha mi szereznénk meg azokat a kincseket. Bridorits Pali szerint egymás között el kellene osztani becsületesen négy részre ezt a hatalmas vagyont, hogy kezdhessen ki-ki a részével azt, amit akar: mert egyikőnk a családját segítené, másikónk a falut, s biztosan volna közülünk olyan, aki csak saját boldogulására gondolna. Pethő Gergely szerint a vagyon felét a falunak kellene adni, mégiscsak a községi földek alatt találtuk, s csak a maradékot osztanánk el egymás között. Kristóf János az egészet szétosztaná a falu lakói között egyenlően, s magunk is csak annyit kapnánk, amennyi arányosan jutna. Ha így csinálnánk – mondta Kristóf János –, akkor senki nem lenne irigyünk, mindenki szeretne és becsületesnek tartana bennünket, s mennyivel többet ér ez a kincseknél.

Kristóf János elképzelése rögtön ellenvetéseket váltott ki, mondván, az egyenarányú osztással csak az igazságtalanságot szentesítenénk, hiszen akinek többje volt eddig is, annak ezután is többje marad, s a szegények hozzájuk képest megint csak szegények lesznek, s nemhogy nem tartana senki bennünket becsületesnek, hanem még gyűlöletet is ébresztenénk magunk ellen. A szegények sehogyan sem értenék, hogy most, amikor lehetne, miért nem kerülhetnek egyrangra a módosabbakkal, a gazdagok pedig felhánytorgatnák, hogy mért nem ők kaptak minden javakat, a szegény nép tehetetlensége folytán szegény, s elherdálja majd azon kincseket is, amelyeket most kapott…

Végül összeszámoltuk, ha mindenki magának megszerezne mindent, amire vágyik, akkor az mennyibe kerülne, s kiderült, hogy a végső összeg az elképzelt kincs ezredét sem közelítené meg, mert a mesés vagyonhoz képest miféle nagyság az a néhány ló, az a néhány ház, az a hektárnyi föld, ami legmerészebb képzeteinkben akár megjelenhetett. Olyanok voltunk, mint az a kakas, aki gyémántkövet talál a szemétdombon, s mit sem bír vele kezdeni, csak jajong, hogy miért nem egy szem búzába akadt a csőre.

Hevertünk egymás mellett, szinte kábultan a csillogástól, a napba néztünk, hogy a káprák méginkább elborítsák szemünket és elménket, az a földalatti csodafény nem lehet másabb, mint a napnak fénye – mondogattuk egymásnak, és hol nevettünk, hol a könnyünk csörgött, eszünkbe nem jutott, hogy nincs oly osztása a talált kincsnek, ami ne irigységet szülne s ne válna keserűségünkre folyton életünk során. Úgy gondoltuk, eddig csak Szilveszter gazdagodott a mesés vagyonból, s most semmi akadálya, hogy többek boldogulására legyen, és ez mindőnk javát szolgálja majd, mert ha egy szegény koldus betéved a gazdag kocsmájába, bátrabban hagy ott pénzeket, s a gazdag majd szebben fizet munkásainak, akikből megint csak kocsmába betérő kedvvelteli férfiak lesznek, s így tovább a végtelenségig, míg a világ fennáll, ezzel a kincslökéssel minden jövő és eljövő nemzedék boldogsága alapozódna meg. Az igazság bajnokainak éreztük magunkat, mint azok a szpáhi törökök, akik karddal estek lőfegyveres elleneiknek, s mikor megfutamodásra kényszerültek, csak ennyit üzentek a nagyvezérnek: „Az krisztushitűek

nem vitézséggel győztek, hanem a fegyverek erejével.” Hogyan is képzelhető, hogy Allak földi seregei a vitézséget felcseréljék a fegyvergyártók mesterkedéseire, hogyanis képzelhetnénk, hogy ez a négy fiú felcserélné az igazság tetteit a megvadult földlakók sötét vágyaira?

A kincs lebegett szemünk előtt, s Szilvesztert úgy láttuk, mint a kincsek őrét, aki óráról órára, napról napra több időt szentel dédelgetett marháira. Elszaladtak fülünk mellett, amit az öregek mondogattak az asszonyról, akihez Szilveszter élete az Úr előtt köttetett.

– Bizony, annak a szíve helyén egy kosár fűrészpor van, s ha a bőréhez nyúl a férfi, úgy porzik, mint az elfoszlott korpás-zsákok.

Egyszer a nagyapám is valami effélét vetett oda nagyanyámnak:

– Elagyd a szidását, boldogtalan ember az, a házát szél tépi, s a lelke úgy van felrobbantva, mint az egri lőportorony.

– De csak ott van az a teméntelen mennyiségű pénz, s az ő gyermekei nem éheznek, mint az egyszerű népek kicsinyei, nem jár-kel a gondolata folyton azon, mit tegyen elébük, hogy éhük korgása elhaljon. S mind e pénzmagért árulásba visz mindeneket, nemcsak embert, de Istent is…

– A ganéjba húzza a fizetvény, a ganéjban fog megdögleni, s mikor halálát leli, már lelke sem lesz, egy marék szétmorzsolt húscafat tölti ki a mellkas alatti üreget, hagyd békén, hagyd meg töltekezésében, hagyd boldogtalan pusztulásában…

– No és mi, akik mások vagyunk, mivégre élünk? – kérdeztem akkor a nagyapámat. – Mit hoz nekünk a világ sodra, s mely gyönyöröket rejt számunkra Krisztusurunk jutalomként?

– Aki jutalomra vágyik, annak halál lesz az élet – mondta, és különben többet mondani nem akart.

Mi az asszonyt sohasem figyeltük, hogy porlott lett volna a szíve, nem tudhattuk. Asszony volt előttünk, mint bárki más asszony, aki a falut lakta, s a gyermekek pedig gyermekek voltak, húsosabbak, zsírosabbak, mint mi, de gyermekek. Szilveszteren sem láttunk semmi olyan keserű változásokat, mint amiről a nagyapám beszélt, hogy a bőre alatt már fel lenne cafatolva, ezt elhinni sem lehet.

Tűnni kezdett az őszi nap, s mi szedelőzködtünk, másztunk kifelé a gödörből, a pataknál hideg kezek dörzsölték a vásznakat. Hidegre hűlt a víz és hidegre a levegő, s amint elhidegült minden kívül, úgy hidegük mibennünk is a ragyogás, a kincsvarázs.

Előbb fordultam el a koporsóalakra púposodó halomtól, Szilveszter tetemét mélyen nyomták a föld aljára a rögsúlyok, nem fog onnét kikeveredni, nem fog visszatérni, kísérteni az ittmaradtakat. Minden, ami ronggyá lett benne, az Úr elrendelt útjára tér.

3.

Agák, basák és igazságtevő török-kádik ültek a tanácsteremben, mint máskor. Perügy perügyet követett. Kimondhatatlan unták a törökök, hogy ők tegyenek igazságot a

krisztushívők gyarló cselekedeteiben, hogy Mohamed, a próféta fenséges törvényeit és megszentelt szavait szórják az érdemtelenek szívébe, de tették, amit kötelezőként szabott rájuk a szultáni parancs.

Azon a napon két ügy megtárgyalása volt soron, a bánki fuvarosé és a nosztrai boszorkányasszonyé.

A bánki fuvaros pere

A magasztos Allak bírái fenséges színük elé idézik a bánki fuvaros vádlóját, ismertesse a bűntételt, miszerint a bánki férfit, Istvánt, a bölcs kádiknak halálra kell küldeni!

– Allak igazságától megaranyozott bíróság, a béke és az élet híve volnék, de a bűn, amit ez a férfi elkövetett, az egek tornácán is túlkiált.

A boldogtalanság percei kezdődtek, mikor fent nevezett a nyár rekkenő hőjében elindult, hogy terményeit egy nagy szekérre rakva elszállítsa a szerbek földjére, ahol tudva lévő, ez évben még vetőmagnyit sem adott a föld. Felpakolta hát a saját feleslegét, s szedett még másoktól is, és elindult az északi Magyarföldről le mélyre, dél felé. Hosszan tartott az út. Aratást követően indult, s közeledett a szőlőszüret, mikor odaért a szerbekhez, hogy az árutól széphaszonnal megváljon. Kevés fia van a nemzetnek, aki erre az életet kockára vető útra vállalkozni mert volna, de ő ment, és nem tartott igényt azon gyakorlott kereskedőkre, akik a bécsi kereskedőkompánia küldötteiként úgyane feladatot szívvel szívnélkül elvállalták volna. A veszélyeknek se szeri, se száma, mégis megérkezett, s ki ne ismerné el tettét? Amott délen megvált a terménytől busás haszonnal, s a legnagyobb boldogsággal vágott neki a visszaútnak. Megóvta pénzét, úgy tért haza teli zsebbel, a szüretet lekésvén, későn ősszel. Ez útja oly hosszú volt, hogy háromszor is kerekre vált a hold, mikor a határban sürgő népek újra megpillanthatták immár megürült szekerét. Büszke volt magára, s hogy földijei előtt fitogtassa bátorságát és eldicsekedjen vagyonával, betért a faluszéli kocsmába. Ott ünnepelt, ott büszkélkedett. A haszna oly busás volt, hogy bárki a vendége lehetett, még azok is, akiket annak előtte szeretni sem bírt.

Fogyott bőségesen a bor, s az emberek, különösen a kocsmáros felesége, mind csak meséltek arról, hogy mi minden történt azóta, hogy a bánki fuvaros kalandos útjára elindult.

– Egy hónapra katonák is belakták a falut – mondta a kocsmáros felesége.

– Noés – így a férfi.

– Voltak asszonyok, akik a házukba fogadták őket.

– Noés – így a férfi.

– Akik a házukba fogadták – mondta az asszony –, azok biz velük is háltak.

– Noés – így a férfi.

– A ti házatokban is lakott közülük egy vagy talán kettő is – mondta az asszony.

Erre a vádlott, aki az igaz törvényt megszegte, felpattant nagy részegségét legyűrve a padból, földbe hasította az ónkancsót, káromkodott egyet, szidván az Urat, aki teremtette a világot, az asszonyt és önmagát, vad dühvel kivágtatott a kocsmából, s hazafelé kezdett menni. Otthon, mire az út letudva volt mögötte, már vadvörösen vágta be az ajtót, majd az asszonyba bele a baltát, s aztán a vérben ázó tetemet megbecstelenítette.

Kihagyott a fenséges bíróság szívverése, hallván a történetet, Szilveszter torkát is fojtogatni kezdte a gonoszság szelleme, melyet a bűneset ismertetése eresztett a levegőbe, bár tudta, ebben az ítélkezésben nem kell részt vennie. Néhány perc kínzó csendet követően a fenséges bíróság a kocsmáros feleségét idézte színe elé.

– Vallja meg, mivel bujtogatta gyilkolásra a bűnben megvádoltat!

– Oh, igazságban magasztos bíróság, én csak afféle tréfát eszeltem ki, hogy valamivel megszolgáljam azokat a sok-sok borokat, amiket ez a férfi ott nálunk fizetett, de az asszony becsületét én nem érhettem, hisz hazudtam volna, ha azt állítom, hogy ő bármikor is a férfiú ellen tett volna. Én csak azt mondtam, hogy vannak olyan asszonyok ebben a faluban, akik képesek bárkivel is összefeküdni, de az nem az ő hites társa volt. Oly részegen az ő megfáradt lelkében minden félremagyarázódott, s megbomlott esze tisztasága, de én minderről nem tehetek.

Az asszony hazudott, s a bírák megelégelték a hazugságot. Kikergették a teremből, hogy valahol a hidegben várakozzon, mert őt sem kerülheti el a bűnösnek járó büntetés. A fenséges igazságosztó testület akkor a vádlottat idézte színe elé.

– Mondd, mi késztetett állati tetted véghezvitelére?

– ... – a férfi hallgatott. Szíve szerint tagadta volna, hogy a halott asszonyt megbecstelenítette, s ha igen, mégis, az sem bűn miatt volt, hanem a mélységes szerelem miatt, amit iránta érzett… De nem szólt semmit. Tudta, a körülötte viruló ördöghad ügynökévé lett. Végrevitte azt, amit ők csak vágytak. Nem gyilkolt, nem ez volt a fő bűne, hanem hogy gonoszságot lopott oda, ahová tisztasága végett volt bejárása, elárulta az asszony szívét, s nincs ennél mélységesebb bűn a földön. Mentegetőzhetett volna, hogy mindez azért történhetett meg, mert a bécsi kompánia kereskedői kegyetlenül kitolvajolják a földek művelőit, s ő csak ezért vágott neki a veszélyektől terhes útnak, csak ez volt, ami miatt magára hagyta azt, akit szeretett, de nem szólt semmit, várta a méltó ítéletet.

Akkor aztán ítéletet hozott a törökbíró:

– Allak megsajnált tettedért, fuvarosember. A fenséges éggazda tudja, a csalhatalmak játékszere lettél, s tisztító útra hív a túlvilágra. Holnap, hajnali négy órakor megszabadulhatsz földi bűneidtől. De az asszonyt, aki a bűnt szívedbe oltotta, továbbra is életre kárhoztatja a magasságos.

A férfit elvezették a foglárok, s a bíróság szünetet rendelt el az újabb tárgyalás előtt. Ki étkeket vett magához, ki csak száját üresen jártatta a vérfagyasztó esetről, s a bírói döntés, a különös szavak értelmét magyarázta, míg aztán letelt a tárgyalások közötti rés, s újra megtelt a bírói terem.

A nosztrai boszorkányai pere

A fenséges, igazságra méltó bíróság újra szóra emelkedett, s színe elé kérette azokat, akik a bűnesetet tanúsítani voltak hivatottak:

– Tudja-e a tanú, látta-e, hallotta-e, mind most, mind ennek előtte való esztendőkben a vádlott akármi néven nevezhető gonoszságra, boszorkányságra célzó igyekezetét, beszédét, annál is inkább cselekedetét, hogy varázsolt volna? Vallja meg a tanú igaz lelkiismerete

szerint, még ha mástól hallotta is, hogy a vádlott boszorkányos vagy ahhoz hasonlatos cselekedeteket vitt volna végbe!

Női tanú: –- Három ízben is láttam, amint Gonda István istállójába agár képében beszökött úgy, hogy az ajtó be volt zárva, teljességgel el volt reteszelve. Aztán ilyen módon bejutván, megrázta magát, és megint ugyanaz az asszony lett, aki volt megelőzőleg. Aztán, amikor két hétig a szám a fülemhez vonódott, eljött hozzám, szavakat mondott, megkenegette orcám, s a szájam rendes helyére visszavonult, a zápfogam is helyrement, minden meg kezdett gyógyulni, hamarosan a szavam is megjött. Hogy ki által, nem tudom. De azt is láttam, hogy azon legények szeméremteste, akik oly nagyon akarták volna ágyba gyoszogálni, akkorára dagadt, mint egy fazék, és megfeketült.

Férfi tanú: – Én hallottam, hiszen beszélték szerte-széjjel, hogy a vádlott sok legény monyát próbálta meg, de nem talált jobbat, mint a Czegő János monya, mert a Czegő annyira nyomta, lökte, hogy az asszony hasa olyan lett, mint egy gombolyag. Azt is hallottam, hogy amikor ez az asszony a férjével közösült, akkor csak ő ült az ember fölibe, és úgy hajtotta el rajta a dolgokat. De beszélik azt is, hogy az ura mellett az ágyon is meggyíkalhatta bárki (hátulról persze), különösen a Czegő. Azt is hallottam, hogy néha alighogy az előző ember kivette a monyát, máris egy másik dugta a valagába, és úgy dárdázta meg. Mondják még, hogy minden ember tud huszonnégy nevet, akivel az asszonynak dolga volt.

Aztán jöttek az idők, mikor is az ura és a Czegő János is elhalálozott, eztán alig maradt férfi a környéken, aki nem gyíkalhatta meg az asszonyt. Megcsirbulták a pincében, a szántóföldeken, s volt akivel a szekéren hált. Mások beszélik, hogy egyszer az egész ház és a fél falu népe előtt gyakatta meg magát.

– Állj, hitetlen! – szólt közbe a bíró. – A fenséges Allak igazságára felesküdött bíróság befejezettnek tekinti a tárgyalást, ám mielőtt bölcs ítéletét meghozná, a hitetlenek küldöttét szólítja. Beszélj, Szilveszter vajda, mi igaz ebből, amit erre az asszonyra – s akkor az első sorban foglároktól körülvett nőre mutatott – vádként szórnak!

Szilveszter felegyenesedett, s a szokásos mód meghajolt a bírák előtt, szemével az asszonyt kereste, hogy talán belenézhet abba a rejtekbe, ami az igaz és bűnös cselekedetek raktára, ahol a tisztaság és a szépség vagy éppen a rútság s a legmélyebb gonoszság őriztetik. Amint a szemre lelt, valami addig nem hitt erő rázta meg. Testében és lelkében megerősödöttnek érezte magát, s oly bátor szólást engedett meg, amit annakelőtte sohasem:

– Igaz hitemre és tiszta lelkiismeretemre esküszöm, hogy fülemmel sosem hallottam, s szememmel sohasem láttam, hogy nevezett asszony bármi affélét cselekedett volna, amiről előttem szóltak, hogy boszorkánysággal, paráználkodással, babonasággal vádolható volna. A tanúk pedig a gonosztól fertezetten beszélnek, mikor ellene vallanak. Mert ki gyönyörűségét nem tudhatta magának, s tisztaságából nem olthatta szomját, mind elveszejtésére szövetkezett.

Alighogy Szilveszter befejezte, s az utolsó hangok is elporladtak a meglepett hallgatóság körében, a bíró vette magához a szót:

– Ezideig igazul szolgáltad a bíróság munkáját, nincs okunk, hogy kétségbe vonjuk mostani szavaid. Az asszony szabadon távozhat színünk elől, s ha valaki bántani merészelné, kardjainkkal alantas lelke méretére szabatik teste. Dicsérjük hát mindahányan

a világteremtőt, imáinkkal kérjük, hogy az eljövendő időkben is nyissa meg szívünket az igazságra!

Lassan elüresedett a terem. Voltak, akik kisebb kompániába verődve távoztak, voltak, akik egyedül. Szörcsölve locsogtak a történetek fölött, magyarázni próbálták, ami nem magyarázható, s közben vérebbre festették a vért és húsabbra a húst. Egy nő és egy férfi együtt fordult ki a keménykő oszlopok közül. A férfi ment volna a nővel, mint ki leszakadni nem bír.

– Hazaviszem – mondta.

– Talán máskor – válaszolta a nő zavartan, és pillanat sem volt: eltűnt.

Ahogy megjött az őszi este, a falusi népség behúzódott a langyos pincékbe, melegítő borok mellé. Torkig töltötték magukat, hogy lehajolni sem bírtak, mert a drága lé mind felöntötte volna a földet. Szájuk megferdült, szemük üvegre vált, s másról sem bírtak beszélni, mint az aranyakról, amit Szilveszter a mai perügyekért bezsebelt a töröksátántól. Mondogatták, hogy a török így akarja elpusztítani meggyöngült honunkat, hogy boszorkánynőket küld ellenünk, s a férfiak mind a szerelmük fogságába esnek majd, az asszonyokat pedig a férjük elveszejtése kergeti a halálba vagy az élve pusztulásba. S amikor aztán a pincemelegből az asszonyok végre elténferegtek a fáradt gyerekekkel, a magukban maradt férfiaknak minden szava a boszorkánynő körül pergett, hogy miféle szépség az, micsoda gyöngyvilág volna, ha mindőjüknek olyan juthatna. Amikor végig dicsérték az idegen asszonyt, mikor gondolataikkal és szavaikkal végigtapogatták a testét, a saját asszonyaikat kezdték becsmérelni, először a testük rondaságát, a húsokat a has alatt, a lábon rengő vastagodásokat, aztán a lelkük kanálisát ócsárolták, végül az étkeket, amiket főznek. Megenni sem bírhatom – sziszegték. S ahogyan megváltak ez utolsó mondattól, elfeküdtek ott a pincékben, a padon, a döngölt sárföldön, a kádak tetején. Gőzös szuszogásuk lökdöste a levegőt erre-arra, megremegtette a hordók mélyén bújó boritalt. Alvásukra ráaludt a gyertyakanóc, sötétre vált a pince, s a pince előtti térség. Patkányok és egerek jöttek elő, hogy megvívják éjszakai harcukat az ételmaradékokért, a morzsakenyerekért s a szalonnabőrökért, orraikkal halkan szaglásztak, karmaik sercegése meg-megpendítette az éji csendet.

Szilveszter egyedül hagyta el Párkányt, ahol a törökbírák és a beglerbég székelt. Ment kifelé a várból, mintha kihányták volna a hideg falak, elhagyta a gazdag kereskedők házait, aztán a városszéli cigánytanyákat is. Egész közel volt már Sándor-pusztához, majd percek sem kellettek, hogy hazaérjen, de meggondolta magát. A falu előtti elágazásnál jobbra irányította a lovat, felkaptatott a Magyar-hegyre, ahonnét jól belátható volt a völgy és Sándorpuszta. Elöl erdők, aztán a szőlőhegyek, majd a Malomdomb az ő házával, ami magasabban áll, mint ameddig a templom tornya fel bír érni, a templomé, ami nemcsak az isten háza volt, a mi urunké, de titkos találkáknak is otthont adott.

Szerelmesek kúsztak föl némikor a templomtoronyba, a harangok alatti puszta részre, hogy ott legyenek egymáséi. Nincs egy éve se tán, amikor Bridorits István itt érte tetten feleségét, bizonyos asszonyokat gyalázó haramiával. Belépett a templomba, óvatosan kúszott fel a csigát író lépcsőkön, hangtalanul, mert mondták neki valaki asszonyok, hogy az ő felesége már oly régen beugrott elmondani a szentségnek járó napi imát. „Vajon mit csinálhat még mindig ott, hisz ha a hitvallást mondaná el hatvanszor, az sem tarthatna ilyen

méretű időig?” Bridorits István pedig ment fel a lépcsőkön, kereste a rejteket. Amint felért, láthatta, hogy az asszony csupasz teste miként hever a férfi alatt, s akkor dühre vált teljes lényében, és odaszaladt, megmarkolta a nőt, aki a hitvese volt, az ablakhoz ráncigálta, a nő szólni nem bírt, s a férfi nyomni kezdte ki a testét a szűk ablakrésen, a nő még mindig nem bírt sikoltani sem, s aki alól kiráncigálták, az sem bírhatta kinyitni a száját, hogy testvérem a hitben, ne tedd. A férfi immáron kitolta egészen az asszonyt, s az asszonyban még mindig bennrekedt a szusz és a hang, a férfi akkor elengedte a bűnös testet, amit valaha oly nagyon szeretett, ami neki egyetlen boldogsága, szívének gyönyörűsége volt, s a test zuhanni kezdett, mint villámgyors kardcsapás metszette ketté a templom előtti levegőt, eszmélni sem tudtak még a fönnmaradottak, amikor leért egészen a földig, s ott belecsapódott a keménységbe. És vége lett.

A férfi bámult fentről a leérkezettre, bámult, majd rohant lefelé a csigázó falépcsőn, s amint kiért a templomból, a széttört asszonyhoz futott, és ölelni kezdte, csókolgatni, szeretlek gyöngyöm, mondogatta, szeretlek. Ölébe markolta, hogy egy része se maradhasson a földön, az ömlött véren kívül, és cipelte magával. Szeretlek gyöngyöm – mondta közben –, elviszlek a füvek őréhez, hogy kenje be tört tagjaidat gyógyító írral, s elviszlek a lelkek őréhez, hogy lehelje életre szívedet. De bizony vihette bárhová, mert az asszonyban mindaz, ami élhetett volna, darabjaira szétesett.

Szilveszter nézte a templomot, és arra gondolt, milyen hittel mondta a tárgyaláson: Az asszony bűnös volt, megérdemelte halálát, s a férfi akként cselekedett, ahogyan férfinak cselekednie kell. És Bridorits Istvánt nem ítélte halálra az Allak igazságára felesküdött bíróság.

De hiába.

Nem tud az a szabadsággal élni, kinek ember adja, de Isten nem adja. Alig telt el három nap a tárgyalást követően, amikor a templom előtt járók megtalálták a köveken Bridorits István zúzott testét.

Az est jól leszállt, rátelepedett a Magyar-hegy tetejére is. A ló lefelé indult, ahogy a kantár igazította. Óvatosan hordta hátán a lovast. Egy szűk óra alatt hazaértek, a házban csend volt, a marhák szuszogtak, az aprójószág hangtalan aludt, bent kioltódva a gyertyák, az asszony a sötétben ült és várt. Mikor nyílt az ajtó, felrezdült. Hát megjöttél – gondolta, és melegség szaladt át a szívén, de nem ezt mondta:

– A két kicsi gyermeket már meg sem ismered, s ők sem ismerhetnek meg téged – és mondta még hosszan, hogy ez az élet maga a szürkehalál, s a férfi a szürkehalál küldötte, aki pusztulásba viszi azokat, akik szeretik őt.

Szilveszter nem válaszolt, kabátját a földre vetette, és leheveredett. Éjjel álmok járták át gondolatait. Az asszonyhoz hajolt, akivel éjről éjre megosztotta a fekhelyet, s ahogyan nézte, szemei előtt lassan átlátszódott a testhüvely, szeme keresztülhatolt a bőrön és a húson, egészen a szívig. Ott akadt éppen el a szívnél, s látta a piros, lüktető húscsomó helyén a kócot, a szürke-sárga kócot. S akkor az asszony megszólalt:

– Mért nem szereted te ezt a szürke kócot, ami érted dobban, mért nem óvod, mért nem hordozod markodban, mért nem dédelgeted?

– Ha szívemhez teszem, megszúr – mondta az álombéli Szilveszter. – Ha testemhez simítom, perzselő kiütést kap a bőröm. Hogyan is szerethetném?

Ahogy ezt elmondta, kóccá lett az asszony egész teste, és elvillant valamely lámpafényként, s helyében a nógrádi boszorkánynő testét vélte felfedezni, a gesztenyehajat és a homokszín szemet, s valami puhameleg lüktetés kezdett járni az egész lényében. És simult ehhez a jövevényhez, simult erősen, szinte ragadt hozzá, de méginkább tapadni akart…

– Szinte agyonnyomsz – hallotta az álmon keresztül a kócnő hangját, lökést érzett, átrepült a másik oldalára. Így lelte aztán a reggel.

4.

A harmadik őszbe is beleérkeztünk, s Szilveszter napjai nem változtak. Két teljes év telt el, de megfigyeléseink semmi újat nem hoztak. Szilveszter eltűnt és feltűnt. Járása-kelése semmi rendszert nem mutatott. Sokat volt távol, de költekezésén nem látszott, hogy megnyíltak volna számára a földmélyi kincsek tárlói.

A két év sokat öregített rajtunk, feledtük csillámló gondolatainkat az élettelen drágaságokról, s a vályogvetőgödörben egyre kevesebb szót ejtettünk az alattunk kuszálódó alagútrendszerről. Más út villogott szemünkben és más drágaság, meleg és puha, nem oly rideg, mint az ékkövek s a nemesfémek. Haja volt és szeme, s nem rejthető százévekre a földek mélyébe.

Anna az Ipolyhoz közel eső majorságban lakott. Apja egyike volt a falu oly kevés mesteremberének. Bognár volt. A parasztok mind hozzá mentek, ha szekerük kereke megromlott, ha szerszámaikhoz nyél kellett, s amikor különlegesebb bútorra volt szükségük, ládára, székre, azt is nála rendelték meg. Műhelye az egyszerű földműves munkához szokott parasztok számára afféle csodabirodalom volt. A fal telis-tele fénylő faragókésekkel, kisebb-nagyobb kézifúrókkal, gyalukkal. Ha munkához fogott, óvatosan és lassan szemlézte végig a szerszámokat, s minden sietség nélkül emelte le a megfelelőt. A fa, mint az agyag-gyurma formázódott a keze alatt, itt bemélyedt, ott hajlott, amott domborodott, míg a megfelelő alakra nem vált. – Készen van – mondta akkor, s mielőtt átadta volna a megrendelőnek, kezében forgatta az anyagot, nézte a fa erezetét, a csomók szép ívét, tenyerével átsimogatta, hogy ujja nyoma láthatatlanul odaragadt a fa testéhez. Mintha azon gondolkodott volna, a munka méltó-e ahhoz a formához, mely eredendően, természetes voltában adatott neki, mintha megválni is alig tudna tőle. A parasztok gabonával fizettek, ismerték az utat a kamrához, ahol a mesterember raktározta a keresetet, egyenest odavitték a zsákokat, szépen lerakták, mindjárt a megfelelő helyre, mert itt nem lehetett csak úgy szertehányni a dolgokat, mint otthon. A mesterembernél minden arra a helyre került, ahol lennie kellett. Szóváltás kevés volt. A megrendelők se szidni, se dicsérni nem merték a munkát. Legfeljebb egy gyors köszönöm és adjonisten, aztán sietve eljártak a majorságból.

Anna gyöngyruhákban járt, mint egy hercegkisasszony. Hosszú, szőke haja két vastag copfban simult a vállára, arca patyolat volt, s a szemei, mint az ékkövek, csillogtak. Fény volt a ruhája és a bőre, mikor nekünk csak a szívünk lobogott, bőrünk alig mosott, s a

ruhánk nyűtt és koszlott. Anna elérhetetlen volt számunkra. Mesterember nem adhatta lányát paraszt fiához. Ha a faluban rangban hozzáillő férjet nem talált, hát hoztak messziről, vagy messzire küldték a lányt. De aki eléri a tizenötöt, nem gondolkodik rangról, nem gondolkodik arról, mi jár neki és mi nem, aki eléri a tizenötöt, úgy lobog, mint a haramiákra gyújtott fogadó, s a tűz hevében összeolvad az ón és az ezüst, a vas és a réz, a bitangok és a fogadós felesége.

Mikor a szívünk Annáért égett, testünk kioltását az Ipolyban fürdőző meztelen cigányasszonyokban vágytuk. Megbújtunk a fák rejtekében, s a húsrahús testeket bámultuk, azokat az elnagyolt testdarabokat, melyek még távolról sem emlékeztettek Anna finom alakjára. Hamarosan elterjedt rólunk, hogy nem bírunk a bőrünkben maradni, s nem elég a Szilveszter-ügy, amivel a falura haragítottuk még a törököt is, most Krisztusurunk szenvedéseit megtagadva, asszonytestek után leskelődünk. A hír Boldizsár atya fülébe is eljutott, s amikor egyszer a templom mellett baktattunk elfelé, kiüvölt az ajtóból, kezében a szent kehellyel:

– Hé, ti gazvirágok, gyertek csak be hozzám!

– Dicsértessék az Úrjézus Krisztus, Boldizsár atya! – mondtuk mindannyian serényen, mint akiket a hitben mi sem ingathatna meg. Az atya nevetett aprót a hazugságon, és bepaszírolt mindőnket a szűk sekrestyébe.

– Hallom, fiaim, hogy ördögök döngetik a véreteket, s a mérgezett vér a szentségtelenségbe kerget benneteket.

Mi olyannyira meglepődtünk a sok furcsa szón, hogy szinte helyeslőn hallgattunk, a fejünket sem ingattuk meg, hogy á dehogy, tisztelendő atyánk, a mi vérünk már régen eggyé vált az őrangyalunk vérével, s hogy ez soha, semmiképpen se változzon meg, minden este imában kérjük a mi istenünket. Szótlanul álltunk, s az atya pedig úgy tekintette, hogy fején találta a szeget, és jótanácsaival hozakodott elő.

– Amikor én ifjú voltam – kezdte, elég rosszul, mert senki sem hitte közülünk, hogy Boldizsár atya valamikor is volt ifjú, úgy gondoltuk, ő születésétől fogva pont ilyen, beleértve ebbe a fekete papcsuhát is. A mi kétségeink azonban nem zavarták abban, hogy folytassa mondandóját –, bizony megannyi éve már annak, hogy ez történt, de mélyen emlékezem rá. Azidőben hasonlóképpen éreztem, mint ti. Minden gondolatomat az asszonyt test töltötte ki – ezt aztán végképp nem hittük, de hagytuk, hadd folytassa –, s amíg Krisztusurunk szolgája nem lettem, ez nem változott. A Sátán örökkön örökké ott lopakodott a nyomomban, paráznaságra hívott. Bort adott a szájamba, és akkor a bűnvágy méginkább elhatalmasodott rajtam. Mind ilyenek vagyunk, akit anya szült e világra, nem kell ezt szégyellnünk, de az Úrkrisztus azért jött közénk, hogy bűneinket megbocsássa, s erőt adjon nekünk, hogy ellenemondjunk a Sátán csábjátékának. Belőletek egyikőtökből sem lesz a megszentelt egyház pásztora, látom rajtatok, ti bajvívók lesztek, konclesők ádáz ellenségei, látom ezt a szemetekből, az izomerőtökből, ügyességetekből, de addig is óvakodnotok kell a bűntől, mert a Sátán kimarja belőletek az erőt, s nemhogy elleneitekkel nem lesztek képesek megküzdeni, saját bőrötök cipelésétől is összerogytok. Így hát azt tanácsolom nektek, hogy mikor a vágy a legvadabbul tombol testetekben, valamifajta munkával kössétek le erőtöket, s kábítsátok el gondolataitokat, egészen a megnyugtató fáradtságig. Több bölcs ember mondotta, köztük az aquinóbeli Szent Tamás, hogy a

lovaglás a legjobb ilyen esetekben. Tehát kapjatok lóra, és járjátok körül az erdőséget, míg nem csillapodik bennetek a testi tombolás.

Ezzel az Atya be is fejezte, s mi megköszöntük gondoskodását, és tisztelettel elbúcsúztunk, nagy komoly arcot vágva, s ígérgetve, hogy megtartjuk a tanácsát. Mentünk vagy száz métert, és még mindig nem mertünk egymáshoz szólni, egyikőnk sem tudta, hogy mit is kéne mondani, amikor végül Bridorits Pali tört bele a hallgatásba:

– Ti hallottátok, hogy mi történt Krizsán Istvánnal, mikor ifjú ember volt, hogy miért olyan sánta szegény?

– ... – hallgattunk.

– Nekem a zsidó Sanyi bácsi mesélte egyszer – folytatta kis szünetet várva Bridorits Pali –, hogy mikor Krizsán István ifjúemberré lett, rettent üldözni kezdte az asszonyokat, férjeseket és hajadonokat, fiatalokat és öregeket. Neki mindegy volt, mert úgy bekábította a Sátán.

Aztán egyszer Boldizsár atya magához rendelte, hogy kioktassa, miképpen kell rendes keresztényi életet élni. Hát mondta a sok értelmetlenség mellett ezt a lovaglást is. És bár Krizsán Istvánt az atya magasztos szavai nem nyerték meg, de már annyi férfiú fenyegette, hogy bicskáikkal kieresztik a belét, ha nem hagyja végre békén asszonyaikat, hogy mégis megfogadta Boldizsár tanácsát. Vett magának egy hátaslovat, ezzel kezdte, beleölte minden pénzét, s elhatározta, ha megint dörömböl a vérében a gonosz, fölpattan a lóra, és körbevágtatja az erdőséget (ahogyan a pap is tanácsolta). No, nem kellett sokat várnia, alighogy hazahozta az állatot, leült megpihenni, hát mit ad isten, a pokolfajzat már ütlegelni is kezdte a vért, hogy Krizsán István ülve sem tudott maradni, a borát sem bírta felhörpinteni. Rohant hát kifelé a házból, ám most nem az asszonyok nyomába vetette magát, hanem az istállóba, az állathoz. A nyerget zsupsz felpenderíti, kivezeti a lovat, s máris a hátán terem. Elindul, lép és lép a ló, járása kellemes, ringatásba viszi a lovast. Kiérnek a határba, s a ringatás még kellemesebb lesz. Minden lépésnél a nyereg s a ló háta éppen ott, azon a tüzes helyen kezdte birizgálni. Hát birizgálja, aztán birizgálja még annál is, aztán a birizgálástól úgy elkábult Krizsán István, hogy egy kaptatónál zsupsz lezuhant az állat hátáról. Nohát Krizsán István attól a naptól olyan sánta lett, hogy se lóra perdülni, se az asszonyok után járni többé nem volt képes.

Mikor a hosszúra kerekedett történet véget ért, és mi hangos nevetésben törtünk ki, már közel jártunk az Ipolyhoz, ahhoz a búvóhelyhez, ahonnét az asszonyok húsringását a legszebben látni. Csobbant a víz és lobbant a testünk, szemünkkel próbáltuk felnagyítani azt, ami aprósága végett túl messzi volt, felnagyítani és bontogatni egyre tisztábbra a képet, a has alatt hátra domborodó vidéket. Levelek játszottak a szemünk elé, ágak, némikor a nap és a feszült figyelem káprázatot oltott a szembe, könnyes csillogást. Egyedül féltünk volna ettől a lelkesedéstől, alig értük el a tizenötöt.

Ahogy letudtuk a kalandot, lopakodtunk el, hiszen oda vagy vissza, titkos volt az út. Lüktetett a bőrünk mindenfelé, bár nem tudtuk még, hogy mimódon futtatható végállapotába ez a lüktetés. Órákat kellett még bolyongani, hogy lecsillapodjunk. Át a szántásokon, keresztül a szőlőhegyeken.

– Anna tud róla – mondta egyszer Kristóf János, pedig mennyire nem kellett volna ezt mondania. Mindőnkbe, mint a mennyek köve, vágott bele ez az alattomos mondat: Anna tud róla. Mentegetőztünk magunk előtt, hogy ezt csak mi tudhatjuk, ez olyan titok, ami

nem juthatott a fülébe, holott az egész falu beszélte már, miért gondoltuk, hogy pont ő ne hallotta volna. Szóval tud róla: a négy arc vadul elvörösödött, mert külön járt még bennünk a szív és a test útja. Nem volt e kettő között találkozó, semmiféle árnyas liget, ahol padon ülve egymás kezét fogva közösülnek vágyaikban. Nem – ezek után – többé nem láthatják Annát, nem keveredhetnek a szeme elé – gondolták mindahányan.

De a percek nem úgy hozzák az eseményeket, ahogyan azt bárki is vágyná. Még aznap délután Annába botlottak, pont a karjaiba rohantak, márhogy nekimentek szinte a szőlőhegyről lefelé vezető úton. Arcuk lángolt, s nem is igen tűnhetett szemükbe, hogy a lány is pirosvörösre vált, kerülte volna szívesen el őket, de valahogy olyan szerencsétlenül esett, hogy mikor erre lépett, éppen arra adtak volna utat neki, mikor arra próbálta, erre nyílott áthaladás. Nem volt elkerülhető a szóváltás. A fiúk ilyeneket mondtak volna: Anna, Annácskám, gyöngymagom, aranyos bársonyom, de hangot kicsikarni sem tudtak, az ügyetlen köszönésen kívül. Gondolták, a lány valami effélét mond majd: „Hallottam, bokrok rejtekéből meztelen asszonyokat lestek. Hallottam, szemetek pillantását szennybe mártottátok.” De nem így történt. Anna lassan erőt öntött szívébe, s csak annyit mondott:

– Éjjel álmom vitézei voltatok… – aztán a megdöbbent fiúk mellett elsurrant, s mire észbe kaptak volna, már messze-messze járt, mint az Ipoly elcsorgó vize, ahogyan elhagyja parttól partig önszomorúságba pusztuló hazánkat.

Alig hittük, hogy legalább álmaiban vitézei lehettünk Annának, mert az álom bár nem valóság, de mégiscsak a valóság italából töltekezik vagy a valóságot itatja az elkövetkező napokon. Büszkék voltunk magunkra, és rögvest véres veszekedésbe keveredtünk egymással, hogy vajon melyikőnk volt nagyobb álombéli vitéze Annának. Bár Bridorits Pali, Kristóf János és Pethő Gergely is esküdözött, hogy csak ők lehettek legnagyobbjai az álombéli kompániának, én tudtam, hogy nem ők voltak azok.

Hiába hősködtünk álombéli vitézségünkkel. Másnap megtudtuk, hogy Anna a szomszédoknak egészen másképp mesélte el az álmot.

Álmában négy taknyosképű hernyó látogatta meg – mesélte –, s mind csak kúsztak volna bele az ágyába, be a paplan alá, be a hamuval fehérített inge alá, s már valamelyik el is érte nyiroktestével a meleg bőrt, amikor rémülten harcba szállt velük. Ha nem pusztítja el őket – gondolta –, neki vége. És földre hajította a takarót, puszta kézzel sorba belemarkolt a négy csuszamlós állat testébe. Vaderővel vagdosta őket neki a falnak, hogy loccsanjanak széjjel, hogy ne csak az ágyáig ne juthassanak el többé, hanem a túlvilági birodalmak útjait se járhassák. És lapos fröccsenet lett az egyik állatból, és lapos fröccsenet lett a másik állatból, és ez történt a harmadikkal s a negyedikkel is.

Ekként mondta el a történetet, de én úgy hittem, valaminek még történnie kellett, amit nem szívesen mond el a szomszédoknak, mert szégyen volna egy fiatal lány szájából efféle szavakat hallani. Úgy gondoltam, annak kellett történnie, ami a mesében is megtörtént: Amikor a szépséges királykisasszony a negyedik féregállatot is a falhoz verte, a falon a fröccsenet helyett egy fiatal férfi képe rajzolódott ki: szőke volt, az arca sápadt, de fenséges, vállán kékszín palást, fején csillagkorona:

– Szép királylány – szólalt meg a faltól lassan, hangtalan léptekkel távolodó férfi –, az ég királyának fia vagyok, palástom a tiszta nyári felhőzet, koronám az éji csillagok. Kihasítottál a hernyók beléből, s most markomból ihatod a szerelmet – s akkor a királyfi az

égre perdítette csillagos koronáját, s alája terítette palástját, s oly finom mozdulatokkal, ahogyan a szél fésüli a gabonát, becsúszott a lány takarója alá.

De bárhogyan is történt, vitézei vagy férgei voltunk Anna álmának, a mi életünk változásnak indult. Mert immár minden jel azt mutatta, amiként királyaink elveszejtették országunkat, akként fogjuk mi elveszíteni Annát, s akként fog Anna elveszíteni bennünket.

5.

Szökött belőlünk Anna, ahogyan szökött Szilveszter mindennap a nosztrai boszorkányasszonyhoz. A ló már jól kiismerte az utat, egy óra sem volt és odaért, rázkódott a szíve a nyeregben, minden lépés fájdalmat hasított bele, majd megszűnt a fájdalom, s a gyöngyasszony arca lobbant elé. Az ajtó nyílt és csukódott rögtön, egymás szájába csúsztak, lábakra láb, kezekre kéz, s a haj rátakart a férfi arcára. A nő ereiből vér csörgött át a férfiba, a pirosság végigszántott az egész testen, éleszteni kezdte a végtagokat, a belső szerveket, s aki korábban pusztulni látszott, most erővel szorította magához a nőt, mintha csak azt jelezné: ha nem lettél volna, halálomba haltam volna.

Az udvaron szél verte a fákat, hangot szusszantottak az alvó állatok.

– Talán senki sem ott van, ahol lennie kéne – mondta Szilveszter, s az asszonyra nézett, miként önti el a szomorúság, hogy miként köti csomóra a fájdalom a torkát, és szólni nem bír, nem mondhatja: „Ha enyém volnál, nyelvemmel melengetném a bőrödet, nyálammal mosnám az arcodat, ha enyém volnál, tenyeremen ételeket főznék neked, de nem lehetsz az enyém.” S hogy szó nem volt, a kezek újból útnak indultak megérinteni mindazt, ami résidőben megérinthető: a talp, a boka, fel a láb belső oldalán, ott pihen, mintha állna, a has, aztán tovább a fülig egészen, és megint vissza a pihenőhelyre, s ott sokáig, még egy apró percig és megint egyig. Minden oda kerül, ahol lennie kell.

Bár maradhatna ez így örökké, ahogyan a hegyek megülik helyüket, ahogyan a tengerek időznek öblükben, de semmi nem maradhat úgy, ahogyan lennie kell. Mintha a teremtő beleunna a teremtett világba, és hegyeket emelne a pusztában, és pusztává tenné a hegyeket, úgy szakadt el ezen az éjjelen is Szilveszter a boszorkányasszonytól. Egy darabig még érezte a meleget és az édes bőrszagot, de a szél lassan azt is leseperte róla. Mikor hazaért, már megint olyan volt, mint a száraz csont.

Otthon így kellett, vagy így sem.

– Nem kell az életem neki, nem kell az arcom neki, a szívemet a kutyáknak hajítaná –- gondolta, mikor hazaérkezett, s hagyta, hogy az asszony gonosz szavakat vagdaljon belé.

Mióta is tart ez? Immáron tíz éve. Szilveszter, mikor a töröktől igyekezett hazafelé, futott a lóval, hogy minden várható időnél előbb érkezzen. Belépett a házba, s azt mondta az asszonynak:

– Szemeid olyanok, mint a csillagok, a kezed, mint a bársonyrózsa szirma – és elővett egy frissmeleg kalácsot, amit a városi péknél vásárolt.

Az asszony elvette a kalácsot, de nem szólt semmit, nem mondta, hogy minden falatnál érzi a kemence tüzét, s hogy ez a tűz nem volna más, mint Szilveszter szívének tüze. Evett,

csak keveset, mert ő már nem volt éhes, ebéd után volt, s a maradékot a kenyeres kosárba tette. Ott száradt még két napig, majd a tyúkok kapták meg gabonaszemek közé morzsolva. Szilveszter hónapokig kerülte a péket, nehogy megkérdezze: „Nagyságos bíránk, hogyan ízlett a fiatal asszonynak a kalács?” Kerülte, míg feledésbe nem hullott a fájdalom s a kalács.

Mivégre élünk így – kérdezgette magától, s puha bőrcsizmát húzott a lábára, ami oly csillogó és fényes volt, mint a salamoni kincsek. Alighogy felölti, az asszony nevet, és látja: rajta nevet, rajta, de milyen mélyen és hosszan. Olyan kézmozdulatot tett, mint egy végvári harcos, aki méltó viadalban vívta ki királyánál az érdemeket, s az asszony ezen még jobban, még tovább nevetett, még az is kibukott a száján: csizmáskandúr. Nem nevezte puha testem vitézének, csak ennyit mondott: csizmáskandúr, s amint elmúlt a nevetés, igazgatni kezdte a férfi öltözetét, de nem azért, hogy neki szép legyen.

– Az apám – mondta, igazgatva a ruhát – különbül néz ki a ganéjrakó csizmában, mint te a szattyánban, de miért kellene varjaknak színmadarak tollával ékeskedni?

És így mentek el együtt a templomba. Szilveszter zagyván szedte a lábait, nem tudta, hogyan is rejtegethetné csizmáját, mintha minden asszony és minden férfi csak azt bámulná, milyen rútul áll rajta. S ott bent a templomban is dugogatta volna a pad mögé, nehogy az atya észrevegye, s nevessen esetleg ő is, vagy a szószékről valami olyas történettel hozakodjon elő, ami Szentpéter csizmájáról szólna, hogy miképpen vásárolt Júdea egyik városában új csizmát magának Krisztusurunk első tanítványa. Valahányszor ezek után Szilveszter díszes öltözékbe bújt, keserű epét böfögött föl, és kivánszorgott az ólak mögé, és ott köpködte ki a sárga lét, rá az állatok ürülékére, a félrehányt rozsdás vasakra, oda, ahová való.

De hiába volt minden köpködés, a keserűség végigjárta a testét, befurakodott a sejtek magjába, az erek folyadékába. Ilyen keserűen gyűjtögette a pénzt, rakta szépen egymásra, hogy gyönyörű bútorokat vehessen az épülő házba, hogy palota legyen az, ami kioltja a szívből a keserű ízeket. És mondta is az asszonynak: minden aranyunkon melegséget veszünk, hogy úgy öleljen meg bennünket a szoba levegője is, mint a meleg testek. Háromszor mondta el ezt Szilveszter, és az asszony háromszor nem szólt semmit. Amikor negyedszer is megpróbált volna beszélni erről, az asszony a szavába vágott:

– Ha nem lett volna az apám, most viskó sem borulhatna a fejünk fölé, ha nem volna, új ruhában nem járhatnék, ha nem volna, ágyunkra nem jutna takaró, gyermekeinknek nem volna cipőcskéje, miféle aranyakról beszélsz te!

És Szilveszterből tíz év alatt így veszett ki a melegség, s adta át a megüresedett helyet a keserűségnek, így veszett ki belőle az életerő, hogy helyére a szervezet magától való mozgása jusson. Tíz év volt mindössze, és Szilveszterre a törökön kívül már senki nem számított.

De miért is érdekelt volna akkor bennünket Szilveszter, akkor, amikor úgy tudtuk, a szerelmet csak a kintről jövő erők tépázhatják széjjel, s csak aki kívül áll, az lehet akadály, a szülők, a szomszédok, a török katonák, a végvári vitézek, de ha ez nincs, és egymásra találhatnak az egymást keresők, akkor összeforrnak ők életük végéig, s még egy kicsit tovább is. Mert ha mi megölelhetnénk Annát…

De Annát egyikőnk sem ölelhette meg. Alig pár nappal azt követően, hogy álma vitézei voltunk, eltűnt a faluból. És hiába kerestük, hiába lesdestünk a házuk körül: Anna többé

nem tűnt föl.

Voltak, akik azt mondták, hogy férjet talált neki az apja, Pesti Gábor uram, egy távoli városba vitték valami fegyvergyártó mesterember házába, s hogy a fegyvergyártó itt járt Pesti Gábor uramnál (már nem is először), és rendesen megalkudott a leendő asszonyra. Azt mondta, puha párnákon altatja és csipkeruhában járatja majd, s a születendő gyermekekkel, Pesti Gábor uram unokáival mesterséget taníttat ott, abban a városban. Mondták, hogy a fegyverkovács igen koros embernek nézett ki, akinek vagyona bizonyára bőséges, s ígéreteit állni tudja, nem olyan szavak voltak csupán, amilyeneket falunkbéli legények sustorognak a kiszemelt menyasszonyuk fülébe. Mások szerint a kanizsai beglerbég követei jártak itt Pesti Gábornál, és a szultánnak vették meg jó áron Annát, hogy a fenevad első asszonya legyen, aki a trón örökösét szüli.

Néhány nappal Anna eltűnése után összegyűltünk a vályogvetőgödörben mind a négyen: Bridorits Pál, Kristóf János, Pethő Gergely és én. Ültünk egymással, egyikőnk fájdalma sem volt kisebb. Tudtuk, el kell mennünk a faluból, ha meg akarjuk lelni azt, akivel egyedül élnünk érdemes. Kutatni fogjuk a zsombékok öblében s a budai mesteremberek körében, keressük a bécsi fejedelmi udvarban s Sztambulban a török cár palotájában, minden lépésünk hozzá igazodik, minden szavunk róla kutat híreket. Aki közülünk először rátalál – így hittük mind –, annak lesz hitvese.

Anna akaratára nem gondolt senki sem.

Még akkor éjjel tompa puffanások zavarták fel a prédára leső vérvadakat. Rongyokkal volt burkolva a négy ló patája, hogy a házak rejtekében ne keltsen zajt a szökés. Két nap sem kellett és elértük Törökbuda határát, ahonnét különváló útjaink indultak, melyeknek véghelye mégis ugyanaz volt: Anna vagy a halál.

6.

Törökbuda határában elváltunk egymástól. Mindegyikőnk a maga tervének megvalósításába fogott. Tervekbe, melyeket inkább irányított a vakszerencse, mint maga az emberi elme vagy a gondviselés. Öt-hat év sem telt el, s a haza és Krisztusurunk dicső lovagjaivá lettünk, pedig mennyire nem érdekelt minket a haza, sem pedig a legnemesebb éggazda. Néha láttuk egymást, amint elképzeléseink végrevitelén tevődünk: Kristóf János egy vár szegletén kapitányi ruhában a törököt verné éppen vissza, mikor Bridorits a szultán sztambuli nagytermében török szavakat vet pergamenre, hirtelen Pethő Gergely is föltűnik Lotharingiai Károly, az országtalan herceg kapitányaként, s persze én magam is, a túlélő, én, aki lettem volna bár az ő helyükben.

De senki nem keveredhet másnak a helyébe, a magam feladatának kell megfelelnem. Beszélni fogok róluk, annyit legalább, amennyit tudok, annyit, amennyit elképzelek a sorsukról.

Bridorits Pál története

A levelet, melynek részlete alább következik, Sobieski Jánosnak címezte a feladó; lengyel nyelven szól, kifogástalanul:

„Nevem Bridorits Pál. Keresztény vagyok. A kaftánt csak cselvetés végett viselem. Magyar földön születtem, az anyanyelvem magyar. Tizenhat évesen kerültem a budai pasa udvarába. Ott megtanultam a törökök nyelvét, a németek nyelvét és a deákot. Nyelvtudásom a későbbi hadjáratok során tovább bővült. A pasa levelező írnokként alkalmazott, én írtam üzeneteit a magyar főuraknak, erdélyországi előkelőknek s a császári udvarnak. Minden levelem titkos üzenet volt, melyben felfedtem a török szándékát. Haszna volt belőlem az egész honnak s távolabb, minden eföldi keresztény uralkodónak, de megélhetésem a töröktől függött. Ők adtak nekem ételt, ők vetettek számomra ágyat, majd később aprócska lakással jutalmaztak. A szultánnak is tudomására jutott kiváló stílmunkám, s magához hívatott a sztambuli fényudvarba, hogy könnyítenék levelezésében, hogy találnám meg a szavaknak azt a fordulatát, melytől beszédbe juthatna a keresztény fejedelmekkel. Ez a szavakkal való játék egyébként nem volt más, mint a nyílt közlés mélyén megbúvó titkos üzenet. Nem a nyelv szépsége vonzotta keresztény urainkat, hanem az, amit a szavak mögé rejtettem, s ezt kihámozván írtak kedves és kedvező híreket a szultánnak.

Immáron tizedik éve élek itt Sztambulban, s most, hogy hallottam arról a felszabadító küzdelemről, melyből Lengyelhon is részt vállal, s fenséged vezeti a csapatokat, fenséged, kitől a porta fényes sakálai oly nagyon rettegnek, fenséged, kinek hadvezetői dicsőségét oly nagyon ismeri az egész keresztény világ, mint hajdan ismerte a mi Hunyadi János urunkét. Most hát felajánlom szolgálataimat, amiről tudom, mennyi sokkal kevesebb a kard erejénél, de némikor mégis segítségül lehet. Használj hát szükséged szerint, amit én tudok, azt te is tudni fogod.”

A levél röviden megmutatja, miféle sorsot élt Bridorits Pál, bár szót nem ejt arról a célról, amiért egyáltalán elindult az ipolymenti faluból, amiért feltolakodott Törökbudára és megtanulta az első török szavakat.

– Memelet – mondta a kaftános –, a haza, amiért élsz. – És Bridorits Pál visszhangozta magában: Memelet, Anna, akiért élek. Éveken át tanulta a haza fertelmes ellenségeinek nyelvét, aztán szolga lett, szolgája a fenevadnak, mert úgy hitte, csak ilyen módon lelheti meg a lányt, akiért egyáltalán érdemes az élet.

Anna – úgy mondták neki – a budai pasa udvarába került, ám amikor negyedik Mohamed meglátta a tündöklő lányt a pasa háremében, a pasát halálra küldte, a lányt pedig rögvest magához vette, s első asszonya lett. Tőle valók – mondták -–az uralkodásra váró aprónépek, a két fiú, aki később elpusztítja egymást a hatalomért és a lányok, akik mindent elkövetnek apjuk és testvéreik elveszejtéséért, hogy ily módon aztán saját férjüket juttassák a trónra.

Bridonts a szultán udvarába került, de nem láthatta meg a szépséget, akiről oly sokat meséltek a szultáni népek. De ő várt, és éveket várt, és mi sem történt, lépéssel sem jutott közelebb a vágyott asszonyhoz. Már a tizedik évet töltötte ott, ellátva a keresztény népeket titkos üzeneteivel, világtól világig ismert kéme lett Krisztusurunk alattvalóinak, de mindhiába a hőscselekedetek, a tündérasszony nem keveredett elé. És az öregedés akkorra vastag csíkokat metszett az arcára, és olyan kérgeket keményített a szívére, hogy a tizedik évtől már félni is félt, hogy meglátja az asszonyt. Úgy gondolta, érdemes napjait utolsónak

nevezni, érdemes volna elmúltnak hinni önmagát… De hosszú volt ez a múlás, és kevés az erő, ami pontot képes tenni.

Az asszony helyett a jótéteményeit kezdte szeme elé varázsolni, hogy ő mennyi sokat jelent az odaáti nagyuraknak, hogy nélküle talán a békéig sosem tudnák elvinni a harcokat. Látta, amint a keresztény hadak letérnek megszokott útjukról, s cselt állítanak a töröknek, mert a leveleiből megtudták, merre járnak most a szultán seregei… Fényes győzelem aztán (mind neki köszönhetően), pápai mise (áldassék a pogányverők neve minden keresztény országban), örömtől boldog parasztok, olyanok, amilyenek az ő szülei is voltak (élénk még az emlék, nem is lehetne más).

Hogy ez mennyire nem így volt, sohasem derült ki számára, sorsának bevégzését nem efféle csalódás okozta.

Tizedik év a szultánnál. Oly nagyon szerették őt a főrendi törökurak, hogy mindennemű beszélgetéseiket hallgathatta, sőt néha vélekedését is kikérték, mondaná el, mit szól ehhez és ahhoz mint keresztény, mint a földtúró adónép szülötte. És Jahija Jacsisi bég – ahogyan a törökök nevezték – mindenre készségesen válaszolt, okosan, tisztán és egyenesen. De azon az esten semmit sem mondott. Nehéz volt neki a hallgatás, de a megszólalás szinte lehetetlen. Mintha aknák robbantanák ki teste mélyéről a szavakat, melyek mégsem bírhatnak a felszínre jutni, mert a torok táján valami erősség, hatalmas kővár állja az útjukat. S az akna vasrepeszei nekiütődnek ennek a kemény falnak, s kőszilánkokkal együtt hullanak vissza a testmélyre.

A napi levéladaggal már éppen végzett, s csupán kedvtelésből töltötte még az időt a trónteremben a főrangú urakkal. Este volt, a munkákat bevégezték, csak a szakácsok sürögtek-forogtak, igazgatták a szultán esti ebédjét, a cintálak csöngése végigszántott a palota folyosóin. Néhány dühös kiáltás, valaki rontott főzés közben, vagy macska surrant az edények közelébe. A trónteremben éles vita folyt a német udvar újabb leveléről, melyben a császár arra kéri a rangban hozzá illő fenséges uralkodót, hogy engedélyezze Krisztus egyházának szolgáit szabadon tevékenykedni a törökfogta vidékeken is. Többek szerint ez álnokság, cselvetés, a császár papi köntösben katonákat küld a védvonalak mögé, a török csapatok hátába. Mások úgy vélték, mindez megengedhető, mert a hitében meghagyott nép szívesebben fizeti adóját. A vita még nem ült el, amikor a fenséges uralkodó robbant be a terembe, markában papírcafatok, a feje pedig olyan vörös volt, mintha festékbe mártották volna.

– Testvéreim Allakban! – kiáltott dühödten, habzó-nyáladzó szájjal az ottállóknak. – Az átkozott hitetlen vadak levelét forgácsokra tördeltem. Álnokok ők, és hazugok az igazságban.

És a szultán szórni kezdte szerte a teremben a levél maradékait, beterítette velük a márványkövezetet, a csigázó virágrajzokat, s a gyöngyszövésű keleti szőnyegeket. Néhány foszlat az állongó főurakra repült, majd mikor végzett, és megüresedtek markai, nyugalmat lelt az uralkodás székében, és innen vetett szigorú mondatokat leghűségesebb alattvalói közé.

– Testvéreim, a hitetlenek Istent, az egyetlent hazudják hatalmuk játékai mögé.

– Allah'u ekber – zúgott a megrendült kompánia.

– Testvéreim, egyedül való célja életünknek, hogy hatalmunkat kiterjesszük a nagyobbnál is nagyobb birodalmakra, hogy magunkhoz ragasszunk minden határainkon

kívül fekvő földeket. Más szándék nem létezik a világon, és mi ezt a szándékunkat nyíltan kimondjuk. Allak szolgái a testüket adták a földért, amit elfoglaltak, ám a hitetleneknek nem csak a föld kell, hogy úralják, nem csak az adó kell, hogy megtömhessék zsebeiket s hatalmasabbnak látsszanak. A bűnös hazudozók a lelkekig fogságban akarják tartani a szolganépet, s mikor hitről és Krisztusról hazudoznak, megvonják a szolganépségtől az életet. Igazságról és alázatról beszélnek, de rabszolgákká teszik őket.

– Allah'u ekber – zendült meg újra a terem.

– Allak szolgái, halljátok, amit a ti uratok mond: Mind a hatalom játékosai vagyunk, ám aki csaljátszmákat eszel ki, saját aljas céljait aranyszövésű kaftánba bújtatja, azt elpusztítom a föld színéről.

A dörgő hang végigkalimpált a falköveken, majd kibukott a palotából. A főrendi urak mélyen hallgattak. Hatalmuk nagyságát méregették, melyikük fed le varas tenyerével többet a világból, s kit kéne semmivé tenni ahhoz, hogy nekik maguknak még több juthasson. Csillogó aranyak pengtek képzeletükben, fenséges birodalmak jelentek meg, némelyikük a szultáni széket is látta maga alatt, mások csak a nagyvezéri rangban tetszelegtek. E pillanatban számosakká lettek a törökhoni uralkodók ott a trónteremben, amit valaha dicsőséges Szulimán építtetett, hogy minden acsarkodó számára megmutassa, a hatalom az ő kezében van, s nem adja senkinek, bármilyen erővel is közelítsen, s ha 1566 augusztusában a szél nem lebbenti ki testéből a lelkét, meg sem változik ez a gondolata. Az ajtónállók, akik szintúgy hallották a szultán szavait, fogságbatört hazánkon osztozkodtak, gondolván, egyszer a fenséges úr meglátja tehetségüket, és az ajtótól asztalig rendeli őket (ahogy ezt akkortájt mondták), vagyis ajtónállóból csapatok élén álló lesz, s aztán mindenféle hőstettek véghezvitelét követően a budai pasa székét kapja jutalmul.

Bridorits bég észrevétlen hagyta el a tróntermet. Végigment az estére csendesült sztambuli utakon. A tenyerét méregette, a tenyeret, amit Annára akart fektetni, hogy az övé legyen, az írástól megpuhult tenyérbőrt. Léptei szinte önkéntelenül arra a magaslatra vitték, ahová majd kétszáz éve a leghatalmasabb uralkodó, a keresztény világ réme, aki végett elveszítettük szegény hazánkat, templomot emeltetett. „Erre a helyre hozta valaha Mohamed a csodagyémántot, a dzsigerdilent, minden szíveknek gyönyörűségét – mesélte egy dervis. – Sokszáz évekkel ezelőtt Kereszténybizánc császárának örököse, egy magyar herceg beleszeretett ebbe a gyémántba. Ült reggel és ült este a bizánci paloták fölé magasodó dombon, s csak bámulta a gyöngyékszert. Nem bírt egy napot sem eltölteni a látása nélkül. S mikor fia született Mánuel császárnak, s őneki le kellett mondani a trónról, nem a hatalmat sajnálta, hanem azt a gyönyörű ékkövet. Sírt Béla herceg, zokogott. Fájdalmát látva pedig a császár neki ajándékozta az ékkövet: Vidd magaddal, ha Magyarföldre mégy – mondta. S Béla herceg inge alá rejtette a kincset, és hamarosan elhagyta Bizánc városát, s a magyarok királya lett.

Gyönyörű évek köszöntöttek akkor a magyarokra, s rémkeserűség a bizánci birodalom lakóira. Hamarosan Allak hitetlen népei kebelezték be a keresztény várost. Megölték a császárt és minden rokonát. De mikor az ékkövet nem lelték, tervet fabrikáltak a magyarok megsemmisítésére is.”

A gyöngykincs valahai helyére épült a Szulemanie dzsámi, hogy majd méltó helyet kínáljon a budai pincékből visszaszerzett dzsigerdilennek. De a fénygyémántot nem lelték meg többé – gondolta a magyar bég, és lépdelt tovább, fölfelé, a csöndbe rekedt úton. Nem

futott össze senkivel, az éji imádkozók is fekhelyükre heveredtek már, csak a tenger dolgozott serényen, pörgette márványhullámait, a hullámok tetején pedig a megüresedett bárkákat.

Bridorits Pál a tizedik évet nem töltötte ki. Azon az éjjelen a Szulemanie dzsámi magasából, ahonnét a legszebb kilátás nyílik a márványhabú tengerre, a mélybe vetette magát. A kemény márványvizen szétesett a teste, s az érkező halak darabjaiban falták magukba, s vitték lefelé a mélyvizek alá, a tengerek gyöngyszobái felé.

A szultán másnap reggel értesült a halálesetről („Fenséges úr! Jahija Jacsisi bég már nem a te szolgád"), a keresztény uralkodók csak hetekkel később. Én éppen Babócsán voltam, ott huzakodtunk a törökkel – párviadalok meg effélék, békés unalomélet. Egy napon valaki követ, csak úgy mellékesen vetette oda a kapitánynak: a török Bridorits megpusztult.

Mikor elmondtam Annának, sírt, hosszan és hangosan, ahogyan nem szokott sohasem, mintha belőlem metszettek volna el egy darabot, a karomat, a lábamat, a hasamat. Mintha ezután már én sem lehetnék egész.

Kristóf János története

A vendéglőben gatyások vedelték a borokat, jó pénzeket fizetve a tulajdonosnak. Ma adták el áruikat a töröknek, mindazon tizedeket és kilencedket, amiket megmentettek a papoktól csakúgy, mint a földesúri adószedő bitangoktól. Ittak és fizettek bátran, hiszen bármennyit költöttek, maradt bőségesen, megvendégelték a betérőket ételre-italra s arra a sok értelme nincs fecsegésre, amit a bor mosott ki disznószagú szájöblükből. Asszonyokról hazudoztak. Az egyik váltig állította, hogy negyvennéggyel hált együtt. Újra és újra belefogott, hogy elmeséli sorban, mi módon fektettek magának az asszonyokat, öregeket és fiatalokat, melyik mit tudott, mit nem, és a szám csak növekedett (negyvenöt, negyvenhat, ötven), ahogy oltódott benne az életerő. Mások a vitézségükkel kérkedtek, hogy törököt fogtak, nem egyet, de százat, hogy megölték őket és a szénakazal alá temették a tetemeket, bárki megnézheti, a csontjaik ma is ott porladnak.

Ahogy beszéltek, a megsavanyodott nyál, mint valami zsíros martalék, amit undorral hordoznak a szakács segédei is, végigpermetezte a vendéglő durva kövezetét. Ráfreccsent a két fiatal férfi csizmájára is, akik pedig távolabb ültek, kívül a beszélők körén, valahol a sarokban. Messziről csak a szájuk mozgása látszott, s nem voltak kivehetők a szavak.

– ... – kezdte az idősebb.

– ... – rövid és bizonytalankodó volt a válasz.

– ... – mondta újra a húszévesforma.

– ... – egy szó volt mindössze és egy (most már határozott) bólintás.

Felhörpintették boraikat, köszönés nélkül kiléptek a vendéglőből. Lovaik az épület mögötti istállóban szuszogták ki kemény megpróbáltatásaikat. Kantárszáron fogták őket, léptek át az olajos istállóajtón, majd fel a nyeregbe és el. Hátulról kerülték meg Budát, hogy még véletlen se fussanak össze portyázó törökökkel, ne kelljen feleslegesen magyarázkodni, hazudozni arról, hogy egyszerű földforgatók lennének vagy valamelyik budai mesterember tanoncai, s csupán terményeik ügyében járnak. Mentek alig észrevehető utakon, szántókon keresztül és állatok csapásain, lassan maguk mögött maradt a Budai-

hegység, majd a Pilis, a magaslatok elkenődtek a sötétben. Első nyugtató szusszanásuk a Gerecse árnyas fái között volt, ide már nem merészkedett török, legfeljebb egy-egy haramia-bitang veszélyeztethette az utazót, de tőlük ugyan mit is vehetett volna el. S akinek az életüket ajánlották volna, nem fogadta, csak legyintett, maradjon a tiétek, éppen elég, amit már eddig is cipelnem kell. Biztonságban voltak.

Reggelre lépett a nap, végre a tatai várba értek. Bakos István, a kapitány a várudvarban kószált, mikor felcsattant a kiáltás:

– Krisztus lovasai vagyunk, eressz be testvér, új vitézt hoztam, ki a honnak szentelné életét! – A kapu nyílt, nehezen, lassan csikordult, ahogyan hatalmas nagykapuknak kell, Bakos István pedig meredten nézett a nyíló résbe, hogy fedezné fel azt a bizonyos vitézt, dehát csak egy gyenge, ereje alig parasztgyereket látott. Rettent nevetésben tört ki.

– Ferenc öcsém, hát az anyját hol hagytad? Vagy már nem csecsről szopik?

– Szopik az majd vért a törökből, kapitány uram, vagy tán kend vasmezzel a mellyén született, s nemis bizony az anyja hasából esett ki, hanem ágyúcsőből lőtték a világra?

– Öcsém, ha nem másvilágra boldogult édes barátomnak, Bebek Ferencnek lennél a gyermeke, bizony úgy vágnálak porciókra, hogy mind a négy világtájnak jussa legyen belőled.

– Kapitány uram – szólt immár komolyan az ifjabb Bebek Ferenc –, harc volt ötven éve, mikor még kend sem bírhatott szablyát emelni, és harc volt tíz esztendeje, mikor fakarddal rohangáltam a vár fokán, és harc folyik majd tíz év múlva is, mikor ez a legény lesz a tatai vár kapitánya.

– Ezt meséld el Kajmó esperesnek is, a csuhásnak – mordult újfent a kapitány hátha a vasárnapi prédikációba haszonnal beleforgathatja.

Most aztán mindketten nevettek, mintha eszükbe jött volna a pap legutóbbi beszéde az igazi vitézségről, ahogyan a szószékről sivította a szavakat az a vékony test, amit jószerével csak a csuha tartott egészben, visította bele a harcoktól barnult katonaarcokba:

– Mind, ki vitéz, halálra hal majd az Úrért, de Krisztusurunk nem feledkezik meg katonáiról. Mindet, ki igaz hittel élt, feltámasztja eljövetelekor.

Nevettek a papon, mintha szemeik előtt megjelent volna mindama igazhitű török, akit az Úr föltámaszt, mintha látták volna Magyarhont megtelve színruhás, pucros török harcosokkal.

Aztán a kapitány közelebb lépett az érkezőhöz:

– Mi a neved?

– Kristóf János – hangzott ijedten a válasz.

– No fiam, a tatai védők szívesen veszik jöttödet, és maguk közé fogadnak. – Aztán csak úgy elfektetve hozzáfűzte: – Kell nekünk golyóleső is, nehogy a legjobbjainkat tépázza le a hirtelen támadás.

De Kristóf Jánost nem terítette le semmiféle kósza lövedék, sem valamely török hőzöngő kardja. Tíz év alig telt be, s a környék legvitézebb bajvívója lett. Mindenkit végre vitt, aki merészelt kiállni vele. Úgy gondolta, vitézségét a madarak is elfütyülik távoli vidékeken, messzeföldön, ott is, ahol Anna él, s akkor a lány, a sztambuli hárem gyöngye szökni próbál a szultán fogságából, s hogy a bosszúszomjas törökordas ne veszélyeztesse életét, nála talál menedéket és védelmet. Ha pedig ez nem így lenne, akkor talán a szultán írna neki kérelmező levelet, hogy hagyja most már békiben az övéit, ne vágja rendre

legderekabb harcosait. És ő erre a levélre csak annyit válaszolna: „Egy kincs van törökök fensége, amiért én lemondok a holdzászlós vitézek kaszabolásáról, s ez a kincs fenséged háremének első asszonya. Őt kérem, s ha megkapom, felis, leis út, felhagyok a párviadalokkal.”

Napra nap ült a székén, s azt a felemelő pillanatot pergette maga előtt, amikor a szultáni hírnök megérkezik a második üzenettel: „Amit kértél, a fenséges úr megadá neked. Alig kell várnod, s a gyöngyasszony megérkezik házadba. De ezt követően látni se lássunk többé, hallani se halljunk felőled!”

Ám mindaz a szépség, amit a képzelet szült, nem történhetett meg.

Kristóf János betöltötte a harmincegyedik évet, már a harmadik kard pengéjét koptatta a kaszabolásban, de se hírt, se szökevényt nem kapott. Kapitány lett a tatai várban, rendesen, ahogy azt Bebek Ferenc mondta, oktatója a leendő vitézeknek. Példáját tűzte ki mind maga elé, aki valaha is dicsőségre áhítozott megkínzott hazánkban. És a kapitány nevelte az ifjakat, pergette-forgatta velük a fegyvereket, s néha a nagyobb csapásokat követően a kardmozgás szépségéhez mérhető szavakat formált ajakán:

– Fiaim, a mozdulat íve: a haza szeretete, s az erő: Krisztusurunkba vetett hitünk – de magában csak annyit mondott: „Anna vagy a halál.”

Így elteltek az évek, amelyeknek el kellett telniük, elmúltak, és jelezték a jövekvőket, mikor egy napon Kristóf János, a tatai vár kapitánya, sírhatnám honunk legderekabb bajnoka végre üzenetet kapott. Ám ez az üzenet nem a keleti fenevad palotájából érkezett, hanem saját urától, attól, aki a keresztény világ védelmezőjének tartja magát.

– Üzenetet küldött zsold helyett – morogtak a várvédő katonák –, egy zizegő papírtekercset a fényesen pengő aranyak helyett, puskák és zsold helyett. Hogy a fene rágja ki testének közepét, hogy a felseje potyogjon rá az alsajára.

De nem lelkesítő üzenet volt ez, nem a zsoldpótló biztatás, hogy hitünk bajnokai, tartsátok erőtöket, s meglészen majd jutalmatok, nem, ez a levél egyetlen vitézhez szólt, a vár kapitányához.

„Nemzetes Kristóf János uram, Tata vitéz kapitánya, hírét vettük félelmetes hőstetteidnek, mellyel te úgy hiszed, birodalmunk ellenségeinek erejét megtépáztad. De lásd be, méltóbb a fegyverforgatóhoz a tisztes hadviselés, mint a feltűnősködő párviadal. Tetteiddel veszélyezteted a porta és fényes udvarunk közötti békességet, miként veszélybe kerülhet az a felszabadító hadjárat is, melynek révén az elnyomásba belefáradt hon végre szabad életre lelhet."

A tatai vár kapitánya, amikor eddig jutott a levél olvasásában, magára hagyta parancsnokait a tágas lovagteremben, nem válaszolt a kérdésekre: Mit mondjunk a katonáknak? Mikor érkezik a zsold?, szótlan távozott, kemény csizmáival végigkopogott a folyosón, egészen a kapitányi hálóig. A tölgyfa ajtót gyors mozdulattal kinyitotta és zárta maga mögött. Az ágyon folytatta az olvasást, marta le szemeivel a papírról a durva szidalmakat, melyben az ő tetteit sorolják és ócsárolják, s a helyes katonai viselkedést magasztalják, ami nem tűri a hősködést, a személyek túlméretezett harci szerepét a harci cselekményekben. Aztán utolsóként az aláírást: *„A te királyod és annak parancsnoka: Eugen von Savoya*.”

Másnap a tatai várkapitány nélkül maradt. Volt, aki hallott lódobolást éjszaka és a vár kapujának nyílását, mások a várfokon leereszkedő alakról regéltek ivókupáktól körbevéve,

borok erejétől ellágyulva. Hogyan is maradhatott volna – mondta valamelyik – amikor a császár hőstetteiben gyalázta meg, s nem csak őt, de rajta keresztül az egész nemzetet is. Ha nem lett volna – erősködtek mások –, a török még mindig a nyakunkon bitangolna, szívná a vérünköt, s vérünk után a vizet is kifelé belőlünk. Pedig dehogy is szívhatott vizet belőlük egyenegy török is, legfeljebb a testben áporodott cefrét, amivel gyomruk öblét töltögették minden estén, minden nappalon. Már-már a gyerekek is hinni vélték, hogy Krisztusurunk a bűntől szabadított meg bennünket, Kristóf János pediglen a törökpestistől. Eltűnése minden időkre jelzi, hogy a császár fattyaféreg, s csupán kára a honnak. Ám hiábavalók a mindenféle találgatások, az igazság nyomára senki nem bukkanhatott, ahogyan Kristóf Jánost sem láthatta többé se ember, se más teremtménye az Úrnak.

Mert Kristóf János ettől a naptól fogva nem volt.

Sírtak is akkor, akiknek sírniuk kellett, és dühöngtek, akiknek dühöngeniük kellett, de mindez a végvári harcosok sorsán mit sem változtathatott.

Kristóf János eltűnését valójában egy másik levél okozta, nem a császártól jövő gyalázkodás, nem az udvari nagypecséttel ellátott papírgöngyöleg, hanem egy annál sokkal kissedebb, jelentéktelenebb, aminek érkezése a másik mellett a tatai vár lakói közül senkinek nem tűnt fel. A levél egy olyan férfitól érkezett, akit Kristóf János nagyon mélyen ismert, akinek céljai hasonlatosak voltak az övéihez…

Petho Gergely története

János,
hamarosan újra láthatlak. Régen eltelt az az idő, amikor elváltunk egymástól az óbudai mesteremberek házai között, s azóta talán mit sem hallottál felőlem. Én magam ismerem hősi cselekedeteidet, híre jött annak ide is, a császári udvarba, ahol őfelségét, Lipót császárt szolgálom. De te bizonyára nem tudsz arról, hogy azidők óta milyen formán alakult a sorsom!

Amint elfordultunk egymástól, én Bécsnek vettem utamat, mert mire átgondoltam a lehetőségeket, ti hárman már mind nekiindultatok, s én nem akartalak egyőtöket sem követni. Az út hosszú volt és viszontagságos. Éjszörnyek és rémséges törökvadak akadályoztak az előrejutásban. Majdhogy életemet ott nem vesztettem, de a mennyek lakói megóvtak. Csillagaikkal a fenséges császár udvarába vezettek.

Két nap, két éjt tartott a hosszú gyaloglás, de harmadnap végre megérkezve felajánlhattam szolgálataimat az uralkodónak. Nagyságos Habsburg Lipót ekként szólt hozzám:

– A becsület, látom, a szemedben lobog, az akaratot leolvasom arcodról, karod izmokkal telt, méltó a fegyverek forgatására. Egy lehetsz katonáimnak.

És másnap már mundérban masíroztam, a német handabandát tanultam, mert csak ezen a nyelven hallhattam parancsszavakat. Faltam a tudást. Igyekezetem hamarosan feltűnt felsőbb parancsnokaimnak, s előbb csak dicséretekkel halmoztak el, később ranggal és vagyonnal ajándékoztak meg. Tíz év telt bele, tanultam, szívtam magamba a katonai

ismereteket, míg végül az országtalan herceg, Lotharingiai Károly maga mellé vett, s első tisztjévé nevezett ki.

Most azt kérdezheted, mivégre volt ez az igyekezet, a válasznál mi sem egyszerűbb: Annáért. Mert feles a hősiesség, a szívnek a túlzott lobogása. Az a nő birodalmammá válik, azon apró lépésekben, ahogyan mi hitetlenségbe fulladt honunkat visszafoglaljuk a töröktől. Ugyan mit kezdhetne ő a háborúk befejeztével egy obsitos hőssel, aki bort bor után ürít, s jobb óráiban legfeljebb akadozás, botladozás nélkül elmeséli a vele történteket, de hamaridő alatt minden történet unossá válik. Vitéz kapitányom, valahai barátom, lásd be, csak én kellhetek neki, hisz kezem tiszta és erős a támaszra, szívét nem sújtom szívemmel, idejét nem falom fel szeretetemmel.

János, gondold át, amit írok: ne légy halálod halála! Hagyd el ezt a földet.

Kristóf János tatai várkapitány gondosan újraolvasta a levelet.

Aprólékosan, különösen azt az utolsó sort: szívét nem sújtom szívemmel, idejét nem falom föl szeretetemmel. Aztán azon az éjjelen úgy hullott ki az országból, mint egy zsákban felejtett krumpliszem, de hogy merre gurult, mely földeknek lett lakója: nem tudhattam meg.

Pethő Gergely, mikor megérkezett a felmentő sereggel, nem kereste a vár kapitányát. Tudta, élve vagy holtan, de már régen elhagyta az erősséget. Alig pár napot időztek ott a csapatok. Akik belül-kerülhettek a falakon, az istállókat s az udvart lakták be, akik meg kívül maradtak, a tó környékén ütöttek tábort. Rendezték soraikat, a fegyverekről lesimogatták a vércsatakot, a páncélok csillára fényeződtek, alvás volt és pihenés, tábortüzek mellett, szokott dalolászás, aztán továbbindultak, frissen, gyors mozgással, erősen várva a harcokra.

Az összegyűjtött seregek, a Szent Liga ármádiája, élén Lotharingiai Károly herceggel, 1686. június 18-án kezdte meg a budai vár ostromát. Most másodízben szánták rá magukat régi királyaink országló fészkének visszavételére, s mostan sikerre is vitték szándékukat. A várból kipucolták a hitetleneket, de a keresztre esküdött harcosok rémtettei mindenben fölölmúlták az allakszolgák cselekményeit. De ebben Pethő Gergely nem vonható bűnösnek, mer alighogy rohamra indultak a Krisztusra esküdött seregek, ő ott pusztult a körötte álló katonák között, éppen vezényszót adva ki magából, ami keveredett az utolsó lehelettel, szakállas puska vagy szakállas török hasította ki testéből az életet, s attól a perctől nem lett.

Meghalt.

Most, hogy újra elmondtam a sorsát, szívembe hasított a szomorúság, mert bár szándéka messze állt attól, amit Kristóf János, Bridorits Pál vagy jómagam akartam, de nem volt becstelenséggel terhes. Elképzelése a világról hideg volt és kimért, szerelme is akként élt benne. Nem lobogás és vadság, csak méltó egymásmellettlevés, erő és támasz. S ha nem harapják ki a török fegyverek ebből a világból, bizonyára ő kapja meg Annát, bizonyára az asszony még könyörgött is volna neki:

– Gergely, ne engedjen át nekik! Ők engemet fölfalnak, megeszik a testem, lenyalják a hajam zsírját. A szent ostyát, mielőtt lenyelik, a szájamba mártják. Gergely, ne dobjon közéjük martalékul!

Ha ez megtörténik, gyűlöltem volna őt, gyűlölet lett volna felőle minden gondolatom, úgy jelent volna elém, mint Szilveszter. Hideg szerelmüket látni sem bírtam volna, a

tetteiket, amint foglalják a töröktől megpucolt földeket, amint halmozzák a finom aranyakat kincstárukban, amint a hatalmat faldossák. Hánytam volna, öklődtem volna tőlük, s a színüket sem bírtam volna látni, és a szagukat sem bírtam volna szagolni, és kicsi lett volna számunkra ez a világ, s vagy véget vetettem volna az ő sorsuknak, vagy magammal végzek. És magammal végeztem volna, az ő kezük pedig az én halálom után még többet markolhatott volna a prédaföldből.

De ez nem történt meg. Pethő Gergely ott Buda alatt, a vezénylés szavával együtt hullajtotta el egyetlen életét. Katonaként halt meg, a vár foka felé igyekezve. Lelkét angyalok markolták föl a vérázott földről, s felemelték a magaslatokba, ahol minden efféle hősöknek ágyaztak puha tanyát.

7.

– Nekik már végük – mondtam Annának, mikor hírét vettem mindőjük pusztulásának.

Ezt mondtam neki – gondoltam ott a sírnál, a Szilveszter fölött púposodó halomtól félig elfordulva. Átnéztem a temetőkerítés lecsupaszított sövényén. Kisidőre láthattam a korosodó asszonyt, de hamar kicsúszott a szem elől. Léptei a házak takarásába vitték, s akik utánalestek, járásáról sem ismerhették fel, egy fekete foltot láttak hátul az utca végén, ami lehetett volna akár egy kiszabadult állat is, egy szerencsétlen disznó, ami kiszökött az udvarból, s éhségtől megveszve kódorgott a temetőtől az Ipoly felé vezető úton, vagy egy eltévedt erdei vad, ami a pincék irányából robbant be a faluba, s most nem tudja, hogyan is szökhetne vissza övéi közé. Ám nincs olyan rejtek, ami az ócska kutakodók elől bújtathatna, mert ha valóban állat ringana ott a távolban, ők akkor is tudnák, ez a boszorkányasszony, mert feltűnik ő a legkülönfélébb teremtmények képében, lehet, valamely bogár alakjában most is ott volt a temetésen, aztán belébújt egy fürgelábú kutya testébe és elrobogott. Hogy mit láttak, nem függött látásuktól, csak a szívük s lelkűk helyén bűzölgő ganétól. És nem volt, ki figyelmeztethette volna őket, hogy fürge kézzel, ügyes vellával hányják ki az ürüléktől ázott szalmát mellük istállójából, mert nem érezték egymás szagát.

Mondtam Annának, hogy nekik már végük, de Anna nem szólt semmit, úgy nézett rám, úgy futtatta végig a szemét a testemen, mint akinek ugyancsak vége. És én haraptam volna magamat a szívébe. Kezemet végigfürdettem a meleg bőrön, ruha alatt és ruha fölött futottak az ujjak, de nem rezdült.

– Nem szeret – gondoltam.

– Rám sújtja a testét és engem is a halálba nyom – gondolta.

– Ha hozzábújok, a testmeleg felhevíti – gondoltam.

– Nedvedző kígyója széttépi az oldalamat – gondolta.

Aztán végződött minden úgy, ahogyan végződnie kellett. Jött az álom, s átsodort bennünket az éjszakán, akár egy elszabadult ágat az Ipoly. Innenpartról túlpartra, túlpartról innenpartra.

8.

1676. Törökbuda. A város, amit annyira szerettek királyaink, hogy palotákkal és templomokkal ékítették, most semmiben nem hasonlít hajdani képére. Inkább nevezhető Kis-sztambulnak, mint a magyar hon uralkodó városának. A templomokról mind leverték a kereszteket, s hatalmas, sárga félholdakat emeltek helyükbe, a kövezetet belül, a hajók hűsében imaszőnyegek fedték, s a tündérszép festményeket fehérre mázolták, csak az ablakok köré kerekedett némi díszítmény. Alig egy imaház maradt a keresztényeknek, azon osztozkodtak katolikusok, evangélikusok és a francia Kálvin követői, ám nem sok ideig kell már az osztozkodás, hiszen napra nap jön, és fogyatkozik a krisztushitűek tábora. Papjaik ostobák – ezt mondják, s nemcsak a törökök, hanem azok a külhoni keresztények is, akik idevetődnek. Elűzik még azokat is, akik pedig maradnának hitük mellett, hazugságokat és butaságokat fröccsentenek híveikre, s csupán idő kérdése, hogy ki meddig bírja hallgatni. A budai mesteremberek jó része már törökké lett, nemcsak hitében, hanem ruházatában és szokásaiban is. Törökké lettek a lakosok, ahogyan törökké lett maga a város is. Ami valaha a házak rejtekében zajlott, az most török szokás szerint mind az utcára keveredett. A házak utcát támasztó oldalánál, egy kis eresz-szín alatt dolgoztak a mesteremberek, s a kereskedők sem boltokban árusították portékáikat, hanem az utcán, ponyváról vagy valamifajta bakokon álló asztalról; ha ügyes-bajos dolgot kellett megbeszélni, arra is az utcán került sor. Ott dolgoztak, ott pihentek, ha egyáltalán pihenésnek nevezhető az a tétlen lődörgés, amit szintúgy a törököktől lestek el a valahai budai keresztények. S az iparosok utcáin túl a hajdan gonddal berendezett palota most kosztól bűzlött, szerte voltak hányva benne a régi kincsek, s a hatalmas termeket ellepték a pasa martalócai, tanácsnokai, törökök és töröknyaló magyar urak.

Kellhet-e nekem itt élnem? – gondoltam, gondolkodtam mindazon, amit láthattam, mikor a Bécs felől nyíló kapun bejutottam a várba, s végigbaktattam a gazdag kereskedők lakta úton, végig, egészen a paloták kerítéséig, ott kukkoltam be egyszer a rácsozaton, hátha megpillantom mindazt, amit elrejtenek előlem a szultán haszonleső követei. De nem láthattam semmit, azt kiváltképp nem, amit meséikben a kocsmalocsogók annyiszor előhoztak, a budai pasa szépséges mátkáját, a gyöngyszemű lányt, aki nélkül – úgy hírlik – mit sem érne a törökhatalom a városban.

Egy fazekas mellé szegődtem el, akinek a főutcán volt a műhelye. Éppen segédet keresett, mert a megrendelései annyira megnövekedtek, hogy teljesíteni alig bírta. Edényei bejárták a nagytörök birodalmat, tán még a fenséges szultán palotájába is eljutottak, de volt belőlük Bécsben és a gyulafehérvári előkelőségek háztartásában is.

Mondhatni, messziföldön híres mesterember volt Hadzsi Winkler. Anyanyelve német volt, bár akadozva beszélte, annál kiválóbban pergette nyelvén a nekem idegen török szavakat. A szükséges időben mindig megtartotta az imákat, amit Allak földi követei előírtak, s a munkától üres napokon ott hajlongott a félholdas Nagyboldogasszony-templomban, bár néha, mikor az Allah'u ekber elhagyta száját, bizony a fiú rémlett fel szemének hátsó kamráiban, s talán még súgott is valamit a keresztről Hadzsinak, hogy valóban egy az isten – ilyesmit.

Tanultam a mesterséget, az anyag kidolgozását, az edény formázását, a festést és égetést. Számos mintát sikerült a kezembe lopnom, s úgy vittem föl a száraz anyagra, hogy szinte nem is figyeltem arra, amit csinálok.

Korán kezdtük a napot. Öt alig volt, már gyülekeznünk kellett, kis harapnivaló, a mester ellenőrizte, kellőképpen felkészültünk-e a napra, aztán máris a munka. Ivókupák, főzőtálak, lábasok, vízhordó és gabonatároló edények, se szeri, se száma nem volt a különböző formájú cseréptárgyaknak. Egészen délutáni hat óráig dolgoztunk, és megállás csak egyszer volt, ebédkor. Lemostuk kezeinkről a ragacsos sárföldet, félredobtuk az agyagtól elsúlyosodott kötényeket, leültünk mind a nagy diófaasztalhoz, és valami egyszerű kását szürcsöltünk befelé, éhséghajtotta gyorsasággal. Itt-ott kifröccsent a szájszélre az étel, kézzel kentük el, és már nyílt is a száj az újabb kanál előtt. Hamar az edény aljáig értünk, az utolsó nyelet már az üres levegő volt, az csúszott rá a félig töltött hasra. Némi fizetség is járt nekünk, alig pár akcse, ami arra volt elég, hogy a vacsora befejeztével, hét óra tájban, lemenjünk valamelyik ivóba, és felhajtsunk néhány kupa bort.

A kocsma mindig tele volt. Főként keresztényekkel, akiknek az Úr engedélyezte az italozást, s olyan muszlimokkal, akiknek az Úr igaz, nem engedélyezte az ivászatot, de ezzel mit sem törődtek. A török harcok lezárultával belőlük keresztények lettek, s így ma, akiket Magyarhonban Töröknek, Böszörménynek, Tatárnak, Túrcinak neveznek, azok az ő leszármazottaik, mert ahogyan a szultán – istenem, mikor régen – mondta: „Aki bort iszik és muszlim, az keresztény.” Ám lehetett az ott ivó muszlim, keresztény, zsidó, a haza nyelvét egy sem beszélte, tördelték a magyart, lehetetlenül ejtették ki a szavakat, a betűhangokat, s ha az ember nem figyelt alaposan a mondatok jelentésére, úgy érezhette, hogy ezek magyarul is törökül beszélnek. Feledett volt már a század, amikor a törökök is a magyart tekintették közös nyelvüknek. Amikor a budai pasa ilyenformán írt egyik levelében: "*A német császár nyelvén kend ne forduljon hozzám, és a szultánhoz, fenséges urunkhoz se, mert biz azt a nyelvet nálunk senki sem bírja.”* Vagy mikor szintén Budáról indult egy levél a császárhoz ezekkel a szavakkal: *„Ha te a magyarok királyának is tekinted magadat, bár mi nem gondoljuk ekként, megtanulhatnád alattvalóid nyelvét, vagy magad mellé vehetnél egy íródeákot, ki meg tudná fogalmazni kívánságaidat magyarul. Mert minálunk a német nyelvet és a hitetlenség nyelvét, a latint sincs ki beszélné vagy akár csak értené.* De nem azt a fenséges századot éltük már. Olyan elfeledett volt az ország, hogy csak elfelejteni lehetett, s nem volt ki hazájának nevezhette.

A kocsmáros markába hullottak a pénzek, pengésük beszélt mindenféle nyelveken. Értette, aki fizetett, és aki bezsebelte a fizetvényt. Az asztalok dörögtek, oly sűrűn vágódott rájuk egy-egy telt kupa vagy kancsó. A robajláson keresztül hallani lehetett, amint a férfiak sorban bizonygatják, miként tiporták maguk alá az asszonyokat. Egy tizennyolc éves forma valamelyik öregnek magyarázta: „Lökte, lökte, de a szájáig nem nyomta föl.” Az öreg hallgatott, tompára szédült már az egész teste. A fiatal meg ordításba kezdett, hogy csak az vitéz, aki a valagából a szájáig fellöki az asszonynak vagy a szájából a valagáig nyomja. Valaki azt mesélte, hogy látta az asztalost, amint a satuba fogta a szerszámát, és ott lökdösődött a szálkás fapofák között, mert az asszony már olyan vénség, hogy minduntalan letúrja magáról, s a szolgálók pedig, akikkel szintúgy próbálkozott, összeharapdálták neki. Aztán sorolni kezdték egymás szavába vágva, hogy a csizmadia olyan csizmákat varr, amibe éppen belefeszül a férfirésze, s a fegyverkovács épp neki megfelelő vastagságú

mozsarakat gyárt, s hogy a tetőfedő két léc között toszogatja magát, s végül kibökték: „Vajon miszentségért csinál a fazekas ilyen keskeny nyakú kancsókat, amiből bort önteni lassú, vizet önteni meg minek.” Mire a másik: „Mert neki olyan vékony van, mint a kaszanyél.”

– Nem – vágtam közbe –, ez nem igaz. Sosem láttam Hasszán Winklert, hogy ilyesfélét tett volna…

Nagyot nevettek a tört, esetlen török mondaton, s amelyik közülük hangadó volt, az kezdte magyarázni, hogy mesterséget aszerint választanak az emberek, hogy milyen minőségű nekik a szervük, vastagság, hosszúság, keménység, bőrfinomság tekintetében. Mert egy fegyverkovácsnak például vagy nagyon vékonynak kell lennie, hogy a puskák csövébe bírja verni, vagy nagyon vastagnak, hogy a mozsarat kitöltse. Más a helyzet, mondjuk, az asztalosnál vagy a tetőácsoknál, akiknél meg nem a méret számít, hanem hogy miféle keménységű a bőr, mert finom bőrű nem bírja ki a szálkás fák dörzsölését. A fazekasoknál hasonló a helyzet, mint az asztalosoknál, végülis olyan méretre állhatnak rá, ami nekik megfelelő, csak arra kell ügyelniük, hogy a világ szemében jól megmagyarázható legyen, miért hasznos ilyen-olyan nyakazatú kanosokat gyártani. A pékek pedig – úgy hírlik – a kovászba paccsantják bele és úgy gyurmázódnak, ez esetben a puhaság-keménység kérdése vetődik fel, mert ugye itt nem kell oly kőfeszülőnek lennie, mint az asztalos, a fazekas vagy a tetőács esetében. Mondta, sorolta a ki-hogyant, az ott ülők meg nagyokat hahotáztak, egyik kezükkel a kupákat szorongatták, másikkal a saját szervüket markolászták. Olyan mértékben hergelték magukat borral és beszéddel s a kéz matatásával, hogy ha kutyaszuka tévedt volna akár a kocsmába, bizonyisten rávetették volna magukat, s egymást lökdelve törtek volna lyukrészei felé.

Tíz körül váltott a felbuzdulás. A gyengébbek lefordultak a padokról, begördültek az asztalok lapja alá, bele a nyálukba, taknyukba. Csak az erősebbek bírták szusszal, s akik kevesebbet vagy éppen semmit nem töltekeztek. Végignéztem az elcsendesedett termen. A szerteheverő emberkacatok közül mindössze három test magasodott elő. Egy ötven év körüli, láthatóan katonaforma férfi, jobb arca még mindig valahai szépségéről árulkodott, a balon széles hegnyom, a másik asztalnál egy hasonló korú, de törökforma ült, legalábbis ruházata, a színkaftán, a sárga szattyáncsizma azt mutatta, s volt még egy férfi a sarokban, alig láthatóan, a gyertyafényből kicsúszva, talán harminc lehetett, vagy alig több.

– Megint mi – mondta a katonaforma.

– Ki más – válaszolt a férfi az árnyékból.

– Miféle gyalázatos népség – folytatta a katonafajta –, mind csupán annyi marékkal látnak a világból, amennyivel látni akarnak. Akár a lánygyerekek a játékbábot, úgy öltözteti szemük nekik kellővé a valót.

– Ilyen módon méltók hát az életre – mondta a törökruhás.

– Hagyd ezt – mordult a katonaforma. – Aki tégedet, Bételi Miklós, török kereskedőnek vél, s akként válik méltóvá tiszteletedre, vajon attól kapja-e meg a tiszteletet, aki te valójában vagy?

– A török kereskedő része az életemnek, miként az ő képzeteik is részei a világnak. Aki megbecsül engemet, mint török kereskedőt, az nem ellenemre teszi, hanem éppen értem, azért az emberért, aki legyen bár török, bár német vagy netán bukovác marhahajcsár: bennem lakozik.

– Kíváncsi leszek, ekként vélekednek-e azok is, akiknek álnokságát így álruhában kifigyelted, és jelentetted is a királynak, ahogyan arra is, hogy a képzetekbe belebutultak haláluk óráján miféle dicsérő himnuszt zengenek az élethez!

– Gonosz vagy, Apafi Péter! Sosem tudod megszeretni az élniakarásukat. Családod címei számosak, s birtokai sem kevesebbek, de hidd el, ugyanaz a hagymázos hazugság illesztgette nemzedékről nemzedékre egyre fenségesebbé birtokaitokat, ugyanaz, ami az ő testüket és lelküket bitorolja. Hatalmat akartok, egyre csak nagyobbat, először csak falvakat kormányozni, aztán vármegyéket, s később az ország ügyeibe is beleszólni. Ugyan, miért gyűlölöd te a törököt? Ne mondj olyat, hogy a szíved szakadozik nemzetedért, a hatalom kell, amihez hozzászoktatok, amiről lemondani nektek lehetetlenség. És örülj, Apafi Péter, örülj a töröknek, ha ő nem jön, a királyi székért kellett volna hadba szállnotok, s kipusztult volna akkor a fényes nemzetség, s te nem koptatnád itt a kocsma pallóját, ahogy kihaltak János király örökösei, nem csupán a királyi székből, de egész honunkból is. Örülj hát, hogy tévképeid újra elhatalmasodhatnak rajtad, és olyan ügy mellé állhatsz, amely ügy nem csak uralkodóknak, de népeknek is szent ügye, hős lehetsz a hazugságaid által. De mikor a finisponton majd érted is jönnek, életednek nem lesz más a végső conclusiója, mint hogy: „Én, Apafi Péter, akárcsak elődeim és oly sokan az engem követők közül, nem hittem, hogy halál fogja végre szakítani életemet. Mert mikor láttam az idő végességét, a köröttem elterülő földeket tettem hatalmasabbá. Oly mérhetetlen birtokok és jövedelmek fölött voltam irányító, hogy azt hittem, az én perceim duplán vagy éppen százszorosan számítanak, annyiszor többnek, ahányszorosra sokszorozódik a kezeim közé szorult hatalom.” De az égatya másként döntött: a te életed nem áll más időből, mint az övéké…

– Irigy vagy, Bételi Miklós, magadnak akarnád a hatalmat, s mivel ezt nem tudod, engem tennél lehetetlenné…

– Amikor feladatomra vállalkoztam, hogy a király titkos küldönceként járom ezt az elárvult földet, tudtam, hogy tetteimet sem pénz, sem elismerés nem jutalmazza, mivel itt töröknek, ott magyarnak kell lennem, vagy itt vagy ott, de fejemet veszik, s feledni kívánnak mind. Ha nem vesztem el az asszonyt, aki életem talizmánja volt, a szívemnek gyönyörűsége, bizonyára benne meglelem azt a hatalmat, ami egyedül nyújt tiszta képet a világról. Egy pillanatra az enyém lehetett, egy perc sem volt, de azóta tudom, nem lehet a helyét felcserélnem, semmiirányú törleszkedés nem hozhat hozzá hasonló gyöngyöket nekem.

– A tündöklő budai asszony – szólt ki az árnyékból a fiatal férfi – íme, hát végleg elhagyta a fegyverkovácsot.

Hirtelen felkaptam a fejemet: Anna.

9.

– Anna! – egy pillanatra a három férfi felém fordult. Nem értették, ki az, aki fel bírja emelni a fejét, s ha meg is teszi ezt az éjnehéz mozdulatot, honnét tudja a titokzatos budai

asszony nevét. Végigmértek, aztán újból belefogtak, hogy elbeszéljék a történetet Annáról és a budai köszvényes fegyverkereskedőről.

– Jöttek éjszakák, és jöttek nappalok – kezdte a fiatal férfi –, s a budai polgárok legyenek bár keresztény fajták vagy a porta mocskai, csak lesdestek a gyönyörű asszony után, akit a fegyverkereskedő hozott a házába. „Mit akarhat az a vén halálleső attól a fiatal nőtől? Mért nem nyughatik gyűrött bőrében?" – kérdezgették egymástól, s száma nem volt a vállalkozóknak, akik megszabadították volna rabházából az asszonyt. De Anna – így nevezték – nem közösködött se emberrel, se szóbeszéddel, nem árult sorsáról szavakat, hogy szörnyű volna, netán elviselhetetlen, s hogy gonosz az úr, hogy neki efféle időket, efféle férjet juttatott. Semmit nem tudtak meg a leselkedők, hogy tényleg mi is zajlik abban a tölgyfa kapus kőházban, a nehéz falak között, a súlyos bútorokon. Kaszás János fegyverkovács, akárcsak az asszony, mélyen hallgatott, s nem szólt semmit arról, amiről szólni várták, bár mondogatták a zsidó kereskedők: „Mély lehet annak a szerelme, mert színaranyakat költ az asszony ruházatára." „Színaranyakat, igen – hessegtek a vágyakozók –, mert nincsen annak mása, csak színaranya, de azon biz nem édesgetheti magához a fiatal nőt."

Az éjek és napok újfent csak teltek, szinte már elülni látszott a szó és a beszéd, ami körülöttük zajlott. Megszokták már a vári lakosok, mint minden dolgokat, ezt is, lassan-lassan öregnek kezdték látni az asszonyt, olyanformán öregnek, ahogyan a férfi is öreg volt. Ám egy reggelen nem nyíltak ki a női szoba spalettái, nem pattant ki fürge léptekkel az utcára Anna, csak Kaszás János látszott itt is, ott is feltűnni, olyan módon egyedül, mint mikor még a sándorpusztai asszony nem költözött fedele alá.

– Megszökött – súgtak össze mögötte, amint ment a pékhez, hogy reggelire kenyeret vegyen magának meg kalácsot az asszonynak.

– Hogy van az asszonyka? – merészkedett a kérdésre a pék.

– Beteg – válaszolta Kaszás János –, mélyen köhög, s oly rosszul kapja a levegőt, hogy a szíve is zavartan ver. Nem szólt szót se a pék. Pakolta elő a kenyeret, majd a kalács felé nyúlt:

– Kalácsot is?

– Igen – válaszolta Kaszás János enni még bír.

Reggelt reggel követett, s a beszéd hasonlatos volt minden alkalommal a péknél. Az emberek nem hittek igazán, de mintha kicsit hittek volna mégis, amikor valaki ügyes figyelő kileste, hogy Kaszás János kaláccsal eteti degeszre a malacokat. Azt mondta a kocsmában:

– Emberek, nincsen ott abban a házban asszony, a disznajának veszi a kalácsot.

És akkor mind, akik ott voltak (később azok is, akik nem voltak ott) mondtak valamit, hogy miféle módon, mely finom lovag kíséretében hagyta el az éj leple alatt Pesti Anna a budai várat, de az igazságot senki nem tudhatta.

AZ IGAZSÁG

Édes uram, *nem élhettem magával, mert minden jósága ellenére hevülni nem tudott magától a szívem, s olyanformán ugyan mit érhet az egész. Férfiúi ruhában szöktem Kanizsára, a törökvárosba, s hogy mikor ölthetek ismét gyöngyöző asszonyruhát e*

szégyenletes tett után: nem tudhatom. Hinni vágyom, hogy megérti, miért kellett elhagynom, és nem gondol gonoszsággal rám.

Anna

Édes asszonya házamnak, a maga szíve szabad tőlem, s hogy más se kösse hozzám, mindent megteszek érte. S ha mikor minden jóra fordul magával, kíméljen fájdalmamban.

Hites ura

Mikor Kaszás János megírta szűkszavú levelét, már tudta, hogy az asszonyt, bármekkora is a fájdalma, meg kell szabadítania magától, s ennek csak egyféle módja van: a király által jóváhagyott válás. 1677. augusztus huszonnegyedikén a budai fegyverkovács, akinek vagyona mérhetetlen, ám egy kincsnek mégis híját élte, lovakat köttetett a kocsi elé, s a vár alatti, nyomorultaktól lakott Krisztinavárosba hajtatott. Aprócska templom volt ott a keresztényeknek, tornyanincs kőépület, mellette a többitől nem különb ócska viskó, amiben Pereszteghy János plébános lakott. Óvatos koppanás az ajtón, az éppen érkező vigyázva zörrenti föl a házat.

– Ki vagy? – vágódott ki bentről.

– Krisztusban szeretett híved, Kaszás János.

– Tudhatod, kit az úr teremtett, bejöhet hozzám.

A pap valaki beteget ápolt a szobában, a szétterített hatalmas egyházi könyvek és irományok között. A lesoványodott férfin kelések voltak, borzalmas gennyedző dagadások. Jajveszékelt, amint a gyógyító kenőcs a bőrhöz ért. A pap kissé mosolygott rajta, s míg kencelte a sárga zsírszert, csak mormogott: „Gyermekem, gennyedző sebeid a testen gyógyulásra lelnek, de lelked fekélyes keléseit nem érintheti az ujjam.”

A fegyverkovács gyors üdvözlést követően leült, és szótlan várt, hogy sorra kerülhessen. A beteg félmeztelen, fehér foltokkal pöttyezve lépett ki a paplakból. Pereszteghy János gondosan elcsomagolta az orvosi szereket, s mikor alapos kényelemmel mindent elvégzett, akkor fordult a jövevény felé.

– Nos, barátom, miért keresel?

– Atyám, boldogabb nálam az, akinek csontjait szétrohasztja a pusztulás, boldogabb nálamnál ez a nyomorult, aki az imént lépett ki ajtódon…

– Ne légy káromlója az Istennek, János – szakította félbe a pap. – Ismerem sorsodat, tudom, elhagyott. Hiába szeretted oly nagyon, ő nem tudott téged viszontszeretni, s a reggeli kalácsok a disznók vályújában végezték. De mielőtt sorsod szétmorzsálnád, gondolj Jóbra, az úr kedvencére, és ne átkozódj!

– Atyám, szeretetemtől nem szabadulhatok, megbékélek sorsomban, éppen ezért kell segítened. El kell érnem, hogy kegyelmes királyunk megszüntesse és semmissé tegye a közöttünk lévő szerződést, hogy Anna tisztán állhasson a világ előtt.

– Csalásra kérsz, de mivel maga az Úrkrisztus mondta: csak szerelmük által szerethetnek engemet, segítek neked.

Akkor Pereszteghy János, azzal a szokásos aprómód mozdulatokkal papírt és pennát vett elő, és lassan, gyöngyös betűvel írni kezdett:

BIZONYSÁGLEVÉL A FENSÉGES,
TEKINTETES KIRÁLYI VÁRMEGYE BÍRÁINAK

„Ez év júniusában megkeresett engem Pesti Anna budai úrasszony, aki 1676. januárjában, annak rendje és módja szerint a katolikus hitben házasságot kötött Kaszás János budai fegyverkováccsal. Ez alkalommal Kaszás János törvényes hitvese azzal a kérdéssel hozakodott elő, hogy mitévő legyen, mit kellene, illene cselekednie, mivelhogy az ő férj ura nem képes férfiúi feladatait a házasság során ellátni. Én ezen okot olyannak látom, mely a házasság fő céljával, ami nem más, mint az emberi nem szaporodása és sokasodása, ellenkezik. Éppen ezért azon javaslattal élek, mivel nekem nem is illendő és nem is törvény szerinti ezt vizsgálnom, hogy bírósági utasításra a fentnevezett férfiút orvos vizsgálja meg, s amennyiben férfiúi lehetőségei a kívántak alatt maradnak, úgy a házasság nem köttetett meg az úr előtt, tehát a földi bírák se tekintsék megkötöttnek.

E jelentést, az Úr 1677. évének augusztus huszonnegyedikéjén Pereszteghy János krisztinavárosi plébános tette. "

A krisztinavárosi pap levele hamarosan eljutott a királyi bírákhoz Pozsonyba, és Kaszás János aranyaitól hevített gyorsasággal utasítás érkezett a szükséges orvosi vizsgálatok megtételére.

Wuksits Miklós budai orvos – akinek keresztény volta még ezekben a nyomorúságos években sem volt kétségbe vonható – kapta a feladatot. Az orvos rövid consultatiót folytatott a fegyverkovácscsal, mely consultatio tárgyát egy kis zacskó arany átvétele képezte. Majd a kért szigorral rótta papírra a felséges vármegyei bíróságnak a levelet:

„Alulírott orvosi szakértő, a törvényszéki megkeresésre válaszul a következőket tudatja:

Kaszás János budai polgár, foglalkozását tekintve fegyverkereskedő, vallására nézve katolikus, a mai napon megvizsgáltatott. A vizsgálat eredményeként kideríttetett, hogy a fentnevezett személy a közösüléshez, mely a házasság elsődleges célja, emberi nemzetünk fenntartása érdekében, a szükséges részekkel nem rendelkezik. Mezítelenségében láthattam, hogy vesszeje akár a csecsemőké, amivel az egymásba jutás lehetősége kizárt, ám mindennél nyomósabb érv, hogy a nemzéshez szükséges tökgolyók sem találtattak a maguk helyén.

Mindezek után becsülettel állíthatom, hogy Kaszás Jánost a természet oly sorssal verte meg, amely lehetetlenné teszi, hogy asszonyával közösüljön, s végképp arra, hogy gyermekeket nemzzen a jövendőnek.

Wuksits Miklós budai orvos, az Úr 1677. évében, szeptember 9-én”

Ez év novemberében titkos küldemény érkezett Pozsonyból Kaszás Jánosnak. A fegyverkovács átvette a hivatalos pecséttel ellátott csomagot, megetette, megitatta a küldöncöt, akinek csak bujdosva lehetett bejutnia a törökfogta várba, majd visszavonult szobájába. Ott törte föl a szigorú bírósági pecsétet és olvasta el a levelet.

„A királyi tábla, fenséges uralkodónk, Lipót rendeletéivel összhangban közli, hogy Kaszás János és Pesti Anna házassága az úr előtt nem köttetett meg, csupán az emberi törvények kötötték a feleket egymáshoz. Ám amit ember kötött, az ki is oldattatik. A mai napon

kimondjuk, hogy fent nevezett személyek házassága, mivel a férfiú szükséges feladatait a házasság során nem volt képes ellátni: felbontatik.

Antal Farkas,
a pozsonyi tekintetes királyi tábla bírája
1677. november 3."

Kaszás János szomorúan hajtogatta össze a levelet. Új viaszt öntött rá, s belenyomta a címert, amin egy félig kihúzott kard volt látható. Kilépett a szobából, végigdobolt a hosszú folyosón, s a konyhaajtót belökte.

– Ébredjen – szólt az asztalra dőlve hortyogó küldönchöz.

A férfi fáradtan emelkedett:

– Nem lehetne még egy órácskát?

– Nem – mondta szigorúan a mesterember, s a küldönc kezébe nyomta a levelet. – Vigye a kanizsai törökvárosba, ifjú Pesti Gábor uramnak!

A hírvivő huzakodva kicsit, de végül elhagyta a házat, lóra kapott, s vágtával szántott végig a Duna mögötti földeken, egyetlen pihenővel, egészen a messzi Kanizsáig.

S ami még az igaz történethez hozzátartozik – mondta zárásként az ifjú férfi, aki a lámpahomályban bújt meg –, hogy a levél elküldését követő második napon Kanizsán egy gyöngyszép ifjú nő tűnt föl, s ahogy annak lennie kellett, többé senki nem találkozott a néhány hónapja odaköltözött ifjabb Pesti Gáborral.

– Ezt bizony sosem gondoltam volna Kaszás Jánosról – mondta sietve Apafi Péter –, meglehet, nem is igaz. Legényember vagy fiam, s képed az asszonyról s az emberről kevés kapcsolatot mutat a valósággal.

– Nekem így igaz a történet, és nincs okom kételkedni – válaszolta kissé dühösen a fiatal férfi. – A maga szívét úgy megfertezte a valóság, hogy még a szavai is leprakórt frecsegnek, s mindazokat kerítik hatalmukba, akik szintúgy már lelkükbe bújtatták a betegséget, s így aztán egymásra találhatnak csókjaikkal, kiszipózhatják egymás vérét, és fennen hirdethetik, íme, hát ez a valóság. De tekintetes uram, ne tegye a maga idejét az enyém helyébe, ne váltsa ki perceimet a magáéval, nem kell az nekem.

Szék zördült, a kupák megreccsentek, lépések határozott ütése, az ajtó csapódott, lódobogás. Hárman maradtunk. Bételi Miklós úgy nevetett, hogy rázkódott testén a törökrongy, s megremegett még az asztal is, Apafi pedig csak káromkodott a bajsza alatt, nem pont érthető formán.

– Kend a mai estén többet kapott, mint várta – mondta nevetve a törökruhás hírnök. – Talán mégiscsak aludnunk kéne, elkerülendő, hogy ez a nyálasszájú – és akkor rám mutatott nemtörődöm mozdulattal – valami okossággal tovább rontsa a kedvünket.

– Így legyen – helyeselt Apafi Péter, és rögvest felállt, sietve indult az ajtó felé, nyomában Bételi Miklós. Ahogy kell, úgy hagyták el a kocsmát. Elöl a főúr, aki, bár sárba nyomták ez este, mégiscsak főúr maradt, s nyomában a szolgatevő hírügyes, aki bizony minden szavakbani nyeresége ellenére szolga maradt ez estén is. Alig percek teltek, kortyoltam még a borból, aztán követtem őket, hogy legalább órákat alhassak a hajnali kelésig.

10.

Kár beszélni azokról az időkről, amíg én a fazekasmesternél maradtam, kár szóba hozni a munkákat, a zsörtölődést, ami ott folyt asszony és ember, inas és inas, mester és inas között, hisz tartalma mit sem jelentett számomra, letűnésre váró idő volt mindössze, olyan, aminek el kell tűnnie történelmünkből, olyan, amire csak azt érdemes mondani: nem volt. Felesleges tudnom, és bárkinek felesleges tudnia, hogy évek vagy csak napok teltek el addig a percig, amikor a mester elé álltam:

– Nemzetes uram, leteltnek érzem az itt töltött időt, jöjjön más a helyemre, én magam pedig elhagyom a budai várat, ezt a töröktanyát, ezt a förtelmes mohamedfészket.

– Maradj a házamban! – kérlelt a mester. – Lehetnél a választott fiam. Megörökölhetnéd vagyonomat, minden kincsemet, a legféltettebbet is: tiéd lehetne a lányom. Nézd, milyen dús a haja, milyen puha selymes a bőre, nem találsz nála különbet a szultán birodalmában…

– Nem maradhatok, a lányt szeretni nem szerethetem, hiszen másért izzik a vérem – válaszoltam.

Ebéd után indultam. A mester szép lovat adott munkám fejében, s némi útravalót. Az asszony morgott is érte:

– Odaadtad neki a legszebb lovat – sírdogált.

– Nem ingyen kapta, megdolgozott érte – mondta a férfi, és szomorúan szemlézte a kapu előtt, amint felrugaszkodok a ló hátára, csillogott a szemében az értetlenség: Vajon miért választja egy apátlan, anyátlan, vagyontalan fiatal férfi a biztos budai lakhatás, a tisztes kereset helyett a halált sejtető utat délnek, Kanizsára, az átkozott Köprüli fészkébe?

Pedig nyugodt út volt ez, csak törökfogta földeket szeltem át, elsőként neki Fehérvárnak, ahol a régi írások szerint valahai királyaink fejét koronával ékítették szentegyházunk legjelesebb pásztorai, sokak szerint királyi palota is volt itt, tündöklő, égbejutó tornyokkal, ám ezt manapság a rom hátán romok városról senki sem tudná elhinni. Nyármeleg kezdte harapdálni a levegőt, s mindazokat, akik a hűs házöblek helyett a mezei munkát vagy az utazást választották. Égett a testemen a ruha, zsíros loncsra izzadt a hajam, de nem engedtem pihenőt magamnak, ha egyszer elindultam, nem szabad megállással későbbre löknöm az odajutást. Délután háromra értem Velencére, a tó csinos kékjében lófarkas törökök hancúroztak. De jó is nekik így élni – gondoltam vágyakozva, majd rögtön fordult bennem a gondolat, afféle kérdéssé: Jó nekik így élni?

Velence az első pihenőhely. Betértem egy zsákbaméreg halász pincéjébe, hogy ihassak valamit. Többen is döntötték ott az időt, a leélendőt bele abba, amit már leéltek. Morogtak talán azon, hogy nem ismernek, és bántotta őket, hogy vannak, akiket nem ismernek, s nemcsak hogy vannak, de ha ők nem ismerik, akkor minek is vannak. Szót se szóltak hozzám.

– Egy kancsó híg bort! – vetettem oda a gazdának, s az töltött serényen.

– Honnan? – kérdezte.

– Budáról – válaszoltam.

– Ott nem jó? – nem akart békén hagyni.

– Mind eljövünk onnan – válaszoltam kimért nyugalommal –, én most feltérképezem, hogy hová volna a legszerencsésebb. Odaköltözünk majd, boltokat nyitunk, elűzzük házaikból az ottlakosokat, asszonyaikat a magunkévá tesszük, és megalapítjuk Kisbudát. Ez a Velence nem is olyan rossz hely. A tó sűrűn teli hallal, a nád remek az építéshez, és oly erős halászemberek vannak itt, hogy a szolganép is megvolna.

A gazda kutyamogorva képpel vágta le elém a kancsót. Nem loptam a szívébe magam, talán még hallott a sokszázéves történetről, hogy velencei kereskedők menekültek toszkánföldről, és a magyar király birodalmába jutottak, ahol egy gyöngy-kékvizű tó mellett telepedtek le, magukhoz vették az ottlakók földjeit, házait, asszonyait. Boldog életet éltek: a hajdan volt lakosokból remek szolganépek lettek, míg a beköltözőkből dúsgazdag urak. Nem volt magyar földön ehhez hasonló település, így aztán a király engedélyével a falut Velencének nevezték el.

Ittam a bort, cigányasszony lépett be.

– Nagyságos, tekintetes grófúr – sündörgött oda hozzám –, én kiolvasom a markából a jövőjét, nagyságos tekintetes herceg, vitéze e hazának, tekintsen előre, pillantson a jövő birodalmába, és boldog lesz.

– Haggy! – kiáltottam rá, és elrántottam a kezem, amit már tapogatott, markolgatott.

– Nemes vitézúr, ne lökjön a semmibe, mert ellöki magától a szerencsét, aztán rákállat nő majd a gyomrában, és végigcsipdesi a beleket, hogy majd aludni sem fog bírni, az ereiben meg kövek görögnek, és belepördülnek a szíve kamráiba, amikor pedig degeszre telik a két kamra, képzelni sem tudja, miféle fájdalmak közepette fogja kilehelni a lelkét.

– Hagyd abba, elég volt! – mondtam, és engedelmesen odanyújtottam a kezem, csakhogy tényleg ne szórja szemembe a förtelmeket.

– Nemes vitézúr, te aztán tudod, hogyan kell élni, nem hagyod magad a kiismerhetetlen karmai között. Szoríts hát egy aranytallért a tenyered dombjára, hogy a csillogás felfejtse a jövekvő eseményeket a bőrpárnákból.

Elővettem egy aranyat, abból az aligpárból, ami a zsebemben volt, és a tenyérdombra nyomtam. Az asszony tenyeremre fektette tenyerét, éreztem, a meleg bőr milyen fenségesen sugárzik, és már hinni véltem, hogy valamit megtudok az eljövendőkről, amikor a csupasz női kéz görbülni kezdett, és marokra szorult, benne persze az arannyal. Hirtelen nem tudtam, merre halad, ami velem éppen történik, s csak akkor eszméltem, amikor az asszony már közelebb volt az ajtóhoz, mint hozzám. A halászok mély hangon röhögtek: Hah-ha, hah-ha, az asszony meg szinte visított örömében, visszaszólt az ajtóból:

– Könnyen adtad, budai küldönc!

– És a jövőm? – kiáltottam utána –, legalább hazudj valamit!

Egy pillanatra megtorpant, visszanézett rám, bele a szemembe:

– Minek hazudnék? Oly könnyen adnád majd az életedet is, mint ezt a csillogó aranyat, de az úr a lelkedet az egek pereméről visszasepri, hogy evilágunk kínjai között senyvedj örökös életig – nevetett, aztán eltűnt.

Az időm együtt múlt el az aranytallérral. Pénzt löktem a kancsó mellé, és elindultam. A gazda nevetve kiáltott utánam:

– Csak jöjjönek minél többen, tekintetes uram.

Nem válaszoltam.

Alig értem ki Velencéről, amikor a faluszéli nádasokkal egyszintbe érve lovasba botlottam. Kerültem volna el, kedvem nem volt semmilyen beszélgetésre, de kiáltott utánam:

– Hová, hová? Mert ha Fehérvár irányába, akkor jobb volna együtt mennünk.

– Arra, de tovább – válaszoltam kedvetlenül. – Kit tisztelhetek utitársamul?

– Jobb zsebemben királyi pecsét, így hát a király küldönce volnék, bal zsebemben szultáni pecsét, emitt a szultán embere volnék, de középen, bizony én magam vagyok: Tarnóczi Márton.

Annak rendje és módja szerint én is bemutatkoztam, bár nem tudtam efféle különös szavakat ejteni magamról, a nevem pedig olyan színtelen volt, olyan életnélküli, mintha nem is volnék.

– És mi céllal rovod az utakat?

– Szerelmi ügy – válaszoltam szűken szabva.

– Ó, igen. Legyen bár törökdúlta a hon, pusztítsák akár a féregevő tatárok, a szerelem mit sem törődik ezzel, szedi a neki járó áldozatokat. Amikor az északi fertályról kalandoztam lefelé, és szeltem falvakat át az Ipoly völgyében, bizony száma nincs, mennyi különös történetet hallottam, amiben a szerelem olyan formán faldosta a férfiakat s az asszonyokat, mint a csontra éhezett farkasok.

Megrezdült az arcom.

– Körmöcről indultam, abból a városból, ahol a magyar király legféltettebb tallérjait verték a sváb mesteremberek. Ott magyar szót ma is alig hall az ember, s ki bármiféle üzletbe akar bonyolódni, helyesebb, ha előbb megtanulja Lipótunk nyelvét, s a nyelven túl pedig afféle szorgosságot mutat, mint az ottlakosok. Másként semmibe se veszik, sőt alaposan becsapják, s nem hogy hasznot remélhetne, de még azt is elveszíti, amije volt. Az én ottlétem haszonnal zárult, így aztán tömött zsebbel folytathattam az utamat, hogy megduplázzam a szerzeményt – de erről ne essen szó. Mentem magányosan, rablóktól nem félve, mert ugyan ki hinné, hogy pénze van egy magában utazónak. Selmecbányán át, Korpona, aztán Drégelynél elértem az Ipolyt. Milyen gyöngyön is írja Sebestyénünk a szegény vár s jó Szondi György pusztulását. Haj, merre is vesztek azok a vitézek, amilyen ő is volt. Amikor Ali, a bősz budai pasa megadásra szólította föl, keményen visszaüzent: „Kend ahhoz későn költ.” S amiként elpusztultak ezek a derék vitézek, olyanképp vált rommá a drégeli erősség is. Azt most védeni annyira felesleges, mint egy üres kincsesládát lakatra zárni. De nem ekként üres-e egész honunk, nem ilyenformán kár-e életet áldoznunk érte? Mert a javak után a török vagy az osztrák, vagy valaki a hatalmaskodó magyarok közül a lelkeket is kirabolta onnan. Ám mégse legyen a keseredés, hisz jobbunk a királyé, balunk a szultáné, de középen még lehetünk önmagunk.

Utam hát haladt lefelé. Jobbra árnyakat adott a folyót övező liget, balra a Börzsöny vadban gazdag erdei. A falvak szegények voltak, némelyik néptelen is, a házak kiürülve, elhagyott állatok kódorogtak a fűtől fölvert udvarokban. Mindehhez persze igen meglepő volt, hogy milyen bőven lakott a Drégelytől délre, alig néhány órás útra elterülő Sándorpuszta.

Az arcom most újfent rezdült, de szót nem szóltam.

– Bár gazdagságról itt sem szólhatok, de némely házak, takarosságban mondhatni vetekednek az osztrák parasztokéival. Ilyen volt Pesti Gábor uramé is, akinél megszálltam.

Nagyot nyeltem, de nem szóltam.

– Azt az esetet, amit elmondok, ott hallottam nála, a felesége mesélte, hogy gyorsabban múlhasson az este, s persze, hogy valójában mi igaz belőle, az engem csöppnyit sem érdekelt.

– Micsoda falu ez – kezdte az asszony –, micsoda népség lakja, aki szeret, az is csak gyűlölködik, megfojtaná a másikát, ha nem rettegne a törökbíráktól, ha mindeme gyűlölködők nem közösködnének egyenegy gyűlöletben. Mert mindahányan különösképp egy embert kívánnak a halálba, a véges végromlásba, a fekélyes pusztulásba: Szilvesztert.

Úgy mondják, hogy a szörnyűséges pusztulásnak, ami a falut sújtja, egy ember az oka, Szilveszter, aki a törökbíróknál tanúskodik, s júdáspénzen növeli a hatalmát, holott könnyen lehet… Itt én magam se védenék egy olyat, aki elárulta Krisztus-urunkat, de ha megvizsgálom a környező falvakat, amelyeket jóval apróbb darabokra tépdelt szét a nyomorúság, mint a miénket, akkor úgy hihetem, Szilveszter valahol mégiscsak jót tett a népnek. Vállalta a bűnt, felszabadított minket alóla, s a törökhűségért cserében nemcsak aranyakat kapott, hanem hogy szerényebb adókkal nyúzza a hitetlen fenevad az itt élőket. Ámde mindez már a múlté, hisz Szilveszter többé nem tanúskodhat a töröknél, de még a falu lakóinak sem mondhatja el, hogy vétkezett-e vagy nem, s még bizony annyit sem nyöghet ki, hogy Istenben boldog jónapot kívánok, mert Szilveszter immár két esztendeje néma.

– Néma? – bukott ki belőlem önkéntelen a szó.

– Néma – folytatta Tarnóczi Márton, ahogy az asszony folytatta ott a faluban. – Történt egyszer, hogy perügyben járt Párkányban Szilveszter, s ott aztán egy boszorkánysággal vádolt asszonyba irtózatos erővel belészeretett. Szinte megbűvölte őt az a nő, vele kelt és vele ébredt, először csak gondolatban, később már a valóságban is. Mert Szilvesztert nemcsak a parasztok nem szerették, akikkel együtt játszott valaha gyermekként, hanem a nő sem, akivel törvény szerint összekötötte életét. Amint otthon az ágyban odafeküdt melléje, az asszony tüskeszíve összeszurkálta mindig. Gazdagodott, s okot adott az irigységre, de belül a szépen szabott öltözékek alatt csupa seb volt a teste. S ő csak szomjúhozta a szeretetet, s mennél nagyobb volt a szomjúsága, annál jobban mélyültek rajta a sebek, már szinte halálra vált, amikor szemébe akadt a nosztrai asszony. És hát gyógyulni kezdtek rajta a sebek, s nézte otthon a nő, akivel összekötötte életét, hogy mindama mély szúrások, amit az ő szíve okozott, kezdenek elmúlni, mintha már be is hegedtek volna, és elkezdett akkor bánkódni, hogy mitől lehet ez. Ki szólhat bele gyógyerejével az ő urának életébe, és hinni kezdett a környező sustorgásnak: a nosztrai boszorkányasszony, az kenegeti a fekélyes sebhelyeket éjjeleken át, s némikor nappalokon is.

És való igaz, Szilveszter annak az asszonynak az ágyában töltötte a peridőket. Hagyta, hogy végigcsókolgassa a testét, a fülébe érintse a nyelvét, kezével apró vonásokat tegyen a hason, aztán a háton, aztán lejjebb, és ő sem tett másként, mert folttól foltig, minden redőt megérintett, az apró melleket, majd az ölbe csúszott a fej, és ott érezte a nő a csöndes leheletet, a puha simítást. Aztán egyszer ekként szólt a nosztrai asszony Szilveszterhez:

– Szerelmem, egy csepp semmi az életedből, de te még azt sem adod.

És Szilveszter hazament, rosszkedvbe zuhant, s hallja, hogy az asszony felkel álmából, s azt mondja neki:

– Az Úr előtt kimondatott, hogy nekem szánt a te életed. Egy csöppnyit se vígy másnak belőle, vagy az egészet kihullajtom markomból.

És Szilveszter akkor embert próbáló erővel kezdett gondolkodni, hogy miképpen tudna a két kérdésre választ adni egyszerre, hogyan lehetne a nosztrai boszorkányasszonyt megőriznie, s miként tarthatná szeretete öblében a nőt, akivel az Úr előtt összekötötte életét. Oly nagyon gondolkodott, s oly erővel kereste a választ arra, amire válasz nem adható, hogy azon estétől fogva nem bírja szó elhagyni a száját.

Mint az esőharmat, lágyan kezdett peregni a levegőbe a szürke szín, a májusvégi esték későn és lassan érkeznek, és sosem borulnak olyan sűrű kenőcsként a földre, mint a téliek. Jól látszottak Fehérvár omlásos falai. Először közeledtek, aztán újra messzebbivé lettek. Elkerültük a várost, ahogyan Tarnóczi Márton javasolta. Felesleges kockázat, időveszteség, pénzkidobás. Kőszárhegyen lehet a legolcsóbban megszállni. A pap házában – mondta. Ő mindig ott aluszik, remek kis épület, szazízű étkeket készít a szakácsnő, már a gondolatától is ringani kezd a nyál a szájban. S az atya, micsoda különös alak, mindenfélét tud a magyarok korábbi századairól s a törökökről, s ezen túl mindennemű tudományban jártas. Vele eltölteni egy estét különb, mint fél esztendő a pádovai egyetemen, ahová puszta időpazarlás volna járni, ha nem volnának ott annak a firenzei mesternek a freskói az Aréna melletti kápolna falán. Micsoda fenséges képek azok, Krisztusurunk magához méltóként jelenül meg. Tarnóczi Márton akkor újra nekilendült a beszédnek, talán még hosszabb időt sejtetett, mint az előző történetnél, szinte betelni nem tudott a képek dicséretében, hogy milyen felemelő ábrázolások azok, s aprólékos részletességgel leírta az Evangélium minden ott megfestett jelenetét, de én figyelni nem tudtam már, Szilveszter járt az eszemben, akiről nem gondoltam volna, hogy valaha is belejátszik még az életembe, hogy nemcsak a gyerekkoromban jár-kel majd, mint valaki rossz kísértet, hanem később is, hogy az ő személye minden percben ott riogatja az életemet. A leélni szánt és leéletlen maradt éveket.

11.

Szinte sötét volt, amikor Kőszárhegyre értünk, a falu határát eldöntött kőkereszt jelölte, morzsalékosra romlott rajta a Krisztus-alak, a földeken jobbra és balra az idei vetés hullámzott, a szél csapdosta az éretlen kalászokat, s kiverte a nyers zöldszagot az útra is. Sokan számítanak részesülni abból a friss vetésből, amiből oly kevés marad a gazdák családjának, s még annál is kevesebb Nagy Mihálynak, aki a keresztény hitet őrizte a törökfogta vidéken. Az első házak kellőképp szétrontva, inkább látszanak csavargók tanyáinak, mint emberi lakhelyeknek. Néhányan az udvarban hevertek, az állatok között, az asszonyok ruházata színvirágos, a férfiaké koszfekete, csak egyiken-másikon volt valami törökökről lehányt színes süveg.

– A kőszárhegyi cigánynépség – súgta csendesen felém utitársam, de hiába volt a beszédben csend, a lovak patája nagyokat dobbantott a földre, s a romahad odagyűlt az út

mellé, s mind csak kiabáltak nekünk, meg köpdeltek felénk, végül a sokadalomból egy idősebb férfi keveredett elő:

– Koszko dzsasz? – kérdezte karchangon.

– Nagy Mihály tiszteletes úrhoz – válaszolta magyarul Tarnóczi Márton.

Többet nem kérdeztek, de látható volt, hogy felbolydul a kis csapat, gyűlölték a mifajtánkat, bár nem mertek ellenünk támadni. Szavaik kemények voltak és durvák, mintha Istent káromolták volna. Aj csumi daszki a kárómból a raklót! – üvöltözték felénk. – Kúresz muj… Tarnóczi Márton akkor apró zsákocskát emelt ki a zsebéből, s az öreg férfi kezébe nyomta. Az magasra emelte a szerzeményt, s ahogy a rongyzsák emelkedett, úgy tekeredtek feljebb és feljebb a cigányemberek szemei. Pillanatig torkukban rekedtek a szavak, majd mikor újra beszélni kezdtek, olyan csilingelő hangokat adtak, mint a harangüvegek csengése. Aranyos vitézurak – mondták –, az úr száz életet adjon maguknak, s vasalja vékonyposztóra minden ellenségüket.

Lépdeltünk tovább, mit sem törődve a csődülettel. Ahogy jutottunk beljebb és beljebb, szaporodtak a takarosabb porták is, s a falu közepe már egészen rendezettnek látszott. A templom melletti háznál álltunk meg. Márton hangosan kiáltozni kezdett.

– Nagy Mihály, Nagy Mihály, Krisztus szent pásztora, vendégeid jöttek!

– A jó istenit, Tarnóczi Márton – rohant ki a kapun a pap –, ne üvöltözz már, a szomszédban Pálos Lajost éppen most verte a részegség az ágyba, ha felébreszted, tovább ütlegeli azt a szerencsétlen asszonyt. Pedig folt annak már az egész teste.

– Ketten vagyunk, Mihály atya – fogta most már halkra Márton.

– Szívesen látlak benneteket. Annuska most melegíti a hagymáskruplit, és a bor is bekészítve az asztalon – a pap sietve terelt bennünket befelé. A lovakat bekötöttük az istállóba, s aztán kis tisztálkodást követően a konyhában kötöttünk ki. Nem volt rajtunk kívül más vendég.

Nagy Mihály élénken érdeklődött Tarnóczi Mártontól, hogy mit is tapasztalt útja során, s elkezdődött a hosszú mese, amit én már javarészt hallottam, igaz most a súlypontok egészen máshová kerültek, nevek sorjáztak, akiket a pap minden bizonnyal ismert, s azok sorsa került szóba. Szilveszterről csupán annyit mondott, hogy egy sándorfalvai férfi, aki törökszolgaként kereste kenyerét, oly nagyon akart válaszolni valamely fogós kérdésre, hogy az igyekezettől végül megnémult.

– Van ilyen – bólogatott a pap. – Volt nekem egy kakasom, akivel hasonló eset történt. Egyik reggel kicsit előbb ébredtem, mint elhangzott volna a félötös kukorékolás. Megyek ki az udvarra, hát a szilvafáról bámul rám a kakas. Megrémült rettentően, mert úgy hitte, neki már régen ébresztenie kellett volna engemet, s hirtelen el is kezdett volna kukorékolni, azt mondja: ku – és elhallgat. A túlbuzgalom beléje fojtotta a szót. De akkor én kigondoltam, hogy ijedtség ijedtség árán múlattatható el, így aztán a kapa nyelével jól oldalba suhintottam szegény párát, s azon nyomban már jöttek is a további szótagok: korékú. Szóval ezt a Szilvesztert is kellőképp oldalba kéne vágni, aztán majd beszédre nyitná a száját.

– Atyámnak oly erős a hite – nevetett Tarnóczi Márton –, hogy egyetlen kapanyéllel megoldaná evilágunk összes baját, még tán a török áfium is kipusztulhatna ilyen módon hazánkból.

Nevettünk mindhárman, s közben gyors mozdulattal faltuk be az ételt. Tarnóczi csak beszélt, tömött szájjal is, mindenfélét összehordott az utazásról, én pedig azt gondoltam, ennek a papnak nincs is olyan fenenagy tudása, ez a pap inkább afféle feles kacatja utamnak, mint amilyen Tarnóczi Márton is, a velencei pincegazda, a halászok és a cigányasszony. Mert ezek csak jönnek, aztán hullnak, múlnak el mellettem és mellőlem. Férfiak és nők, ha rájuk néztem, szemük alig villantott vissza, s nem láttam, hogy ők látnák rólam: ki vagyok. Ki vagyok? – kérdeztem most magamtól. Végignéztem a ruhámon, gondolataimban felvillantak a velem történtek, a rámváró napok és évek, de válaszolni nem tudtam. Éppen martam volna magamat széjjel, amikor a pap hangja fölrázott, bizonyára a végére ért Tarnóczi Márton a mesének, s az ilyenformán megüresedett időben kérdezett tőlem.

– Te ki vagy, s mi volna uticélod?

– Nem tudom, atyám – válaszoltam zavartan –, hogy célnak tekinthető-e az, ami miatt Kanizsára indultam. Magamról pedig nem szívesen beszélek.

– Fiam, mindazon dolgok, melyek kimondatlan maradnak, az ereidben megbújó sátánt etetik, míg az végül olyan erőre nem kap, hogy tenmagad testét és lelkét harapja ketté. Tudom, eddigi életed során három dolgot láttál, amiből kettőről úgy hiszed, hiányzik belőled, és mindössze egy olyannal találkoztál, amiért élned érdemes. Láttad, hogy minden ember a fenség rabszolgája. Az egyszerű népeknek fenség az, aki kardot villant, s leborulnak előtte, ahogy a világ kicsiny urai hasra vetik magukat a hatalmas szultánok előtt, s kik meg szabadnak tartják magukat, s gyöngyszép freskókkal ékítik a templomok falát, ha nem is említem kisszerű függésüket a megrendelőtől, akkor is marad egy annál is félelmetesebb, a fenségesnek hitt mű. Úgy borulnak le saját kezük teremtménye előtt, ahogy a világ nagyurai a mindenséget kormányzó isten előtt, hogy szabadítaná meg őket a haláltól.

S miközben mindahányan félik a fenséget, olyan módon védekeznek, hogy magukat kívánnák a fenséggel felruházni. És diadalt éreznek, ha nyomorúságba dönthetik azokat, akik még nem kerültek oda a nyomorúságba, és diadalt érez az asszony, aki urát ellöki magától a hitvesi ágyban, és diadalt érez a férfi, ha belehazudhatja valakibe a szerelmét. És mindenki számol, hányszor jutott el a diadalhoz, s mikor eredményül kihoz valami hatalmas számot, melynek fele is hazugság, akkor világrontók dölyfével lépdel övéi és ellenségei körében. De minden lépésük perceket és órákat pusztít el életükből, s ők erre nem figyelnek. Azt gondolják, mások szétrontott percei az ő idejüket hosszúja.

– Amikor Sztambulban jártam – vágott Mihály atya szavába Tarnóczi Márton –, micsoda rém-esetet élhettem át. Egy ötvösmester műhelyéből szemlélhettem, amint a hatalmas emberforgatag szinte éjsötétre feketítette az utcát, mintha Ázsia minden kereskedője és gazembere itt sürgölődne, mintha Sztambul nem is csak a Törökhon, hanem az egész világmindenség fővárosa volna. Belefeledkeztem a bámészolásba, amikor hirtelen szörnyű nagy robaj, zörgés-csörgés törte át az utcai zsivajt, s minden ottlakos nép behúzódott óvakodva a házak öblébe, s az utca pedig megvilágosodott az ürességtől. A szabadon hagyott járaton kétsorjában meztelen mellű perzsák léptek be. Fejük körül fekete kendő, de a mellük szabadon. Amint oldalt lépkedve haladnak, a Husszein Hasszán szavakat kiáltják, majd egy erőteljes hu-ra öklükkel a mellükre csapnak. A mellük már csupa kék és veres folt volt az erőteljes ütésektől.

A melletverő háromszáz perzsát újabb csapat követte. Öltözetük: gyászing, mely a hátukon van elmetszve, kezükben ujjnyi vastag láncokból font korbács. Olyan mérhetetlen nehéz, hogy két kézzel markolják. Ahogy énekelik valami gyászdalukat: illéri, illéri, előre, hol a jobb, hol a bal vállukon át hatalmasakat ütnek a hátukra. Majd ezeket még véresebb csapat követte. Kezükben handzsár, s ezzel metszettek minden éneksor után egyet a meztelenre borotvált fejükön. A fejük s a válluk már ázott a vértől. Dübbenés a mellen, csapás a háton, metszés a fejbőrön – az egész utca locsogott a vérben, de ők csak mentek rendületlenül, mintha így élni még mindig jobb volna, mint bárhogyan másképp.

Úgy éreztem, atyám, ahogy kialudt szemükbe néztem: ezek a perzsaemberek nem hisznek a fenségben, sem a diadalban, s e hitetlenségük oly mértékű fájdalmat oltott a lelkükbe, ha nem gyötörnék testüköt, bizony kibírni nem tudhatnák. És meglehet, hogy Pálos Lajos felesége boldogabb, mint azon asszonyok, akiket tenyerükön hordoznak az uraik.

– Márton fiam, ha ellopják a lovadat, te ne lopd el másét. Hamisságot hamisság nem igazol – zördült fel Mihály atya, hangja a bortól és a vasárnapi prédikációktól edzetten hasított bele a konyhai levegőbe. – Különben pedig azt javasolnám, hogy a törökfarkas zászló helyett gyakrabban pislants Krisztusurunk keresztjére. S akkor majd te magad is látod, a boldogságnak mennyi igaztalan és hány igaz útja leend.

Láthatóan ezzel a beszélgetés bevégződött. Okosabbak nem lettünk, de az idő eltelt, talán még tovább is szaladt a kelleténél. Tarnóczi Márton a szobában, én az istállóban kaptam alvóhelyet.

Belenyúltunk álmunkkal az éjszakába, ahogyan az éjszaka is belenyúlt az álmunkba. Csillagok világították meg az éji mezőket, ahol meztelen szaladtam, körülöttem vágtató lovak, horkantanak, felöklelnek, én velük állok versenyben, s a lábam mintha tényleg mértéktelen szabad volna, a gyors állatokkal könnyedén lépést tud tartani, sőt lassan-lassan meg is előzöm őket, lehagyom, hiába csorog oldalukon csatakokban a víz, inaik– izmaik feszülése, nem bírthatnak beérni. Én pedig mindennél közelebb kerülök az asszonyhoz, akinek csillagtól fényes az egész teste, mintha napfénytől volna átkenve. Mintha nem is saját erőm vinne felé, hanem az ő fényessége húzna. Ahogy közelebb érek, a csillogáson át kirajzolódik az arc: Anna. Hirtelen megbotlok, szinte orra bukok, de a gyors lábak hamar a test alá kúsznak. A kezem már eléri. Érintem először a fényövet, mikéntha távoli bolygókig nyúlna ki a karom. Aztán átnyúlok a fényességen és hozzáérek a bőréhez, magamhoz szorítom, s egy pillanatra elveszítem szemem elől a képet, csak az ölembe szorított test melegét érzem, s aztán megint világosság, egy rémséges cigányasszonyt markolok, és ő is markol engemet, nem ereszt, azt sziszegi: „Vidd diadalra csapásod nemes vitéz! Loboncozz! Lökdelj-löködj!" Hatalmas tenyerei mozgásba hozzák a testem, önkéntelen újra nekifeszülök, s aztán gyorsan, mintha kioltódnék, az asszony meg hörög: „Megpusztulnál szíved szerint, de az egek tornácáról visszasepernek, nemes vitéz!" Alighogy kimondta, hatalmas csődörök patái tapostak a testemre. Azt érzem, soha többé nem lesz reggel, a kakast látom a szilvafán, azt mondja ku, és nem szól többé egy szót sem, azt mondja ku, és néma marad, én pedig belealszom az elhidegült vérembe, és nem ébredek fel soha többé Láttam a testemet, amint ott hever, s a török-kádi fölé hajol, széthúzza a szemhéjakat, meglátja a szem fehérjét, amin át itt-ott apró erekben még csordogál a vér, csorba hegyű török-kést vesz elő övéből, majd az ég felé veti tekintetét:

– Dicső Allak, elfogadod-e tőlünk áldozatunkat! S az ég peremén akkor feltűnik Mohamed, a magasságos úr prófétája, gyöngyszerszámos paripájával végigszánt a naptól tündöklő felhőkön, s mikor a közelünkbe ér, nemet int fejével: „Túl nagy a sietségünk, törökbíró, nem kell a te áldozatod, maradjon testében az élet, mely nagyobb büntetést hoz számára."

A kádi pedig akkor elszomorodott, hogy nem szolgálhatja méltóként az egek urát. Kését visszacsúsztatta övébe, s finoman, mint valamely orvos, rázogatni kezdte a vállakat.

12.

– Ébredj, barátom! – hallottam valami hangot áthatolni a sűrű álmon. – Ébredj!

Milyen nehezen ébredtem akkor – gondoltam a temetőben, immár hátat fordítva a Szilveszter fölött gömbölyödő halomnak. Pár lépéssel előbb voltam, mint a csürhenép, de jöttek ők is, nem annyira engem akartak követni, mint esetleg kifigyelni, láthatják-e a kerítés mögül gyorsan eltűnő asszonyt, a ruházatát, az arca kifejezését, hogy aztán ezen az esten szutykos szavakkal ócsárolhassák: „Láttátok, a nosztrai boszorkánynő még a gyászszínt is elvetette, láttátok, nevetés volt az arcán és nem sírás, láttátok, az a szerencsétlen meghalt érte, s ő erősebb az életben, mint valaha, láttátok, milyen fürge volt a lába, hogyan is szaladt, biztosan más emberek monyára futna már…" Ezen az esten majd úgy ömlik a szájukból a szó, mint a trágyalé, de egy csepp sem freccsenhet a nosztrai asszonyra, mind a saját bőrükön és ruházatukon ázik, s akként fekszenek éji álmukba, ahogy a disznók fröcsölnek saját ganéjukban. Elhevernek, bűzös leheletet küldenek a tiszta levegőbe, s mintha csak azt várnák, az Úr vonszolja ki őket nyomorult ketrecükből, hasítsa fel nyakukat, eressze vérüket egy tálba, s húsukból kolbászt töltsön az égi lakóknak. De az Úr nem akarja puha ujjaival megérinteni testüket.

– Ébredj, barátom, a májusi napfény felrúgta állkapcáját a horkolóknak, kibújtak vackukból az állatok is, hogy reggeli zsákmányukra vethessék magukat.

A szemem lassan nyílt, Tarnóczi Márton rázta a vállamat, egyre erőteljesebben, próbált valahogy ébredésre bírni.

– Kelj fel, úgy alszol, hogy álmodban elcsenhetnek akár, s mire eszedhez térsz, már Sztambul felé koptatod az utat, s legfeljebb a szultán kopasz hadsegédeit lelheted magad körül, s nem a gyöngyszép asszonyt, akiért indultál.

– ... – nem hallottam, mit morogtam vissza, de felkászálódtam. Nagy Mihály már előkészítette a pálinkát, s valami étket is früstökre, de én egy falatot sem bírtam lenyelni, a pálinka szagától pedig erősen öklődni kezdtem. Figyelni nem tudtam, mi zajlik körülöttem, csak az indulást vártam, még a szíveslátást sem voltam képes kellőképp megköszönni.

Ha most visszagondolok mindarra, ami velem történt, apró megállások mellett, folyton-folyvást csak uton voltam, uton, mint mindahányan ebben a honban. Utazók szelték keresztbe-kasul az elnéptelenedett vidéket, hogy jelentést vigyenek a nyugati világ fenséges fejedelmeinek, hogy mindama népek, akik hallották a keserűségről szóló történeteket, nagyokat lélegezhessenek: Mily boldog is az ő életük azokhoz a

szerencsétlenekhez képest. És hitük végbástyájának nevezték a szenvedőket, de a magasztos szavakon túl egy tört kardot sem küldtek megsegítésünkre. És uton voltak a kereskedő-kufárok, akikről megállapitani sem lehetett, hogy zsidók voltak-e, görögök vagy magyarok. Beszélték az ország megannyi nyelvét, árut hoztak és árut vittek, ruházatuk szerény volt, szinte szegényes, hiszen gazdagságukat nyugodt országok bankárai őrizték. És utón voltak a parasztok is, az adófizető rájahad, ha feltűnni látszott a végvárak haszonleső bandája, akár török, akár magyar, gyors futással bújtak meg a környező zsombékban, néha éveket is töltöttek ott, s akik arra jártak, úgy hihették: ez a nemzet kihalt. Félelmetes kiterjedésű temetőként festették le a vidéket, ahol még a sírhantok is a bozót s a mocsár martalékává lettek. *Horror facies, solitudines horridae* – mondogatták.

Katonák és követek, ítélet elől menekülő gyilkosok bolyongtak az ország útjain, mind szerencséjét leste. Pénzzel tömte volna tele zsebét és továbbéléssel a testét, de legtöbbjük csak a halálba bírt perdülni, mert bár fenenagy zavar volt a törvénykezésben, s a kereskedésből is ömlöttek az aranyak, de kevés idő maradt mindennek élvezetére: az ország levegője telis-teli volt méreggel, a vízeres laposok, a tocsogós kelők, a haragoszöld sömjének csak úgy lehelték magukból a halált. A morbus hungaricus hagymázos láza legyűrt minden betolakodót. A német zsoldosok sorra vesztek el, oly mértékű volt a pusztulás, hogy szinte idő sem maradt a temetkezésre, a halottakat alig földelték el, a temetőkben megszaporodtak a férgek, hogy még nagyobb erővel szállítsák a halált. Így aztán a megmenekülést vágyók élete gyakorta siralmas jajgatásban végződött, s ez a húsig hatoló hang szinte beterítette az egész országot, mint a sűrű eső, végigömlött a fákon, a füveken, s hatalmas patakokba rendeződve sodorta el a házakat, majorságokat, a házi és vadon élő állatokat. Minden a kegyetlen siránkozás, jajveszékelés aklában sínylődött, csupán a magyarok menekültek, mert bár róluk neveztetett el a betegség, a fokhagymaevés és a gyakorta részegségig jutó borfogyasztás megmentette őket a haláltól.

Olyan keserves képet nyújtott akkor honunk, hogy mikor az Úr kedves angyalai közül az egyik lepillantott erre a vidékre, szomorúan csak ennyit mondott:

– Édes gazdám, szeretett világunkból egy falatot kiharapott a sátánszörny.

Az úr azonban csak nevetett, s nem mutatott fájdalmat, hogy elvesztette volna azt, ami az övé volt, nyugodt szavakkal fordult az angyal felé:

– Segítőm a világ tartásában, Szodoma és Gomorra a földdel vált egyenlővé, mert igaz ember nem találtatott falai között, most nézz bátrabban körül e vidéken, nézd, miféle élet zajlik a zsombékok rejtekében, nézd azt a fiatal férfit, aki most éppen Kaposvárt elhagyja, s a kanizsai törökvár felé tart, nézd őt: mozgása és teste tartása nem hivalkodik a dölyftől, tudja, nem kaphat meg semmit a világból, mert minden, ami a világon teremtetett, az Úré. Nézd, épp olyan, amilyenné azt formáztam, aki elsőként sírt ásott halottainak, nézd, mint mikor azt az elsőt kiűztem a paradicsomból: nem vesztette hitét. Ne aggódj hát: a füvek és fák oszlopai között találsz legalább egy igaz embert, s amíg őt nem veszted szemed elől: a sátán nem tudja szájába venni ezt a földet.

A kaposvári határokhoz érve megváltam Tarnóczi Mártontól, akinek fontos ügylete volt még itt. Leültünk – éppen dél felé kanyarodott az idő –, hogy elköltsük, amit a paptól kaptunk útravalóul.

– Szinte halotti pusztává silányult ez a vidék – mondta Tarnóczi elnyúlva a füvön –, s mégis, milyen nagy szeretettel, szinte szenvedéllyel érkeznek ide a békevidékekről az

utazók. Rongy népség az, hidd meg nekem, a pusztulás hiénái, a halál vérevő farkasai, mert nem érezhetnék magukat evilágunk diadalmas katonáinak, ha nem láthatnák valahol a nyomorúságot. Mikor az öntestüket kínzókat láttam a törökváros utcáin: ugyancsak ezt éreztem. Hogy lelkük boldogságban maradhasson, a nekik legközelebbi, a test pusztítása révén élik át győzedelmüket, s akik nagyobb hatalommal bírnak, azoknak országok, népek pusztulása kell, fertelmes földindulás, ahol százezrek vesznek oda, világemésztő háborúk. Úgy él az emberi nemzet, mint a dögkeselyűk, akik életüköt a pusztuláson nevelik, s még annál is nyomorultabbak, mert mikor az ég tetején harcok végeztével megjelennek a halál madarai, sajnálat nélkül csapnak le áldozataikra, éles csőrükkel tépdesik, marcangolják, ám az emberi keselyűnemzet könnyeket facsar ki szeméből, s elhazudja szíve repesését.

Néztem a fűben heverő testet, amint belemosódik a gaznövénytől pusztult tájba. Valaha itt bújtak meg a pártütő Koppány szolgái, ide rejtőztek a bosszú elől, s miféle életet éltek ott, miféle gondolatokat rejtettek, ma már senki sem tudhatja. Néztem az arcát: mintha a bőr alatt rejtezne valami titokzatos világ, aminek megismerése halált megvető bátorságot kíván az utazótól. De erre az útra én nem vállalkozhatok…

– Járj szerencsével – kiáltott hirtelen felpattanva. – Mennem kell. Lóra kapott gyorsan, s eltűnt a szemem elől. Sok évvel később hallottam újra a nevét.

Már elűzetett a törökordas hazánkból, s a Balkánon is csak lézengett hatalma, megkötötték Karlócán a békét, s a szultán porig hajladozó követei már rég visszajutottak megbízójuk fészkébe. Savoya grófja a dicsőségből aranyakat veretett magának, s hatalmas palota építésébe fogott Bécs szívében. Én Annával Budán éltem. Egy vándorkereskedő, aki portékáját eladni akarván mesékkel untatta leendő vásárlóit, azt mondta, Bécsben halálra küldik a török-nyalókat, mind megérdemelt jutalma a poklok pokla lesz. S említette az egyik török-kémet, bizonyos Tarnóczi Márton nevű magyart, akit már fel is lógattak, s hogy a kivégzésen minden nemesúr ott volt, élükön Savoyai Jenővel, csak egy hivatkozott súlyos gondjaira: Sobieski János, a lengyel király. Hogy valóban voltak-e súlyos gondok, nem tudni, az utcanép azt tartja, János király hazugságnak nevezte Lipót bírálnak ítéletét. Ám mit sem ért az ő gondolata: a török-kémnek vége lett.

13.

Egyedül indulhattam tovább ezen a májusi koradélutánon 1684-ben. Ez az év semmiben sem volt másabb, mint a korábbiak: 1683, 1682 vagy bármelyik megelőző, akár az ezerötszázas évek. Aki itt élt ebben a honban, még nem érezhette, hogy negyedik Mohamed az utolsó éveit húzza a gyöngykirakásos töröktrónon, s hogy egy vesztes hadjáratot követően lebukik a palota kövére, s tündökletes ruházata ellenére olyanná válik, mint bármely halott, aki ebben az országban elszólíttatott. Mohamed halála pedig maga a vég volt, mert harmadik Szulimán, aki követte őt az uralkodásban, alighogy trónszékre került, a hatalmaskodás súlyától lassan hervadozni kezdett, s négy gyötrelmes év után,

1691-ben megvált földi világunktól, s az örökül hagyott birodalom, csonkább volt, mint előtte.

Fogyott a világokat markában tartó ország, s amint csökkenni látszott mérete, úgy szűnt a tőle való félelem. A nyugati keresztény királyok udvarában már csak nevettek a hajlongó, virágruhás török követeken. Mesélik, hogy mikor a versailles-i Palace Royale-ban megjelentek a Napkirály színe előtt Szulimán követei, hogy a fenséges török császár hódolatát átadják, Lajos mindössze annyit mondott: „Hölgyeim és uraim, íme a legújabb farsangi modellek” – és nevetett az egész udvar felszabadultan, a király pedig a kamaráshoz fordult: „Colbert, adjon néhány meghívót möszjő töröknek, hadd színesítsék a holnapi estélyt.” A törökök szégyenkezve távoztak, nyomukban a Lajos szájából áradó dögszag, mert kevés olyan büdös király volt történelmünk során, mint ő. Fogait már gyermekkorában elvesztette, mindössze néhány rothadó csonk jelezte, hogy valaha régen voltak. Olyan étkeket bír csak megenni, amelyek szinte kenőcsre voltak főzve, s külön szerette pedig, ha ezt valamiféle hatalmas kondérban csinálják, belehajigálnak mindennemű húsadékot, még az állatoknak a gyomrát és a beleit is – amit pedig a dögvadász cigányok sem ennének meg –, s az így összefőtt bűzös, sűrű levet hatalmas kanállal lefetyelte; ha pedig nem ízlett az étek, akkorát förmedt főszakácsára, hogy az majdhogy halálra nem vált.

– Vatel – üvöltötte –, kihagyta a mai ételből a szarvasbeleket.

– Beletettem, uram – szabadkozott a főszakács.

– Azt mondom – üvöltött megint a király –, hogy hiányzik belőle. Tedd, amit tenned kell!

Vatel, a főszakács ekkor hatalmas erővel belevetette magát a konyhakésbe. A penge felmetszette a mellkasbőrt s a húst, majd átszántott a szíven, s a hát kemény tábláján sercent ki. Rögvest meghalt, s a királynak az új szakács főzött immár olyan ételt, amely bővelkedett a szarvasbelektől. Lajos csupán effélékkel tömte magát, s a gyomra ettől olyan volt, mint a kanális, s az ott lötyögő szenny pedig időről időre kicsapott a szájon, beletoccsant a Palace Royale levegőjébe.

A bűz persze nem zavarta abban, hogy hatalmát mérhetetlennek érezze, s minden nő szoknyája alá besettenkedjen, fogcsonkjaival s lepedékes nyelvével meg-megnyalintsa a ruhaselymek alatt búvó titkos részeket.

Az igazsághoz persze hozzátartozik, hogy Lajost nagyonis bántotta a török gyengülése, hisz semmitől sem félt annyira, mint Lipót hatalmának növekedésétől. S minden keresztény fejedelmet gyűlölt, aki a török ellen szövetkezett. Sobieski Jánost csak Zsannocskának nevezte, Savoya hercegét pedig Szavoja Szarvojának, az országtalan Károlyt pedig úgy tekintette, mintha nem is volna. Ám Lajos minden vágya és igyekezete ellenére a törökhatalom tovább silányodott.

Mikor Szulimán átadta életét a magasságos Allaknak, s hosszas huzakodás után lelke beeresztetett a boldogságok mezejére (hallani, hogy az Úr ekképp szólt a kapun dörömbölőhöz: Bejöhetsz, bár érdemeid nem engednék meg ezt, ám mert a többi is itt van, téged sem rekesztelek ki), s testét a szükséges pompa kíséretével elhantolták, második Ahmed került a trónra, s éppen csak annyi ideje maradt, hogy néhány csatát elveszítsen, s átadja az uralkodást második Musztafának.

Musztafa pedig szokatlanul erőteljes jellem volt, hasonlatos a régiekhez, ám hiába a jellemben meglévő erő, ha a birodalom kifulladóban van: a kincstárban egy akcse szinte nem volt, s a távoli szandzsákokból és vilajetekből nem érkezett a várva várt adó. A beglerbégek és pasák inkább a saját zsebüket tömdelték, gondolván, a nagyhatalmú szultánnak már amúgy annyi pénze sincs, hogy útiköltséget fizessen a szultáni követnek, s ellenőrzést küldjön erre vagy arra a vidékre. Számításuk igaznak bizonyult. Musztafa hosszan erőlködött, hogy hadat gyűjtsön és megmérkőzzön Lipót seregével, gondolta, nincs más útja annak, hogy hatalmát s egyben javadalmát visszaszerezhesse. Ám szerencsétlenségére Savoya hercegével hozta össze a sors…

1684-ben mindezt még senki sem sejtette. A törökök s a melléjük szegődött mohamedhitű rácok és bosnyákok úgy éltek itt, mintha ideszülettek volna. A magyarok pedig olyanformán tekintettek rájuk, mint a szlávok tekinthettek valaha a magyarokra, s még annál is korábban az avarok a szlávokra. Senki nem gondolhatta, hogy mindennek vége szakad, s nem úgy záródik a magyarok sorsa, mint záródott az imént említett nemzeteké. Emlékszem, még Budán, abban a fertelmes kocsmában mutatott nekem egy férfi valami térképet. Európa volt rajzolva rajta, s az a terület, hol dicső királyaink gyakorolták az uralkodást, vörös vonalakkal vastagon át volt húzva, s a vonalak közé csak ennyi volt írva: Devatata Per Immanissimos Turcas, ELPUSZTÍTTATOTT A SZÖRNYŰSÉGES TÖRÖK ÁLTAL.

1684-ben a pusztulás marta a földet, a vizeket s a levegőt, ám pusztulni még senki nem akart. A pusztulás hiénái még nem tudták kettéharapni az eleven testeket, mint majd néhány évvel később. Senki nem mert riogatni, hogy a sátán szárnyas követei vették hatalmukba a világot, hogy az úr angyalait beletaposták a vércsatakos földbe, hogy az istenek markában nem több, mint egy madárrepülő maradt, melyen elviszik sokmesszi bolygókra innét azt, aki igaznak bizonyul. A vészfröcsögőknek egy tört garast sem nyomtak volna akkor a markukba, fénytelen szavaikra port hintettek volna. Mert pontos volt, hogy ki mindenki mit akar: Élni és még véletlen sem halni.

Ha valaki mégis megpróbálkozott, hogy tévútra kavarja a lelkeket, rettentő módon felsült. Az egyik barátforma a budaközeli Törökhartyán nevű faluban – mesélik – erősen győzködni kezdte a parasztokat, hogy az ördög itt és ott, hogy az isten se itt, se ott, s csak magyarázta, hogy mivégre játszanak a túlvilág szörnyű lakói. Mikor aztán hosszú, riasztó beszédét befejezvén a templom melletti téren – ahol a piacnap miatt éppen sokan gyűléseztek – hangos kiáltással az egyik öreg paraszthoz fordult kérdésével, bizony nevetség tárgya lett akkor.

Ilyenformán szólt:

– Kend már megannyi évet eltöltött a földön, régi időkre emlékszik, s az eljövendőket meg sejti, válaszoljon a kérdésre: Itt lakik-e közöttünk a fertelmetes Sátán?

– Nem tudom – válaszolta a férfi –, én nem vagyok idevalósi.

– Nem térhet ki az igaz szavak elől – zúgott a barát hangja ismét a nevetgélő sokaság fölött –, mondja meg, itt lakik-e közöttünk a Sátán, a világ júdása?

– Mondom, hogy nem vagyok idevalósi.

Akkor a barát átverekedte magát az embergyűrűn, míg elé nem ért a kérdezettnek:

– Kend nem hagyhat cserben – mondta, s barátian jobbjával a férfi vállára csapott –, mondja meg igaz hitére, itt él-e közöttünk az ördög?

– Mondtam már – válaszolta az öreg –, nem vagyok idevalósi – s amint a sit kimondta, egy másik siii hangot is hallatni vélt, immár nem a férfi, hanem a levegő. Az öreg ökle erővel belevágódott a barát arcába, az pedig elhevert ájultan a piactéren. Álmában ördögök csipdesték a testét, verték az orcáját, álmában a Sátán ellátogatott hozzá, s csak annyit mondott:

– Krisztus szolgája, szájamba vettem már a földet, melyet taposol, ölembe markoltam az embertesteket, minden az enyém, s a te Krisztusodnak még a verejtéke sem csöppenhet erre a földre, nemhogy a vére. A jólelkű parasztok életre veregették a barátot, s még ételt és italt is adtak a szerencsétlennek. A barát pedig rettegve falta a kenyeret, remegve kortyolta a vizet, úgy hitte, most a Sátánt veszi magához, ez az ő sorsának fekete miséje, s ha ezentúl megszólal majd, minden szava a fertelmetes világrontó akaratától való lesz.

1684-ben, azon a májusi délutánon, egyedül közeledtem a kanizsai törökfészek felé, hogy végre megtaláljalak, hogy veled legyek, akivel élnem érdemes. Tudtam, ha nem kerülhetnek kéz és kéz, arc és arc, lehelet és lehelet közelébe, akik egymást szeretik, semmivé pusztul minden falu és minden város. A lelkesek kilehelik lelküket, a lélektelemeket elnyeli a kanális, a megürült házak falai felrepednek, s mint egy foszlott zsákból: a föld színéig potyognak a kövek.

Haladtam előre, közeledésem enyhén tolta maga előtt a levegőt: Kanizsa felé. Az útközi emberek néha köszönésre emelték karjukat, s csodálkozva néztek utánam: Mit keres itt, merrefelé tart, mi céllal, s miért ez a sietség.

14.

Hat felé járhatott, amikor az erdős dombok közül végre kibukkantam. A nap éppen szemmagasban volt, a korong alja kissé becsúszott a város mögé, ami halványan már láttatni engedte magát. Közelebb és közelebb értem, s a nap csak csúszott egyre lejjebb, húzván maga után valahonnét keletről az esti húst. Izzadt ruhám most hidegen verődött a bőrömhöz, mintha jégből olvadt eső verné testemet. Ahogy veszett a távolság, tisztult előttem a város képe. Az erős körfalak mögött hat törökholdas tornyot számláltam, s még legalább ugyanenynyit, amire nem került rá a csillogó aranyjelvény. Keresztény hitünk mintha kiveszett volna a városból, hiszen egyetlen keresztet sem véltem kirajzolódni, semmi sem jelezte a magasságos Úrnak, hogy itt bújó híveit puha tenyerével megérintse.

Kanizsa későn került a hitetlen fenevad karmai közé. Háborúság dúlta már az országot, melyben az egyszerű nép eligazodni sem tudott. Néha magyar csapatok verték széjjel a falvakat, mondván, a töröknek örömrepesve fizették az adót, máskor a török érkezett hasonló indokkal, sokszor pedig afféle gyülevész hadak hányták szerte életüket, akikről még kideríteni sem lehetett, vajon ki ellen volnának és kiért. Kanizsa azonban nem vált martalékául a gyalázatos tusakodásnak. Bevétele ötven évig váratott magára, s ez alatt az ötven év alatt úgy éltek a kanizsai polgárok, mintha ők soha nem kerülhetnének szerencsétlenebb véreik sorsára. Mikor Kaposvárról menekült oda valaki, hogy megbújhasson a biztonságos fészekben, a városi tanács magas urai csak csóválták fejüket,

miféle ember az, aki otthagyja szülőföldjét, s némi berzenkedés után a menekülőt visszakergették az elhagyott földre. Ha híre jött, hogy visszatérvén a török karmai közé keveredett, s gyalázatos kínzások során végeztetett ki vagy pediglen törökrabszolgaként hurcoltatott az ázsiai birodalomba, nem éreztek sajnálatot, óvatlanságot emlegettek és vakmerőséget. Ám a sorsnak minden ajándéka, mely boldogságnak látszik, úgy veszik el, mint a májusi nap a várfalak mögötti térben: 1600-ban a kanizsai népség is megismerkedhetett a törökkel.

1595-ben dicstelen uralkodó került a fényességes sztambuli trónra, harmadik Mohamed, aki nagynak csak a kegyetlenségben volt nevezhető. Alig nyomta selymes ruháját az uralkodói székbe, tizennyolc fiútestvérét rögvest megfojtatta, s apjának tíz áldott állapotban lévő özvegyét belehányatta a Márvány-tengerbe. Gyalázatos Mohamed uralkodásának első évei csak a gyilkolászásban tekinthetők sikeresnek. A magyar hadszíntéren mindenütt veszteség veszteséget követett. Pálffy Miklós és Mannsfeld tábornok vezetésével visszafoglaltatott Párkány és Esztergom, Babócsát Zrínyi György szerezte meg, s aztán Vác és Hatvan is magyar kézre került. Ám a vakmerő Mohamed nem nyugodhatott bele vesztéseibe, s maga állt a seregek élére 1596-ban. Ettől fogva mind sikeresebb hadműveletek követték egymást, míg végül az 1600-as hadjárat során Ibrahim nagyvezér visszaszerezte – könnyedén – Babócsát, s ezt követően pedig Kanizsát is elfoglalta. Fényes győzelmén senki sem csodálkozott, akinek valami jártassága volt a hadviselés terén, hiszen Pálffy Miklós báró, a törökordas legféltebb ellensége ez év április 23-án átadta az úrnak lelkét, s a magyar sereg, mondhatni, vezér nélkül maradt.

Amikor aztán Kanizsa az ellenség kezére került, a török rafinált tervet eszelt ki. A budai pasa minden tiltakozása ellenére területének egy részét elszakították, s Kanizsa székhellyel létrehozták a negyedik magyarhoni vilajetet. Úgy gondolkodtak, mint valaha a görögök közül Plátó is a szerelmesek kapcsán, hogy minden, mi elszakíttatott egymástól, megtalálja kiegészítő felét. S a kanizsai vilajet csak egy fél tartomány volt. Keleti fele létezett, ám nyugat felé a magyar végvonal állta határát. Ha valamely kartográfus akkor megszemlélte volna térképen ezt a területet, bizonyára azt mondja: „Felette szükséges ezen tartománynak a balsó fele, miként az ember sem élhet asszonya nélkül, miként a ló is hasznavehetetlen szörnnyé válna, ha két baloldalsó lábát elveszejtené, miként a kancsó sem tarthatja a vizet magában, ha nincsen meg valamelyik oldala." És a kartográfus megállapításával nem csak Ibrahim, a nagyvezér lett volna elégedett, de a bársonyos trónszék lakója, Gyalázatos Mohamed is.

És beköltözött a török Kanizsára: A templomok ékét leverték a tornyokról, s a déli harangok hangját felváltotta az Allahu ekber. Zúgott és morgott Rudolf császár haditanácsa, és átkozta a katonákat, akik csak utolsó csepp vérükig voltak képesek védeni az erősséget.

– Mért nincsen nekik több vérük – dübörgött az egyik főhadász, s elkezdődött a dühös vádaskodás, hogy a magyar vitézek közös elhatározással már a csatákat megelőzően kieresztik kupákba a vérüket, hogy előbb bevégeztessen sorsuk, mert semmire becsülik az életet, s örömest megválnak tőle mielőbb, s külön boldogságot jelent számukra, ha ezzel bajba sodorhatják törvényes urukat, a császárt.

– Mert mindenik rebellisfajzat, s elvenni kelletik tőlük a földeket, s mindennemű vagyonukat, mert nem a nemzet javadalmára van az, hanem éppenséggel ellene – tört ki

végül a császár is, s rögvest elrendelte, hogy a magyar uraktól koboztassék el minden jelentékeny föld, minden értékes tárgy, mivelhogy felségünket megsértették az uralkodásban.

Kanizsa elvesztése mérhetetlen bajokat hozott a nemzetre: háborúságok sorozata indult meg, hogy csak a legnevezetesebbre utaljak, a Bocskai-hajdúk király elleni zörgölödése. Ám bármi súlyú vészt is jelentett a Kanizsai vilajet létrehozása, az évek mégis csak teltek, s a tartomány mit sem változott, úgy maradt csonka, mint volt első évében. S az udvar is annyira megszokta Törökkanizsa létét, hogy mikor visszafoglalni lehetőség nyílott 1664-ben, nem hogy azon nyomban helyeslő levelet küldtek volna Zrínyi Miklósnak, hanem hosszas vitát nyitottak a haditanácsban, hogy mennyire jelenthet hasznot az, ha egy rebellisfajzat dicsőséget szerez a legnagyobb török erősség visszafoglalásával. Vitatkozgattak egy egész hónapig, majd március 18-án végül engedélyezték az ostromot, ám addigra a török már jól észbe kapott, visszaépítette az utánpótlást hozó eszéki hidat, s megkérte a felmentő sereget is. A felmentő sereg pedig jött, percet sem várva, nem voltak afféle viták, mint a bécsi urak körében, s mit ad isten, mire a tényleges ostrom végre elkezdődhetett május elején, Köprüli Ahmed már hatvanezer emberrel riogatta a környező várakat, és semmi nem állíthatta meg, hogy egészen Kanizsáig nyomuljon. Bár Zrínyi még így is maradt volna, de a hadak más vezérei az esztelen menekülés mellett döntöttek, s nemhogy nyereséggel zárult volna az ostrom, s egyben Zrínyi téli hadjárata, éppen ellenkezőleg, még a fegyvereiket is elhányták a menekülők, s ők maguk néztek ki úgy, mint valamely semmivé vert sereglet.

A teljesség kedvéért szükséges arról is szólni, hogy a Kanizsa környéki magyar urak már jókor megegyeztek Ibrahim beglerbéggel, hogy a semminépek adóztatását közösen végzik el, s jut a beszedett javakból a töröknek úgy, mint a császárnak, s marad a magyar uraknak is. Senkinek nem volt eszében ezen a környéken, hogy megváltoztassa ezt a rendet, s mikor felmentő seregek érkezéséről hallottak, imákat zengtek a magasságoshoz, hogy a csapatok forduljanak más irányba, ha egy mód van rá, kerüljék el békébe nyugodott földjeiket. Így aztán mikor kijuthattam azon a májusi késődélutánon az erdős-mocsaras dombvidék rejtette világból, s felsejlett a távolban Kanizsa városa, nem halálrapusztult vidéket láttam, mint eddigi utam során. Szépen megművelt földkendők sorakoztak, a falusi nép még ebben a késői órában is ott sürgölődött a határban, a vetés dús zöldje hullámzott előttem, s haladtomban sűrűn lakott falvakba jutottam, a parasztporták mellett számos műhely, kovácsoké és bognároké, s a falvak közepén vagy három ivószék is. Mind tömve törökkel, magyarral, kereskedővel és iparossal, s nem kevés parasztot is felfedezhettem.

Meg kell állnom – gondoltam, hiszen még vagy órányi út innen a város, s a ló szinte élettelen a hosszú fárasztó úttól, s mit is kezdhetnék a kimerült állattal s jómagámmal is, ha elkap a sötét. Mind gyanakvóak olyankor az emberek. Nemhogy befogadni nem akarnának, inkább elűznének vagy vesztembe sodornának, mert nem tudhatják, ellenük jöttem-e vagy értük. Amúgy sem árthat, ha előbb tudakolódok, miféle népség él a városban, mennyire fogadják szívesen az idegenből érkezőt, s talán akad valaki, aki hallott arról a lányról, aki nem oly régen, alig néhány éve, hogy itt él.

Az éppen elém kerülő ivónál kikötöttem a lovat, óvatosan, minden feltűnést kerülve lecsúsztam a hátáról, s az ajtó felé vettem az utam. Páran a kilódulók közül rámpillantottak,

a szemük zavaros volt, gyomruk mélyén már borliterek lötyögtek, de én úgy tettem, mintha nem venném észre gyanakvó pislantásaikat, léptem bátran tovább, át a küszöbön.

15.

Tíz éve hagytam el szülőfalumat, tíz éve keveredtem ki abból az életből, ami itt az ivószékben elém tárult. A terem hátsó felénél jobbra gubbasztottak a fogatlan öregek, arcuk gyűrött volt, mint egy félredobott posztó, balra a fogatlan fiatalok, a szemük kuszán villogott, mintha mit sem éreznének a világból, még a borok és a pálinkák ízét sem. A kocsmáros közelében állongtak az erőtől duzzatagabb alakok, ők keverték a beszédet bele a levegőbe, s hátulról a fogatlan népség csak néha nyögött helyeslően vagy rosszallóan, de szavaikra nem sokat adtak, legfeljebb egy-két kurva anyád röpült elölről hátra.

Jól átvizslatták az egész testem, ahogy beléptem, nézték a ruhám, az arcom, s látták, bár nem vagyok hozzájuk hasonlatos, mégsem kell tartaniuk tőlem. Azt gondolhatták vékony testemről, hogy ez a fickó egy hernyó, akivel az ő asszonyaik soha nem hálnának, azt gondolták, még férfiszagom sincsen, a bőröm, akár a gyerekkicsinyek hasa, s hogy engem esetleg babusgatni lehet, de szeretni egyáltalán nem. Azt gondolták, a karom olyan gyenge, hogyha kardot markolnék, tőből kiszakadna, azt gondolták, se munkára, se harcra, se szerelemre nem vagyok való. Azt gondolták, hogy itt vagyok: mindegy – és percnyi szünet után tovább folytatták a hangos, üvöltésre vett beszélgetést.

– – Hallottátok – vartyogta az egyik mi történt a Papi Jóska gyerekével, hogy a szerencsétlen eszement eljárt hazulról, valami füveket gyűjteni az állatoknak, s a gyermeket meg elzárta a házban belül, s a kicsilány ott miféléket csinálhatott, nem tudni, de egyszercsak hatalmas lángnyelvek csaptak ki a házból, s emészteni kezdték a tetőt s a falakat. Mikor pedig eloltódott a tűz, s a füstön át bezördült a férfi, ott találta a szerencsétlen gyermeket kiscipóra összeégve. És hozta ki a lánykát a markában, az elszenesedett, élettől fosztott darabot, és üvöltött keservesen, s az Urat teremtette lefelé az égből, s átkozott mindeneket, amik a földön vannak, a szomszédokat s a falu másait, s önmagát nem kevésbé – mintha tényleg sóhajtott volna akkor a férfi, bár sosem hittem az efféle népek sajnálatában.

– Az a gyerek – szólt kisvártatva a másik – nem tudott emberi nyelven beszélni, csak röfögött, mint a malacok, s bégetett, mint a juhok, még kodácsolni is megtanult, de azt mondani: édesapám, nem tudta.

– Mitől is tanult volna meg beszélni, hiszen anyja nem volt neki, a bolondjózsi meg csak hordozta télen és nyáron az abrakot, s az apróságot az állatokra bízta, hadd neveljék csak azok.

– Az asszony miféle mocsadék volt, büdös kurva, alig látta meg a Józsigyerek testvérét, már ágyba is vonszolódott vele, s majd megszökött, otthagyván egyedül az embert meg a gyereket.

Nagyokat szusszantottak bele a poharaikba, s a szusszanásból hallatszott, milyen jó, hogy az ő asszonyuk nem kell senkinek, s hogy ők is csak akkor fekszenek velük össze, ha

már a bor elmeszeli szemük elől az arcukat, akkor aztán a görnyedező szervüket beléjük vezetik, és lökölődnek jó félórányit is este.

Bámultam őket óvatosan, lestem körbe a teremben, a hátul ülők mortyogtak fogatlan pofájukkal valami affélét, hogy az a rohadt kurva, aztán ittak, és mortyogtak megint: az a rohadt kurva. Még akkor is rohadt kurváztak, amikor a dagadterejűek már a Boda Illés lováról beszéltek, hogy oly nagyon elhagyott állat az, egyedül kell neki a szénakazalhoz baktatnia, ha éhes, s ott a pofájával vonogatja ki a szálakat, s mikor megszomjazik, magában baktat le a patakra inni, s hogy akik ott laktak, hallották, télen is kopácsolt a patájával a jégen, hogy valami rést verjen rajta, és magához vehesse a dermedt vizet. Micsoda népség – mondogatták, és hátulfelől is csak hallatszott, hogy micsoda népség, és kortyoltak és mondogatták, pedig mennyire nem voltak ők maguk sem különbek: lelkűk paripái elhagyottan botladoztak, s egy veder vizet nem öntött eléjük senki sem, s egy villa takarmányt nem hánytak nekik étekül, de ugyan ki figyelne ebben az ivóban arra, ami amúgy szemre nem látszik vagy csak alig, a Boda Illés lovát hajtogatták, s közben lángnyelvek égették apró cipóvá a szivüket, ha még volt nekik szívük.

– Hol alhatnék meg? – kérdeztem egy résnyi, beszédtől ürült időben.

– Ott, ahol elálmosodik kend – vágta rá az egyik, és röhögtek mind, a hátsók különösképpen.

Nem szóltam semmit, vártam, hogy a röhögés lezárultával megnevezzék a házat. Nem kellett sokáig várnom és bírnom az erős hangzavart, a kocsmáros letorkolt mindenkit, s a Kádár István házát nevezte meg, ahol mások is töltöttek már éjszakát, sokféle ember, magyar, török és rác, asszony, leány és férfi… Nem engedtem, hogy végigmondja, miféle szerzetek fordultak meg ott, kifizettem a bort, köszönetet mondtam, kiléptem az ivóból.

Egy aprócska faluban nem nehéz bárkit is megtalálni. Lovamat kantárszáron vezetve haladtam lassan a megnevezett helyre. Estébe hajlott már, az állatok meglelték fekhelyüket, a tyúkok ott gubbasztottak az udvari fák alsó ágain, lépteim hallatán a kutyák is csak fáradtan horkantottak egyet, ember nem mozgott se az utcán, se a házak körül.

Szinte én magamat is átmosott már a szürkeség, mikor végre megérkeztem a házhoz.

– Gazduram! – kiáltottam a kapu elé érve. – Krisztusurunkban tiszta vándor éjszakai fekhelyet keres.

A hangos szavak hallatán az udvaron csaholásba fogott a kutyaállat, és csaholt nagyidéig, mert a házból senki nem bírt előkeveredni. Aztán, mikor már szinte beszakadt a fülem az ugatástól, s a torkom fáján kezdett hasogatni a hangos üvöltözéstől, valami árny mozgását észleltem, jött kifelé a házból, csitítgatta a bevadult állatot, s csoszogott az utcai kapu felé. Öreg férfit véltem kiismerni a sötétből. Ajtót nyitott, nem oly kedvesen tessékelt befelé, ahogyan azt gondoltam előzőleg, de befogadott, leültetett a konyhában, az asszony bort és ennivalót hozott, s aztán kérdezgették, ki vagyok (Ki vagyok?) és honnan jövök, s miféle élet van másmerre, miként dúlta semmivé a török Budát s Magyarhon más részeit. Én meséltem, mindent, amit tudtam, amit hallottam vagy utam során láttam, leírtam Törökbudát, az elveszett fővárost s az Alföld rémvidékét, s csak akkor estem nagy zavarba, mikor utam célja felől érdeklődtek:

– Egy lányt keresek – mondtam –, aki nélkül élnem nem megy.

– Miféle lány az? – kérdezte az öreg. – Olyik bizony ezen a világon nincsen – válaszolt rögvest a kérdésére, s köpött egyet az öregasszony felé.

– A szemeiben gyöngyök égnek – mondtam kicsit meghígultan a bortól s az arca, akár a frissen sült cipó. Kezein bársony a bőr, a hasán selyem.

Az öreg csak bámult rám értetlenül, aztán az asszonyra olyan képpel, mint mikor köpött:

– Ha megtalálod, add el a bőrét a zsidónak, a szemeit a töröknek, a maradékot meg ásd a földek alá mélyre, aztán élj a pénzből, míg téged is el nem szakít a földtől az Úr.

– Kendnek mocskos nyál folyik az ereiben – vágott közbe az asszony –, s a szívében takonnyal keveredik. Mért gyötri ezt a vándorutast?

– Ő előtte van annak, aminek én mögötte lennék szívesen – mondta az öreg, aztán szidalmazni kezdte az asszonyt, hogy ezen az éjjelen bizonnyal megjelennek az éjibogarak, ellepik az ablakrést és a falakat, belopóznak aztán a házba, rávetik magukat a bútorzatra, felélik a kamra jószagú szalonnáit, s ezután látnak az öregasszonyhoz, egy perc sem kell nekik és felfalják még a csontjait is.

Az öregasszony alig bírta hallgatni, végül nekirontott a férfinak:

– Az istenit magának, má megin teleszopta magát, hogy a békák élnék föl a beleit. Takaroggyon má az ágyba, mer reggel nem bírja megetetni a jószágot. Hát mit az istent gondol, mindig én fogom cipelni azt az ölesnagy abrakoskosarat?

Az öreg mortyogott valamit válaszként, hogy ordas sárkány vagy effélét, meg hogy mindegy már, milyen rémséges vénasszony, mert holnapra úgyis felzabálják az éjibogarak, a sötétség rágcsálói – s míg sziszegte a szidalmakat, fölállt és csöndben eltűnt.

– Az öreg az istállóban alszik – szólt akkor hozzám az asszony –, magának meg itt van az ágy mellettem, jobb ott, mint bárhol máshol.

Lefeküdtem, de mind rettegés volt az éjjelem, éreztem, az asszony a kezével átnyúlkál hozzám, s az én kezemet vonogatná magához, tűrné be a lábai közé. Ujjaim vége megérintette az omlott bőrredőket. Elrántottam a kezemet, mint ki nem venné észre, mi folyik itt, majd mikor az ő tenyere már a hasamnál kaparászott, erővel ellöktem.

Többször nem próbálkozott. Mikor eljött végre a másnap, s kikelni lehetett a fekhelyről, az asszony úgy tett, mintha nem történt volna semmi, s én hasonlóképp. Szinte szótlanul szerszámoztam fel a lovat, gyors köszönés és köszönet után elvágtattam. Az öreg bámult utánam, biztosan tudta az egész éjszakát, de nem üvöltözött, nem akarta belém vágni a vasvillát. Mindegy volt neki, mit teszek az asszonnyal, csak az éjibogarakban bízott, hogy egyszer tényleg eljönnek, s az asszony rémséges alakját kipucolják a földi világból.

És én csak vágtattam át a hajnali falun Török-kanizsa felé. A nap sugarai verdesték lágymelegen a hátamat, s túlvilágítottak rajtam, egészen a városig, az aranyfényű holdakig, és még annál is tovább, amit már szem nem bírt láthatni.

16.

Közeledtem sebesen, tűnni kezdtek a hatalmas tornyok, s már csak a csilla aranyholdak vetettek fényt a szemembe, majd azok is elvesztek, s a falak takarásába értem. Vaskos kőfalak itt-ott megbomolva, talán Zrínyi ágyúitól maradtak itt még a nyomok, de mit sem számít egy-egy ütés efféle erősségnek. A nap már vidáman tündézett az égen, az árnyék

azonban markolta még az éji hűst. A kapuk bátran ki voltak tárnyasztva, látszott, a bent élők mitől sem félnek. Az őrkatonák nemtörődöm nyugalomban verték egymással a szavakat. Mikor szinte eléjük értem, fülembe vágódtak a törökbeszéd foszlányai. Keveset értettem, mintha azt mondták volna *küre,* de lehet, a *küreket* értettem *kürének*, s nem a földünk gömbjéről beszéltek, hogy olyan volna, mint egy tojás, s ha a napot követjük, elérkezünk indulásunk helyére, a töröktől fogott Kanizsára, hogy bármerre is mennénk, mindig csak oda jutunk, ahol amúgy is voltunk, így hát nincs semmi értelme a világban való kódorgásnak, lehet, *küreket* mondtak, ami nem jelent mást, mint lapátot, s éppen arról társalogtak, miképpen lehet elhantolni Krisztusurunk halálra kínzott szolgáit, hogy jó mélyen a föld alá kell őket vetni, hogy hazugságaik soha ne bukkanhassanak a felszínre. Talán azt mondták, *kürek,* lapát, vagy *kütle* –- igen, biztosan *kütlét* mondtak, *kütlelerit,* s a földlakók tömegeiről beszéltek, hogy mindahányan visszakeverednek ahhoz a porföldhöz, amiből vétettek, bár a kütle nemcsak az emberek sokaságát jelenti, hanem a kövek tömbjét is, amivel lefedik a márványkoporsókat. Nem értettem pontosan a szavaikat. A kapu külső részén ültek, ott, ahová pompás sugarakat küldött a reggeli nap, s egykedvűen locsogtak a pusztulásról, földi életünk semmisségéről. Amikor melléjük értem, végigmérték ruházatomat, s nyilván kóborló magyar vitéznek tartottak, mert az egyik felkiáltott:

– Nicsak, egy Pityuka.

A török minden katonaforma magyart Dobó István után Pityukának nevez, ahogyan a magyarok minden törököt Alinak, a valahai bősz budai pasa emlékére.

– Nem vagyok katona – kiáltottam vissza szerencsétlen mesterember vagyok, kitanultam a fazekasság minden csínját-bínját a nagyhírű budai Hasszán Winklernél, aki a fenséges uralkodó ételes edényeit is készítette, s most idejöttem, hogy a kanizsai beglerbég szolgálatába álljak: Engedjetek utamra.

Felesleges volt a hosszú magyarázat. Nem törődtek velem, ki vagyok és mit akarok, mehettem, ha szándékaim úgy kívánták, vagy visszafordulhattam. Nekik mindegy volt.

Mentem hát be a törökordas torkába, lovam patájával végigkopogtattam a fogakat, majd ráléptem a nyálkás nyelvre, és bepillantottam a mandulákig. Az öblös száj falai között nyargaltam egyre mélyebben, át a torok sziklahasadékán, lefelé a nyelőcső alagútján, mentem, mitől sem rettenve egészen a gyomorig, ahol az éjszaka megforgatott ételek maradványai hányódtak, álmosan és megtépázva, ahol a legnagyobb volt a sürgés és a forgás. Spricceltek rám a gyomor nedvei, permeteztek, mint valamiféle eső, belenyomódtak a szemembe, erős szaguk mardosta az orromat. Kerülköztem azokkal, akik kifelé mentek a városból, szóra nem méltattak, a maguk útját járták: a gyomorba be és a gyomorból ki.

A házak lomosak voltak, az utcák fertelmes kosztól teltek. A reggeli vásározás után voltunk, az áru selejtje ott hevert szertehányva a megürült ponyvaasztalok körül, árus már egy sem, mind az ivókban dölyfösködtek, ki a szerencsés üzletet ünnepelte, ki pedig bánatában forgatta magába a borokat, hátha elfelejti így a finom túrókat, tejeket, vajakat, amik a nyakukon maradtak, s mostantól pusztulni kezdenek. Csak a zsidó pénzváltók működtek. A tér nagyobb házai hívogatták a pénzbajba jutottakat, hogy gyere, gyere, hozd el gyöngyeidet, hozd el aranyos gyűrűidet, pirosköves függőidet. És ahogy ürültek az ivókban a boroshordók, úgy szaporodtak a látogatók az uzsorásházakban. A legszentebb kincseikről is lemondtak sokan, csakhogy kifizethessék tartozásaikat a kocsmárosnak, mert

az nem ismert könyörületet. Ha valaki nem fizetett, keményen szétverettetett. De nem csak az iszós férfiak sürögtek, megjelent egy-egy asszony is, aki gyermekét zálogosította el, csakhogy étkekhez juthasson. Úgy mondják, a sok keresztény rabgyerek ilyen módon került a sztambuli embervásárokra. S az asszonyok sírhattak, tépdeshették szíveiket széjjel: gyermekeiket többé nem láthatták.

Törökurak szolgái lettek vagy janicsárokat neveltek belőlük, akik aztán visszajőve szülőföldjükre saját véreiket mardosták halálra.

A törökgyomor – mondták annyiszor. A törökgyomor semmivé foszlat mindent. Átkozódtak annyiszor: miért kell ebben élnünk. Senki nem sejtette, hogy minden gyomrok ekként működnek. S a fiatal férfiak, akik beköltöztek a várba, s kikkel később magam is barátságba keveredtem, minden percükben arról tanakodtak, hogy miféle módszerekkel robbantják majd szét e gyomor falait, milyen formán vágnak arra réseket, hogy kiszabadulhasson onnét, ami kiszabadulni vágyik. Mért is gondoltak volna arra, hogy mikor Jenő herceg hadai felbontják a hasfalat, kardjaikkal végigmetszik a löttyeteg bőrt, az elzsírosodott izmokat, s bejutnak a töröküreg mélyére, hasonló bűz szabadul be oda, mint volt érezhető annak előtte.

– Miféle népség – szólított meg valaki.

– Miféle népség? – kérdeztem.

– Miféle népség – mondta újra.

– Miféle népség? – kérdeztem megint.

– Nem tudják, miként kell élniük, s mindent a törökmocsok, Köprüli akarata szerint tesznek. Holott az ordas vadult szemei vérre lesnek. Éjnappal gömbre tömi beleit, s feléli keresztény honunkat. S mikor nem rágnak élfogai, szájmérgét ráleheli a vidékre, s megfullaszt bennünket.

Hosszan mesélte, hogy miféle keserves pusztulást jelent egész nemzetünkre az ellenség, s hogy milyen módon lehetne fellázítani a kanizsai népséget, akik még semmit sem látnak saját végvilágukból. Majd elhívott magával, hogy ismerném meg barátait, akikkel kieszelték már a pusztító tervet.

Vezetett az ismeretlen – s én követtem, mit is tehettem volna: idegen volt számomra minden ebben a városban, nem tudtam, kik laknak itt, milyen fajta férfiak és milyen fajta nők, szerethetnek-e engem, s én szerethetek-e közülük báregyet is. Mentünk végig a belek sikátorain, kifelé épp, bejövetelem ellenoldalára, a város szegényebb és nyomorultabb részére, ahol a szemét, a kosz, a nyomorúság minden addigi tapasztalatomat fölülmúlta. Megérkeztünk az apró, omlatag házhoz. Istállóba vezettem a lovamat és bementem. Ketten voltak már ott. Ruházatuk vezetőméhez hasonlóan gondozatlan volt. Az asztalon nagy darab kenyér hevert, mellette kés, meg egy kis csupor zsírral. Szeltek a kenyérből és ettek, szeltek nekem is, és ettem, szeltek újra, és ettek, szeltek nekem is, és ettem.

– Ki kell nyuvasztani – mondta az egyik teli szájjal –, a francfenébe kell pusztítani.

– Ha megöljük – szólt a másik –, a törökvezérek elégtételt vesznek a városon, kardélre hányják a férfiakat, elvágják az asszonyokat gyerekeiktől, majd a gyerekeket feldarabolják, s azt a város nem nézheti tétlenül. Az első halálnál sóhajt, a másodiknál sír, a harmadiknál már tépi ruházatát, s végül a századik halált már nem bírhatja ki. És akkor mindahányan előszedik a pincékben rejtegetett fegyvereket és nekirontanak a töröknek, csokrokban

esnek el a harcokban, fájdalmaktól szorítva, nyomorult jajveszékelés közepette lehelik ki lelkűket, de végül megpucolják a töröktől a várost.

– S a harcnak, ha megkímél minket a törökbosszú – mondta a vezetőm –, mi lennénk a vezérei.

Bort húztak elő a sarokból, és rémes sebességgel kezdték tölteni magukba. Ittam én magam is. Amikor a kancsó kifogyott, cserépüveg került az asztalra, abból kortyolgattak. Pálinka volt, vaderős. Ittak és üvöltöztek: „A jó isten abba a nyomorult Köprülibe! Féreghad szaladgáljon végig beleinek kanálisán! Váljon kővé a veséje, s vizeléskor a kőnek darabjai gördüljenek át a húgycsövön!" Aztán a fekhelyre döntötték őket az italok. Álmaik ott úsztak a szoba zsíros levegőjében, s csillogó vidékké festették a koszbarna falakat.

Fényes paripákon száguldottak a magyar sereg élén, villogott kezükben az élrefent acél, s amint beérték a török csapatokat, jobbra-balra suhintottak, hullasztották a turbános fejeket a földre. Mikor pedig sűrűn takarták már a kettészelt törökök a harcmezőt, egyikük hangosan odakiáltott az ellenség vezérének:

– Köprüli, ne vidd minden harcosodat a halálba, tedd le fegyveredet, s mi békés elmenetelt ajánlunk.

Köprüli akkor görbe kardját a földre dobta, s így tettek a gyalogos janicsárok s a lovas szpáhik is. A három vezér Köprülihez vágtatott, aki csak ennyit mondott:

– Derekabb harcosok vagytok, mint én magam, megérdemeltétek a győzelmet. Hullik a könnyem, de nincs mit tennem, bevégeztetett a törökvilág Magyarhonban. Kérésem csak annyi volna: tartsátok meg szavatokat, s élve maradt harcosaimat kíméljétek meg.

A három férfi akkor újra ígéretet tett a megbocsátó kegyelemre, s csak egyetlen büntetést szabott ki: a megmaradt törököknek le kell szerelniük Krisztusurunk templomairól a törökholdat, s a hátukon kell elhurcolni egészen Sztambulig, ahonnét azok valók.

Köprüli elfogadta az ajánlatot, s megköttetett az egyezség, senki nem mondta, hogy azokat az aranyos félholdakat nem a szultán mesterei készítették Sztambulban, hanem a kanizsai mesteremberek kovácsolták még Ibrahim bég idején. A törökök engedelmesen felmásztak az égbenyúló tornyokra, s a kanizsai polgárok sűrű vivátolása közepette ledöntötték a félholdakat. Aztán visszamásztak megint a földre, és cipekedni kezdtek kifelé a kapun, cipekedni bele a messziútba.

A három férfi boldogan állt a vízibástya legmagasabb fokán, s nézte, a megcsappant és megroggyant ellenség hogyan kotródik el, hogyan hagyja szabadulásában hazánkat. S mikor az első keresztek felhúzattak a tornyok élére, Krisztusurunk tiszta levegőt lehelt a valaha bűzös sikátorokba, s olyanná vált az élet, hogy maga a levegővétel is boldogságot jelentett.

17.

Nap kezdett peregni a levegőbe, először mintha fáklyák fénye mosná fel a szürkeséget, később vakító erősen. Reggel. Megcsördültek a kereskedők szekerei, s a korai népség kőnehéz hangjai elsöpörték az álmokat.

Nem daliás ifjak keveredtek ki fekhelyeikről, akiknek parancsszavát seregek várják, s szerelmükért életüket áldoznák a kanizsai polgárlányok. Nem koppantottak aranyos paripák az ajtó előtt, hogy feladatuk szerint a magasvárba vigyék utasaikat valamely tanácskozásra. A három férfi úgy esett bele a reggelbe, mint a megszaggatott ruhák zuhannak a ládák mélyére, a szemtől zárt alsó zugokba. S ha valaki idegen kutakodna, nem sejthetné, hogy a selymes ruhák alatt semmirevaló viseletek rejteznek. Az a férfi sem tudja, aki ott lakik a házban, akit egy gondos női kéz öltöztet, simít szépre és puhára. Amikor a régi öltözetek felől kérdezősködik, a nő azt mondja: „Hagyd el férjem-uram, semmivé mentek már azok” – és nem mutat hajlandóságot, hogy előszedje onnan őket, hogy kibányássza és megvarrogassa, tiszta kézzel kimosogassa. A ruhák a halálig nyugszanak ott, s az örökösök markolják csak ki onnét, hajítják a szoba sarkában egykupacba, az ujjaikat sűrűn porolgatják minden kacat után, majd mikor végre teljesen üressé tették a ládát, kezeiket erősen megmossák, mintha leprások gönceit fogdosták volna, mintha a feketehalál utolsó fertelmes mocskait takarítanák el a föld színéről.

A ház ajtaja azonban nem zördült meg, senki sem jelentkezett a jussért, hogy gondos munkával kiszórva a lomokat túladjon az épületen.

– Fegyvereket kell szereznünk – mondta az egyik még az ágyon heverve, de a másik kettő nem szólt semmit, vizet ittak, öntötték le a torkukon, s a hideg lé hűtötte az izzó gyomorfalat. Néztem őket, a félig meztelen, gyenge, erőtlen karokat, s nevettem magamban, amint elképzeltem, miként emelik majd meg a hatalmas, holdívű szablyákat, miként próbálják a harmincfontos ágyúgolyót beletuszkolni a csőbe. Minden reggel szóba kerül a fegyverszerzés – gondoltam –, évek óta, bizonyosan. Ahogyan – mint később megtudtam – minden reggel kimennek a vásártérre, hogy segítkezzenek a kofaasszonyoknak, s ezért bár fegyvert nem, de bort, pálinkát és kenyeret sikerül szerezniük, néha még szalonnát is. Ha a napi szerzést bevégezték, hazaszállingóznak, s folytatják ott, ahol előző este abbamaradt, szövik tovább a beglerbég elpusztításának tervét.

Hallgattam minden este a kegyetlen pusztítás történetét, a törökök darabkákra cincálását, és saját dicsőségüket. Hetek teltek el így, hogy én magam is felvettem napi szokásaikat, kijártam a piactérre és cipekedtem, aztán zsákomba süllyesztettem a kapott élelmiszert, s a szerzéstől megnyugodva osontam haza, mintha engem is követnének, mintha bárkit is érdekelne, ki vagyok, s merre, hová lopakodók. Hetek, amikor csak naptár szerint pördültek át a napok egyikből a másikba, az elmúltat semmi sem különböztette meg a jövekvőtől, s ha az éjszaka nem kever szakadékot közéjük, el sem választódtak volna. Már magunk mögött tudtuk a májust, Szent Iván havába jutottunk, s a kanizsai házban Köprüli minden este rémes véget ért.

Hol martalócok szabdalták miszlikbe, hol mérges étel rágta szét a testét. Mérhetetlen fájdalmait színeztük, az utolsó percek rémítő súlyát, amikor épp kialudni akaró szeme előtt megjelennek mindama szörnyűségek, amiket sírhatnám hazánk ellen elkövetett. Mint a sózott zsírt nyalogattuk a pusztítás megannyi válfaját, s elteltünk aztán, tömött lett a hasunk, talán nem is különbözött a törökök pucrától.

Egyik este Körber Antal mégis meglepő tervvel állt elő:

– Testvéreim a törökordas elpusztításában! Mért kerüljük el a cselekedetet, mért féljük a megtörténést, mért eszelünk ki olyan terveket, melyek megvalósítása lehetetlen? Íme, amit én gondoltam ki, minden kockázat nélkül véghezvihető.

– Na, ki vele, ne titkold előlünk! – kiáltottunk hitetlenkedve.

– Valaha nagyapámtól hallottam egy történetet Zrínyi Miklósról. Amikor 1664-ben nemzetes vezérünk meg kívánta gyógyítani a török harapásait hazánkon, hatalmas tervet eszelt ki, a terv egy félelmetes méretű hadjáratról szólt, amit aztán csupán részeiben sikerült megvalósítania, s ebből is csak a törökök utánpótlási vonalainak előkésztéséről beszélnék. Az utánpótlás az eszéki Dráva-hídon át érkezett volna Kanizsa alá, tehát elsőként ezt a hidat kellett megsemmisíteni. Hatalmas fejszékkel, fűrészekkel indultak ügyes katonamesterek, hogy megvágják a talpazatot, szétroncsolják a pilléreket, ám oly kemény fából készült az, hogy minden próbálkozás sikertelenül végződött. Ekkor a leleményes hadvezér különös ötlettel állott elő: Összehívta minden olyan katonáját, akinek az úszás nem okoz nehézséget, s ezeket az eszéki hídra vezényelte. Parancs szerint a következőket kellett tenniük: mikor azt kiáltotta a nemzetes hadvezető: egy – mindenkinek dobbantania kellett a jobb lábával, mikor azt kiáltotta: kettő – mindenkinek dobbantania kellett a bal lábával. És kiabált a vezér: egy és kettő, egy és kettő, s a katonák dobbantottak, egy és kettő, dübörgött a híd, elnyomta, ahogy az a nyeszledék Montecuccoli hahotázott a folyóparti fűzligetben, s aztán dübörgött megint, majd recsegni kezdett, reccs, reccs, s a fagerendák, mint az apró ágak, kettészakadtak és belezúgtak a Drávába, s úsztak lefelé lassan, komótosan, el a fűzliget mellett, a nevetésébe merevedett Montecuccoli előtt.

Mindebből láthatjátok, az egyöntetű ritmus miféle erővel bír. Épp így működik a testünk is. A szív üt és a vér végiglövell az ereken, és üt aztán megint, a vér lövell újra, ha ez az ütés és lövellés megbomlana, erejünket vesztve esnénk össze.

Ahogyan az eszéki híd sem omolhatott volna le, ha össze-vissza lépdelnek az emberek. Mindebből látható, miként lehet Köprülit kipusztítani. Ha a szív állandó, időpontos ütései adják az élet erejét, akkor mindezen ütések megbomlasztásával a halál kerekedik erőre. Amit kigondoltam, az az ellenütés. Éjszaka odalopózunk a palota falához, s egy kalapáccsal ritmusosan ütni kezdjük a követ éppen ellentétesen Köprüli szívének ritmusával. Addig ütjük, míg az ellenütések meg nem zavarják a szív mozgását, s nem kavarják össze a ritmust, s ekként el nem pusztítja a saját szív azt a szervezetet, amiért élnie rendeltetett.

– Ugyan – vágott közbe Postaházy –, hogy tudhatnánk meg, mikor dobban a fenevad szíve, ki bírná azt a palotán kívül meghallani, tán egy finom fülű kutya?

Ekkor Körber káromkodott a gúnyos szavakra, s ekként folytatta:

– – A beglerbég magához édesgette – legalábbis ezt hiszi – a gyöngylányt, akit korábban mind annyira szerettünk – Körber Antal látta rajtam a csodálkozást, ezért nekem kezdte magyarázni –, akiért mindhányan képesek lettünk volna életünket is elhagyni bármelyik utcasarkon, bedobtuk volna akár egy kútba valahol, a kutyáknak étekül hazafelé jövet, de mielőtt ez megtörténhetett volna, a lányt Köprüli elemelte mellőlünk, későn vettük észre, a vár kapuján perdült már befelé. Kincseket ígért neki a török, ha jön, s hogy életét veszti, ha nem. Most pedig ott hever minden éjjelen a fenevad barlangjában, az ő párnáira hajtja fejét, s közben csak arról álmodozik, hogyan szabadulhatna. Ma találkoztam vele. Kincses ékszereket ment vásárolni, mert pénzzel bőségesen ellátja Köprüli, s megszólítottam.

Rövid és gyors szóváltásunk során elmondtam a tervet, s megbeszéltem a véghezvitel időpontját. Ő azon a napon, július havának tizenkettedik napján, mikor már a feneséges elszunnyad, egyik kezét annak mellkasára helyezi, a szív fölé, a másikkal pedig int, hogy éppen most dobban, s mi pedig meglátva az ütés idejét, csapunk és csapunk és csapunk.

Mindenki számára meggyőző volt a terv, s lelkesedni kezdtek, csak én gondoltam valami egészen mást, először, hogy a puha női kéz mikor érzi a dobbanást, mikor int a másikkal, mikor pedig az alulálló észreveszi, és maga is mozdulatra indítja a karját, pont annyi idő telik el, amennyi a két dobbanás közötti szünet, vagyis az ütés a szív ütésével egybeesik, s éppen ellenkező hatást érhet el, és másnap Köprüli iszonytató életerővel ébred majd, s nemhogy mi nem tudjuk majd elpusztítani, de maga a fenséges Allak sem. Aztán másodszor, rémes döbbenet úszott át rajtam, amikor hallottam a lányról, aki Köprüli ágyasa. A puha párnák jelentek meg előttem, amibe belehempergeti a vénült férfi a fiatal testet, amint a bársonybőrön végigcsúszik a férfisodrony, és a keze végigmászik a combokon, bedulakodik az ágyék melegébe, és nedvességet akar onnét kioldani, s mikor nem megy, nagyokat üvölt a nőre, hogy induljon már, és serényen gyurmázza ott a testet, édeskedik újra, de a nedvesség nem indul meg, s akkor a száraz helyen nyomja be saját testét, hogy majd szétszakadásnyi fájdalmat hoz a fiatal nőnek, aki immár gyűlölni kezdi, hogy asszony lett valaha is. Aztán elhajtva a maga kedvét, a gyalázatos török lefordul a nőről, és belehempereg a párnákba elégedetten, és bort hozat, aztán vedel, egyik kezében a kupa, a másikkal még mindig nem engedi az asszonyt, s vissza-visszanyúl az otthagyott helyre, hüvelykjét becsúsztatja, és vihog, ahogyan a meleg nyirkokba belebotlik, s megismétli, amit az előbb, most már kisebb fájdalommal a nőnél. És akkor már tudtam, minden perc rettenetsok, amit Anna a töröknél tölt, tudtam, július tizenkettedikén nem lesz, ki jelt adjon, mikor dobban a fenevad szíve.

18.

Július tizenegyedike, éjszaka. Egy fiatal férfi lopakodik a koromra sötétült utcákon, léptei óvatosak, kutyát sem felverni, szárnyas népeket sem zavarni akarók. A köveken koppanás nem hallatszik, mikor a láb belebotol az úton maradt szemétbe, megáll, mozdulatlan néhány percet, mintha a szél véletlen lobbanása tette volna a éji csöndbe a zörejt. Aztán indul megint csak óvatosan, közeledik a törökvár felé, amit alakjáról teknőcnek neveztek a korabeli hadmérnökök. A teknőc, aminek felül kemény páncélja van, s az alulról kifutó lábak képesek a hadakozásra, az ellene szegülő elveszejtésére. Valaha így osonhatott Báthory Zsigmond, a vízagyú imádott hitveséhez. Valaha, mikor már saját véreit, akik haditerveivel nem értettek egyet – török szokás szerint – kipucolta útjából. Bár – mondják a fejedelmi palota ablakából mikor kipillantott, s látta atyjafiai halálra hálását, ekként kesergett nehéz szívvel: „Teremtő Uram, miért kényszerítesz arra, hogy sajátjaim vérével mocskoljam be kezemet? De több a te akaratod az atyafiságnál!” Aztán ilyenformán végzésében – az Úr nevében – megnyugodott. S való igaz, ezek után keményen elverte Musztafa basát, és még jobban megpucoltatta Szinán basát, a nagyvezért. Ám volt, kit a hadi siker nem töltött el nyugsággal. Az öreg Báthoryné, Majláth Margit megátkozta a fejedelmet gonoszságáért, hogy az ő fiát, Boldizsárt, s az ő férjét, Jánost halálra küldte. Levelet juttatott el Zsigmondhoz, amiben csak rövid, fenyegető mondatok hevertek: *„Szerelmi ágyadon a meggyilkoltak véres testei fognak viháncolni. Örömödet sebesre mart kezek fogják letörni.”*

S az átok megfogant. Amikor Báthory Zsigmond a sikeres hadjáratok után, mint valaki hős, vágyai beteljesedése miatt szeretett hitvesét kereste föl, az édes találkozás örömei helyett csak hideg borzalmakat talált. Jövetele láng volt, ölelése jég. S a rémalakok ott riogatták, hogy semmire nem mehetett az asszonnyal. Így aztán kedve ment a hatalmaskodástól is, elvetette a fejedelmi trónust, és szerzetesnek állt, pedig még alig múlt huszonnégy éves.

Éppen annyi idős volt, mint a férfi, aki a kanizsai utcát rója.

És nekiindula, mint Káin, a sok ártatlan vérontásért bujdosni a világban –- gondoltam ott a temetőben, jőve el a púpra lett sírhalomtól. Pedig a férfi kezéhez sem vér, sem gonoszság nem tapad, és okát nem látni az ő bűnhődésének.

Most már egészen a falakhoz jutott, amelyeket szinte lépcsőssé tett a rengetegnyi hadverés. Feljutni ezen nem nehézség, fürgén surrant, csúszott kőlukacstól kőlukacsig, s a szíve rémeseket vert a hideg anyagra. Ha mind, kik rettegik a törökordast, most idejönnének, és mellkasukat nekinyomnák a falaknak – gondolta –, a szívek verésétől porrá omolhatna a vár. De csak egymaga volt, s a kő állta az ütéseket, és inkább a mellkas kezdett fenyegetően omladozni. Az alsó lőrésen, ahonnét a nagyszakállú ágyúk bámulnak ki, belülre lendült. Finoman kanyargott, kerülte az aligéber őrlegényeket, be Köprüli lakóhelyére, fel a lépcsőkön, hang semmi, a levegőben könnyed szusszanások, alszanak itt

is és ott is. Át a negyven láb hosszú, tizenöt láb széles fogadótermen. Ide jártak a környező falvakból igazságtételre a nemesek, s néha egy-egy paraszt is bejutott. Köprüli magasra rakott párnakupacon trónolt, a szájába mindig ételeket tömködött, s a keményebb falatokat odaköpte a kövezetre, a panasztevő elébe. Azok persze szólni nem mertek, rezdületlen álltak a nyál-lucskos rágványok között – így mesélik.

A fogadótermen túl volt a kéjleső bég hálóhelye, oda kell bejutnom, de az ajtó erősen el volt reteszelve, és szolgák is álltak előtte. Egyetlen megoldásnak az kínálkozott, ha egy szinttel feljebb mászom, s ott a kandalló füstjáratán lecsusszanok. Ismertem ezt a titkos lehetőséget, sokszor mesélte nagyapám Martinuzziról, hogy az se volt senki fia, mégis bíbornok lett belőle, mégis az ő kezébe került Erdélyország, mert leleménnyel bírt. Mikor csak apród volt, olyan, akiből legfeljebb kapitány válhatik felnőve, Martinuzzi egy nevezetes tanácskozás során bebújt a kandallólyukba, s urának mindazt kifülelte, amit ellenfelei terveztek, és innét a kis kályhafűtőből hamarosan az ország legjelesebb méltósága lett. Bár nem sokat hittem abból, amit nagyapám mesélt, annyit megjegyeztem, a várak belsejében az egyetlen biztonságos járat a kandallók füsteregetője, feltéve, ha a téli hideg miatt nem lobog éppen a tűz. Csúsztam benne a zsíros koromban, jutottam lefelé, s elfeketülve, mint valamiféle ördögalak, másztam ki a kandalló nyílásán.

A török már elnyúlt az ágyon, s a napi élvektől kimerülten hortyogott. Anna az ablaknál bontogatta gyöngyarany haját, mintha dúdolt volna valamit, a hang lassan keveredett át a szobán, olyan szomorú volt, hogy minden bútornál meg kellett neki pihennie, üldögélt egy kicsit, szemét törölgette, s aztán indult tovább arra, ahol én álltam. Mikor aztán elért hozzámig, felismertem a keserű szavakat is: *Fordulj kedves lovam napszentület felé, úgyse jövök onnan, soha visszafelé. Messzeföldre megyek, elbújdosom innen, szép szülőházámat nem látom meg többet. Az idegen földön olyan beteg vagyok, szomszédim házáig alig elámbolygok. Szomszédim azt mondják, talán meg is halok, én is azt gondolom, meg sem is maradok. Idegen országban, idegen emberek, járok az utcákon, senkit sem ismerek, szólanék hozzájuk, de ők nem értenek, ezen az én szivem de nagyon kesereg.*

– Anna, Anna – súgtam alig hallhatóan a te szíved hazája, íme, itt áll előtted.

Anna mintha meghallotta volna a susogást, a kandalló felé fordult, ahol én csupa koromfekete alakomban álltam. Sikoltani sem volt ideje, nyomban elájult. Hozzáléptem, súgni kezdtem a fülébe:

– Anna, meglelted hazádat, ez a szív befogad, mint a persely.

Éledezni kezdett lassan, felnyitotta szemét, majd megint ájulatba esett, én meg mondtam neki, susogtam a fülébe a kedves szavakat, hogy ki halni tud, élni is képes, s hogy én lennék, Rák Móric, s hogy ezer veszélyen át jöttem, mire végre megleltem. Hetedhétrét görnyedve másztam be a teknőcvárba, csak azért, hogy mielőtt a fenevad felébred, elvigyem innen. És Anna, ahányszor életre tért, annyiszor esett újra az ájulásba. Ölembe markoltam, gondoltam, ha másképp nem megy, így juttatom ki a törökordas torkából. Magamhoz merítettem a puhagyöngy testet, óvatosan, hogy ne törjön el sehol a bőre, s elindultam vele a tanácsterem felé. Belülről halkan kireteszeltem az ajtót, átsurrantam az alvó őrök között, aztán ki a bástyákra. Hol az őröket lestem, hol Anna arcát, néha megcsókolgattam a meleg bőrt, kicsi koromfoltok keveredtek a tiszta arcra. Már éppen leértem volna, amikor egy kövön megcsúszva nagy buhanással estünk mindketten a fal alatti füves földre. A zuhanás hangjára felneszeltek a törökőrök, s a várban kavargó

ordítozás indult, hogy valaki szökik, valaki elmenekül a védfeladatok elől, felébresztették Köprülit is, aki rögvest rájött, hogy a szökevény csak Anna lehet. Rettentő haragra gerjedt, olyanfélére, amilyenre csak törökök tudnak gerjedni. Fegyverbe szólította az egész vársereget, mindenki lóra, kifelé a várból, átfésülni az utcákat, felhánytorgatni minden házat, a kapukon lélek se ki, se be. Fáklyalángok szelték át az éjsötétet, minden török vadul keresett. Köprüli aranyakat ígért annak, aki Annára bukkan, aranyakat meg földet meg rangot, végül mindent, még a kanizsai vilajetet is odaadta volna, de a menekülők nyomára nem bukkanhatott, mert míg az igyekvő szolganép a város utcáit és házait bolygatta, Móric és Anna már a Babócsa felé vezető utat rótta. Akkor aztán jelentették Köprülinek:

– Nagyuram, a szökevények nincsenek a falakon bévül.

Mikor ezt a jelentést kimondta a várparancsnok, melyek egyébként utolsó szavai is voltak, mert az elvadult török lenyisszantotta azon nyomban a fejét, mire pedig Köprüli levegőt harapott az újabb parancsszóhoz:

– Minden utat ellenőrizni! – addigra a két menekülő már a babócsai vár biztonságában pihent.

Kegyetlen napok virradtak akkor a kanizsai népre. Köprüli, mint a kiéheztetett vérvadak, naponta kétszer is kilovagolt a városba, leste az asszonyt, akit elveszejtett, s mikor megunta a keresgélést, halálnak adott egy-két férfit, egy-két nőt. Fogyatkozott a lakosság vagy tíz napig, amikor a béget szörnyevő betegség támadta meg. A férfirésze megkeményedett, s elkezdett üszkösödni, zsíros kelések nőttek a testén mindenfelé. A fájdalomtól, ami immár kívül és belül is marta, már olyannyira üvöltözött és vinnyogott, hogy a várban aludni sem bírtak a katonák, s aztán végül a városlakók is álmatlanul töltötték az éjszakákat.

Így történhetett meg, hogy a valahai erősséget, amit oly sok nehézség árán sikerült a töröknek megszereznie, s ezt követően egy percre sem engedték magyar kézre, Babócsa maroknyi őrseregével visszafoglaltuk.

Alig lehettünk százan, s közülünk nem kevesen képzetlen katonák voltak, de miféle képzés kell egy ilyen vár visszavételéhez. A kapuk tárva-nyitva, az őrök kimerülten hevernek a falak árnyékában, a teknőcvár hídja leengedve. Minden tusakodás nélkül bejuthattunk Köprüli fogadótermébe, ahol a szétdúlt párnákon fetrengett a beglerbég. Fájdalmasan nyöszögött, s keléseiből fertelmes bűz párállott bele a levegőbe.

Megszántuk a legyengült, védekezni nem tudó törököket. Egyet sem pusztítottunk el. Összegyűjtöttük, s jobbjukon láncra kötöttük őket. Andrózó, a fegyverhordóm kivezette a sort a városból, s én a vár fokáról Sztambul irányába mutattam. A töröksor csörgedezve elindult, hogy visszajusson az Allak őrizte birodalomba. Csak maga Köprüli maradt. Halálos volt a betegsége, s egyetlen kérését nem tagadhattam meg tőle. Látni kívánta Annát. Megtörtént, láthatta. Békében, lelke tájam megnyugodva zárhatta le szemét. Mohamed csillaglovon jött érte, nyergébe rántotta, s a túlvilág csillámló tájaira vitte, oda, ahová azok kerülnek, akiket a szerelem vitt a halálra.

19.

Az álmatlanságba veszett várost könnyedén visszafoglaltuk. 1684 őszére Kanizsa a miénk volt. A miénk, de kik voltunk mi? Kik voltak azok, akiket az Úr a vár visszavételére kiszemelt?

Hajnalodon, amikor Annával megérkeztünk Babócsára. A kapunál az őrök nem sokat huzakodtak, látták kimerültségünket. Beeresztettek, s az egyikőjük végigvezetett a váron. Álmatag férfiakkal találkoztunk, akik köszönni sem bírtak, hisz még nem keveredtek ki az éjszakából. Néhol szénán, szalmán fetrengett egy-egy. Inkább voltak hasonlatosak martalócokhoz, akiknek már csak egy dolog maradt az életben, hogy raboljanak, inkább látszottak vérszomjas rablóknak, gyilkosoknak, mint a hon védelmezőinek, császárra felesküdött katonacsapatoknak. És szidalmazni lehetne őket, mint tették sokan, később, mikor a török már kitakarodott az országból, ahogyan például az a fertelmes röpirat gyalázkodik, melynek azt a címet adta szégyenletes szerzője, hogy *Miképpen lettek a magyar férfiak érzékenyekké a török korban és miért maradtak mégis érzéketlenek.* De én nem beszélhetek róluk a szidalom hangján, hiszen megismertem őket, és korántsem volt mindőjük olyan, mint a kalocsai rácok, akik kedvtelésből a környék parasztjait húzogatták karóba, s végül a szigetvári kapitánynak kellett őket levágnia. Korántsem nevezhetnénk bárkit is különbnek náluk, ahogyan ők sem voltak különbek másoknál.

Hamarosan a várkapitány elé kerültünk. Étellel, itallal fogadott bennünket, s mi ettünk. Ahogy foszladozni kezdett bennünk a félelem, egyre jobb étvággyal, egyre éhesebben. Amikor megpakoltuk végre a hasunkat, a kapitány pihenni küldte Annát, de engem nem engedett.

– Az asszony most menjen! – kiáltott, s mikor én is indultam volna, felém szólt. – De te maradj!

Kettesben maradtunk, még ittunk és faltunk valamit. A kapitány jólelkű férfinak látszott, bár arca úgy nézett ki, mint a hányott föld, mint a Thökölyé mondjuk, vagy a Bethlen Gáboré, mint tavasszal éppen szántás után. Olyan érzésem volt, mintha hiányozna még valami utómunkálat, mintha úgy született volna meg, hogy az Úr félbemarasztotta a formázást, ledobta késeit és kaparóit, hogy most egy csöppet pihenni tér, s mire fölébredt, hogy folytassa, mit ad isten (pardon) hát eltűnt a félkész alak. S az Úr pedig kiáltozni kezd:

– A szencségit neki, hová tűnt Koháry Péter, Babócsa leendő kapitánya?

Az angyalok pedig bőszen hallgatnak, ekkor az Úr megint szól:

– A szencségit, süketek vagytok?! Hová tűnt el Koháry Péter? Az előbb még itt volt, hát nem fejeztem be neki a fejét.

Az angyalok megintcsak nagyon hallgatnak, vállukat vonogatják, mint az iskolás gyerekek, hogy ők, hát ők honnét is tudhatnák. Ám a nagy hallgatáson keresztül egy vihogó nevetés hallatszik át. Az Úr kinéz a felhők párkányán, és mit lát: Lucifer ott röhécsel Babócsa falainál. Röhög, fogja a hasát, szinte gurgulázik a füves mezőn. Aztán csukladozva a röhögéstől felkiált az Úrnak:

– Kend hol tanulta a mesterséget, hát hogy néz ki ez a gyermek?

Az Úr akkor dühödten becsapta a zsalukat a felhőpalota ablakán, s állítólag – ezt persze látni nem látta senki – rémesen elverte angyalait, pálcával sorban mindegyik fenekére ráhúzott egy jó nagyot, s az angyalok meg mondták ütések előtt és ütések után: – Juj, juj, juj. Az Úr meg: – Hát nem volt nekem elég Bethlen Gábor!

(Közben az angyalok: Juj, juj, juj.)

– Hát nem volt nekem elég Thököly Imrus!

(Közben az angyalok: Juj, juj, juj.)

Szóval nagy verekedés támadt az égi palotában, de mindez már nem segíthetett Koháry Péteren, mert ő már úgy volt, ahogy volt, ahogy most is éppen előttem ül.

– Mi történt? – kérdezte a kapitány.

– Tekintetes uram – kezdtem a mi életünk történetét, pontosabban életünk történetének azt a változatát, ami Koháry Péternek szabott volt, merthogy akként látja mindenki a másik ember sorsát, amilyen ő maga, amilyennek a maga szeméből látnia kell. Ahogyan aztán később Oszvald, a dragonyos-kapitány mondta nekem: „Nehogy azt hidd, hogy érdekli őket, miről beszélsz, vagy netalán megértik, ugyan, csak magukat akarják érteni és élni, de azt sem tudják. Te a galambok szerelmese vagy, ők pedig parasztok, akiknek földjét fellegelte a galambraj.” Így aztán nem kellett különösen sokat ferdítenem a velünk történteken, hiszen minden olyan formában jelenült meg a rondapofájú, de széplelkű Koháry Péter szívében, ahogyan azt ő látni szerette volna.

Alább aztán nem is azt írom le, amit meséltem, s amit most már mindahányan ismernek, akik kalandos utamon elkísértek, hanem inkább azt, amit a kapitány hallott tőlem.

– Tekintetes uram, Babócsa bátor vezére, a törökordas réme, nemzetes királyunk legvitézebb szablyája! Hosszú az én történetem, de egy részletet sem hagyhatok ki belőle, mert meg nem is értené kend, hogy miért tétetett kockára az én életem. Gyermek voltam még, valahol a Felvidéken egy apró faluban, ahol az az asszony is született, aki vélem érkezett. Cecei Annának hívják, s a falu legderekabb emberének volt a leánya, miként én a másik legderekabb ember fia voltam. Mi sem természetes tehát, hogy Cecei uram és Bornemissza Péter, az én apám, még születésünkkor áldomást ittak a mi menyegzőnkre. Ezt az áldomást megerősíteni látszott az a szerelem, ami kettőnk között szövődött már gyermekfejjel. Minden úgy alakult, ahogyan ígérkezett. Alig évek választottak el bennünket attól, hogy frigyre lépjünk, s házasságunkból fiúcskákkal lepjük meg szüleinket és a nemzetet. Ám a sors közbelépett. Az éppen felserdült lány egy reggelen nem találtatott a szülői házban. Cecei uram jött, és öklömnyi könnyeket hullajtva rohant, hegy eltűnt a gyöngylány, ki látta, merre látták. Sokan azt mondták, törököket véltek kiolvasni az éji sötétből, hogy lehettek tucatnyian, s egy hatalmas csomagot cipelt egyikük a nyeregben. Akkor a férfiak futottak a török-kádihoz, hogy segítsen, hisz a rablás nem törvény szerinti dolog, de bizony a kádi azt mondta: „Török férfiak ilyet nem tesznek” – s az a töröknyaló Szilveszter pedig helyeselt, azt mondta: „Igen, igen, ilyent ők nem tesznek.”

Mondani sem kell, hogy az árulót aztán, még azon pillanatban némasággal büntette az úr, de a két apa szívére ez nem jelentett írt, s az én fájdalmamat se foszlatta. Minden tiltás ellenére elhatároztam, hogy visszaszerzem a gyöngylányt, s mátkámmá teszem. Hosszas vándorút kezdődött el akkor egy májusi éjszakán. Mentem ismerni sem lehet tájakon, s füleltem, hallok-e valamit Annáról. És hallottam itt is, ott is sokfélét.

Annát valóban a török rabolta el, s a budai várba szállították, ott őrizték, mert a szultán legféltettebb kincsének számított. Puha, bársonyos bőre, röppenő, szőke haja elkápráztatta az uralkodót. S én Budára mentem, hogy megszabadítsam. Ott találkoztam össze a nemzet legderekabb fiaival, köztük egy Tarnóczi Márton nevűvel, aki a király követének mondta magát. Tőlük hallottam a félelmetes tervet, hogy a hatalmas szultán birodalma egy módon rogyasztható össze, ha valamely kincset kihasítunk birtokából. S elmondták, hogy a

gyöngylányt kell elrabolni, akit a török Dzsigerdilennek, a Szív Gyönyörűségének nevez. Ám a hatalmas szultán emberei megneszelték a tervet, s megszöktették titokban az asszonyt, s eljuttatták Kanizsára, hogy az átkozott Köprüli őrizze.

Hosszas keresgélés kezdődött megint, mire nyomára bukkantam a szépséges asszonynak, akit nekem rendelt az úr mátkámul. És indultam, serényen belopóztam a kanizsai teknőcvárba, s csak a pillanatot vártam, hogy megszabadítsam őt a fogságból. Tudtam, immáron nemcsak a szerelmemről van szó, hanem nemzetes hazámról is, amit ki kell váltani az aranyfélhold zsarnoksága alól. Mily nagy a tétje mindennek, mily kicsinység az én életem, hogy mindezért kockára tegyem. Ez éjszakán adódott a pillanat, s én nem voltam rest, ahogyan kellett, kiszabadítottam őt, s a legméltóbb helyre menekítettem, most már csupán egyre kell várnunk, hogy a félelmetes birodalom elkezdjen ropogni és recsegni, s lassú mozgással darabjaira hulljon.

Kapitány, ez volna a mi életünk rövid története. Dönts, mindezek után befogadsz-e várad ölébe, hogy amíg végérvényesen ki nem pusztul a törökbaj nyomorulttá tett honunkból, szablyámmal segítsem a védharcokat.

A kapitány hányt-vetett arcán lángok lobogtak most, amikor befejeztem hosszú mesémet, s a szemei is tűzzel égtek. Percekig maradt így, szinte révületben, majd hirtelen, ahogyan katonához illik, keményen felpattant, és erős jobbjával maga elé rántott:

– Fiam, mától te vagy a babócsai vár másodkapitánya, te vezeted majd a védharcokat, te indítasz támadást a kanizsai nyomorult ellen.

Megrémültem, a fáradtság és az ijedtség majd kiverte belőlem az életet. De merszem a meghalásra sem volt, olyan ellentmondást nem tűrő volt Koháry Péter. Elengedett a karja, ingón állongtam ott előtte, nem úgy, mint egy katona, és pláne nem úgy, mint egy kapitány. Lecsatolta szablyáját, és a markomba nyomta:

– Viseld becsülettel – mondta.

Én nem tehettem mást, megköszöntem a bizalmat, a szeretetet és a kardot, aztán lassan, kimért, az összecsuklástól mentő óvatos léptekkel elhagytam a kapitány tanácstermét, s elindultam a megadott irányba, a szobánk felé. Léptem fáradtan, léptem esetlenül, vonszoltam magammal az irgalmatlan méretű fegyvert, szinte összecsuklottam, mire végre a kilincset lenyomhattam, s benyithattam oda, ahol mindeme nagykalandok tétje pihent.

Alig kerültem az ajtón belülre, a szablya kipottyant a kezemből, hullott a földre, rémes csörömpöléssel, de ő nem ébredt fel. Lélegzése egyenletes volt, nyugodt: szabadnak érezte magát, mint az a gyémánt, ami a föld mélyén nyugszik, soklábnyi messzeségben a kutakodó ásóktól.

20.

A hosszú út megviselte a hajókat, a vitorlázat tépázott, az árboc itt-ott megtoldott. A legénység sem mutatott különb képet, arcukon kemény, átzsírozódott szőrzet, a hajuk kócban. Megállapítani nem lehetett róluk, ki volt valaha kereskedő, iparossegéd, előkelő,

kalandvágyó uraság, ócska tolvaj, börtönök futtatottja: a kemény út eggyé tette őket, hasonlatossá lélekben és testben.

Az elcsendesült tengeren az apró hullámok lassan a parthoz simogatták a hajót. A települést, amelyhez érkeztek, még Bernardó testvér nevezte el Jóreménység fokának. Fehér és fekete népség bámészolt. Tíz év is beletelik, mire kiköt itt egy komolyabb hajó, különben csak a halászok csónakjai hányódnak az öbölben. Miért is jönnek, ha jönnek, kevesen tudták. Kezdetben csak nézelődtek, később elrabolták a törzsi varázsszereket s a csillogó ékítményeket. Most már alig akad rabolni-való a föld színén.

– Talán a föld belébe kívánkoznak – sustorogta valamelyik bátortalanul, s nem sejthette, mennyire valószínű, amit mond. Igen, a föld bele vonzotta őket, valamiféle kincsek, amelyekről régi könyvek tört-morzsalékos lapjain olvastak az utazók, s közülük is különösen egy, a mindenre elszánt angol: Drake kapitány.

A hajók kikötöttek. A férfiak ajándékokat szórtak az ottlakóknak, aztán néhány asszonyt közülük az ágyukba vonszoltak, hetek óta nem láthattak senki nőt, s most a vágy olyan vadul csapott beléjük, hogy a keresett kincsekről is megfeledkeztek. Másnap azonban útnak indultak, szárazföldi málhával, szerszámokkal felszerelkezve. Mentek át az elvadult erdőségeken, át a vérrevad állatok között. Negyvenen kezdték az utat, s az első harmadon elhullott tíz, s a második harmadon elhullott tíz, s a harmadik harmadon elhullott tíz, s megérkezvén még kilenc pusztult el. Drake egyedül maradt, egyedül látott neki, hogy az omladékos, fával, füvekkel kuszán benőtt földkürtőn át lehatoljon a föld belsejébe. Serényen dolgozott, szinte eszement buzgalommal, feledte, hogy visszatérni milyen nehéz lesz, ha egyáltalán sikerülhet, feledte a veszélyeket, s hogy sikertelenséggel is végződhet elhatározása. Csak haladt előre, pengtek erős hangon a szerszámok, s neki tűnni kezdett először a lába, aztán a dereka, majd a felsőteste, végül a feje is. A környék vérvadai már nem láthatták ellenségüket, letettek arról, hogy ma estére őt szerezzék meg eleségül, elsomfordáltak, s újra egymásra kezdték fenni fogaikat. Drake pedig haladt egyre lefelé, s már csak a madarak látták, hogy ott tesz és vesz, aztán a madarak szeme elől is eltűnt, a mélységtől sötétlett gödör elrejtette.

A titokzatos csodafény gyémántok itt rejteznek valahol a földmélyi tájakon. Ide dugta valaha a Teremtő, hogy csillogásuk ne zavarja meg az emberi elmét. De hiába volt az Úr igyekezete, Bernardó utazása óta (1486) kutakodók, tolakodók százai érkeztek ide, hogy megleljék életük boldogságát, a mindennél többet érő drágakövet.

S az Úr mérgesen dühöngve járt és kelt felhőpalotájában, csapkodta az ajtókat, s csak úgy szikrázott az ég, és morgott is:

– Már megint ásnak, már megint ásnak és ásnak! – aztán durr, bevágta az egyik ablakot, az eget hatalmas szikracsík metszette ketté, aztán összerugdosta az égi bárányokat, azoknak meg csöpögött-csorgott a vére, rá a földre, de minden tette hiábavaló volt. A hibát, amit a teremtés során vitt végbe, nem javíthatta, mert az ő akarata volt a legnagyobb akarat a világon, s ezzel az akarattal teremtetett a föld, és ezzel a hatalmas akarattal még az ő akarata sem tudott szembeszegülni, hiszen az ő mostani akarata nem volt nagyobb az ő korábbi akaratánál. Amit egyszer véghezvitt: úgy maradt. S ez vonatkozik a világ minden apró szegletére, élő és élettelen lényére, emberre úgy, mint angyalra, ördögre. Ezt maga az Úr is tudta, s éppen saját tehetetlensége fölött érzett fájdalma késztette ezekre a vad indulatokra. Úgy mesélik, az egek bárányai közül mindahányan lejönnének egy szerény

pásztor nyájába, oly gyakori fönt a rugdoskodás de egyetlenegy földi bárány sem kívánkozna az egek mezejére.

S az Úr megjavítani hibáját nem tudta, de tovább rontani még volt ereje. Angyalait elküldte a földi vidékre, hogy gonosz vágyakat oltsanak a kutakodó népség szívébe. Hogy mikor kincsekre bukkannak, ne telhessenek be azzal, hanem még az előzőknél is nagyobb fájdalmat érezzenek. Mert csak egyetlen kincs megszerzése töltheti el őket boldogsággal. Az a hatalmas gyémánt, amit dzsigerdilennek, a szív gyönyörűségének neveznek, ott pihen valahol a földkürtő legmélyén, s meglelni azt emberi erővel szinte lehetetlenség.

Drake kapitány pedig ásott, és jutott mélységből mélységbe, s hányta félre a tűztől izzó opálkövet, hányta félre a zölden égő zafírt, az achátot, a nemesopált, a malachitot, mindenféle csodáját a föld belének, s csak egyet vágyott, hogy a dzsigerdilent, a szív gyönyörűségét meglelje. Már közelébe jutott, bontogatta a kérgeket finoman, mint mikor ruhát csúsztat le a lüktető keblekről a férfikéz, csipkék hullanak jobbra és balra, s megint valami selymes anyagok, s akkor, mint valamely vulkán, előtör a puszta bőr, a vajfehér meleg test. És Drake markát belemélyesztette az utolsó földfedőbe, egész testével rajta hevert a meglelt kincsen, lüktetett a vére, rezgett a bőrének minden pórusa, ujjai már hozzáértek, majd a tenyere is, markolni érezte tüzes mancsával, s ahogy megölelte, elhagyta – pillanatra csak – az éberlét, pillanatra a soknapos ásás súlya a földkürtő fenekére tapasztotta, de a keze nem eresztette el a meglelt kincset. S a kincs, amit dzsigerdilennek neveztek el az emberek, most kemény munkába fogott, elkezdte hidegre váltani a tűztől izzó kapitányt, kihűlesztette először az ujjait, aztán a tenyerét, majd a karjait, s végül jégre rakta az egész testet.

Drake kapitány 1580-ban érkezett vissza a királynő városába, Londonba. Erzsébet rögvest magához rendelte, hogy számoljon be annak rendje és módja szerint az utazásról: milyen messzeségekig csillog a korona mostantól, s miféle kincseket hozott a kapitány az újdonan talált földekről. De Drake semmit nem terített az aranyos trónszék elé, semmiféle kincseket, semmiféle mesét.

Felriadtam, áthidegült kezeimet beljebb tűrtem a takaró alá. Bernardó meghalt, Drake kapitány meghalt, Vasco da Gama meghalt, Magellán meghalt – gondoltam, újra keresve az álom ösvényét. Éjre vált a babócsai palánkvár, egy nappalt átaludtam, s még ezen a sötéten kell átevezni. Az ablakon bejutott a lerészegedett katonák üvöltözése, fegyvereik csörömpölése. Fekhelyük felé mehettek, botladoztak, káromkodtak a kenőcsös sötétben, asszonyokról beszéltek és párviadalokról, régen történt eseteket emlegettek föl a babócsai vár legendás történetéből. És valahai történetből volt bőségesen. Mert bár aprócska erősség volt ez, mégis különös szerepet kapott a végvárak láncolatában. A török hol elfoglalta, s diadalt ült a falak között, hol pedig, szinte észrevétlen kisurrant a várból, s úgy tett, mintha sosem lett volna ott. Senki sem érthette, miért. A király csapatai mikor vissza akarták volna foglalni egy alkalommal, még véletlenül sem találtak ott egyetlen törököt sem, sőt még a török fürdő homlokzatán is megváltoztatták a feliratot magyar fürdőre. Számtalan elképzelés született arról, hogy miféle titok bújhat meg a babócsai vár falai között. Többen azt állították, hogy a kövek közé a hajdani építők derék harcosok tetemét illesztették, s mikor ellenség fogja a várat, ezek éjjelente kiszöknek a hideg kövek szorításából, s megrémítik a foglalókat, hogy azok aztán másnap ne is tudják, mimódon szökjenek vissza indulásuk helyére. Mások viszont a föld titokzatos kisugárzására gyanakodnak, valami

mélyekből eredő méregerőre, ami szörnyű fájdalmakat okoz a törököknek, s csak a magyarok menekülnek hatása alól, mert ők mégiscsak százévek óta szokták már ezt. Addig-addig találgatták a titok eredetét, hogy végül olyanféle hellyé vált Babócsa, mint ami a valóságban nem is létezik, mint valamely tündérbirodalom, Óperenciás kastély, tükörország, égig érő kerekerdő. Nem volt mese, amiben ne szerepelt volna egy babócsai szabólegény, a szegény babócsai ember harmadik fia, sőt hallani lehetett a híres babócsai királyságról, sokszor pedig már nem is helynévként, hanem állatnévként jelenült meg. Születtek afféle mesék is például, hogy a róka meg a babócsa, amiben a róka sanyarú véget ért mohósága és kapzsisága folytán, mikor bekapta volna a babócsát, az huss elrepült, s a róka valami mély verembe zuhant. Bizony, ha bárkit megkérdeztünk volna akkortájt, mi az a Babócsa, senki nem válaszolta volna, hogy egy falucska kis palánkvárral, nem messzire Kanizsától: hümmögtek, hammogtak volna, s valamelyik mesét hozták volna elő. Bizony, ha azt kérdeztük volna meg valakitől: kik laknak abban a babócsai tükörvárban, hát nem mondott volna mást, mint hogy tündérek, ördögfik, óriások s talán sárkányok. Azt nem mondta volna senki, hogy Babócsán végvári vitézek élnek asszonyaikkal.

Bizony a magyarkirály, Első lopó Lipót is mesebeli helynek képzelte Babócsavárat, mert hát zsoldot, azt sohasem küldött vitézeinek. Így aztán a végvári harcosok a környező falvakból rabolták össze mindazt, amire szükségük volt, s hogy haragot ne szüljön a rablászás, mindig csak azt mondták, kelletik a babócsai sárkánynak, mert különben kitör a várból, s mindenkit elpusztít a környéken, magához ragadja a fiatal lányokat, s kénbűzös barlangjába vonszolja. A megrémült parasztnép meg csak adagolta, adogatta a hordóborokat, keréknagy kenyereket, s mindenféle cafrangos húsokat is. Elég nekünk a török – mondogatták –, a sárkány az aztán végképp nem hiányzik.

Így ért bennünket a reggel: egy mesebeli vár mesebeli lakóiként.

Anna szemén csillázott a korai napfény, játszadozott, míg végül a szemhéj kitakarta a szemgolyót. Nyújtózkodott, ahogyan a királykisasszonyok szoktak. Nézegetett jobbra és balra, hogy milyen hely is ez. Nyújtózott megint, nézegetett újra, aztán megakadt a szeme a földön heverő fegyveren:

– Hát ez meg micsoda? – kérdezte.

– A kardom – válaszoltam büszkén.

– A kardod? – nevetett nagyot.

– Igen, a kardom, mától én vagyok a vár parancsnoka.

– És hogy hoztad el ide?

– Ahogy egy kardot kell: fogtam a kezemben, és idehoztam.

– Úgy fogsz járni – mondta mint álmomban az az erőművész.

– Miféle erőművész?

– Képzeld, azt álmodtam, hogy egy molnárlegény a király seregébe akart állni, de a király mind csak azt mondogatta: „Molnárlegény – nem katona.” A molnárlegény meg erősködött: „De biz katona, de biz erősebb, mint bármelyik másik vitéz a seregben.” „Bizonyítsd be!” – kérte a király, és akkor a molnárlegény fogta a malomkövet, s egy hatalmas lendülettel a feje fölé emelte, ám amint odaért a fenenagy kő a fej fölé, a legény csukladozni kezdett, tördelődtek a kezei, rogyadoztak a lábai, végül fertelmes nagy buhogások, csörgések közepette a földre csuklott ő maga, s aztán a malomkerék is.

– A vár kapitányával ez nem történhet meg – erősködtem.

– S ha te volnál a kapitány, akkor én ki vagyok? – kérdezte.

– Te a vár úrnője vagy, érted folynak majd a küzdelmek, érted kerül kockára katonáim élete s az enyém.

Anna most már erősen nevetett, hangja megpengette a köveket, nevetésétől zúgott az egész vár. Sosem volt még a mesék birodalmában. Boldogan ölelt, csókolt, mindenfelé. A fülemet, az arcom, beletúrt a hajamba, meleg volt az ajka. Meleg, mint a napon felejtett agyagedény.

21.

Egy évvel Babócsára érkezésünk előtt minden megváltozni látszott a török elleni harcban. Negyedik Mohamed, az unalomig uralkodó szultán álmában gonosz dzsinnek jelentek meg, s körbetáncolták ágyát, és röhécseltek rajta.

– Mit kerestek itt? – kérdezte az álombéli szultán.

– Jöttünk a lelkedért – válaszolták a dzsinnek.

– Mért vinnétek el, hiszen nem váltottam még be uralkodásom célját, nem tettem a fenséges Allak elébe a hitetlenek földjét.

– Hát éppen ez az – vihorásztak a dzsinnek –, de meguntuk már a várakozást, miként az egész birodalom halálra unja magát, mind imádkoznak, hogy veszejtsünk már el tégedet.

Amint ezt elmondták a dzsinnek, nekiestek, hogy megkeressék a szultán lelkét. Nyúlkáltak a fej belében, aztán a mellkas alatt. „Megvan?” – kérdezték egymástól. „Nincs, a fejben nincs, a hasban nincs, a szívben nincs, a lábakban nincs, a kezekben nincs, a szájában sincs.”

– Hát bizony, ennek nincs is lelke – mondta az egyik mérgesen –, már megint feleslegesen jöttünk, az az átkozott Allak túljárt az eszünkön.

A dzsinnek ekként, sikertelen dolguk végeztével elkotródtak a szultán hálóterméből.

Alighogy eltűntek, még a kénköves füst ott terjengett a szobában, előlépett Mohamed próféta a függönyök rejtekéből.

– Ezt megúsztad, druszám – mondta nem túl barátságosan a szultánnak. – Itt a lelked, visszaadom, de most már ez tényleg az utolsó lehetőséged, ha nem jársz sikerrel, magunkhoz szólítunk.

Negyedik, unalmas Mohamed vércsatakosan ébredt. Oh, Allak, te világhordó – sóhajtozott, s rögvest magához rendelte hadvezéreit. Jöttek is serényen a hadfik, bár nem tudhatták előre, mi célból a gyülekező. Mikor már mind ott voltak, Mohamed szép szavakat intézett feléjük:

– Testvéreim a szent háborúban! Az éj leple alatt itt járt nálam az igaztevő Mohamed, s megjósolta, ezen a nyáron a keresztény vadak világa a miénk lesz. Mindennél nagyobb csapatokat indítunk, hogy a jóslat beteljesedjék. Vezérül Kara Musztafát jelölöm meg.

Ugyancsak ezen az éjjelen angyal jelent meg Sobieski János lengyel király és Lotharingiai Károly, országát vesztett herceg álmában:

– Drágaságaim – szólt az angyal –, álruhában meglátogattam Negyedik Mohamedet, s rávettem, hogy félelmetes haddal támadjon keresztény világunkra. Minden csapatját idevezényli majd Magyarföldre. Álljatok a keresztény seregek élére, s dicsőségtek örökkétiglen megőriztetik.

Bár alakulni látszott a két ellen, a túlvilági küldöncök nem fejezték még be éji kalandjaikat. Egy közülük a francia királyt, XIV. szagarossz Lajost lepte meg álmában¯.

– Lajos, Lajos, franciák királya – mondta –, Lipót csapatai elűzik keresztény földről a hitetleneket, ha nem igyekszel, egyedül övék lesz a győzelem, s Lotharingiai Károly, akinek országát elraboltad, visszakapja azt, hiszen ő lesz a hadak fővezére.

Egy másik küldönc Lipóthoz jutott be:

– Róma örököse – kezdte –, míg te alszol, a lengyel király Erdély trónjára feni a fogát, ha ő veri ki a törököt, meg is kapja azt. Állj a harcok élére.

Hasonló szellemjárás volt még a pápánál és a velencei dogénál. Az egyiknek híveket, a másiknak mérhetetlen mennyiségű aranyat ígért az éji látogató.

Másnap reggel – ahogyan Sztambulban, a keresztény udvarokban is nagy mozgás indult. Mozgott mindenki: ez futott ide, az futott oda. Követek innen és követek onnan, követek ide és követek oda. Végül az est eredményeként megköttetett a Szent Szövetség. Ám a szövetkezéssel nem zárulhatott le a futkorászás, leginkább Lipót sürgött-forgott, először pénzeket rabolgatott a magyar uraktól, aztán meg egyszerűen csak remegni kezdett, mert feltűnt Bécs falai alatt Kara Musztafa óriási nagy serege.

A nagyvezér könnyed nemtörődömséggel heverészett a sátrában, s éppen azt latolgatta, ma foglalja-e el Lipótfészket vagy holnap, mikor halálos sikolyok csattantak föl a táborban. Kirohant a sátor elé, s a meglepetéstől lecövekelt a lába: keresztény katonák törtek rájuk, élükön a lengyellel és az országtalan herceggel, s vágták halomra a katonáit.

– Hohó – sikkantott föl, lábai gyökereit hamar kitépte a földből, lovára pattant, eszeveszett menekülésbe fogott. A maradék törökök mind követték, s futtukban egészen Sztambulig meg sem álltak. Károly és János katonái egy darabig üldözték őket, majd megunták a hajszát és visszatértek a táborba.

– Jaj neked, Kara Musztafa – kiáltotta a szultán, mikor hírét vette a nagyvezér futásának.

– Jaj neked, Negyedik Mohamed – kiáltotta a próféta.

– Jaj neked, próféta – kiáltotta a világot tartó Allak, s bizony az 1683-as évtől kezdődően az egész török kompánia csak jajongani bírhatott, mert hová nem a keresztény vitézek csaptak, oda csapott a szultán, és csapott Mohamed, és csapott Allak. Végéhez jutott a törökuralom. Egy év sem kellett, vezetésem alatt visszahoztuk birtokunkba Kanizsát, a legerősebb nyugati töröktanyát, s alig két év múlva Buda is a felmentő seregek kezére került.

A túlvilág őrei örömkönnyeket hullajtottak a pusztává silányult országra. Boldogok voltak, hogy furfangos tervük valóra válhatott. S az angyalvíz folyni kezdett szerte a vidéken, megduzzadtak az erdei patakok, és megduzzadtak a folyók. Hatalmas terményt ígérgettek az eljövendő évek.

Zúgott az eső, mosta tisztára a falakat, locsadékra áztatta a földeket. Szívtelenség lett volna akár a kutyákat vagy az igavonó barmokat is kicsapni ebben az ítéletidőben. S ahogyan a felhők rásúlyosodtak a vidékre, valahogy akként súlyosultak egymásra a szobák ölébe zárt szerelmesek. Nagy, fekete hasak terültek rá a kiaszott földekre, s a föld itta magába az izzadtságot, mintha tíz évek óta szomjaztatták volna, mintha tíz éve egy korty nedvesség sem gördült volna le a torkán, s amikor már jól teleitta magát, fenséges zöld pázsit nőtt rajta, heverészésre való puha bunda, s aztán a zöldön virágok ütöttek át, margaréta, kakasmandikó, pipacs és búzavirág. S most már a napnak jött el feladata, hogy tovább színesítse a vidéket, hogy felmelegítse a földtalajt, s fekhelyül kínálja aztán a megfáradt vándoroknak. De a felhők nem akartak továbbállni. Csak gyömködték volna bele a földbe vizeiket, s a föld már oly csatakos lett, hogy kidőlni akartak a füvek először, aztán a virágok, végül a fák gyökérzete is engedni kezdett. Ha most szél törne a tájra, elsodorna mindent, görgetné maga előtt a hatalmas erdőségeket, a virágos mezőket, görgetné egészen Sztambulig talán, s ott lökné bele a márványos tengerbe. És sírni kezdett akkor a föld:

– Ha életet adtál, kedvesem, most miért akarod, hogy elvesszem azt?

És mondja erre a felhő:

– Ami élet volt ennek előtte, miért ne lenne élet ezek után?

– Felhő, felhő, mi írja volt fájdalmamnak, most méreg lett. Ha nem hálhatok a nappal, elpusztulok.

– Hisz cseppjeim csillognak, akár a napnak fénye, hisz vizeim átmelegszenek hasamban, s langyos tejként mosogatják arcodat. Ha nem volnék, ki őrizné éjjel álmodat, ki vigyázná nappalaidat?

– Csillogó cseppjeid késeket szúrnak belém, langyos tejedtől megfonnyad az arcom, ne légy őre pusztulásomnak!

És akkor a felhő hasát keserves sírás metszette ketté, a hasadáson át pedig ömleni kezdett a víz, mintha az ég folyna ki ott, mindenféle messzi csillagok, holdak és bolygók. És sodorta az ár messzire le délnek a vidéket, a gyönyörű földtest darabokra szaggattatott, úszott a lába, utána a keze, s aztán a hasa, a melle, a szemei, a homloka, a szája. Úszott minden, sodródott szétszórtan, míg végül a márványos tengerbe huppantak a halálra ázott testrészek. A felhő pedig kisírta minden vizeit, hangtalan várta, hogy érkezzen a nappali vándor, és meleg karjaival letörülje az égről.

Szilveszter háza is ázni kezdett azokban az években, szinte félni kellett attól, hogy a nehéz kőfalak lesodródnak a Malomdombról. Ebül szerzett vagyon, ebül vész el – mondogatták egymásnak a parasztok, s tényleg csak a percet várták, amikor ropogva megrepednek a falak, és hatalmas darabokban hullanak a mélybe. De jól megépített ház volt. Az alapokat mélyen a földbe süllyesztették. Kiállta a vizek próbáját.

Amint az égszakadás bevégeztetett, a faluban hasonképpen folyt a munka, mint más esztendőkben. A parasztok elvetették a búzát, árpát, kölest, megművelték a gyomtól fölvert földeket. Péter-pálkor – ahogyan azt szokták – elkezdték az aratást. Megteltek a magtárak, majd ősszel a hordók borral. Ígéretes jövőnek tekintettek elébe, gondolták, most, hogy a török elkotródott, minden, amit termelnek, az ő saját hasukat fogja pucrosítani, lehet, majd olyanfélék lesznek, mint a párkányi szandzsák törökjei. Mit sem hallottak akkor még Lipót új rendeletéiről vagy Caraffa kegyetlenkedéseiről.

Minden rendben látszott lenni, de Szilveszternek mégsem bocsátottak. Gyűlölettel ejtették ki a nevét, mint annakelőtte. Arról meséltek, milyen sok kincset halmozhatott fel magának. Lesték minden mozdulatát, hátha legalább megpillanthatják azokat a tündöklő aranyakat, hímes szőnyegeket, de semmit sem láthattak. Szilveszter koszlott ruhában járt, pénz sosem súlyosította zsebeit. Akik pedig figyelték az irigységgel tömött meséket, az a négy tízévesforma fiú is azon tanakodott, vajon hová rejthette a töröknyaló átokember a kincseket. Elhatározták, minden nap figyelni fogják.

Már vagy hetek óta tartott az őrzés, és még semmi érdemleges nem történt. Szilveszter reggelente befogta a lovait, és valamelyik földjére szekerezett. Ha útközben köszönt neki valaki, vagy elfordította fejét, vagy kelletlenül bólintott, hiszen beszélni már évek óta nem beszélt. Ott dolgozott a földeken napestig, aztán hazahúzatta magát.

– Éjjelente is figyelnünk kell – tanakodtak a fiúk –, mert ha nappal nem vezet a rejtek nyomára, éjszaka meg kell azt tennie.

Mikor már minden parasztok elaludtak, a négy fiú kilopózott a félelmetes sötétbe, végigsurrantak a juhászok apró házai között, meg-megrettentek a felnyüszítő kutyáktól, de végül odaértek a malomdombi házhoz. Megbújván a kerítés falánál, leskelődtek, óvatosan. Éjfél is elmúlhatott már, s szinte veszni látták az időt, amit a figyelésre szántak, amikor megroppant a ház ajtaja, s gyertyával a kezében kilépett Szilveszter. Óvatosan ment, közeledett a kert leghátsó szegletéig, ami az utcától leginkább rejtve van. Kezében ásó volt és kapa. És ott, abban a rejtélyes hátsó zugban hirtelen eltűnt. Minden éjjelen ez történt. Szilveszter ugyanabban az időben kilépett a házból, odasurrant a kert végébe, és eltűnt szerszámaival együtt.

– Ott az alagút bejárata – mondta az egyik fiú –, ott dugdossa a kincseket az áruló.

– Ha majd meghal – mondta egy másik –, belopózunk éjszaka a kertbe, és magunkhoz vesszük az aranyakat, hisz az amúgy is a falut illeti. De Szilveszter halála után a kertbe lopózó fiúk csak egy sokember mélységű gödröt találtak, s mikor izgatottan a mélybe ereszkedtek, nem volt ott semmi, csak az agyagos föld.

A Szilveszter halálát követő napokban híre kelt a sokember mély gödörnek. Azt sutyorogták a parasztok, hogy az ember minden éjjel oda mászott, s ott dolgozott egészen hajnalig. Senki nem tudta, mi célból készült ez a mélyen mély árok. Valaki úgy mesélte, Szilveszter az asszonynak ásta ezt a mérhetetlen gödröt, amiért boldogtalanná tette. Gondolta, ha az asszonyt oda belelöki, s a földet jó erősen ráhányja és rádöngöli, akkor az onnan többé ki nem mászhatik, s ő pedig újra járhatna a nosztrai boszorkányasszonyhoz, vagy éppen az asszonyt hozná ide, mostohának. Úgy mesélték, Szilveszter, még mielőtt kihűlt volna a törvényes hitves után a ház, már idevonszolta volna azt az istentelenséget, beledugta volna a Krisztus oltára előtt megszentelt nászi ágyba. Isten férge volt ez a Szilveszter – mondogatták –, nem két asszonyt, de felet sem érdemelt volna.

Pedig dehogy akarta Szilveszter az asszonyt elpusztítani, dehogy szüntette volna meg szíve dobolását – gondolta a négy fiú. Kincsért ásott ott bizonyosan, a dzsigerdilent akarta megtalálni, azt a világnagy gyémántot, amiről a törökgyerekek, amikor gólyalábakat vagdostak, annyit meséltek. Azt mondták, apáik és nagyapáik ezért a gyémántért, a szív gyöngyéért jöttek Magyarföldre, s ezért tartják életük kockáztatásával kezükben ezt a semmi hasznot nem hozó országot. Minden török tudja, a dzsigerdilen itt nyugszik valahol a föld mélyében, s aki azt megleli, gazdagabb lesz mindenkinél, még a szultánnál s talán a

világkormányzó Allaknál is. Szilveszter, mikor erre a rettentő helyre építette a házát, már tudta, hogy itt, a kert mélyén nyugszik a gyémánt. Valaki tudós kádi mondta meg a rejtekhelyei, s ő ásott serényen, olyan mélyre, amilyen mélyre élete engedte, s ha a halál nem szólítja el idő előtt, megtalálhatta volna.

De mindhiába dolgozott.

– Ha megszabadul Buda a törökfogságtól – mondtam Annának –, mi is szabadok leszünk.

De Anna csak sírt, mert Bridorits Pál a márványos habokba halt, mert Pethő Gergely Buda falainál hagyta el életét, mert Kristóf Jánost senki nem láthatja többé.

– Mivégre a sírás, hisz nekik már végük – súgtam, és vontam volna magamhoz, de ő úgy nézett rám, úgy futtatta végig a szemét a testemen, mint akinek ugyancsak vége.

És harapni akartam magam a szívébe, hogy gyógyulásra leljen fájdalmában. Kezemet végigfuttattam a meleg bőrön. Ruha alatt és ruha fölött tapintott a tenyér, de a bőr nem rezdült. Fázni kezdett akkor az ujjam rajta, de engedni nem engedtem. Hidegbe aludtunk bele, mint a harcterek elesettjei, a menekülők dobbanásaitól rezegni kezdett a testünk, aztán nagyobb ringások, mintha vízbe sodródott ágak volnánk, s most ott hányódnánk a mederben.

Innenpartról túlpartra, túlpartról innenpartra.

23.

Alig tűnhetett el a török Bécs falaitól, az országtalan herceg újabb hadjárat szervezésébe fogott. Bár akadályozták innen is, onnan is, ő nem nyugodhatott. Kicsit úgy tekintett a magyarok földjére, mintha saját elveszejtett birodalma volna, s az ittlakosokra, mint jámbor alattvalóira. Amerre csak seregével járt, embersége és őszinte krisztushite miatt szeretetet ébresztett önmaga iránt. Álmodoztak is akkortájt a magyarok, hogy a harcok végeztével majd ez a tisztaszivű Károly ül Szentistván trónjára, de álmaik nem válhattak valóra. Az európai udvarokban is gyakran csak úgy emlegették Magyarhont, mint Keletlotharingia, s aztán ezen nagyokat örvendezett a franciák királya, gondolta, ilyenformán örökre az övé maradhat Károlyherceg valahai hazája.

Végül 1684-ben a herceg hatalmas erőkkel nekiindult, hogy kitörli a hitetleneknek még a nyomát is az országból, hogy akként tünteti el őket e földről, mint a tavaszi nap szárítja föl az esőázásokat.

Első rohanásra Magyarország felső fele egyből megtisztíttatott a töröktől, csakúgy, mint a török-kegyenc Thököly csapataitól. A törökhad rendre megfutott, és mérhetetlenül rettegni kezdett, hogy ez a Károly elsöpri az igazhit birodalmát a föld színéről. Izgatott helyzetükben furfangot eszeltek ki: elrabolták a kurucvezért. A váradi pasa verette láncra. Csalafinta trükkel ebédre hívta a rebellis vezért, s töltögette neki a finom borokat, s hozatta sorra a jobbnál jobb étkeket, Thököly hasa meg egyre csak dagadt, feszült, majd kilőtte a nadrágját elöl, s mondja is a pasának:

– Kegyelmed jól beetetett engemet, úgy megteltem, hogy egy falat sem menne le több a torkomon, se pedig korty bor.

– Pedig – mondta tréfás hangon a pasa –, hátravan még a feketeleves.

Olyan egyszerűen, közvetlenül fejezte ki magát a török, mint a helyi népek, akik a kávét csak egyszerűen fekete levesnek nevezték.

– No – szólalt meg nagyokat nyelve és böfögve a kuruc –, azt még elfogadom, mert igen kedvelem, s kivált tudom, hogy kegyelmes szövetségeseim szokása szerint azzal ér véget az étkezés.

– Így van, ahogyan mondod. Bár – csóválgatta fejét a pasa, de nem fejezte be a mondatot, abban a percben három marcona törökbarom vetette magát Thökölyre, s az persze védekezni sem tudhatott, kardja nem volt, csak mérhetetlen meglepetése.

Alighogy bezsuffolták a kurucvarangyot a rács mögé, a váradi pasa rögvest üzent Lipótnak, hogy elküldi neki Thökölyt (vagy a fejét – ahogyan a fenséges uralkodó parancsolja –, csak menessze a fővezérségből ezt a megszállott herceget. De bizony Lipót nem állt az alkura. Visszaüzent, hogy nem kell nekünk Thököly Imre sem élő formában, se halálra dolgozva. Hisz az ő teste annyit sem ér, mint egy fületlen gomb.

Akkor méregbe gurult a török, és elszánta magát, hogy megleckézteti ezt az öntelt királyvadat, s a birodalom északi koronáját, Budavárát – bármenynyire is szeretné a keresztény világ – semmi áron nem engedi át Károly hercegnek.

Budavár, amit a törökök Dzsigerdilennek, a Szív Gyönyörűségének neveztek saját nyelvükön, a fenséges szultán országának harmadik erőssége volt, s itt az északi részen mindenképp az első.

De Károly herceg fenegyorsan közeledett. Sietve elfoglalta Visegrádot, s aztán már ott is termett Buda alatt. Érdnél első lépésként csúnyán megfutamította Musztafa szerdár seregét, ami éppen abból a célból volt ott, hogy segítséget nyújtson a várbeli őrseregnek. Mindez a győzelem persze mit sem jelentett a Dzsigerdilenre áhítozó keresztényeknek. Gyors iramban felsorakoztak a vár körül, s megkezdték a falak ágyúzását. Mikor pedig úgy látták, a kemény kövek eléggé meglazíttattak, hatalmas rohamokat intéztek. 109 napon át tartott a mindenre elszánt küzdelem, 55 ezer keresztény harcos vett benne részt, de Kara Mohamedet (Kara Musztafa ikertestvérét), aki ezidőben a vár parancsnoka volt, mégsem tudták kifüstölni. A keresztény csapat harcosai meg egyre csak hullottak. Először meghalt tízezer, azután még három, nem sokkal később már 18 ezer elesett katona volt. Károly herceg pedig egyetértésben Bádeni Lajos választófejedelemmel, aki szintén ott harcolt, úgy döntött, hogy amikor a huszonháromezredik emberük esik el, felhagynak az ostrommal. Károly megparancsolta, hogy minden katona halálát jelentsék neki. Az írnokot a sátor elé ültette, és hatalmas ívekre íratta a neveket. Az írnok körmölte serényen a Hansokat és Johannokat, néha egy-egy Giuseppét vagy Jacques-ot, s nagy ritkán Istvánokat és Pétereket. Hatalmas sor állt már a száznyolcadik napon is a sátor előtt, mert úgy volt, hogy minden katonának a lelkére volt kötve, hogy amennyiben a mellette lévő pusztulásba lendül, máris rohanjon. Így aztán két részre oszlott a keresztény sereg: egyik rész éppen meghalt a falaknál, a másik rész pedig jelentésért állt sorban a herceg sátránál. Csodálkozott is a török, mert egy idő után alig maradt ostromló a falakon, ellenben a bástyafokról teleszkóppal jól látható volt a táborban a gyülekezés. Végül a sorállók közül az utolsó is az írnok elé került, s egy szépen csengő nevet mondott: Apafi Péter, hadnagy.

Az írnok felvetette tekintetét, aztán megint a papírra bámult, s végül keserű hangon megszólalt:

– Huszonháromezer. Fenséges uram, véget ért az ostrom.

Károly és Bádeni Lajos akkor, ott, a kudarc perceiben esküt tett, hogy bosszút áll az elveszejtett harcosokért. A következő évben még nagyobb erővel fogtak hozzá a felmentő sereg szervezéséhez. Kellett is a nagyobb erő és erőfeszítés, mert a korábbi szövetségesek bizony már nem akartak annyira pénzt és katonát adni. Végül nagy késve, júliusban mégis megindulhatott a támadás, és a fennmaradó rövid időben sikerült visszaszerezni Érsekújvárt, Esztergomnál pedig az Ibrahim nagyvezér vezette szultáni seregeket páholták el. Megtisztult a terep Buda előtt. A török nagy zavarba esett. Kara Musztafa nagyvezér a kudarcért lenyakaztatta Kara Mohamedet, az ikertestvérét, s a fejet elküldette Sztambulba. De a szultán haragja nem enyhült. Nézte a fejet, nézte, és csak mondogatta egyre: „Ez nekem kevés, kevés.” Rögvest követeket küldött Kara Musztafához a következő üzenettel: *„Íme ezen zsinór*; *mostan nem a te melleden fog lógni a fényes kitüntetés, hanem az Birodalom mellén fog lóbálózni a te fénytelen tested.”*

Kara Musztafa értett az üzenetből, tudta, a bécsi vereségért még megbocsátott a szultán, tekintettel az iránta érzett szeretetre, meg hogy önmagát is bűnösnek vélte a kudarcért, de most betellett a pohár: Kara Musztafának vége lett. De ezt a kalandot az unalomig uralkodó Mohamed sem úszhatta meg. 1687-ben eljött érte is a próféta, és ahogy ígérte, véget vetett hosszúra nyúlt földi bajmolódásának.

Károly herceg viszont mit sem adott le terveiből, sietve készülődött a végső leszámolásra: a Dzsigerdilen visszaszerzésére. Bár azt a helyet a keresztény seregben csak ő és legkedvesebb kapitánya, Pethő Gergely nevezte a Szív Gyönyörűségének. A többi tisztek, a szász, sváb és olasz katonák s mindazok az aljanépek, akik a seregbe keveredtek kincsek és gyilkolászás reményében, csak egyszerűen Átok-sziklaként emlegették Budavárát, ahol nemhogy meglelné bárki is szívének vágyott kincseit, hanem éppen ellenkezőleg, még azt is elveszíti, amije addig volt, a nyomorúságos öltözetét és fegyverzetét, s nem utolsósorban az egyenegy életét.

A katonák rettegése nem rémítette meg a herceget. Úgy készült a leszámolásra, mintha mind azt akarnák, amit ő. Egyszer már elvesztette az országát, s mindezek után az életét is elveszíteni, mit sem számított.

A budavári török megszimatolta a keresztény sereg szándékát. Gyors készülődéssel erősítették a falakat, biztonságba helyezték kincseiket. Az egész budai iparosnépség sürgött és forgott, hatalmas pénzekért gyártották a védelemhez szükséges mindennemű fegyvereket, ruházatot, élelmiszert. Abdulrahman, a budai pasa Mátyás valahai fogadótermében hevert sokfajta kényelmes párnákon, s a hatalmas terem boltozatát szemlézte. A boltba domborítva volt a zodiákus tizenkét jegye, azokat nézdelte, s próbálta valamiképpen kiolvasni: milyen véget ér a törökvilág Magyarhonban.

Májusban a nap az Ikrek havába fordul – gondolta ebben a hóban egymásra találnak azok, akiknek szüksége van egymásra. Talán megérkezik a szultáni sereg, talán eljutnak a várig azelőtt, hogy a keresztények ide érkeznének, vagy éppen ellenkezőleg: a keresztény sereg kap segítséget, melléjük állnak Thököly katonái is. Aztán a június – gondolta – a Nap a Rák jegyébe fordul, vagyis minden a visszájára perdül. Aki eddig előrefelé menetelt, most visszafordulásra kényszerül. Károly serege talán visszahúzódik, akár a rák, hátrálásba

fog, és nem áll meg csak Bécs falainál. Vagy éppen ellenkezőleg: a törökök, akik száz évekig harapták csak befelé a birodalmakat, most visszakozni kényszerülnek, s szemüket a vágyott földek felé fordítva, lassú léptekkel araszolnak elfelé, el ebből az országból, el egészen Európából.

Abdulrahman napokat hevert ott a fogadóteremben, s elérkezett valóban a június, a szultáni csapatoknak csak a hírét hallani, Károly viszont már tábort ütött, és szorgos munkával körbekeríti a várost, ott sürögnek a Thököly-katonák is. Velük van Bottyán János és Petneházi Dávid mindazon magyarokkal, akik most lelkük tisztítása végett csak egy célért harcolnak, hogy visszaszerezzék az ország szívét: Dzsigerdilent.

Törökbuda visszavétele, 1686. július 21. Elindulnak az első bombák, hogy köszöntsék a budavári erősség törökjeit.

És repültek a harmincfontos vasgolyóbisok, hatalmas ívben fel a napsárga levegőbe. Durrantak az ágyúk a várban, onnét is útnak indultak a védekezők lövedékei. A török és magyar bombák valahol a vár előtti térségben futottak el egymás mellett, köszöngettek nagy serényen:

– Jó napot, jó napot, kend merre tart?

– Megyek a töröktábort táncoltatni. No és kend?

– Elindultam, hogy megugrasszam a keresztény sereget.

– Pórul jár kend: higgyen nekem. Odarepül majd, aztán felrobban.

– Maga sem jár különbül, annyit mondhatok.

S alig e rövid beszélgetés végétért, már el is surrantak egymás mellett, s amit mindketten sejtettek a másikuk sorsáról, az meg is történt önmagukkal is. Robbanás a támadók között, és robbanás a várban, a várfalon.

Újabb és újabb lövedékek keveredtek a levegőbe, oly sűrűséggel már, hogy nem tudtak szólni sem egymáshoz. Füstöt vert fel a szél az égre. A tünde napvilág rejtőzni kezdett, s végül szinte árnyék borult ostromlókra és védőkre egyaránt.

Abdulrahman akkor kiüzent a várból:

– Károly, ha nem szünteted a támadást, nappalaid éjjellé fognak vállani!

– Ne ijesztgess, budai haspasa! Jobb lesz neked, ha te kezdesz inkább rettegni, mert lövedékeim rést vágtak a falakon, s ottan a sötétséggel egyetemben ezer vitézem lopakodott be.

Kapkodásba kezdett akkor a pasa, hogy kiverje a várba szökött fegyvereseket, de egy bástya máris a keresztények kezére került. Rohantak volna a győzitalos katonák tovább, segítség is érkezett, de a török hétezer harcosa most új erőre kapott, s védte magát veszettül. Elhullott közülük ezer, de még ezer jött helyükbe, s mikor az az ezer is elesett, a törökasszonyok rohantak a falakra, s kondérból zúdították le a fortyogó zsíros leveket. A tüzes lé leforrázta a fenti harcosokat, de lent már ehető hővel csurgott, az alulállók jókat kortyoltak az erőt adó levesből, s most még nagyobb lendülettel estek neki a falaknak. Mentek volna, átszántottak volna a váron, ha nem esik le valóban az este, s nem borítja az addig is sötét levegőt vadfeketére.

Újabb napok, újabb rohamok: de a török csak szilárdan állta a várat, s úgy látszott, onnét elmozdítani lehetetlenség. Meghalt közülük ezer, aztán még ezer, végül meghalt mind a hétezer védő, és mégis maradt közülük vagy ugyanennyi. Károly csak törte a fejét: *„Megöltünk hétezret, s hétezer volt a védő összesen, most megint ott áll hétezer a várfokán.*

Hétezer török, aki valójában nincsen. Sehogyan sem értette, hogyan lehetséges ez. Ő is elvesztett vagy tízezer embert, s éppen tízezerrel kevesebb is lett a csapat. Vannak-e egyáltalán törökök a várban – latolgatta tépelődve. Ha az a török nincsen, akit a vár fokán látok, akkor nem is lőhetnek rám fegyverrel. Gyorsan kiszaladt a sátorból, iránnyal a vár felé, s bizony csak hajszálon múlott, hogy ép bőrrel visszaérkezhetett, mert a törökök veszettül kezdtek lőni. Soha nem jött volna rá a rejtélyre, ha nem lett volna ott az okos Gergely barát.

Merthogy Gergely nemcsak okos volt, hanem rendkívül jó látással bírt, s éjszaka, mikor imáit küldözgette a legnemesebb világigazgató felé, elbámészolt az elcsendesült vár irányába, s mit lát, hogy csend hát az van, de a csend hátulján mindenféle katonaforma törökök tolonganak a réseknél, s osonnak befelé. Fény derült a rejtélyre. Mikor az ostromlók megöltek ezer ellenséget, Szulimán basa a szultáni seregből az éj leplezése alatt ezret lopott be a vár öblébe. „Megállj, te törökordas” – morgolódott Károly, s rögvest csapatokat küldött, hogy elvágják a titkos segélyutat, Gergely barátot pedig, akit Tüzesnek is neveztek ágyúzási szakértelme miatt, megbízta, hogy újra vegye ágyútűz alá a várat. Hatalmas lőzápor esett neki a falaknak. Peregtek a szürkekemény kövek, óriásnagy vágatok nyíltak, védhetetlenné téve az erősséget.

Akkor aztán Károly üzent a pasának:

– Vitézül harcoltatok mindeddig, de esztelenség a további harc, csak haláltokat lelhetitek. Adjátok meg magatokat, s békét juttatok nektek.

A pasa pedig visszaüzent:

– Ha ti restellitek a vérontást, hagyjátok abba Buda vívását!

Károly nem kívánta abbamarasztani a vár bevételét, s elhatározta vezéreivel a végső rohamot.

Délután háromkor, mikor a nap már bóbiskolni kezdett, mint valaki jóllakott uraság, s telt hasát áthúzta a vár keleti feléről a nyugatira, a keresztény táborban hatszor dördültek el az ágyúk. Ez jelezte az ütközet kezdetét. Alighogy elhalt a hatos dörgés, sűrűn puffogni kezdtek a svábhegyi nehézágyúk. A lövedékek végigsöpörték a még álló védfalakat, s ritkítani kezdték a védőket, akik még mostan sem ijedtek meg, s elszánták magukat a mindhalálig való küzdelemre. Megindultak a keresztény ostromcsapatok, neki a kormos, omlott várnak, s a török bátran fogadta a támadást, s bátran vissza is verte először, aztán visszaverte még egyszer. Három kedves vezérét vesztette el ebben az ostromban Károly herceg. Szinte már elbukni látszott az egész ütközet, amikor Petneházi Dávid, valahai Thököly-kapitány a maga hajdúinak élén felhatolt a várkastély legmagasabb tornyára.

Lépett Petneházi uram a kőre rá, s ahogyan odatette a lábát, máris lerepült a török, aki korábban ott állt. Aztán tette arrébb a lépteit, s minden útjába eső elkezdett repülni lefelé a falakról. Mikor annyira előrehaladt, hogy elérte a lófarkas, törökholdas zászlót, ami százötven év óta hirdette az allakszolgák hatalmát hazánkon, karjával megragadta a lobogó szárát, s a korábban lerepült török katonák után futtatta, hogy vigyék csak azt is magokkal a pokolba, hogy majd a sátánördög is láthassa, hogy kik érkeztek birodalmába. Az eltüntetett zászló helyébe pedig odatűzte a magyar lobogót. Amikor aztán más törökök meglátják ezt a piros-ezüst csíkos magyar lobogót, mintha vérkutyák látnának megsebzett állatokat, nekirontanak Petneházi Dávid uramnak, elfogják, kötelet vetnek a nyakába, dobnák lefelé a zászlót, s lógatnák felfelé a kapitányt. Ám ekkor a hűséges hajdúk

közbelépnek. Lemetszik a kapitány körüli törököket, s mikor a végleheletét éppen kiadni akaró Petneházihoz érnek, gyors mozdulattal elvágják a nyakon feszülő kötelet, s más kezükkel visszatűzik a lehányni akart zászlót.

Hamarosan újabb várrészek is hasonlóan átkerülnek az ostromlók kezére. Felhangzik itt is, ott is a harsány victoria kiáltás. Minden azt mutatja, az országtalan herceg serege győzelemre vitte az ostromot. Abdulrahman hirtelen megőszült az ijedelemtől s a veszteségtől, ötven hűséges vitézével a házába menekült, s mikor már elveszített mindent: a várost elsőként, aztán a külső várat, majd a belsőt is, ő még védené az utolsó fészket, az ő házát. A keresztények rohamoznak, s elhullanak mellőle a vitézek, de ő még mindig hadakozik, s már csak egyedül van, de még csapkod a karja, mindhiába, mert sorsát nem kerülheti el. 145 év után nagy királyaink fészke végre visszakerült keresztény kézre. Felcsendült a *Tedeum laudámus,* s a győztesek örömtől mámorosán tévelyegtek az omlatag erősség belében, hogy immár minden veszélytől menten, csak úgy kedvtelésből vagdalják halálra az életben maradt zsidókat, rácokat, németeket.

Mikor pedig másnap Marsigli gróf végigjárta a várat, elkeserítő kép tárult elé: felkoncolt tetemek fedték sűrűn a romokat, s volt belőlük az omladékok alatt is bőségesen, a Mátyáspalota darabokra hullva, szétrontott falai közt Corvinák lapjait tépdeste a szél, s az is romokban hevert, amit a török építtetett, a 23 mecset, a kilenc melegfürdő, a huszonkét sütőház, s azok a népkonyhák is, melyek a szegények etetésére készültek. De feltúratott a város környékén is minden, sem ép ház, sem ép gazdaság, műhely nem maradt. A földek is mind agyontapostattak, a négyezer szőlőskertről már csak az emlékek vallhatnak. Minden elpusztult a moszlimvilágból, s hihette e bárki is, hogy valamely keresztény civilizációnak adja át a helyét, amikor a sarcoló jajkatonák inkább voltak hasonlatosak a vérszomjas állatokhoz, mint Krisztusurunk evilági követeihez.

Aki hős volt ebben a háborúságban, nem végezte különbül, mint a törökök és a budai polgárok. Petneházi Dávid uramat nem sokkal a győzelem után megmérgezték. Mikor ott ült az asztalnál, s érezte, a halálthozó miként úszik szerte az ereiben, lovára kapott – ki tudhatja, mi célból –, s őrülten nyargalt mezőkön keresztül-kasul, míg végül lebukott a nyeregből. Azóta sem bukkanhattunk nyomára, ki volt, aki a magyar kapitány, a budavári hős halálát akarta.

Eltelt a kellő idő, semmivé rabolták Budavárát keresztény hitünk védői, s a megvadult harcosokat elkezdte összefogdosni Károly herceg. Nehezen végülis kordába terelte őket, s megadta a vezényszót: „Irány a török nyomába, le délnek, Sztambul felé.”

Amikor egyet léptek kifelé a várból az összegyűlt katonák, megnyíltak Babócsa kapui is. Lovak dobbantak az úton, s haladni kezdtek ketten Buda felé. Léptek aztán a hadak tovább, lefelé, s a lovak lépdeltek tovább felfelé, nyeregben cipelve a két fiatal utazót.

24.

A keresztény sereg gördült lefelé, mint mikor sziklák szabadulnak el, s zúgnak a völgyek mélyére. A mérhetetlen tömeg erőteljesen nekitámadt a levegőnek, s a levegő pedig

meglökődött, orkános szél kerekedett, magasba röppent minden, minek a földön lett volna helye. A szél seperte elfelé a törököt minden fegyverével, s utánuk mindent és mindenkit, aki nem tudott valami módon egy-egy erőteljes gyökérbe megkapaszkodni. Ekként sokhelyütt megmaradtak a fás erdők, de a lombjuktól csupaszított fák alatt egy fűszál sem akadt, megmaradtak a biztos alapra épített kőházak, de elsöprődtek a parasztok sárból és vályogból dagasztott lakhelyei. Röpültek ki az országból a parasztok is számtalan állataikkal, feleségestül, gyerekestül, s végül kipucolódott, kiverődött Magyarföldről maga a levegő is.

Az ország akkor, szegény mihazánk oly nagyon üressé vált, mint egy kiporolt szőnyeg. Üres volt, s mérhetetlenül szomjúhozta a lélegzést, mint az összepréselt fújtató: harapta a környező világból befelé a levegőt. A kovácsok ijedten vonták el a tűztől, mert bekapta volna mindazt, amit az imént ő maga szított: az izzó parazsakat, a parázs fölött tüzesített vasat, s aztán a fogót, és a fogó után magát a kovácsot is, aki kezében tartotta a szerszámot, s a kovács után jött volna a kovácsműhely, aztán a kovács háza az asszonnyal (no ezt az egyet nem siratnám – mondta a segédnek), a gyerekekkel, s aztán jönne az egész falu (először a szomszéd háza – ez örömmel töltötte el a kovácsot), aztán a hegyek, a hegységek, a városok és a folyók, és egész Magyarország, végül beszippantaná az egész világot a kontinensekkel és a tengerekkel, a földet teljességében és a holdat, aztán a napot s mindenféle csillagokat, ami mindez ideig itt körülölelt minket. Minden belesűrülne a levegőre éhes fújtatóba – mondta a kovács az álmélkodó segédnek, aki alig egy hete dolgozik a mesternél, s most éppen arról gondolkodik, hogy maradása legyen-e egy ilyen rettentő veszélyes helyen.

A levegőtől megsepert ország megdagasztani vágyta tüdejét, orrlikain áradni kezdett befelé a levegő, s a levegővel együtt mindennemű dolgok, amelyekbe a légáram beleakadt. Ezt a vákuumszerű szelet el is nevezték akkor huzatnak, mert szabályosan húzni kezdte befelé az ország szíve, Rombuda felé a peremeken s külrészeken lévő dolgokat.

Az augusztusi napmelegben kipattantak a babócsai palánkvár kapui is, s a lélegző ország szívni kezdte onnét is magába, a maga legmélyebb mélyére, akik ott tanyáztak. Aztán más irányból is húzni és szívni kezdte a mindeneket. Különösen a szomszédos Lipót-világból, amit abban az időben Lipót-mezőnek neveztek. Jött maga Lipót császár a rendeletéivel, hogy ki mindenki, akit a felmentő seregek nem kaszaboltak le (véletlenül), mivel tartozik királyának. Mennyit és mikor kelletik fizetnie, mert különben… A „mert különben” egy másik jövevény, helyesebben említve huzavány volt: Antonio Caraffa.

A nápolyi családból származó grófot országirányító helyre perdítette a huzat. Holott lelke szerint rögvest születését követően a pokol mélységes bugyraiba kellett volna zuhannia, mert bosszúálló volt, és kegyetlen, irigy és gyűlölködő, s tetteit és ambícióját semmi más nem igazgatta, mint a kincs-szomj és a nagyravágyás.

Caraffa, hogy kedvébe járjon Lipótnak – aki jobban félt a magyaroktól, mint a törököktől bármikor is –, azt a tervet eszelte ki, hogy Nádasdy István özvegyének befeketítése révén az egész magyar kompániát az összeesküvés gyanújába hozza, s aztán, akit kell, kivégeztet, vagyonát elkobozza, kit pedig úgy szükséges: megfélemlít.

Caraffa hamis tanúkkal bizonyíttatta, hogy Nádasdyné felbújtó, Thököly mellett győzködő leveleket juttatott ki Kassáról mindenfelé a Felvidéken. Lipót engedélye szerint hamarosan vésztörvényszék ült össze Eperjesen, hogy ítélkezzen a bűnösök felett. Az

ítélőszék tagjai közül csupán ketten voltak németek, a többi mind magyar volt, ám amikor az ítélkezés hamisságát, a bizonyítékok igaztalanságát észlelték a bírák, csak kettőnek volt bátorsága otthagynia a helyét, s az a kettő bizony a két német volt. A többi ottmaradt magyarok ímmel-ámmal, de segédkeztek az ítéletek meghozatalában.

Elsőként a bűnösséget kellett bizonyítani, s ezt legegyszerűbben úgy lehet, ha a vádlott maga vall arról, hogy a tettet elkövette. De a vádlottak javarészt azt sem tudták, hogy miről volna szó. Akkor Caraffa, a nápolyi gazember kínvallatásra invitálta a perbe fogott magyarokat. Spanyolcsizma elsőként, aztán tüzes vas, forró olaj, homlokszorító – minden csínját-bínját ismerte a kínzásoknak, s mindent fel is használt, de a vallomást nem tudta kicsikarni, s így aztán csak úgy kimondatott a halálos ítélet. Kínpadról vérpadra jutottak a magyar férfiak, a fejek sorra csak hullottak Eperjes városának főterén, napra nap lefejezés, vagyonelkobzás. Lipótunk magyar hívei már könyörgőre fogták:

– Fenséges uram, maradjon a porció és a forspont és minden, csak azt a vérszomjas Caraffát hívja vissza tisztéből.

Lipót látván a könnyeket – mert jóságos szívű volt –, majdnem ki is adta a parancsot, hogy futár induljon Eperjesre, és mondja meg Caraffának, hogy az ideje lejárt, de mielőtt mindezt kimondta volna, fejének hátsó fertályában aranyos pénzek kezdtek csörögni, s egy más parancs dallamát verték ki. Lipót egy kicsit gyönyörködött ebben a fenséges dallamban, már az álla is lejjebb csúszott egy kissé, aztán hirtelen ocsúdva csak annyit mondott:

– Caraffa a magyar törvényeknek megfelelően jár el, magyarokból verbuvált ítélőszék mondja ki a vádlottakra a halált.

Ha a nápolyi dzsigoló végül nem vet szemet a leghatalmasabb magyar urak vagyonára, akkor királyi fenségünk segedelmével kiirtott volna minden magyarokat. De a kapzsiság maga alá gyűrte Caraffát, s Lipótnak végül mégiscsak meg kellett üzennie, hogy letellett az idő.

Mikor Budára érkeztünk, Caraffa már nem mardosta a magyarokat, a vérhaláltól már nem kellett tartani, de annál inkább kellett az éhhaláltól. Lipót oly kegyetlen begyűjtési törvényekkel lepte meg a magyarokat, amilyenre még a töröktől sem számíthattak. Pedig a sztambuli szeráj küldöttei ismerték a pénzhúzás minden fortélyát, de mégsem akarták a megpusztulásig szegényíteni alattvalóikat. Arra gondoltak, ha semmivé lesznek, holnap már egy huncut akcsét sem szedhetnek be tőlük. Lipótot persze, hogy miként élnek, élnek-e ezek holnap: egyáltalán nem érdekelte. Egyetlen célja az volt, hogy a hadjárat fedezetéül szolgáló pénzmagot valami módon begyűjtse. A porcióval megfosztott parasztok pedig, hogy étlen ne vesszenek, saját testüket, meg asszonyaik és gyermekeik testét kezdték árusítani a fertelmes zsoldosoknak. Azok pedig olcsón vették a különbféle embereket, öregeket és fiatalokat, férfiakat, asszonyokat és gyermekeket, és fajtalankodtak minden módon. Aztán voltak olyan férfiak, akik ezt nem tették meg, de sorsuktól kétségbeesve leméşzárolták egész családjukat s önmagukat is.

– A töröknek százévek alatt nem fizetett annyit a magyar, mint most két év alatt Lipótnak – morgolódott Esterházy nádor a reggeli öltözködés közben.

– Kend szólhatna neki, hisz mindig ott koslat a nyomában – szólt Bercsényi gróf, aki éppen szabadságoltatott a harcokból, s néhány napot a kismartoni kastélyban vendégeskedett a nádornál.

– Már mondottam neki: Nem lesz annak haszna, ha fölséged egyedül elhagyott erdőségek és mezőségek fölött fog uralkodni. De erre csak azt hajtogatta, jobb ma egy túzok, mint holnap kettő.

– Mert nem ekképp kellett volna szólnia hozzá – kiáltott most élesen Bercsényi –, ha én ott lennék, elkapnám a grabancát, megráznám, mélyen a szemébe néznék, s így szólnék: A jó istenit magának, ha valamit nem csinál, minden eljövendő korok olyan hülyének fogják tartani, hogy még egy fürdődézsát sem fognak magáról elnevezni, nemhogy egy fürdővárost, Lipótmezőnek nem a virágzó tengernyi földeket fogják nevezni, hanem azt a helyet, ahol az eszement népeket gyűjtik össze.

A nádor elnevette magát. Jó tíz évvel volt idősebb a kapitánynál, az efféle hév őt már csak nevetésre hívta, cselekedetre nem. A csizma is finoman felcsúszott a lábára, némi igazítás az aranycsatokon, s a két férfi együtt indult kifelé a kastélyból, hátra az istállókhoz. Aki távolról figyelte őket, láthatta, hogy rövid időre eltűnnek az istálló ajtaja mögött, majd előjönnek, de már nem gyalogosan, hanem fürge paripák hátán, s kilovagolnak messzire el, egészen az erdei utakig.

A szél pedig nagyokat csavarintott a levegőn, az ország, amely szomjúhozta a lélegzést, most hatalmas orralukán mérges gázokat szippant fel, s a méreg lecsapódik a tüdő falain, s aztán bejut a vérerekbe, és végigárad az egész testen, átáztatja a húst és az izmokat, a beleket és csontokat és mindeneket. Ha orvos jönne, csak bekattintaná táskáját és hátat fordítana.

Könnyet nem látnánk az arcán, hisz nem ez az első halál, ami kifog rajta.

25.

Hajnalodott, mikor elértük a város határát. A feketecsőszök tüzei még jókat lobbantak a félszürke levegőbe. Ők óvták a várost a belopakodó kóroktól, s méginkább megakasztották a kijutni akaró férges betegségeket. Megállítottak bennünket, s alaposan átvizslattak, az egész testünket tapintgatták, lehidegült tenyereikkel benyúltak a ruhánk alá, s egyszer aztán, nem érthetni miért, mintha csak megunták volna a huzakodást, félrelöktek bennünket, s csak foghegyről vagy toroksarokból röffentettek, szisszentettek, aligpár szavakat: Tovább – ennyit.

Indultunk. Anna még törölgette a szemeit, túrta jobbra és balra a kifacsarodott sógolyót, bennem pedig oly tört volt minden, mert engednem kellett, hogy ezek a csuklyások őt is összefogózzák, lapos-nagy tenyereikkel bőrére kenjék a markuk zsírját.

A lovak engedelmesen lépdeltek a kőtörekkel borított úton, horkantva harapdálták a koranyári reggel langyoshűs levegőjét. Hamarosan, ahogy a nap pucolni kezdte a sötétet kifelé a tájból, látnunk lehetett a vár falait, a maradékot, az üszköskormos omladékokat, amelyek úgy nyelték el a keleti vándor sugarait, mint a kiszáradt föld issza magába a leejtett kulacs vizét. Elértünk egészen a valaha Bécsnek nyíló kapuig, ami az előző évi ostrom óta nem nyílhat semerre, mert mind a kapubástyák, mind a kaput tartó oldalfalak és vasszerkezetek darabokra pusztultak, s most oldalt hatalmas dombkupacban hevernek, csak

egy keskeny szekérjáratnyi út van megpucolva, hogy az érkező kereskedő, utazó mégiscsak bejuthasson valahogyan.

Az Úri utca és a Nagyboldogasszony temploma között, melyen már Krisztusunk szenvedésének jele magasodott, nagy volt a sürgés-forgás. A budai mesteremberek, akik túlvészelték az ostromot, most Urunk nagynapjára virágkunyhókat építgetnek. Serénykednek, repül a faváz, ássák a földbe, a romkövek közé, s amikor ezzel megvannak, ölnyi virágok kerülnek oda, közöttük olyan fenséges rózsák is, melyeket a budai pasa hozatott valaha sztambuli szent kertekből. A kezek ügyesen fércelik a fák közé a virágszárakat, nem hallani, csak halk susmorgást: Ezt ekként. Emitt pedig: így – s néha egy-egy Mein Gott, de sehol sem a korábban annyit mondott: Allahu ekber! La illahi il Allah!

Nincs más isten, csak egy isten van.

Mikor a tornyok harangjai fenséges kongásukkal belelebbentek a korameleg levegőbe, már mindegyik virágsátor készen állt. Tündököltek a színre színek, mintha megannyi kis betlehemi jászolt látnánk. S a harangok pedig kongtak öblösnagy hangon: Allak szinte remegett a fenti égben, mert ez a mi Urunk napja volt.

A budai népség besorakozott a templomba, megteltek az oldalhajók is és a karzatok, s mikor a reggeli szellő az utolsó hangokat is elcsente, a ministránsok kezdték veszettül rázni csengettyűiket. Nem is hangok voltak ezek, hanem mintha csillagok peregtek volna szerte, mintha szikrák özöne indult volna útjára, s ebbe az égi játékba lépett be az atya, Pereszteghy János, volt krisztinavárosi plébános.

– Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében – szólt, s kezével a kereszt jelét rajzolta a levegőbe.

– Ammen – zúgott egyhangon, valami telt-erős hangon a gyülekezet, s a mise elkezdődött. Felcsendültek a szépenszép énekek, imák indultak át a még lyukas templomtetőn, fölfelé, egészen az éggazda színe elé. S az Úr ablakot tárt, hogy tisztábban érkezhessen a hang égi palotájába, nem szemezgetett, mint a sátán biztatta, hogy ez az erősebb itt a Stefán Rentz hangja, aki oly szépen énekelte annakelőtte a világrontó Allak indulóját. Aztán a bűnök megvallása érkezett, a sokszor és sokat vétkeztem, s a Mindenható ezt is befogadta szívébe, angyalait elküldte a Nagyboldogasszony templomába, hogy minden hívének lelkéről puhaszivacs markával törölje le a bűntételeket. Mikor az is megtörtént, az atya megáldotta a szentséget, s a tündöklő aranytokkal együtt maga elé emelte és elindult a templomból kifelé. Ahogy az ajtón kilépett, baldachint emeltek fölé, s úgy lépdelt a gyülekezet előtt virágkunyhótól virágkunyhóig. Haladtukban sűrűn áldották az Urat, aki szeretetével igazgatja világunkat. Néztük őket: vonulnak, szemüket a szentségre szegezve, elöl az ostrom haszonlesői, akiknek mentéjük olyan mód csillogott, mint az aranytok, amiben az oltári szentség őriztetett, lehettek huszan, harmincan, aztán a szerencsétől megfosztott népség kullogott, akiknek csak a hite volt aranyosra festve, s ruhájuk pedig nyomorúságos volt, régenvarrott, sokszormosott. Ha valaki végig figyelmezte ezt a hosszú menetet, úgy érezhette, hogy a mi Urunk igazgatja a világot, de parancsszavai a mindentrontó sátán markán tekerednek át, mintha most is ott vihogna valahol az árnyékban meghúzódva, mint Montecuccoli vihogott valamikor a mi Zrínyink tervén, s lám, a híd ott is leszakadt, lám itt is felépülhet Krisztus országa, és kipusztul a férges állat a földünkről. Vagy ha a mi világunk népe itt veszésre van ítélve,

másutt más népek bizonyosan megmenekülnek, s mindaz a nyomorúság, ami itt pusztít, ott aranyként sarjad újra.

Eltisztultak lassan előlünk, elmesszeledett az utolsó templomi zászló is, s mi kantáron fogtuk lovainkat, és gyalog indultunk tovább. Mentünk végig az Úri utcán, s egy oldalsó sikátoron letértünk. Arra a térre jutottunk, ahol a fegyverkovácsok műhelyei voltak. Mindjárt a legfényesebb műhely s mögötte a takaros ház Kaszás Jánosé, akit a Dunába fojtottak a felmentő seregek katonái egy évvel ezelőtt, mert fegyvereit megtalálták a törökök raktáraiban. A gondos mesterember minden puska és ágyú és szablya oldalába beleverte a becsületes munkát bizonyító pecsétet, a markolatából félig kivont kardot.

Von Finkenstein kapitány volt a végrehajtó, aki néhány hónappal később kis aranyért s pár akó borért eladta volna Budavárát is a töröknek. Azt mesélik, hogy halálost imádta azt a perzsa nőt, akit a töröktől zsákmányolt, hogy esténként az neki táncokat mutatott mezítelenül, s aztán őt is lecsupaszította, és a bőrével simítgatta végig a lábától egészen a fejéig. A fekete haj ráömlött a fiatal férfi hasára, s lecsorgott onnan egészen oldalra, a dereka mellett az ágyra, a szája pedig aprókat harapott mindenfelé, s közben a varázslatos perzsa szerelem szavait susogta: rabatta dzsiger dilen. A férfi pedig elvesztette beszédjét, és elvesztette tiszta látását, és elvesztette gondolatait, és nem maradt neki más, csak a perzsa nő. Az ő teste csillant elé, bármerre járt, és senkit felismerni nem tudott, az ő szemei világították át az éjjeleket, az ő keze seperte le bőréről az izzadságot. És von Finkenstein nem vehette észre, hogy a szultán s a török világ talizmánját tartja kezében, s oly sokáig melengette testének öbleiben, hogy végül minden gondolata egyfelé kezdett világítani, hogy beengedje a Fehérvár alatt tanyázó szultáni sereget a keserű áldozatok árán visszavételezett Budavárba.

A kapitány erősen lökdelte Kaszás Jánost lefelé a várból, ahogyan egy árulót lökdelni kell, s aztán a vízhez érve még arra is kényszerítette, hogy térdre essen, és kortyoljon a tetemekkel terített dunavízből, pedig a parancs csak arra szólt, hogy valamimód fojtsa vagy lője bele a vízbe. Kaszás János kortyolt ellenvetés nélkül, itta a budai polgárok s a Budát védő törökök testétől zsíros levet, s aztán felállott. Von Finkenstein szívéhez szegezte a dragonyospisztolyt, és lőtt. A kova nagy szikrát vágott, a csövön át füst ömölt kifelé, olyan rossz szagú füst, amitől – fölérve az égbe – hányni kezdtek az Úr angyalai. Mondják, akkor határoztatott el von Finkenstein sorsa. Néhány hónap múlva az áruló felnégyeltetett, s teste darabjai ott díszelegtek a legfőbb tereken elrettentésül.

A ház most lakatlan várta ez egyetlen örököst, Pesti Anna úrnőt.

Beléptünk a kapun, s aztán tovább, a szobákba. A takarosan berendezett helyiségekből csak romok maradtak, semmivé lettek a fal belső díszítményei, s a bútorzatból egy-egy égett, széttördelt láda jelezte, hogy valaha itt ember élhetett. Anna keserű sírásba fogott, látván a pusztult helyet, én pedig simítani kezdtem mindenütt, és bízást súgni a fülébe, hogy majd átfestem a koromtól fekete falakat, s megjavítom a kövezetét, a szobák padlózatát, s bútorokat szerzek és edényeket, lesz min álmot lelnünk, és lesz miben meleg ételeket főznünk, s hogy talán jobb a pusztulás, mintha bármi is épen maradt volna, hisz így majd semmi nem emlékeztetheti azokra a hónapokra, amíg a megvénült fegyverkováccsal kellett egy fedél alatt élnie.

26.

Lépésekre voltam a temető kapujától, kemény tölgyfadeszkából volt durván összeácsolva, tizenkét araszos deszkaszálból az egyik szárny, és tizenkettőből a másik, s erős vasalás tartotta össze. A kovács, ahányszor csak belépett a temetőbe, öklével odacsördített a vaspántra, s az asszonynak csak ennyit mondott: „Ez aztán munka.” Amikor elfelé ment, megismételte, s az asszony nagyokat nyelt mindannyiszor, mert tudta, az ember majd meghal, a vasalás pedig ott díszeleg, ki tudja melyik korokig. Nem értette az ura büszkélkedését, hisz inkább sírnivaló volt, hogy egy ócska vasdarab is túléli. Az Úr – gondolta – sosem teremtett volna olyat, ami bármely tulajdonságában is jobbnak bizonyulna nálánál, s így nyugodtan heverészhet égi párnái között, minden létező tökéletlenebb, mint ő. Bezzeg a sárember mihelyst tehette, oly dolgok csinálásába fogott, amelyek vetekedni akartak az Úr teremtményeivel, s vetekedhettek is, hiszen ügyes, leleményes dolgok voltak ezek: ha csak a földet művelő szerszámokra gondolunk, a házakra s az ízletes ételekre… De minden hiába volt, evilágunk teremtői önnön szerkezetüket nem voltak képesek megjavítani. Röppentek korok, századok és ezredek, de senki nem kerülhetett közelebb a világot igazgató gazdához. Látva a kudarcot, sokan olyanformán okoskodtak, hogy magának az Úrnak nagyságát kéne megvonni, s ennek révén az ember máris közelebb kerülne hozzá, esetleg túl is szárnyalhatná. Azt kezdték hirdetni, hogy az Úrnak ezer év annyi, mint az embernek egy nap, ahogyan a kutyáknak például egy emberi év valójában hét esztendő. Ilyen formában az Úr, bár mielőttünk úgy mutatkozik, mintha végtelen korokig élne, valójában elképzelhető, hogy még csecsemőkorában elpusztul.

Akik hinni akartak ebben, hihettek.

A kerítés, ami körbeszaladta a temetőt, olyan volt, mintha karja volna a hatalmas kapunak, mintha a deszkaszálak így tartanák ölükben a sírokat, a virágokat és apró cserjéket, a kerítés melletti szálmagas fákat s az orgonabokrokat. Minden csupasz, leseperve az ágakról még a száraz levél is, semmi nem jelzi, hogy négy hónap múlva majd a tavaszi nap apró kalapácsaival megütögeti az ágakat, s az ütés helyén sebek lesznek, s megduzzad a halottnak hitt növénybőr, duzzad és dagad heteken át, s amikor majd a végéig feszítette a bőrt, kifakad, de nem gennyes váladék csorog onnan elő, mint az emberi fekélyekből, hanem tisztazöld levélzet vagy színreszín virágok. Az orgona ágai szinte leesnének a földre, oly bőségesen tömöttek fehér és lila sziromkötegekkel. Az egész temető fenséges színekben pompázik majd, mint az úrnapi virágkunyhók, mint a budai lakás pompázott 1687-ben, az Úrnak nagynapján, mikor az üszkös-kormos szobákat alig egy óra alatt telihordtam virágokkal. És abban a puha virágszagban öleltem Annát, ahogyan a tölgyfa kapu is öleli karjaival a temetőt, és ő is visszaölelt, rádőltünk a virágokra, a ledobott ruhákra, s annak a keserűségnek erejével, ami Budára érkezésünk óta markában tart, azzal az ízerossz erővel tapadt egymáshoz a testünk.

– Ez aztán munka – kopogtatta meg a kovács a vaspántokat.

– Haggya már, édes uram – mondta halkan az asszony. – Lesz idő, mikor nem koppantja meg sem befelé menet, sem kifelé jövet, s engem pedig itt hagy egyedül a gyermekekkel, akiknek sem testüket, sem lelküket nem tudhatom egyedül irányítani.

A férfi akkor a vastól kicsit meghidegült tenyerével átmarkolta az asszony kezét, aprót szorított, s mondani is akart valamit, de nem kellett. Az asszony a vastag bundakabáton át érezte a szorítást, hisz a kovácsnál az apró szorítás is hatalmas volt, karjai a nehéz kalapácsokhoz szoktak, s a nagyvasak emelgetéséhez. Mielőtt első éjjelét együtt töltötte volna az asszonnyal, egész napon át libatollat emelgetett, s aztán tyúktojást szorítgatott. Mikor a keze súlyként tudta emelni az apró tollat, s tenyerétől egyetlen tojás se roppant meg, az asszony testéhez is hozzáérhetett. Tíz év telt el azóta, de még ma is gyakran emelgeti az apró tollakat.

A kovács rendes ember volt.

Kívül kerültem a kapun. Gondoltam, ha tényleg öleléshez volna ez hasonlatos, akkor bizonyára nem juthatna ki onnan senki. Mert olyan ez, mintha karjainkkal átkulcsolnánk azt, akit vágyunk, s már bizonyosak lehetünk abban, hogy *enyémnek* nevezhetjük, de a magunkhoz kulcsolt a testünk résein át iramlik el búcsút sem intve.

Közeledtek most már mindahányan a kapu felé, sűrűn beszéltek, szinte egyszerre, suttogó szavaik olyanok voltak, mint a darásvíz, amivel a vágásra szánt disznókat nevelik. Az Úr biztosan nem figyelmezte őket onnan a felső birodalomból, s egyetlen angyal sem kísérte lépteiket, talán csak a kovács mellett lépdelt valaki túlvilági őr, de ő is nagyokat szisszent, mert az a mindenféle népség össze-vissza rugdalta. Először a lábát taposták széjjel, olyan nagy lapátszerűvé, amilyen lába egyetlen angyalnak sincsen, aztán fátyolos ruháját tépdelték meg, majd az oldalába is belehasítottak, meg a hasába, az egyik asszony legyező kezei még a hajába is beletekeredtek. Az angyal egy percre vissza is rohant megbízó gazdájához, hogy panaszkodjon.

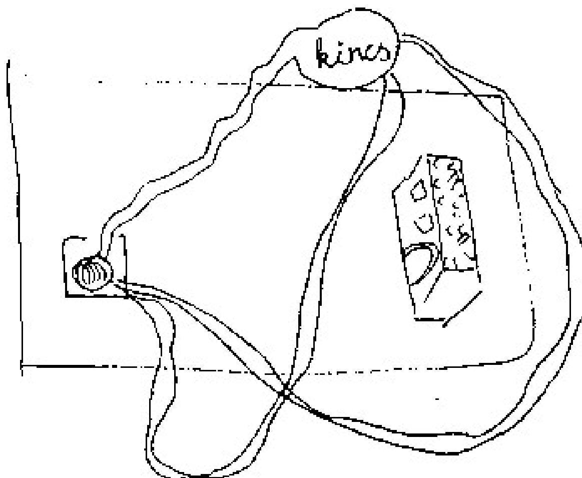
– Már itt is fáj, meg ott is fáj, mért kell nekem ott strázsálnom? – mondta az Úrnak, tényleg fájdalmaktól nyöszörögve. De az Úr nem mentette fel az angyalt feladatai alól.

– Ha látnának, bizonyára óvnának és védenének, dehogyis okoznának neked bármi fájdalmat – mondta, és visszazavarta az angyalt ügyelő helyére, hogy legalább a kovács és a felesége kaphasson némi védelmet, mert ha mindenkit magára hagyna, hogy éljen úgy vadul, embermódra, vagy esetleg az ördög segedelmét vegye igénybe, akkor nem maradna senki, akit befogadhatna a mennyek birodalmába, s olyan üres lenne az ő országa, mint egy felborított vasfazék.

Én úgy gondoltam, ha most látnák a kovács mellett az angyalt, bizonyára agyba-főbe vernék, hogy nemcsak kicsiny sebek lennének rajta, mint most, hanem hatalmas szúrások, vágások. S mikor minden gyilkolászás ellenére az angyal élve maradna, annyira feldühödnének, hogy lecipelnék az Ipolyra, s léket vágnának a jégen, és oda nyomorítanák be a jég alá, a fagyos vízbe. Ha látnák az angyalokat, mindet bitó alá küldenék, máglyán égetnék porrá, vagy felkoncolnák, apró angyaldarabokra tépdelnék széjjel – gondoltam –, de az Úr akkor, abban a percben véletlen rám figyelt, és nagyon megharagudott rám, és haragvásában nem vette észre, hogy miről tanakodnak a temetőből kitódulók, hogy az egyik kincseket emleget, azt mondja, a láda ott van elrejtve a hátsó szobában, rá van pakolva egy nagy zsák kő, azon meg egy fekete macska ül, a másik meg azt erősgette, hogy a nagy gödör ott a kert végében azért készült, mert a gazember Szilveszter át akart mászni az ő megbízójához, az alsó világ urához. Valaki szerint pedig a ház tele van török fegyverekkel, s csak arra a percre várt Szilveszter, amikor Thököly elküldi követeit, s rögvest ő is a töröknyaló kuruc seregébe állt volna, és megint megszerezték volna a

sztambuli szörnyetegnek Magyarhont, mint tette annak előtte György barát. Néma is azért volt, mert a török kivágatta a nyelvét, nehogy bármit is eláruljon a tervről. „De most – kiáltott nagy hangon az egyik férfi – de most aztán se terv, se Szilveszter.” Ezen mindenki együtemben elkezdett nevetni, mert olyan jól hangzott: Se terv, se Szilveszter.

S ahogy hallottam emlegetni a kincseket, egy rajz jutott eszembe. A vályogvetőgödörben vesszővel karcoltam a földbe az alagút lehetséges járatait. A hosszú és kusza csíkozat legmélyére azt írtam: kincs.

Aztán az évek teltek, megtudtam, semmiféle alagútrendszer nem indul Szilveszter házától, és kincsek sincsenek föld alatt se, föld fölött se, a csíkozatot mégsem feledhettem. Olyan rajz ez, mint a törökök haditervei, aminek leghátsó szegletében az van felírva: dzsigerdilen, a szív gyönyörűsége. S a török csapatok pedig úgy indultak meg, ahogyan a rajzolat kívánta. Átvágtak a balkáni fejedelmek országain, s feljutottak egészen a magyar király birodalmáig, aztán egy év jött, és továbbjutottak, és még évek, megint tovább, egészen addig a pontig, ahol a rajzon jelölve volt a szív gyönyörűsége. Úgy mesélik, amikor 1541 nyarán Budavár végül az övék lett, minden törökök vadul keresni kezdték azt a kincset, de sehol sem találhatták. Akkor a szultán csillagjósai megszemlélték a Mátyáspalota zodiákusképét, s szomorúan jelentették a szultánnak:

„Fenséges és dicső, a múlt-korok csillagismerői azt az üzenetet hagyták: ez itt maga a dzsigerdilen.”

Akkor a hatalmas Szulimán keservesen siratott, mert bizony kőhideg volt ez a város, nem pedig szívmeleg.

27.

A virágok ott a földön hervadásba kezdtek, pár izzadáscsepp végigcsilingelt a szárukon, majd a szomjúságtól elsoványodtak, és elvesztették színeiket. Anna aprókat mozdult, ahogy a nyelvem megérintette. Nyirkosak voltunk mindenütt, mint a földmezők ár után. A hullámok már elhúzódtak, de a nap még nem szárította ki a földréseket. Ha a nyelvem a

has alá csúszott, a kezem a has fölött puházott, a melleken. Kicsi mellei voltak, ha nem lettek volna egymástól elrekesztve, a kettő együtt is befért volna egyetlen tenyérbe, de így a tenyérnek járnia kellett egyikről a másikra, másikról az egyikre. Nem voltak hát magas hegyek, ahol a csúcsokat hideg, jeges hó fedi még a legnagyobb nyárhőben is, nem voltak ijesztő meredélyek, félelmetes szakadékok, dombokra lépdeltek fel az ujjak, majd kényelmes sétával indultak lefelé a völgybe, ott megmártóztak a sósvizű tavacskában és tovább bandukoltak a következő emelkedőre, s aztán onnét megint vissza a völgybe, mártózni, lemosni a föntről hozott tüzet. Nehéz is folytatni, mik mozdultak meg akkor újra. A virágokra megint peregni kezdtek az izzadáscseppek, s kisidőre hosszulásba fogott az életük, hogy aztán a harmadik, negyedik permet után végképp elhaljanak.

– Nem lehet ezt megszerelni – szólt Anna. – Ez a ház már úgy széjjel van, hogyha a tetőt javítod, a falak hullnak darabokra, ha a falakhoz fogsz, a tető szakad be.

– Nem mondhatod ezt, hisz megígértem, hogy rendbe teszem. Megszerelem minden romlott részét, s hamarosan olyan lesz, mint egy ékszeres doboz.

De hiába mondtam, csak nem vált jobbra a kedve. Akkor elővettem a szerszámokat, amelyeket a felújításhoz szereztem, s magyaráztam, hogy a fűrésszel majd a tető ácsozatát fogom feljavítani, s arra lesznek a szegek és a kalapács is, a lapátok, a kőműveskanál és a fandli pedig a falak rendbetételéhez kellenek. Hadonásztam a szerszámokkal, mintha máris dolgoznék, még a számmal is utánozni kezdtem a szerszámhangokat („pájng, pájng, zsi-zsu, zsi-zsu"), s Anna akkor végre elkezdett nevetni, nagyon erősen, ahogyan sírás után szokott nevetni az ember. Nevetett, én pedig csak folytattam a felújítási munkák bemutatását, de éreztem, hogy minden szóval, minden mozdulattal egyre csak pereg ki belőlem az erő, amelyik még az imént oly biztosan az enyém volt.

Igen, az a ház sosem lesz ép, s nem fog biztonságos otthonul kínálkozni. Itt nem lehet majd élni, mert örökösen rettegnünk kell, hogy valahol megindul a bomlás, hullani kezd a vakolat, a padlás szakadozik ránk, hogy majd álmunkban, amikor belealudtunk a szerelmünkbe, egy gerenda zökken le a magasból, s megöl vagy örök életre nyomorékká tesz bennünket, hogy majd a gyerekeink, akik ott játszadoznak a konyhában, egy leeső vakolatdarabtól válnak halottá. Ha mégis sikerre vinném munkám, s a ház minden sarka és szeglete oly biztosan állna, mint valamely erődítmény, s magában igen szilárdnak bizonyulna, akkor kívülről lökné meg valaki, és ilyenformán borulna ránk. Mi ott csókolgatnánk egymást bent, mitől sem tartva, amikor egy izomerős férfi nekifeszülne (vagy többen is) a falnak, s még nyögni sem nyögne, csak könnyedén, mint aki mindig is házakat borigat, ránk omlasztaná az egész épületet. Én halálomat lelném nyomban, de Anna élve maradna, s akkor a férfi magához venné az asszonyt, hogy az övé legyen, csak az övé. Ledobtam a fűrészt a kezemből, ömlött át rajtam a keserűség:

– Nem lehet ezt megszerelni – mondtam.

– Dehogynem – bújt Anna a karjaim közé –, éppen úgy kell, ahogyan az előbb mutattad.

De hiába volt a biztatás. Úgy éreztem, nem a gerendákat kellene kettémetszeni, hanem minden férfiak nyakát, nem a deszkákba kellene szeget verni, hanem minden népek testét kellene a földhöz szegezni, hogy ne mozdulhassanak onnan semmitovább. Mert a mozgásuk, ha nem tud isten teremtett lényeiből pusztítani, akkor a levegőt gyilkolja, akkor a köveket ütlegeli. Fajta szönryalakjai bukkantak elömbe, s nyomban utána az Úr, aki sárból formázza sorra őket. Locsakos tenyerével végigsimítja a testeket, itt-ott horpaszt és

domborít rajtuk valamennyit, s mielőtt bármit is javítana a mellük kasába szorult sárlelken, lelöki őket az egek párkányáról, le egészen a földi világig. Úgy szorgoskodik, mint a vályogot vető cigányok, gödröt mélyít az égben, de a sár nem akar fogyni. És több sáralak kezd hullani a földre, mint ahányat a nyári záporok szét bírnak áztatni. Szidalmaztam akkor az Urat és a teremtményeit, képzeletben mindet darabjaira cincáltam, s úgy darabonként vágtam föl az égbe, hogy tűnjenek vissza a gazdájukhoz, s mondtam aztán ilyet is, hogy legyen már utolsó ítélet, s vigye innét az Úr a sepredékét. Talán valóban kimentem volna a budai utcákra, s metszeni kezdtem volna szerte az embereket, ha Anna keze nem szalad végig a testemen, nem formázza óvatosan át mindazt, amit elrontottak rajtam az égi mesterek.

Mikor pedig eléggé megjavultam, kiszöktem az asszony öléből, s elindultam, hogy beszerezzem az építéshez kellő anyagokat. Mentem kívül a házon, s lestem mindenfelé, hogy találok e követ, deszkaszálat, és találhattam éppen annyit, amennyi kellett. Az emberek ismét az utcára lódultak. Ebéd után voltak, megtelt a hasuk, jólelkűnek látszottak, olyannak, mint a templomi szentek szobrai. Az utcák oldalán árusok sátrai sorakoztak. Mindennemű dolgok kaphatók voltak, kelmék és fegyverek, edények és lószerszámok, drágakövek és gyermekjátékok. Egy férfi a várat védő törökök turbánjait árusította. És a budai polgárok kapkodták, mintha otthon mind törökgúnyát akarna viselni. Meglehet – gondoltam magamban ez a város csak az utcákon látszik keresztények, belül a házak öblében talán mindegyik család törökviseletet ölt, s nem szűnik imádkozni az Allahu ekbert. Vagy a polcon sorakoztatják a turbánokat, mintha ők vették volna, nem csak a fejek fedelét, de magukat a fejeket is, mintha mindőjük hős lett volna abban az életet sem kímélő küzdelemben, ami a vár visszavételeéért folyt. De én deszkákért jöttem és kövekért, amikor valaki hozzám fordult, hogy nem vennék-e ezekből a díszes törökfedőkből…

– Maga nem vesz? – kérdezte.

– Deszkákat és köveket keresek – mondtam.

Aztán megint valaki más is kérdezett:

– Maga nem vesz?

– Deszkákért és kövekért jöttem – válaszoltam.

Csak én jöttem deszkákért és kövekért, mások turbánt vásároltak. Talán ők holnap keresnek köveket és deszkát, amikor majd én bizonyára turbánt akarok. Végülis egyformák vagyunk, gondoltam, mert az mégsem nevezhető különbségnek, hogy ők holnap akarják azt, amit én ma akarok. Amikor majd nekem is lesz turbánom, és nekik is lesz kövük és deszkájuk, akkor pontosan egyformák leszünk:

keresztény budai polgárok turbánnal.

Megpakolva értem a házba, sorban helyére illesztettem a hozott dolgokat. Oly ügyesen sikerült minden, mintha magam is mesterember volnék. Egy hét telt el talán, s már a tető pontosan kijavíttatott, esőnek nem maradt útja befelé, s a konyha és egy szoba is rendbetétetett. Megint eltelt egy hét, s minden olyan volt, ahogyan arra Anna emlékezett, csak a bútorok hiányoztak. Gondosan vásároltuk össze a szükséges szőnyegeket és szekrényeket, ládákat és ágyakat, aztán a konyhába való asztalt, székeket. A falakra képek kerültek, és dísztányérok. Még le sem zajlott a nyár, s nálunk már minden úgy állt, ahogyan azt ígértem, de turbánom nem volt még mindig. S az árus már egy ideje nem is járt.

28.

Százévekkel ezelőtt Joachim de Floris fiorei apát hosszú éjjeleket töltött a kolostor könyvtárszobájában, s mindenféle számításokat folytatott arab és görög írások felhasználásával. A hosszú és végét nem látni munkaheteken át tartott, s mikor az apát már olyan sovány volt, mint a besárgásodott könyvek lapjai, s a szeme szinte elvesztette fényét: megszületett az eredmény. Minden számítás azt igazolja – magyarázta Joachim a szerzeteseknek – hogy világunk ideje, akár a szentség, három részre bomlik. Az évek első nagy csapata az Atya ideje, ekkor a szentkönyv első fele igazgatja a világot. A második szakasz a Fiú ideje, ekkor a szentkönyv második fele igazgatja a világot, s a harmadik idő a Szentléleké, amikor feledve lesznek a könyvek, hiszen a szentség maga lesz a világ. Az első időt a Krisztus megjelenése ragasztja be, a másodikat az Antikrisztusé, s a harmadik boldog idő mindétiglen tart majd, vége sohase leszen.

Joachim minden időre negyvenkét nemzedéket számolt, s eszerint Krisztusunk születését követő 1260. évben lépett át az emberiség a Szentlélek korába, s mi magunk a 14. boldog nemzedék lennénk, ha csak nem tekintjük az elmúlt tizenhárom nemzedéket az Antikrisztus idejének, amikor az oszmántörök hordák uralták a keresztény világot. Ezesetben pedig mi lennénk az első nemzedék, akinek élete maga a szentség.

Mindezt akkor gondoltam, amikor már végére jártam minden munkáknak. Elmúltak a kopogások, sercegések, amivel zajban tartottam az egész utcát, minden olyan házat, ahol senki nem törődött azzal, romosak-e vagy épek a falak. Lassan jött az este. Jártam a szépre rendezett szobákat, a belső öblökben hűvöset őriztek a kőfalak, de az ablakok közelében érződött a kinti nyármeleg. A levegő nem hűlt, csak szürke lett, aztán vaksötét, alig hallatszott lépés, kiáltás, lámpák szinte sehol nem vertek fényt az estébe, csak a csillagok vonultak föl megszokott helyükre, mintha a szultán kincstárát lódította volna föl valaki az égbe, vagy az úr lováról hullatott volna le a díszes takaró, s a hold pedig ebben a szépmívű hímzésben a legnagyobbnak és a legfényesebbnek látszott, mintha királya volna a többi aprónak. Talán ez volt a Sztambuli kincsház legféltettebb ékessége, az a hatalmas gyémánt, amit a törökök csak úgy hívtak: a szív gyönyörűsége. S most, hogy e hitetlen hatalomnak bevégeztetett, felkerült az égre, hogy mindenki gyönyörködhessen benne, hogy mikor szívében fájdalmat érez, csak arrafelé tekintsen, s lessen bele az égöbölbe akár egy éjszakát is, s akkor majd a fájás csillapodásba fog, s később pedig megszűnik.

Gondoltam, most oly sokan nézzük azt a fényes labdát, s világát isszuk magunkba, de a fájások szűnni meg sem akarnak, hanem csupaerővel hasogatnak tovább, egész testünkben érezzük már, nincs egy apró folt sem, ami mentesülne, a csontjaink, a beleink megveszekednek, a nemes szervek pokoltombolásba kezdenek, mert mennél tovább hagyjuk szemünket a gyémántkincsen, annál inkább vágynánk megölelni, magunk melléhez szorítani, magunk karjaiban tartani. Az éj közepén már mindahányan erősen nyúlkálunk bele az üres levegőbe, hátha valamelyik ügyesebb nyúlással elérhetnénk: de nem. Ujjnyit sem közelíthetünk hozzá, holott azt hittük, a miénk.

Hagytam aztán az ablakot magában, hadd falja a csillaghímzés fényeit, s én továbbléptem, befelé a hátsó szobába, ahol a kékarany töröktakaró alatt már ott feküdt Anna. A kinti hold csilingelt keveset az aranyszálakon, s valamennyit láttatott a fekvő

arcából, kifliszerű sárga foltot, ami a szem és a száj között kanyarodott. Az ágy balsó felén feküdt, ott dombosodott a takaró, én a laposabb részeknél bújtam be, hogy miként a hullámok csákója, mellé borulhasson a testem. De mielőtt a két takaróhegyből egy takaróhegy lett volna, azt éreztem, amit a márványos tengerből kiszakadott vizek érezhették: felloccsantak a levegőbe, hogy kicsit csillogtassák hasukat a napnak fényében, de mire visszazúgtak volna rendes helyükre, bizony alattuk minden elfagyott, s a finom, puha ereszkedés helyett nagyot ütődtek a kemény, fényes felületen.

Olyan hideg volt ott, amilyen hideg a halott törökök nyála, ami kiloccsan a dermeteg arcra, amikor a csaták után kocsira hányják őket. El kell temetni a harcba veszetteket, ha nem is mélyen, legalább valamennyi kis földet rájuk kaparni, hogy mindenféle fertőzésük a földbe ázalogjon lefelé, s ne terjesszen semmifajta ócska kórt az élvemaradottak körében. Sokan vállalkoztak erre a feladatra, szekerekkel indultak neki a csatatérnek, és sorra emelgették fel a pusztultakat, megnézték zsebeiket, nyakukból letépdesték a talizmánokat, ujjaikról lehúzták a gyűrűket, s aztán így, megszabadítva evilági értékeiktől, hányták fel őket a szekéroldalra. Mentek egykedvűen: zseb, nyak, ujj, lódítás föl, zseb, nyak, ujj, lódítás föl. Néha hang hallatszott:

– Én még élni!

Válasz nem volt. Zseb, nyak, ujj, lódítás föl.

– Én még élni!

Zseb, nyak, ujj, lódítás föl.

– Én még élni!

– Majd meghalsz – mordult az egyik. Zseb, nyak, ujj, lódítás föl.

Rám fröccsent a hideg nyál, ahogy a hold hideg fénye frecsegett rá az égtakaróra, s a csillagok szeméből potyogni kezdtek a könnyek, kezeikkel dörzsölgették arcukat, dörzsölgették egészen reggelig, míg teljesen el nem maszatolódtak az égen. Talán ha idejük lett volna kisírni magukat, ha nem törli le őket a reggeli vándor az égről, talán arra is gondolnak, mi sorsot élhet meg a hold, talán eszükbe jön az a régidő, amikor mind ott sorakoztak előtte, s gyöngyös szavaikkal szerelemre lobbantották:

– Ó te aranyszemű, csöppentsd fényedet arcomra! – kérte az egyik, s a hold megtette, amit kért. Aztán jött a következő:

– Ó, éggyöngye, szeretgesd meg bőrömet! – kérte, s a hold ezt is megtette.

Jöttek aztán a bolygók, a csillagok, a csillagködök és felhők, s mind apró szeretetet kuncsorogtak a fényes gyémánttól. S mikor már mind ott volt, és a hold mindegyiknek teljesítette kérését, az egek ékköve minden szeretetet elveszített magából, mert látogatói csak vittek, s nem hoztak semmit, üres zsákkal érkeztek, s megtömött tarisznyákkal távoztak. Hűlni kezdett akkor a gyémánt bőre, hűlni kezdett a szíve és a vére, mindene már egészen áthidegült, mikor fázásában ekként szólt csillagaihoz:

– Kedveseim, eresszetek ki karjaitokból, hogy olyan vidékre juthassak, ahol meleget vehetek magamhoz.

– Ó, gyémántgyöngy, nem élhetünk nélküled – válaszolták a csillagok.

– Ha nem eresztetek, jégre fagy a szívem, s a hideg megdermeszt benneteket is.

– Ó, fényes gyöngy, majd mi tenyerünkkel melengetünk téged, karjainkkal tüzes ölünkbe szorítunk…

Akkor a hold keserves sírásba fogott, mert a meleg ölelés volt inkább hideg vasabroncs teste körül. Sírt napokon át, kisírta önmagát, pergette bele az égbe, s már majdnem semmivé fogyott, a földről alig látszott aprócska sarlónak, amikor a Keleti vándor, meglátva ezt a karcsú törékeny testet, szerelemre lobbant iránta. Megváltoztatta eddigi útját, hogy ölébe vehesse a szépséges éggyöngyöt. A hold a melegségtől kigömbölyödött, mintha gyermekek volnának hasában, a nap pedig boldogan fektette fülét a kerek hasbőrre, hogy hallgassa gyermekei lubickolását. A boldog percek azonban nem sokáig tarthattak, mert bár a nap a leghatalmasabb az egek boltjában, mégis hónaponta csak egyszer látogathatta meg szerelmét. Az egyedül maradt hold pedig a fájdalomtól elveszítette gyermekeit, s megint olyan sovány lett, mint mikor a nap először látta.

Sokezer éven át háltak együtt abban a hitben, hogy most majd gyermekeik megmaradnak. De a fájdalom minden alkalommal kikaparta a magzatokat a hold hasából. Később aztán fájás lett a találkozás, és fájás lett a szerelem is. Boldogtalanságuk belepergett a levegőégbe, s onnét pedig rá minden csillagokra és bolygókra.

Joachim azokban a régi időkben úgy gondolta, hogy eljön az a pillanat, amikor a holdról lerepednek a csillagok abroncsai, s akkor a szentség átveszi a hatalmat a világban, s boldogságukban egyforma nemzedékek születnek. De Joachim, bár testvérünk volt az úrban: tévedett.

29.

Azt hiszem, mindent tudok Szilveszterről – gondoltam átjutva a temető súlyos tölgyfakapuján –, a töröknyalóról, akinek más volt a sorsa, mint az enyém, egy dolog mégis az övéhez hasonlatossá tette életemet: a boldogtalanság.

Rég eltűnt az utca fenekéről az asszony, aki csak hátulról leste a szertartást. Oly gyorsan töröltetett le a szemhatárról, mint Károly herceg 1690-ben. A hadakat győzelemre vitte, kisöpörte a törököt a Délvidékről is, pedig onnan aztán semmiképpen sem akartak eltakarodni. Pécs környékén remek szőlő-–és gyümölcsültetvényeik voltak. A városban s a város környékén sokhelyütt iskolákat és kolostorokat építettek. Az egész déli vidék, különösen, ha tündökölt a nap is, úgy hatott a csillogó fedelű minarétokkal és dzsámikkal, a sokfelé égbe kunkorodó félholdakkal, mintha nem is Magyarföldön lennénk, hanem valahol túl a Boszporuszon, valamelyik szeldzsuktörök emírségben. S aztán a parasztok sem nagyon örültek a megszabadulásnak. Sokáig sírdogáltak kertjeik kapujában, s egyre csak ezt mondogatták: „Török, török, ne menj el. Jönnek a tavaszi gólyák, német gyerekek a torkukat elvágják, ha elmentek, nem lesz ki gyógyítsa.”

De Károly végül megnyugtatta őket. Mikor a sajnálkozó parasztok küldöttsége megérkezett, rendesen a sátrában fogadta őket, ülőhellyel kínálta meg mindahányat, s ő csak ezután zökkent tábori székébe. Türelmesen végighallgatta mindazt, amit panaszoltak, hogy ezentúl retteghetnek vallásukban, mert Lipót sem a kálvinistákat, sem a luteránusokat, sem pedig a keleti keresztényeket nem állhatja, s aztán hogy ki fogja beszedni az adókat, hányszor és mennyit. Mert hírlik, a felszabadult vidékeken kell bizony

a királynak is fizetni, meg az uraságnak is, meg a katonaságnak is, végül pedig a maradékot a rablóknak kell adni, mert semmi rend nincsen a Lipótfogta területeken, mindenki szabadon garázdálkodhat.

– Valóban így van a haza északi fertályán – válaszolta a herceg –, s igen elszomorít ez mindőnket, mégis azt kell mondjam, szükségszerű, hogy a törököket erről a déli részről is elhajtsam, még akkor is, ha kendtek sorsa ettől rosszabbra fordul. Mert az én helyzetemben kendtek sem tennének másként. Ha bármelyikőjük kimenne a vásárra, s a fazekastól egy köcsögöt vásárolna, elcsodálkozna, ha a fazekas azt mondaná, a köcsögöt megveheti, de a fülét azt másnak akarja eladni. Ennek értelmében ott azonnyomban lecsapná a köcsög fülét, s fületlen adná oda. Nincs másként ez a hazával sem. A déli részek nélkül nem egész. Márpedig kendtek családos emberek, s nagyon jól tudják, többet ér egy bármilyen csúf egészgyermek, mint egy gyönyörűséges fél.

A parasztok elgondolkodtak a herceg szavain, s belenyugodva elkövetkező szerencsétlen sorsukba, visszatértek falvaikba.

Az asszonyok ott várták már őket a falvak határában:

– No – kérdezték –, mit mondott a herceg?

– Hát – válaszolták a férfiak –, hogy egy füleskövcsög jobb, mint egy fül nélküli.

– Hogy egy füleskövcsög jobb, mint egy fül nélküli?

– Azt.

– Ó, hogy kendtek mekkora marhák – átkozódtak az asszonyok –, dehogy teremtette az Úr Ádám bordájából az asszonyokat, hanem inkább teremtette az eszéből, s Ádámban pedig nem maradt semmi, oly üres lett a feje, mint egy kirohadt tök. Bizony, ha kendteknek a farkuk nem volna, céltalanságuk végett már rég kipusztultak volna a világból.

Az emberek hallgatták egy darabig a szitkokat, s aztán a kocsmába mentek, ott ittak egészen reggelig, sok egész nagyüveg borokat, mert a félüveg nem üveg, megmondta az országtalan herceg is, s aztán már jól átittasodva hazamentek, s kellőképpen elverték az asszonyokat, jó nagyokat csapdostak a valagukra meg a hátukra, megcibálták a hajukat, s végül kipenderítették őket az udvarra, hogy gubbasszanak ott egész éjjel a tyúkokkal.

Az ország pedig egész lett. Károly herceg viszont nem maradt sem egész, sem fél, mert Károly herceg semmi lett. Először csak a magyar hadak fővezérletét veszítette el (pedig mennyi fényes csatáskodás hirdette már dicsőségét, nemcsak Törökbuda visszavétele, hanem az a hatalmas ütközet Nagyharsánynál, amiben a herceg elégtételt vett Mohácsért, s aztán itt van a lipicai ménes, az ő lipicai paripái nélkül mivé lettek volna a magyar hadak), később pedig beteg lett, s ez a betegség 1690-ben elszállította világunkból.

A szabad nép oly gyorsan feledte el nevét, amilyen gyorsan megkapta szabadságát. Ha bárkit megkérdeznénk, ki űzte el földünkről a törököt: Savoyai Jenő herceget mondaná, esetleg Bádeni Lajost, de Károlyról említést se tenne. Nem véletlen mondták ekkortájt oly sokan, ha ez a nép ilyen gyorsan feledi azt, aki megmentette életét, akkor elfeledhet akár beszélni is, vagy éppen azt, hogy kifiaborja. Pedig mennyire is megérdemelné az országtalan herceg, hogy nevét aranybetűvel írják mindenféle történelmi munkák, hogy szobrot faragjanak róla, s azt a budai vár Dunára néző kastélya előtt állítsák föl, hisz mi sem kötötte ehhez a hazához, mégis hősi tetteket vitt véghez. S az öt év fővezérség során csak a halálát építette, nem pedig a palotáit, mint Savoyai Jenő.

Mentem lefelé az utcán, arra, amerre az asszonyárny eltűnt. Hamarosan szembetaláltam magam a templommal, ahol még utószor megemlékezünk közös istentiszteleten az elhunytról. „Söpredék mind – jutott eszembe, amit a nagyanyám mondott. – Söpredék, s ha nem lenne itt a török, csak rabolnának, gyilkolnának, s még a saját annyuk nevét is elfelejtenék, mert csak úgy látják magukról, hogy kicsodák, ha melléjük áll egy török bugyogóban, turbánnal, színes rongyokban, csak akkor tudják magukra, majd a törökre nézve mondani: hát az nem én vagyok. Amikor meg a török eltűnik mellőlük: keresik égen-földön a törököt először, aztán meg magukat." Nagyot nevetett ilyenkor nagyanyám, és elkezdte lefesteni, ahogy a söpredék kullog az utcán végig: „Itt a török, hol a török!" kiáltozással, s mikor a mi házunkhoz érnek, beszólnak nagyanyámnak:

– Nem látta a törököt?

– Már hogyne láttam volna, hát itt ülnek a nyakunkon vagy száz esztendeje.

– De nem úgy általában, hanem azt, amelyik erre ment.

– Hát azt nem láttam.

Kis idővel később pedig jön visszafelé, megint bekiált:

– Nem látott engem erre menni?

– Hát – válaszol nagyanyám –, magából tizenkettő egy tucat. Mehetett is éppen erre, meg nem is.

Nevettem akkor én is nagyot, főleg azért, mert úgy gondoltam, hogy a tucat az valami csuszamlós ocsmány állat, s a nagymama most jól megmondta ennek a vakarék söpredéknek, hogy tulajdonképpen kicsoda is ő.

Mentem neki a templomnak, és nevettem most is nagyanyám rosszindulatán, hogy ő mennyire nem állhatta azt a népséget, akivel együtt élt. Bizony, halálakor ha nem jön le nagyapám érte az égből, akkor a Sátán markolja kezébe, s elviszi a poklok mélyére, ahol azokat égetik forró olajban, akik nem szerették felebarátaikat. De a nagyapám nem hagyhatta, hogy ez történjen vele. Megegyezett az egek őreivel, hogy bár a nagyanyám helye hivatalosan a poklok mélyén volna, de mivel saját urát és gyermekeit meg az unokáit szerette, a nagyapám pedig mindenkit szeretett, ezért bebocsáttatik az egek palotájába. Persze nem a gyöngyös termekbe, hanem csak a legkülső erkélyre, s a büntetése pedig az lesz, hogy onnét a legnagyobb rálátást adó erkélyről végig kell néznie, hogy valójában mennyi gonoszság történik a világban.

Ott heverészik és lesdes most is a felhők peremén, s lát mindent, engemet is, ahogyan itt megyek a templom felé, meg azokat a sokgonosz szavakat is hallja, amit a hátam mögött sutyákolnak. Ha tudta volna életében, hogy miféle aljaerők igazgatják a világ sorát, bizonyára még jobban iszonyodott volna felebarátaitól. Mondogatta is a nagyapámnak ott az egek palotájában:

– Édes uracskám, de jó, hogy nem engedtél a poklok mélyére, mert ott olyan nagy sűrűség lehet, hogy elférni sem bírhattam volna.

Léptem fel a templom lépcsőjén, zúgtak veszett-hangosan a harangok, mint valami lövés, lökődött a hang bele a levegőbe, taszította maga előtt Szilveszter lelkét, át a túlvilágra, hogy még véletlenül se maradhasson közöttünk, láthatatlan ne bújhasson meg valamelyik ház szegletében, ne mehessen el a nosztrai asszonyhoz, sem pedig a kincseit ne vihesse magával a túlon lévő világba. Hatalmasakat bongott a nagyharang, és sűrű aprókat a kicsi, az élők lelkei is majd kiköltöztek evilágunkból, de szellemlélek semmi esetre sem

maradhatott ott. Még az Úrnak az az egy maradék angyala is felszökött az égre ijedtében, aki a kovácsot őrizte. Magunkra maradtunk Isten szent házában.

30.

A reggeli nap csillant párat az ólomüvegeken, szárazra söpörte a harmatcseppes utcákat. Láthatatlan életbe fogtak a holdjuktól szabadult csillagok. Reggel van, a budai polgárok nekifeszültek a napnak, kilódultak a házakból, megtelt a kövezet emberekkel, mintha puha takaró fedné az utcákat. Az Úr pedig hatalmas talpát szemlézte az egek peremén, hogy mennyire érdemes volna végigsétálni azon a meleg szőnyegen, de nem volt igazán kedve megmozdulni. Az utóbbi évek seregnyi munkája teljesen kimerítette. Immár tíz esztendeje, mióta a keresztény csapatok nyernek a harctereken, tucatszám érkeznek hozzá a mohamedhitűek, hogy saját szemükkel láthassák az égbolt fölötti tájat, s az Úrnak pedig az a feladat jutott, hogy mindegyiknek megmondja, ezen a vidéken Allak nevű mindenható nem él.

– Ó, becsapott a próféta – tépték lelkük bőrét a szerencsétlen törökök.

– A próféta az nem – válaszolta az Úr.

– De hát nincs úgy, ahogyan azt ő mondta!

– Az igaz – nevetgélt az Úr –, de nem is volt próféta, csak egy mekkai lókupec.

Ez ment éjjel és nappal. Allak nincs, Mohamed lókupec. Ezt mondta el sokezerszer az Úr, s utána végignézte, amint a szerencsétlen törökök vonyítanak, és tépdesik önnön lelküket. Nem volt hát semmi maradvány ereje ahhoz, hogy megérdemelten megbüntesse, mondjuk a budai polgárokat esztelen hazugságaikért, gonoszságukért, mértéktelen élveteg életükért, hagyta, hogy saját hamisságuk teljesen behálózza őket, s e hazugság kötelékei között töltsék el napjaikat.

Megérdemelték volna, de az Úr nem tett semmit. Lábujjai közül unottan kapargálta ki a koszokat, s néha galacsinná gyűrve lepöckölte a földi világba, néhány ház összeomlott, pár népek elhaláloztak, de ez a bűnökhöz mérten szinte semmi sem volt.

A budai polgárok gondtalan nyugalommal zavarták le életüket. Reggel, amikor kiverődtek az ágyból, nem feledték az asszonynak odaköpni: „Ez a mi napunk”, s az asszony csak helyeselt: „A miénk, de majd a gyerekeink fogják örökölni.” Kereskedők értek a keleti és nyugati világból, titokzatos szereket árultak a piacokon, amelyekkel minden fájdalom elmulasztható, s szinte észrevétlenné tehető az élet. Akinek pénz híján ebből nem jutott, a szédelgő szerzetesek gyógyszavaiban csemegézett. Ganéj lötyögött mindenki szívében, hogy hányadékukkal földet lehetett volna trágyázni. Ki pedig nem bírta a trágyaszagot, elmenekült, elpusztult vagy a törvények operálták ki a bűzlevegőből.

Bocskor János cigányvajda a tavaszi vásárra érkezett Budára, s ahogyan az szokott lenni, megvált a hozott árutól, s becsületesen leitta magát, mindenfelé bekoslatott az ivókba, s itt is ivott egy pohárkával, meg ott is ivott, mennél részegebb lett, annál rosszabb borokat adtak neki. Az ital már teljesen összetörte a testét, menni is alig bírt. Támolyogva lódult be

Rökk Dániel házába, hogy adjon neki valami fekhelyet, mert különben itt pusztul el az utcára nyíló ajtó előtt.

Rökk Dániel az istállóba vezette a részeg cigányt, hogy ott dögöljön le, nehogy a házát teleleheljе büdösrossz borszaggal. A cigány leheveredett a szalmára, a jászol elé kötött ló mellé, s alig egy pillanat múlva mély álomba zuhant. Álmában puha-meleg bőrrel simogatták, s gyógyulni kezdtek a sebek a testén, s gyógyulni kezdtek a hasfalon belüli fekélyek is. Mikor már végleg lecsillapult minden sebének nyilallása, egy asszonykéz nyúlott be a nadrágjába, s kis mozdulatokkal az ágyék körül járatta ujjait. Hatalmasra növekedett akkor Bocskor János férfiassága, a vége belenyomódott a zsebbe gyömöszölt pénzgyurmába, majd kiszakította a ruhaszövetet. A kéz illőn, ahogy kell és szokás ilyenkor: serényen dolgozott, a férfi nadrágján apró nedvek ázoltak. Aztán hirtelen hatalmas fájdalmat érzett a dereka táján, mintha a veséből induló csatornákon tüzes kénkő indult volna útjára, centiről centire haladt, és égette a csatornafalakat, sajgott ott minden veszettül, s jutott a kénkő egyre lejjebb, már a has alá ért, s hamarosan a vessző útjain görgött, s ott okozott fájdalmat, de jött kifelé, és belerobbant a cigány gatyájába. Mint amikor a sziklás csúcsok vesztik fölös darabjaikat, olyanképp könnyebbült meg az alvó, a vese bányáiból a rengeteg ital kimosta a mai kavicsot. Az arc megnyugodott, a száj valamit mortyogott cigányul: zsiger dilen – ilyesmit, s aztán csak a kényelmes hortyogás hallatszott.

A nap már átmelengette a zsírralkent istállóajtót, amikor Bocskor Jánost Rökk Dániel vasvellájának szurkálása felébresztette.

– Haggyon már a szencségit, hát meghülyült kend? – kiáltott a cigány.

– Mit tettél a lovammal, te bitang? – üvöltötte Rökk Dániel.

– Mit tett? Mit tett? – kérdezték az odasereglö szomszédok.

– Mit tettem volna? – kérdezte a cigány.

– Hát nem látod, te bitang, itt hever holtan. A lába összekötözve, s a hátsó felénél meg vagyon becstelenítve.

– Bizonyára kend csinált valamit véle, hát látom, még most is szaros a nadrágja szára – válaszolt morgó, rekedt hangon a cigány.

– De nagy a pofád, cigány! Majd meglátjuk, a törvény előtt is ekként fogsz-e heveskedni – azzal a két szomszéd és Rökk Dániel elmarkolták Bocskort, és máris vitték a városi bíróságra. A szolgabírák rendesen felvették a pert. Kihallgatták a cigányt, aki természetesen tagadta, hogy bármi köze is volna az éjszaka történtekhez. Ezt követően jegyzőkönyvbe került a két szomszéd és Rökk Dániel vallomása. Ők egybehangzóan azt állították, hogy amint reggel beléptek az istállóba, a ló ott volt eldöntve, a lába össze volt kötözve. Mellette feküdt a cigány, s a nadrágja átnyirkosodott foltszerűen, mintha valami nedvek ömlöttek volna oda, s ezek természetesen nem lehettek mások, mint ami…

Bocskort ennek alapján perbe fogták baromkodás vádjával. A per során bizonyítást nem nyert, de a bíróság elfogadta ésszerű következtetésként, hogy a ló pusztulása csakis Bocskor János által történhetett, mégpedig testi közösülés útján. Hogy ezt maga az elkövető is bevallja a törvénykezés rendjének megfelelően, elsőként a bíróság a kínvallatásra hozott ítéletet. A kínvallatás háromlépcsős volt. Először a kínzó eszközöket mutatták meg az elítéltnek, majd a hüvelykszorító következett, aztán a spanyolcsizma.

A cigányt a városi kínzó odavezette a várbörtön kínkamrája elé, remegett szerencsétlen, rettentő mód félt. Kicsit állongtak a nagyfekete ajtó előtt, hallgatták az éppen nyúzott bűnbitang ordítását. Aztán bezördültek: kilökte a foglár az ajtót, berepült a cigány, ha lehet, most még inkább remegett, mint eddig. Az egyik férfi ráordított:

– Látod ezt a kis szorító-feszítőt? No, ide befogjuk fájintosan az ujjaidat, aztán tekerjük, az ujjaid meg mennek széjjel egymástól, addig, míg be nem vallód bűntetted.

– Jajj-jaj-jaj – sóhajtott a cigány.

– Ha pedig nem vallasz, akkor jön a spanyolcsizma, a fellógatás vasláncokra, a kaloda…

– Jaj-jaj-jaj – sóhajtott megint a cigány.

– A végén meg úgy fogsz kinézni, mint ez itt – mutatott most a foglár a megkínzott férfira: a haja vércsatakokban, az arcán bőr alig, a testét, mintha akaratból mintára metélték volna, a szeméből már minden élhetés elillant, csupán a rettenet ücsörgött még benne, mintha az el akarná kísérni utolsó leheletét a túlvilágra, s ott akarna ijesztgetni az örökéletben is.

A rémült cigányt most ismételten a bíróság elébe vezették.

– No, cigány – tette föl a kérdést Sági Dávid szolgabíró –, elkövetted-e azt a bűnös tetted? Férfiasságoddal elveszejtetted-e Rökk Dániel lovát?

– El – válaszolta határozottan a cigány. – Először összekötöttem a lábait a saját kötőfékével, azt követően pedig oldalra döntöttem, s férfi szervemmel beléhatoltam háromszor. A ló kettőször rendben állta, de harmadszorra megpusztult.

– Talán már ezen kívül is követtél el ilyen gonoszságokat?

– Még szülőfalumban az anyámnak is volt egy csikója, s azzal hasonlókat műveltem, de azt farkas ölte meg, s nem tőlem pusztult el.

– Valamely tolvajságokat, pince– vagy kamrafeltöréseket nem követtél el?

– Soha más egyebet nem követtem el teljes életemben.

– Voltál-e ezen kívül fogságban?

– Nem voltam.

A bíróság a vallatást követően hamar meghozta az ítéletet: „Mások példájára, magának pedig bűnösségére Bocskor János hóhér pallosa alá vettetik, s feje vétetik, ezt követően pedig a megbecstelenített barommal együtt elégettetik.”

A kivégzés napján mind ott tolongtak a főtéren a budai polgárok, lesték a fejvételést s aztán a máglyatüzet. Este a törvénykezést dicsérve mesélték egymásnak az esetet, s mindenki előadta, hogy onnan mi látszott, ahol ő állt. Valaki a háttérből akkor közbeszólt, hogy azt látták-e, amint a lónak méhéből egy tüzes gyémánt kigördült, végiggurult az Úri utcán, le a Bécsi kapuig, s onnét tovább, elillant messzire, senki nem láthatta messzeségekbe.

Én láttam Rökk Dánielt, amint a törvényszékre cipelte társaival a cigányt. Láttam a bíróságot ítélkezés közben, láttam a bűnösnek mondott kivégzését, láttam, amint a tömeg kíváncsian szemlél minden apró mozzanatot, és láttam a gyémántot elgurulni, láttam, amint elhagyja ezt a várost, ahol helye volt neki, s mindazokat is elhagyja, akik nem tudhatnak élni nélküle.

És hallottam a szökött barátot, amint a kereszttel fenyegetőzik, hogy megkapja mind a büntetését itt a városban, hallottam azt, aki isten angyalait emlegette, hogy negyvenezret elvisznek közülünk, s a többit itt hagyják megpusztulni, hallottam, hogy a sátánnal

fenyegetőzött valaki. Hallottam, hogy hazudnak, mert senkifélét a túlvilág hatalmai közül nem érdekelt, hogy mi zajlik a budai házak öblében. A máglyán lángoló állat zsigerei pattognak a tűzmelegtől, de az áldozat füstje sem az alsó, sem a felső világokig nem ér el. Az Úr összekulcsolta kezét, s nem kívánta érinteni a hitetlenektől megszabadult földeket. Csak a halált hagyta meg finispontként, hogy azért egy kicsit ijesztgethesse az ottmaradottakat, mint az eszement temetői szellemek, akik, ha az ember néha véletlenségből éjszaka kitéved a sírok közé, örökösen ott rémisztgetik sivító hangokkal meg mindenféle recsegésekkel, fényvillanásokkal. De ezen kívül az egeket őrző atya mindent az önsaját hatalmukba engedett. Ezért aztán az ittlakók először maguk fölött kezdtek hatalmaskodni, majd kényelmesebbnek és élvezetesebbnek találva másokon edzették erejüket. Pedig mennyire mást ígért valaha Krisztusurunk, még kedvenc tanítványának is elmagyarázta, mikor az szokása szerint értetlenkedett, hogy a hatalom nem megszerezhető, mert az emberi lény méltatlan arra, s ezért amíg világ a világ, ezt mindig meg kell őriznie az isteneknek.

Történt egyszer, hogy a hosszú, fáradságos júdeai vándorlások közepette, mikor már órák óta mentek, kimerülten, nagy csendben, Szentpéter megszólítja Krisztust:

– Mester, mégiscsak szép dolog istennek lenni.

– Miért, Péter? – kérdi tőle az Úrkrisztus.

– Hát, segíteni az özvegyeken, árvákon, megjutalmazni a jók fáradozását, megbüntetni a gonoszát. Hej, ha én isten lennék, nem lenne egy rossz ember sem a föld kerekségén.

Alighogy bevégezte a beszédét, Jézus körültekint, s meglát egy méhrajt egy kis fiatal hajtáson. Odakiált Péternek:

– Eredj Péter, fogd fel azt a rajt a kalapodba, vigyük el magunkkal, ki tudja, talán még hasznunkra lesz.

Péter odamegy a kis fa alá, s belesöpri a rajt a kalapjába. Ahogy így rakosgatja a méheket, hát az egyik belécsíp a csuklójába. Péter hatalmasat jajdult, s a földhöz vágta a kalapot.

– Mi lelt Péter, mit csináltál? – kérdi tőle Krisztus.

– Jaj, a bűn verje meg ezt a rajt, hát nem megcsípte az egyik a csuklómat!

– Mért nem választottad ki közülük azt, amelyik megcsípett?

– Hát hiszen ha tudtam volna – mérgelődött Péter mind olyan egyforma, mint a lencse meg a lencse…

Az Úrkrisztus akkor nagyot nevetett:

– Lásd Péter, ha te isten volnál, akkor is így cselekednél: Az emberek közül, ha egy megbántana, kész volnál azért az egyért a többi ártatlanokon is bosszút állni.

Simon Péter megértette a példázatot, többé nem kívánkozott az Úr helyébe, csak szolgálni akarta őt. Szolgálta is sokéven át, de végül elpusztították azok a népek, akiknek Krisztusurunk nem mesélte el ezt a történetet. Meghaltak akkor aztán sokszázan még, s végül az egek atyja beleunt a földlakók értetlenségébe, s lemondott róla, hogy szolgáin keresztül ő igazgassa a világot, s a hatalmat átadta a gazembereknek.

– Ez a mese nem így van – vágott akkor közbe nagyanyám –, nincsenek semmiféle gazemberek benne.

– Hát ez igaz – nevetett nagyapám –, a mesében nincsenek, mert mind itt élnek a körülöttünk való világban – azzal megsimogatta a fejemet, s ahogy szokta, megint

felbiztatott valami rossztevésre, hogy dobjam bele nagyanyám kendőjét a levesbe, vagy kenjek édesmézet a szalonnára. Én ezt gyorsan megtettem, amiből aztán szörnyűnagy ordibálás kezdődött.

31.

Az Úr fent az egek palotájában végül kipihente magát. Nagyot hempergett a puha felhőágyban, amikor meghallotta a budai templom szolgájának szavát.

– Édes Urunk! Evilágunk őre, Egeknek királya, csöpögtess szívünkbe aranyat, hogy kisodorja onnan a fekete sarat!

Az Úr felkönyökölt, s egész testét valami kellemes jóság járta át. Milyen szerencse, hogy nem füstöltem ki földi porhüvelyükből gonoszra feketült lelküket, mert, no lám, most maguktól vágynak megjavulni. Sürgősen maga elé rendelte angyalait, hogy segítségükkel teljesítse a budai polgárok kérését.

– Itt vagyunk, itt vagyunk, nemes gazda – tolongtak az angyalok az égpalota nagytermében.

– Álljatok erősségi sorrendbe! – intézkedett határozottan az Úr.

Mikor a sor kialakult, az Úr az elsőnek, András angyalnak odaadta a kincseskamra kulcsát, hogy erő szerint ossza ki az arannyal telt zsákokat, s az angyalok pedig menjenek és szórják a sok kincseket bele a budai polgárok szívébe.

Sürgés és forgás, minden angyal cipekedett, nyögtek nagyokat, csak úgy dörgött belé az ég, s vitték a zsákokat az égpalota Budára nyíló erkélyéhez, s ott ömlesztették kifelé a csilla nemesfémeket. Minden rendben is lett volna, ha az Úr nem tápászkodik föl felhőágyából, s nem pislant ki az erkélyen, hogy ellenőrizze a budai boldogságot. Hát, amint kikukkant, mit vesz észre, hogy a Boldogasszony-templom tömve emberekkel, s kettő-háromnak közülük kigombolva a mellén az inge, hogy oda, a szívbe hulljanak a kincsek, de a többi csak a zsebébe gyömködi bele az aranyakat.

– Hej, ti piszkos ganéj népek – kiáltott rettentően, csak úgy folyt belőle a száma nincs szidalom, hogy az angyalok egyre csak vetegették a kereszteket, úgy megrémültek. A hangerős szavaktól dongott kegyetlenül az ég, szinte le akart már szakadni. A budai keresztény népek éppen hazafelé tartottak telt zsebüket veregetve, elégedetten a templomból, s mondogatták egymásnak: „Eső készül. Vihar lesz.” Senki nem gondolta, hogy az Úr kiabál eszement méreggel az égben.

Egy fél napba tellett, mire a fenséges Atya, minden egek és földek királya, valamennyire megnyugodott, haragja szomorúságra váltott, mert rájött, ő az isteni erejével nem büntetheti meg a budai népeket, mert ha büntetne, akkor megbüntetné azt a három-négyet is, akinek a szívébe csörgött az erénykincs. Ezért aztán elküldte legkedvesebb angyalát, Gábrielt, hogy Lipótot, a királyt vegye rá a gonoszságokra.

Vacsora után a bécsi palotában rettenetes rosszullét teperte le az uralkodót. Ágynak esett, rázta a hideg, izzadság nedvesítette át ruháját. Hamarosan orvosok kezdték simogatni bőrét, eret vágtak rajta, s mindent megtettek, amivel egy uralkodó meggyógyítható. Mikor

pedig praktikáikból kifogytak, magára hagyták Lipótot, mondván: vagy megmarad vagy nem. A lázrémület s a halálfélelem teljesen elbódította a királyt, amikor megjelent előtte Gábriel:

– Ne aggódj, császár, holnapra meggyógyulsz, és hatalmasabb leszel, mint ma voltál.

Lipót szája sarkában lassú mosoly éledt:

– Minek köszönhetem nagyjóságodat, szellem? – nyögte ki nehézkesen a kérdést.

– Mert te leszel, aki az Úr rendelését véghezviszed!

– Mondd, mi a feladatom?

– Holnaptól minden eddiginél hatalmasabbnak fogod érezni magadat, úgy hiszed, te igazgatod a világot, te magad vagy a jutalmazás és a büntetés. De hiába lesz isteni méretű a hatalmad, viselkedésed nem lesz különb, mint bármely másik emberé, ha egy valaki megbánt, mindenkit büntetni fogsz, nehogy az az egyvalaki megmeneküljön a büntetés elől. És mindig lesz valaki, aki megbánt. Te örökösen csak büntetni fogsz, s az Úrnak éppen ez kell.

Másnap Lipót az orvosok nagy csodálkozására egészségesen kelt ki az ágyból, a szíve rendesen vert, az izmai dagadoztak, az étvágya kitűnő volt. Reggeli után rögvest munkához látott, hogy véghezvigye az Úr tervét. Újabb adókat vetett ki a felszabadított területekre, elkobozta a nagyurak földjeit, katonáit ráuszította a parasztokra. Kegyetlen világ kezdődött akkor, de semmiféle kegyetlenség nem bírhatta kiölni azt a gonoszságot, ami akkor már belecsontosodott az emberek szívébe. Minden újabb csapás még gonoszabbá tette őket. Ha a király kegyetlenkedett velük, ők kegyetlenkedtek a szolgáikkal, a szolgáik pedig az asszonyaikkal, az asszonyok a gyerekeikkel, a gyerekek pedig állatokat kínoztak, az élő békákat tűzön pukkasztgatták, a madaraknak leszakították a fejeiket, hogy ugranak-e még egyet vagy kettőt. Fertelem volt a város, és minden nap nehezebb lett végigmenni az utcákon, végül bárhányszor kiléptem, úgy éreztem, menekülök, a leglassúbb lépéseim is menekülések, hogy futnék innen, rohannék el, csak azért nem teszem, hogy feltűnést ne keltsek. Egy alkalommal, mikor sikerült kivetnem magamat a forgatagból, sietve osontam oda, ahol a harcok ékköve lakott.

– Íme, hát itt vagyok. A város, ahová menekültünk, kivet magából. Ha a te szíved ékköve nem volna, ez nem lenne az én hazám – mondtam izgatottan. Ő álmából ébredt, s csak kicsit örült, hogy visszatértem, puha tenyerével végigszántott a karomon:

– Apró az én szívem, hogy a te testedet magába zárja. Ha rám nehezül súlyod, megszűnik a lüktetés, ha szájad rám tapad, méreg lesz nekem a levegő. Majd eljön érted a perzsa nő, aki nem beszéli nyelvedet, mégis akként játszik rajtad, mintha hangszere lennél ujjainak – mondta, s aludt aztán tovább.

Akik a végvárakat megjárták, nem úgy sírnak, mint ki sajnál, mert temet, nem úgy, mint a lányok vagy a gyermekek, kívül nekik semmi, csak belül csorog, minden, csorog nagyon, végig, az összeszorult nyelőcsövön, bele a gyomorba, s onnét a vérerekbe, a belekbe, a sejtekbe, és minden kis pórusába a szervezetnek. Én úgy sírtam akkor, s tudtam, mit nyernem volt hivatott: elveszejtettem.

Nyakamba vettem az utcákat, hogy megleljem azt, akiben meglelhetem magamat. Érte indultam, a perzsa nőért, az ékkőzöld szemekért, a sűrű fekete hajért, az ő öleléséért, az ő szerelméért. Koppantottam a kapun, amikor a házához értem, s ő kinyitotta, azt mondta, már várt, és tudja, hogy el kellett jönnöm hozzá, azt mondta, Anna elűzött hidegségével,

azt mondta, Anna semmibe veszi az életemet, azt mondta, ő meleg ételeket főzhet nekem, és testemet örökösen végigcsókolja. Azt mondta, a dzsigerdilen, amiről úgy gondoltam, Anna szívében pihen, itt van nála, s hogy bárki életét adná, hogy megkapja. Hogy neki gyémánt a szeme, és gyémánt a melle, és gyémánt a combja, és gyémánt a szíve, azt mondta, neki minden része csupa gyémánt, s hogy ezeket a gyémántszemeket nevezte el a török dzsigerdilennek. Azt mondta, őt a budai pasa őrizte, a szultán szemefénye volt, a török hatalom ereje és őre, de a pasa gondatlan volt, s von Finkenstein kapitány megszabadította rabságából. Azt mondta, akkor nagyot csikordult és roppant a szultáni birodalom, s hogy végül az egész nagyhatalom semmivé vált. Puha volt a perzsa nő, puha és meleg-édes volt minden perce a bőrének, s én vadul beleszerettem.

Az életem lett.

Reggel a szájából lélegeztem levegőt, este a teste réseibe bújtam, nem érdekelt, hogy körülöttünk mások is ólálkodnak, hogy lesik, mikor lépek ki a kapun, hogy aztán ők surranhassanak be, övéké legyen a szív gyönyörűsége.

Napok és hetek teltek, a perzsa nő csak simította tükrösre az én bőrömet, édeskedett körülöttem, úgy éreztem, ez a város, ahol élek, az én városom, mintha itt születtem volna, mintha mindenkit ismertem volna, mintha minden házában laktam volna, mintha minden utcáján már jártam volna. Azt mondta, királlyá tesz, ahogyan hatalmat adott a szultánnak is. És én hittem a gyémántjaiban, és hittem az ígéreteiben. Úgy gondoltam, nélküle nem lehet élnem. Egy percre sem villant eszembe, hogy ő meleg és puha, a gyémánt pedig hideg és kemény, s a dzsigerdilen mindennél hidegebb és mindennél keményebb, csak a szíve mélyén pislog valami tűz, amit érinteni többet tesz, mint éveken át a lángok között heverni. És hatalmat kezdtem érezni a magam élete fölött, és hatalmamat éreztem mások fölött, és úgy hittem, tenyeremmel magamhoz markolhatom a világ valamennyi darabját, valamekkorát, úgy gondoltam, lehet ez az enyém. Már szinte szóltam volna másoknak, mit keresnek az én világomon, már adókat kezdtem volna szedni, hogy földemen vetették meg a lábukat, amikor egy este hatalmas fájás hasított bele a testembe, a perzsa nő melegétől megolvadtak minden jegek a mellkas alatt, mindazok a csúcsok, amik a szívet felemelték az egekig és a víz reáömlött a belső szervekre, sodorta ki őket a csatornákon, ki a testből, mint mikor valami áradás viszi el a házakat, növényeket, és fuldokolni kezdett bennem minden. A perzsa nő csak tovább melengetett, csak olvasztott egyre jobban, s az én szívem pedig mind hullani kezdett, elfelé az egektől. Akkor megrémültem, és kiabálni kezdtem veszettül:

– Mit keresek én itt? Mit keresek én itt?

Aztán menekültem kifelé a házból, menekültem ki a városba, amiről eddig úgy hittem, az enyém, s most olyan volt, mint egy üres papírzacskó. Ameddig tudtam, bírta erőmből, futottam, aztán csak vánszorogtam, mintha minden élet kezdene kiszivárogni belőlem. A vár alatti Krisztinaváros apró házai közelében csuklottam össze, ez már nem Buda volt, hanem mindaz a nyomorúság, amit Buda a falain kívülre tett. Napokat is heverhettem ott vagy csak órákat – nem tudhatom. Amikor magamhoz tértem, szalmán feküdtem egy istállóban, mellettem állatok szuszogtak, hangot hallottam: – Jeremiás testvérem, élet jött bele – bámultam a hang felé, az istálló tömött ajtaja előtt, az éppen besikló napfényben megláttam a férfit. Ruházata egyszerű volt, arca sovány, szinte beesett. Hamarosan feltűnt a másik is, a Jeremiásnak nevezett. Ruházata hasonlóan egyszerű, arca szintúgy keskenyre

esett. Ő volt az idősebb. Mindketten odajöttek hozzám, kezükkel a szívemet fogták meg, hogy rendesen dobban-e, aztán tenyerükkel lassan simítgatni kezdték testem körül a levegőt, mozdulataik óvatosak és kimértek voltak, éreztem, tenyerük hevétől áttüzesedik a levegő és áttüzesedik a bőröm. A tűzmelegtől lobogni kezdtek az izmaim, lobogni a belső szerveim, mintha újra erő indulna belém, mozdulni akartam, de az idősebb férfi határozott erővel visszatartott.

– Ha megmozdulsz, újra szétesik, amit tenyereinkkel összetapasztottunk.

– Mi történt velem? – kérdeztem.

– Mi nem ismerjük történetedet – szólt Jeremiás. – A krisztinavárosi házak tövében bukkantunk rád, alig éltél. A szívedben egy hatalmas tölcsér éktelenkedett, s valaki azon keresztül szívta ki belőled az életnek erejét. Mert a lelkes lényt nem a bőre tartja egészben, hanem a bőrét kerítő fényöv, amit valaha az Úr adományozott neki, s mikor ezt a fényövet megrepeszti valaki, olyan, mintha az ereidet vágnák el, megszűnik benne a kerengés. A vágáson át tölcsért dugnak be az életerő vámpírjai, s csak szívják el az áldozat lelkét, s mikor már minden csöppjét kiszívták, a test is halálba hullik, s akkor érkeznek az Úrnak angyalai, akik értesültek a halálról, s vinnék fel az egek palotájába vagy küldenék le a poklok mélyére az elpusztult lelkét, de lelket, azt nem találnak. Rángatják egy ideig a húshalmot, aztán ott hagyják pusztulásában. A lélek pedig örökké evilágon marad, mert kétszer nem jönnek érette angyalok, itt marad láthatatlanul, de olyan érzésekkel, mint azok az emberek, akik testben élnek a földön, hiszen a túli világ örömeit nem ismerhette meg. Ételeket kívánna magához venni, és italokkal oltaná szomjúságát, de nincs szája és nyelve és gyomra és belezete, ami befogadhatná a táplálékot, és magának kívánná a szerelmet, de nincs teste, amely kielégülhetne, halálnál halálabb szenvedés lesz élete. Mikor rád találtunk, már alig maradt valami aprócska darab a lelkedből.

Mire Jeremiás ezekhez a szavakhoz ért, újból fáradtságot éreztem, ágyam kilobbant az istálló ajtaján, kiperdült sarkaiból, s valahol a magas égutakon kezdett járni. Bolygók maradtak el mellettem, aztán csillagok, mind az az égi világ, ami eddig a földi szemlélő számára úgy tűnt föl, mint egy szövet, amin nincsenek távoli és közeli pontok, most hatalmas mélységgé vált, amiben órákat, éveket lehet utazni. Végül a sokadik fénygömb elhagyása után egy palota kapui elé érkeztem, a kaput aranybőrű oroszlánok őrizték, akik mozdulatlan nézték, amint bejutok a kastély udvarába. Különleges udvar volt ez, különös növényekkel, de még annál is furcsább volt, hogy itt nem olyanformán vetődött a fény, mint amit eddig a földi világban megszokhattam, hanem legalább két irányból tündökölt egy aranyos napkorong. Átsuhantam az udvaron, fel a puha felhőlépcsőkön egészen a nagyteremig, ahol a legnemesebb gazda ült trónusán. Leborultam ott a magas trónszék előtt, homlokomat a kövezethez nyomtam erősen, hogy ne remegjen oly rettentően a testem, de csak remegtem, s úgy éreztem, remeg a palota alapzata is tőlem.

– Állj fel – kiáltott akkor az Atya, s én lassan egyenesítgetni kezdtem magamat, először a lábaimat, óvatosan, aprókat roppantva kifelé a térdhajlásból, aztán a derekamat, s végül a nyakamat is kiegyenesítgettem, s tekintetem egybetalálkozott az övével.

– Hiábavalóság után jártál – szólt ismét az Úr –, s te magad lettél hiábavaló. Bevittelek téged a bőség földjére, hogy annak gyümölcseivel élj, de te megfertőzted az én földemet, és az én örökségemet utálatossá tetted. Elhagytad az élő vizek forrását, és kutakat ástál magadnak. A kutakat pedig megrepesztette a mérges víz, s a méreg rácsorgott minden

földekre, fertőzött lett a por, és fertőzött a termőföld, és fertőzöttek lettek a világnak minden vizei. De én nem büntetlek, a magad gonoszsága fenyit meg téged, és a te elpártolásod büntet meg téged.

Amint abbamaradtak a szavak, én újra repülni kezdtem át a csillagtéren, át a bolygók közötti járatokon, csillagfények kolompoltak az arcomon és a testemen, s végül a krisztinavárosi ház udvara fölé értem, és besurrantam az istálló félig nyitott ajtaján.

– Jeremiás – kérdeztem a mellettem ülő férfit –, miért nem szabad mozdulnom?

– Tenyerünk melegével összeforrasztottuk a megrepedt erőövet, de még friss a forradás, napok kellenek, hogy megint oly biztosan tartson, mint valaha, és ne eressze ki magából a lelked megmaradt darabját.

– Mekkora darab maradt belőle? – kérdeztem újra.

– Ó, nagyon kicsiny, de ahhoz elég, hogy életben maradhasson a test.

– És mit rejt az a kicsiny darab?

– A lélek rejt minden érzéseket a világról, s ami neked ebből maradt, az a fájdalom érzése. Ettől fogja tudni a test minden elkövetkező években, hogy életben van még. Fájást érez és él, fáj, hol rettentő erővel, hol aprón, tompán, s te mit sem akarnál leendő életed során, mint megszabadulni ettől a fájástól, de a szabadulás a te halálodat is jelenti.

Egy hétig maradtam még a két szerzetes istállószerű házában, forrott egyre összébb rajtam a lelkemet őrző burok, s ők pedig beszéltek hozzám mindenfélét arról a világról, amiben élünk, mindazokról a bűntételekről, amelyeket utazásaik során láttak és hallottak, hogy miképpen gonoszultak el cselekedeteikben a pásztorok és a királyok, a városlakó mesteremberek és az úr földműves szolgái. Azt mesélték, az egész világot, ahogyan a testet is, hatalmas erőköpeny borítja, s ahogyan a testet fedő ruha, úgy ez az erőköpeny is hol szorosabban tapad a földhöz, hol pedig alig érinti. És az érintkezés pontjaira templomok épültek, és szent helyként imádták a valahai korok népei, de a templomok leromboltattak, és állatok költöztek az omladékok közé, az emberek pedig nemtörődöm mód kezdtek építkezni, szerte a világnak mindenféle terein. És beköltöztek a hanyagmód emelt épületekbe, és szeretkeztek ott szerelmeikkel, de a földből tölcsérek nőttek, és át- meg átszőtték a szobákat és a falakat, s végül belenyomakodtak az ottlakók szívébe, s elkezdték szürcsölni kifelé erejüket, s erő nélkül születtek ezután a gyermekek, s az ő gyermekeik még erőtelenebbek lettek, s mikor pedig elzarándokoltak a szent helyekre, hogy életre leljenek, csak a gonoszság táltosodott meg bennük.

– Nem az a fertelmetes – mondta Jeremiás –, hogy nem lelni már egyetlen igaz embert sem a világban, hanem hogy nem lelhetni egyetlen igaz istent sem, mert mikor a vetés már ezredízben sem sarjadt ki, a gazda belefáradt a munkálkodásba.

Hallgattam őket, de közben valahol hátul, a szemem hátsó kamráiban egy fiatal nő jelent meg, könnyű ruhája hamar lecsúszott róla, nem fedte már semmi a testét, nekem pedig alig kellett párat lépnem, hogy megérinthessem és magamhoz foghassam. A nyelvem az arc oldalán kezdett lefelé csúszni, s aztán, mint valami levéldarab ingadozott lefelé a bőrön, aprókat érintve a pórusokon, a nyak, aztán a kulcsok csontjai, s néhány ingadozás a melleken, először az egyiken, aztán átcsúszva a másikon, innét megint kényelmes lassúsággal simult lefelé a testen egészen a hasig, majd onnét is lejjebb, a combokra tévedt, s végül az ágyékon pihent meg. A nedves csík párolgott a bőrön, a nő érezte a férfi útját, míg végül az utak őrtornyai lángba borultak, s felégtek minden vizek.

32.

Kellőképp összeragasztva, megjavítva, elhagytam a Krisztinavárost, de nem Buda felé vettem az utam, hiszen ez a város már nem élt nekem. Amikor Annával érkeztünk, úgy hittem, Buda hasonló a fák lombozatához, minden ága valahol egybefonódik, s a levelek a szél fújására egymáshoz simulnak, s ki pedig beleköltözik a lombozat sűrűjébe, maga is úgy ring, mint az ágak és a levélzöldek. Azt gondoltuk, ha a város színleg fertelmes oroszlánná változik, mi akkor is a szín alatt bújó növényzet részei leszünk, és ott úgy élünk, ahogyan a növényeknek élniük kell, de a színről alulra folyt a csatakos lé, és eláztak a mi leveleink, és elkorhadtak a mi ágaink, és megfeketedtek a mi gyökereink. S az utakon kódorgó állatoknak sem szolgálhattunk eledelül, mert mindahányan vérvadra lestek. Feszültek lettek az éjszakák, minden reccsenésre hatalmas üvöltések szakították bele a csendbe, beszerző útjukra indultak a portyázó állatok. Anna halott volt ebben a városban, és én sem maradhattam élve, csak a perzsa nő lobogott, mert terelni tudta az állatokat. Azt mondta, ő irányítja mentüket, azt mondta, nekem szánta a királyságot, én lehetnék az állatok királya, ha szerelmét elfogadom, és belehajolt a bőrömbe: Te leszel ezeknek a királya – s csak falt belőlem, készítette testemet a királyságra, de én nem akartam az ő királyuk lenni.

Mert az ő királyságuk az én birodalmam határain kívül volt.

Éjszaka indultam, hogy messziről se lássam, mi az, amit elhagyok. Kerültem távol el a falakat, s bár hang nem érhetett a fülemig, mégis éreztem, valahol a messzeségben zsákmányra lesnek az éji állatok. Rémes pofájuk megjelent előttem, csapkodták a szemem kamráit, majd egészen a szívtermekig lopakodtak lefelé, s az árnyak, amelyek beleszálldostak a majdnem vaksötét levegőbe, még tovább riogattak. Lépteim zaját megsokszorozta az éjszaka, mintha seregnyi gazember vett volna üldözőbe, mintha nem elégedtek volna meg azzal, hogy prédául odavetettem nekik a szív gyönyörűségét, azt a gyémántot, amiért a török szultán évente halálba dobott egy egész hadsereget, nem, nekik mindez nem elég, saját karomra hegyesült mancsaikkal akarják mellemből kitépni az életemet. Ebben a tusakodásban a legkisebb percrészek is hosszú óráknak látszottak, elnyúló tengeridőnek, s már magam sem tudtam, hány évet töltöttem ki, mikor Vác határához érve végre törölni kezdett a reggel, elijesztette a baromarcú vadakat s minden rémisztő árnyakat, a tisztára mosott levegőbe pedig belevillantott a nap, olajsárgával öntve le a harmattól még nedves növényeket, azokat az ágakat és útszéli kórókat, amelyek alig egy órája még félelmetes ellenségeimnek tűntek, amelyeknek odavetettem az egyetlen gyémántot, hogy mentsem az életemet. Mindez kevés volt nekik, gyengeségemet látva megkínzásomra szövetkeztek, éleseket martak az amúgy is sajgó bőrbe, húsba, aztán megunták a velem való munkákat, s elvitték az igazgyöngyöt, s akkor pedig az úrnak angyalai jelentek meg és a próféta Jeremiás, és büntetést ígértek, mert elvetettem magamtól az élő vizek forrását, és azt mondták, úgy végzem majd, mint Izrael népe, aki elárulta az igaz istent, fegyverek és éhínség és szomjúság fog halálomig kínozni.

Mert kisepertem szívemből az igazgyöngyöt…

A Duna fölött pedig még lobogott a pára, tejszín volt, mint egy párnahuzat, húsz éve negyedmagammal koptattam ezt az utat, most az tűnik elömbe, amit akkor elhagyni

akartunk, ugyanez a tejpárna hevert rajta a Dunán, csak másik sarka felől pillantottuk meg.

– Ha majd Anna a hitvesem lesz – szólalt meg Bridorits Pál –, ilyen tejpárnákra fektetem a fejét, s tejszín takarókkal melengetem a testét, s a tejfedél pedig századévekig megőrzi ifjúságát, ahogyan a Duna is olyan fényesen csillog mai napokon, mint a hajdaniakon.

– Ha a te hitvesed lesz Anna – szólt méreggel Pethő Gergely –, akkor való igaz, hogy ezek a tejfelhők fogják takarni, mert a Dunába veti a testét szerencsétlen sorsán keseregve.

Hagytam magam mögé a tejfelhőket, s érkeztem egyre közelebb ahhoz a sarokhoz, amibe húsz év előtt belebotlottak a lovaink. Ki tudja, ki pusztult keservesebből, ők vagy én.

A lovak haraptak egyet a tejszínű párából, s kezeinkkel mi is belemaszatoltunk, élesen leszólva egymás terveit, élesen lesemmizve mindazt, amit a másikunk akar az elkövetkező években, minden olyan lépést, amivel Annát vágytuk megszerezni.

Sorban pusztultak el, és Anna sorban siratta el őket, keservesen kisírva magából a szeretetet, amit irántuk érzett, s azt gondolhatta mindenki, hogy amikor a harmadik is kimúlik e földi világból, minden szerelme majd afelé az egy felé fordul, s az az egy megszerzi magának az ő nézését, az ő hallását és tapintását, de nem így történt, mind csak az a hidegség fordult az egy felé, amit szerelme mellett érzett még, s innéttől fogva minden nyomorúságot annak az egynek kellett megélnie, hogy végül testét végérvényesen benőjék a méreggombák, s kegyetlenül elsorvasszák – gondoltam elhagyva Vácot –, vagy csupán az lett volna a baj, hogy vágytam magamnak megszerezni azt, ami megszerezhetetlen? Felismertem, és magaménak hittem azt, amit felismerni nem lehet? Vagy amit felismertem, nem a szív gyönyörűsége volt, vagy az volt, de megszerezvén magamnak nem vágyakozhattam már utána, és semmi nem maradt, ami rejtett lett volna belőle, s úgy felfedve nem nyújtott különb látványt, mint bármely más ékgyöngy? Vagy elvesztettem, mert nem vigyáztam rá? Túlőriztem, és nem bírhatta nálam tovább? Testén örökösen ott nyugodtak kezeim, hogy mozogni sem bírhatott? A szívére olyanféle súlyok nehezedtek, hogy megszűnni látszott annak dobbanása? Elrabolták tőlem, akik megsejtették, hogy én őrizem, vagy az állatvad város fertelmes vonyítása rejtette el önmaga teste mélyére?

Vagy sohasem szerettem, csak magamnak akartam.

Milyen más a táj arca, mint húsz évvel ezelőtt. Akkor a dögvész nyomai látszottak, a kipusztult falvak, a leégetett, földrerombolt házak. Most a házak épek, s az emberek seregestül menetelnek erre és arra, kívül mintha nem látszana az a kór, ami évtől évig emésztette őket. Pedig a dögség beleöröklődött az azóta születettekbe, s nem hagyja nyugodni azok testét és lelkét. Ha valaki a szemükbe pillant, látja ott a szemvízben lötyögni a mérget, s ha házaik öblébe lép, látja ott ládákba hordva az álnokságot, amitől nagyokká és gazdagokká lettek. Meghíztak és megfényesedtek, de testeik kalickájában ott hömpölyög a gonoszság…

Olyanokká váltak, hogy az Úr elpusztította volna őket: sáskákkal etette volna aratásukat, békákkal rothasztotta volna kútvizeiket, a férfiaknak megdagasztotta volna szervüket, s a nők ágyékára kígyókat küldött volna…

De rettent félt az Úr, hogy mindezen pusztult népet a túlvilágon ellássa, és ott tartsa akár a legrosszabb túlmélyi zugban is, és félt az Úr, hogy mikor eljő a föltámadás órája, s megfúvatnak a gyöngyös harsonák, mindezek a semmitérők rászabadulnak az újonnan lett világra, s gyötrelemmé teszik az örök életet. Ezért aztán nem büntette őket, s mikor

meghaltak, leikeiket nem fogadta a földöntúli kastélyokban, hanem visszairányította a földre, hogy legyen valamely akkor születő lelke, akár állaté, akár emberé.

Most pedig itt maradtak mindazok a lelkek, akik a gonoszságban jeleskedtek, itt fertezik egymásnak a levegőt, hol hiénák bőrében tűnnek föl, hol galambok ájtatos képében, s mikor éppen emberek lesznek, csak kérdezgetik a legnemesebb gazdát:

– Uram, Istenem, miért kelletik nekem ilyennek lennem?

– De az Úr nem ad választ senkinek, nem küld nyugtató angyalokat a lélek mellé, nem ápolja, nem fogja oldalról, hogy el ne essen… – mondta Jeremiás, és közben foltozta rajtam a fénykabátot, forrasztotta, gyógyítgatta meleg tenyerével.

Harangok zúgása mosta ki fejemből Jeremiás arcát, s azokat a véggondolatokat, amelyeket ő diktált éppen életre induló lelkembe. Egészen közel voltam már Sándorpusztához, hiába nem láttam már évek óta, a vidéket felismertem. Jobbra az úttól egy majorság épületei látszottak, balra szántóföldek, s mögöttük az Ipolyi kerítő fasorok. A harang zúgott hosszan, megszámolni sem lehetett, hány vers kíséri útjára az elhunytat, a hangok előrerohantak, dongásukkal bedöntötték az egek kapuját, hogy beröppenhessen rajta az elpusztult isteni maradványa, legalábbis így gondolta a harangozó. Jobb kezével a nagyharang kötelébe markolt, ballal a kicsiébe, táncos mozgással lendítette a hatalmas hangszereket, húzott a jobb, hang szakadt ki a toronyból, és még nem halt el a bongás, amikor a bal is lendített, s kicsit vékonyabban, lassabb erővel egy másik bongás indult útjára, s aztán visszalendültek sorba mindketten, és a túlsó oldalukat ütötte meg a nyelv, s itt mintha mindkettőnek lágyabb lenne a hangja, mintha a harangok elülső fele adná a férfihangot, s a hátulsó az asszonyi puhábbat, holott férj és feleség voltak. A kisebb, a törékenyebb volt az asszony, s a nagyobb, a robusztusabb a férfi, s a kicsi lélekharang, amelyet csak a halált jelzendő ráznak meg, volt a gyermek. A hangok sorba borultak bele a levegőégbe, először a nagyból, s aztán a kicsiből, egymáshoz értek, ölelkeztek, szerelmesen simogatták egymást, eszükbe sem jött, hogy beverjék a legnemesebb gazda palotájának kapuit, itt maradtak a földközeli légségben. Ha gazdag ember halt meg, hosszabban tarthatott szerelmük, ha valaki szegény, akkor alig nyomhattak csókokat egymás orcájára, s máris megszűntek lenni.

Most aztán élhetik egymást – gondoltam magamban, elhagyva a majorságot –, hisz már mióta hallom a bongást, és semmi sem mutat arra, hogy befejeződni akarna. Míg a hangok szerelmesen ölelték egymást az égben, a táncoló harangozó a bongás révületében a mennyek felé vezető csillagútról képzelgett, hogy majd a rengetegsok harangozásért az Úr őérette aranyhintót küld, mint a prófétáért, Illésért, s a lángoló aranyfogaton hajt fel a magasságokba, s hogy majd ott áll az egész falusi sereglet, fejüket az égnek vetik, s bámulnak ámulva, míg végül az egyik megszólal:

– Hát nem a Jani bácsi ül azon a lángszekéren?

– Milyen Jani bácsi? – kérdezték többen.

– Hát a harangozó.

– Tényleg, és micsoda pejkók ott a kocsirúdnál, és micsoda ékkövekkel kirakott ostor, a lovak szerszámzata pedig csupa gyöngy.

Mustrálták a hevesen száguldó égszekeret, s rémes irigység kezdte rágni a szívüket, mind ilyen szekeret akartak maguknak, mind ilyen lovakat akartak maguknak, mind ilyen halált akartak maguknak, amit jól végig lehet nézni, és elképzelték, ahogyan állnak az

utcán a falu népével, s látják, amint holt lényüket repítik az égre az Úr paripái, a bátrabbak még arra is gondoltak, hogy lenéznek onnét a fentmagasból, s integetnek a lent állóknak, saját maguknak is, holott gondolatjuk csak a megelőző pillanatról lehet majd, a halál pedig, ami végül elsodorja semmitérő testüket és semmitérő lelküket evilágból, észrevétlen teszi dolgát.

A harangozó lelke jó mélyen átjárta az egek vidékeit, találkozott a túlvilági őrökkel. Aggyon isten! Aggyon isten! – ekként üdvözölték egymást, hisz húszévek óta tart már ez az utazás. Aztán elhaltak az utolsó bongások is, a nagyharang még egyszer végigcsúszott a kicsi harang testén, még odasúgta: gyöngymátkám, szívem gyönyörűsége, nyelvével megérintette a melleket, majd karjai önmaga ölébe hulltak vissza, ahogyan a harangozó lelke is megtért evilági helyére.

Az első házak elmaradtak mellettem, lassan a szüleim portájához értem, a kerítés dugadőlt, a falak éppen állnak még, de meszelés már alig rajtuk, s a sárvakolat is elhagyta itt-ott a vályogokat. Az utca öregjei közül többen felismertek, s üdvözöltek már messziről, a fiatalabbak nem tudták, ki vagyok, nekik csak egy férfi voltam Budáról, s a mesedolgokat, amiket felőlem hallottak (Törökkanizsa visszavételét, bajvívásom a mindenre elszánt Thürbálival), sehogyan sem tudták összeegyeztetni valóságos alakommal. Végigjártam az udvart, ott, ahol valaha az állatok kapartak, s mindenféle munkák zajlottak, ahol a fatuskókat repesztettük nagyapámmal, ahol a malacokat vágtuk télen, mindazon a szorgos munkahelyen most derékig ért a gaz, az állatok ólai megroggyanva, a kocsiszín teteje beszakadva, a pincébe lemenni életveszély…

– Ki halt meg, András bácsi? – kiáltottam át a szomszédnak.

– Szilveszter – hangzott a válasz.

Szilveszter – gondoltam – , akit a falu hiénájának tartott mindenki, akit gyűlöltek a módos gazdák és gyűlölt minden szegény is. Eszembe jutott mindaz, amit Tarnóczi Mártontól hallottam, a megnémulás szerelemtörténete, elképzeltem, miféle tíz esztendő lehetett az élete. Reggel némán föl az ágyból, gyűlölve lesni az asszonyra, aki mellőle keveredik elő, aztán gyűlölve nézni a két lányra, akik miatt itt kellett maradnia az asszony mellett, és szó nincs, csak kelés, öltözés, hideg víz az arcra, kevés étel, aztán ki az istállóba, befogni a lovakat, és indulni a földekre, munka délig, délben egyedül hangtalan enni, aztán délután újra munka, egészen estig, aztán haza, megint a gyűlölt pillantások az asszonyra, a gyerekekre, éjszaka pedig ki a kertbe, és lapátolni a földet kifelé a mélyremély gödörből. Mindent némán, ha ráköszönnek, elfordul, ha szólnak hozzá, mintha nem venné észre, ha az asszony szeretőn megcirógatja, borzadást érez, ha a lányai mellé húzódnak, iszonyattól remeg a bőre, egyre gondol csak, a nosztrai boszorkánynőre, annak minden kezemozdulatára, annak minden arcamozdulatára, a bőre selymére, az izzadása ízére, gyöngyöző szavaira, csak erre gondol, de nem tudja azt mondani: szereti őt.

Végül az Úr megkönyörült rajta, hagyta, hogy tíz évig kínozza hangjának szálait, görbítse-hajlítsa a száját, hagyta, hogy tíz évig ne tudja kimondani: szeretem őt. S mikor a tizedik év is letelt, s a gödör már olyan mélyre vált, hogy majd átlyukasztotta a földtányért, az Úr angyalai nagyot csaptak Szilveszter szívére, a szív pedig elakadt a dobolásban, az erek és a húsok még szívták volna magukba a vért, s az orron is vágyott volna bejutni levegő, de hiába, minden félbe maradt, elakadt, mint a kerekét tört szekér, se előre, se hátrafelé nem lehet mozdítani, s a befogott tehenek nekigyürkőznek egyszer, de a rúd

visszahúzza őket, s lendülnek hátrafelé, de a szekér hátra sem mozdul, s megint előre, a bakról valaki a hátukra csördít, nekiveselkednek, de visszarántódnak, aztán csördítés, próba újra, végül hiába minden ostorcsapás: a két nagy állat mozdulatlan áll.

– Meghalt – mondja az asszony, s kicsit fáj valami benne, talán az, hogy egész tízéveken át nem tudta ennek a férfinak megmutatni azt a tündöklő gyémántot, amit mellének kasában rejteget, mert a férfi sosem akarta volna megnézni, kicsit fáj valami benne, de méginkább örül, hogy megszabadult tőle. Kis zacskó aranyat vitt a harangozónak, hogy méltó égzene kísérje Szilveszter lelkét a túlsó világok valamelyikébe, de amikor a férfi markába nyomta a pénzt, a fülébe súgta:

– Legyen veszettnagy a hangzavar, hogy kergesse minden határokon túli messziségbe az uramat, nehogy visszalopakodjon ide közénk. – A harangozó cinkosan kacsintott, s felosont máris a templomtoronyba, és megkezdte a kalimpálást. Az asszony hosszú évek óta most először aludt nyugodtan, az álom puhán nyúlt szét benne, a teste minden percéből énekek fakadtak, s betöltötték az egész házat, a kertet, s a kert fölötti egeket…

– Mikor temetik? – kérdeztem.

– Két nap múlva.

Két nap múlva…

Óvatosan bementem a házba, s tettem annyi rendet, hogy valamelyest lakható legyen a szoba és a konyhában főzni lehessen. Hamarosan vendégeim is érkeztek, a bíró és a jegyző. Felajánlották a falu nevében a Szilveszter házát, mert az nem az áruló családját illeti meg, hanem azt, aki vitéze volt ennek a halálerős küzdelemnek, vagyis engem. Szilveszter amúgy is a falu vérén gazdagodott – mondták azokból az aranyakból épült a ház, s most a falu annak adja, akinek akarja.

– A szilveszterek évei kifutottak – mondta a bíró.

Ráztam a fejem, nem, nem, s közben láttam magamat, amint elnyúlok azon az ágyon, ahol Szilveszter feküdt tízéven át, láttam a magam bőrét, ahogy hűl az asszony hideg testétől, láttam, ahogyan kilopózok éjjel a gödörhöz, és ások, és láttam, ahogyan formálom a szavakat a szájammal, erőltetem a hangom szálait, de nem bírhatom kimondani: szeretem őt.

– Nem – mondtam határozottan, holott minden olyképp tűnt föl, mintha máris ott laknék.

33.

Az atya kezében csillog a szent kehely, az érces hang felajánlotta az Úrnak vérét és az Úrnak testét, hogy majd ilyen módon a megbánt bűnök bocsánatra lelnek a túlvilági hatalmaknál. S az oltárhoz menetelük valóban úgy érezték, hogy húst esznek, és vért isznak. Sokadszor veszik magukhoz a szent kenyeret, szinte a testük nagyja már az Úr testéből van összerakva – gondolják, megsemis halnak halállal, hiszen hogyan is halna meg az, akinek teste az Úr húsából épült fel. Minden vasárnap, minden hétközi napon falják a megszentelt falatokat, az örök élet tápját. Mikor lerészegednek esténként, elhevernek a szénakazal tövében vagy bárhol a puha zsákokra, s mielőtt elaludnának, megfogdossák a

kezük bőrét és húsát, megnyomkorásszák a lábukat, a hasukat, mindazokat a testrészeket, amelyek majd élve maradnak haláluk után is.

Élni akarnak a világnak vége után is, az Atya pusztulása után is, a Fiú halála után is, mind élni akarnak, holott a testférgek már kirágták a lelkük minden apraját is a húsöblökből, s olyanná lettek, mint egy veszett kés tokja, semmirevalók, félredobni érdemes holmik. Menetelnek sűrű igyekezettel az oltárhoz, csak én maradok a padban egyedül, mint ki bűnöktől lenne sújtva. Sokan összesúgnak, amikor mellettem elhaladnak: „Látod, nem megy áldozni, mi vétkek nyomhatják a lelkét, lehet, nem is a török ellen csatázott, hanem a király katonáira rántott kardot, lehet, templomok kincsét rabolta, lehet, fosztogatott és gyilkolt, gyenge asszonyokra támadt, letépte ruháikat és férfierejével beléjük hatolt, több bűne van ennek egymagának, mint nekünk az egész falunak egybevéve."

Néztem, hogy hajtja őket a hamisság s a gyűlölet az oltár felé. A gyertyákon csúszkált aztán a tekintetem, lobbantak-libbentek, a szemem világával játszottak, hogy magukkal vigyék valami mesebeli tájra, amiről oly sokszor mesélt a nagyapám. Mint egy aranyszelence, kipattant a fedél, s mintha látni véltem volna a tündérek birodalmát, ahogyan a tündérfik és tündérlányok önfeledten játszanak, hangjukkal megcsendítik az aranyfákat s az aranyleveleket.

– Nem sír ott senki bánatból – mondta nagyapám –, csak az örömtől gördül ki könny a tündérek szeméből, s ez aztán leszivárog a földek mélyére, s ott a földmélyi mesterek gyémántot formáznak belőle, hatalmas gyémánt az, lehet akkora, mint egy sziklakő, minden királyok szeretnék megkaparintani, hogy ezzel bizonyíthassák, az ő hatalmuk a legnagyobb a világon.

– A törökök szultánja is azt keresi? – kérdeztem izgatottan.

– Bizony, mit gondolsz, mi céllal érkezett Magyarföldre? Úgy mesélik, valahol Buda alatt a földek legmélyén pihen az a híres kincs, a dzsigerdilen, a szultán emberei soktíz éve ásnak ott a vár alatti mélyben, de bizony eddig még nem lelték meg a csodakincset.

– Ha valaki mégis megtalálná?

A gyertyafény oldalra lobbant, valaki teste meglökte a levegőt, s hirtelen kibillentem az öreg férfi meleg tenyeréből, vissza a templomba. Most már jöttek el az oltártól nyeldesve, forgatták szájukban az örökvilágot. Az atya megint könyörögni kezdett, hogy Szilveszter testvérünket fogadja el az Úr, adjon neki kicsiny pamlagot valahol a palotája hátsó sarkában, mert mindahányan bűntől vagyunk fertőzve. Hosszasan könyörgött, az örökkéélők helyeseltek, úgy legyen. A hangok közös zúgása azt a viharos napot juttatta eszembe Babócsánál, amikor úgy látszott, a vízáradat elsodorja az egész vidéket, s mindent belemos a márványos tengerbe, hogy olyan formán kapja meg a szultán Magyarországot, hogy nem neki kell érte mennie, hanem az országot sodorja elébe a víz. De a keleti vándor mindent megelőzött. Meleg karjai becsúsztak a keletre nyíló Hidegvölgybe, lassan araszoltak át rajta, törülték föl szárazra a köveket s az eget, aztán a Lámpásvölgy következett, serényen melengették át a földtakarót, s minden cseppeket szárítottak, végül a legerősebb viharkaput, amit a törökök Dömörnek neveztek, azt is áttörték, s ott is megtörölgették az eget, eltűnt a felhő, amelyik oly nagyon beleszeretett a földbe, s mikor aztán a keleti vándor teljes testével átjutott a Dömörkapun, kicsi időzést követően legördült

az egek peremén, másnap pedig, hogy újra érkezett, már vidáman szánthatta át a vidéket, mindenki eltűnt, aki ellene volt.

Súgtak rólam így visszafelé jövet, szájuk peremére bukott egy-két morzsa szentkenyér, lestek, bele a szemem mélyébe, de nem láthatták az elmúlott éveket, hogy megtaláltam Annát, s hosszú utakat jártam végig vele, a szívemnek lett gyönyörűsége, de most nem szerethetem, mert teste nem az én testem, és lelke nem az én lelkem. Vártam, hogy az Úr eltöröljön a föld színéről, ahogyan eltörölte az andalusokat, az avarokat, és végül a szlávokat is, vártam, hogy büntessen, s gyúrjon bele a sátánbirtokba vagy emeljen oda Köprüli mellé, arra a fényhelyre, ahová a szerelmükbe belefájdultakat emelni szokta. De nem szárította le foltomat a föld hasáról. Elküldte hozzám szent angyalát, Jeremiást, hogy összefércelje rajtam mindent, ami megszakadt, hogy úgy éljek tovább, mint ki szemet vetett a gyémántkincsre, hogy olyanok legyenek napjaim, mint Szilveszteré, aki tíz éven át formázta a szót, de tíz éven át nem bírhatta kimondani: szeretem őt. Mert boldogságában mind lehet más és más, holdszablyás vitéz és sárkezű gazfickó, de egyfajúvá forraszt a sorsunkban való szerencsétlenség.

A mise akkor végére jutott, mint a fellökött búzás zsákból a szemek, peregtek kifelé a templomból, senki nem tudta magáról, hogy hamarosan az állatgyomrok kazamatáiba keveredik, s ott porlad húsa-csontja semmivé. Csak a Szilveszter tetemén magasodó földhalmot látták, meg a mélységet, ami a koporsót elrekeszti a földek színétől.

A koromégre az Úr már felszórta csilláit. Félig világba játszott az égpalota vidékünkre nyíló erkélye. A korlátnál ott ücsörgött három társam: Bridorits Pál, Kristóf János és Pethő Gergely. Tudják, nehezebbek lesznek napjaim, mint az ő bármelyik napjuk volt, nehezebbek, mint az ő pusztulásuk volt. Hol rám néznek, hol az Atya felé, hogy rávegyék az ég nemes gazdáját, emelje ki mellkasom alól a lelket, s nyisson akárcsak kicsiny rést az égpalota ablakán, ahol besurranhatnék. De hiábavaló minden sírásuk: az Úr nem akar engem ismerni.

Már rég elhaltak a harangkongások, a kisharang simogatására már nem emlékszik a férfi, a levegő sem rezdül, fent az ég telis-tele potyogtatva mindenféle fénypontokkal. Mintha az Alef a Vénusz és a Hold egymás mellett állnának, holott mérhetetlen a távolság, s a földi szem előtt évezredekkel korábbi és későbbi események zajlanak egy időben. Aki feltekint a csillagpöttyös fekete égre, egy simafolyású szövetet lát, amelyen minden hímzés egymáshoz képest van elhelyezve. Nem szakadhatnak el egymástól a foltok – mint valamely kenőcs, egybekeni őket a boldogtalanság.

TÖRÖK KOROM
(ELBESZÉLÉSEK)

TÖRÖK KOROM KAMASZMAGYARORSZÁGON

Alig telt el néhány év Mohács után, mikor a törökök először hoztak ribizlit Magyarországra. A gyáva törökök, hogy vitézebbnek látsszanak, kardjuk hüvelyét megtöltötték apró vörös bogyókkal, s amint kirántották a pengét, mindig frissen csillogott rajta a vörös lé. Kezdetben kereskedők szállították a török bitorolta vidékekre, majd a végvári békék idején a lustálkodó vitézek meghonosították. A magyarok soha nem ettek volna ebből a gyümölcsből, az evés gondolatától is szörnyülködtek, s egymás közt csak úgy emlegették: a török átok.

Az Ipoly völgyében, a Börzsöny fáktól csupaszított lankáin a hagyományos gabona– és takarmány-növényeket lassan-lassan szinte teljes egészében felváltotta a ribizli. S bizony a ribizlitermesztés számos kamaszfiút űzött el szülőfalujából, s hajtotta őket a végvárakba, fegyvert ragadni a turbános fenevadak ellen. Talán a munkától féltek-iszonyodtak vagy a szedés unalmában táltosodott meg a fantáziájuk, és a vitézebb, forgandóbb életről szőtt álmok késztették őket kalandos utakra. Mindezt ma már nem dönthetik el a kutakodó múltkémek.

Akárhányszor elővettem történészek suta könyveit, soha nem beszélnek ott arról a vadregényes, piros bogyóktól fertezett útról, amin valaha aranyat és ezüstöt szállítottak a felvidéki bányákból a királyi kincstárba. Bármely könyvet lapoznánk is fel, akár a nagy zöld országkódexet, akár az annál kisebb és felületesebb munkákat, csak azt olvashatnánk, hogy nem tekintve a török ittlétét, a hódoltsági területeken is békés gazdálkodás folyt, némelyek mégis otthagyták falvaikat, s a dolgos hétköznapok helyett a vitézi játékot választották, vagyis a semmittevést. Szót sem ejtenek arról, hogy kik voltak ők, mi volt a valódi céljuk, egyáltalán mivégre éltek.

Ennyit kellett mondanom az előzményekről, a mintegy százötven évvel ezelőtt történtekről, bár tudom, tőled mi sem áll távolabb, mint a történelem, a rég motozása, csak a leírást várod (hogy miként látszott az ottlévőknek az út), s a pergő eseményeket (mert csak ilyenekre vagy kíváncsi), főként pedig, hogy mikor kerülsz bele a történetbe, lányként vagy fiúként, magyar leszel-e vagy török, szeretni foglak-e vagy nem.

Első rész

(lovak, tolmácsok, gyávaság)

Már tíz óra is elmúlt. A sötétben a lovak magabiztosan lépdeltek a jól ismert utakon, hogy majd reggel, a nap fényénél, mi irányítsuk őket az ismeretlen felé. Alig lehettünk tizenhat évesek. Ugyan ki figyelt volna ránk. Az öreg parasztok belegabalyodtak a savanyú Ipoly-melléki borokba és a véres történetekbe: összemosva a mesét és a tényleges valót. Újra és újra felhánytorgatták azokat a napokat, amikor török lovasok támadták meg a falut, s nem

tekintve: öreg-e vagy fiatal, elhajtották a férfinépet. Az út nyomorúságos volt, megállás egy pillanatra sem, úgy pisálták le egymás gatyáját kénytelenségből…

Pedig mennyire nem volt cél, ami felé tartottak, Sztambul fortyogó városa mennyire idegen volt nekik, elegy-belegy népek Szodomájának tűnt, a bűnök olvasztótégelyének. Krisztus meggyalázása volt minden szó – mondta az egyik –, s ehhez képest a mi fájdalmunk: mondhatni semmiség. S a rafinált tolmácsok – akikben bíztunk – csak ellenünk játszottak, hiszen jószolgálataik fejében megdézsmálhatták ételadagjainkat. Elzabáltak előlünk mindent – így a másik –, s az útközi nép, mely semmiben sem különbözött Sándorpuszta lakóitól, nem minket juttatott az otthon főtt ételek örömeihez, hanem a fránya törököt, azokat táplálta, s azok csak dagadoztak, erősödtek, míg mi satnyultunk mind lélekben, mind testben, s nem kevesen vállalták volna akár az úr meggyalázását is, csak megtölthessék a hasukat.

Igazi török tréfa volt, amikor estidőben valakit rávettek közülünk, hogy boruljon Mekka felé és imádja Allakot, az antikrisztust, a világ gyilkosát. A jutalom az a temérdek zsíros falat volt, amit az éhes áruló vadul tömött a szájába, mint aki az evéssel ismerkedik, az evéssel és az élettel, nem a halállal. A tréfa akkor érte el tetőpontját, amikor a jóllakott összegörnyedve vonaglani kezdett, amikor hőhullámok vertek sáros izzadságot a homlokára… Mégis minden este akadt valaki, aki az életért a halált választotta.

Napról napra ugyanazok a történetek, egészen reggelig, amikor felbőgnek az ébredő állatok. De ki bírja ezt élete végéig hallgatni. És bár ugyanannyi gyávaság lakozott szívünkben, amennyi merészség, elkötöttük a két lovat, s abban a februári késő télben elindultunk, hogy megverekedjünk a törökkel, de legalábbis megismerjük Sztambul forgatagát.

A falvakat gondosan elkerültük, az ismert utakon legalább annyi veszély leselkedik az utazóra, mint ott, ahol soha nem járt még. A szobi révnél pihentünk meg először. Nem volt nehéz szállást találnunk, annyi volt az elhagyott ház, viskó. Ha felkel a nap, továbbmegyünk – mondtam a szalmán heverve, s tudtam, hamarosan arról beszélünk majd, amiről ebben a korban kell, a pataknál történtekről. Hányszor botlottunk meg, estünk el - látszólag véletlenül –, hogy a víz fölé hajló asszonyok szoknyája alá leshessünk, némelykor sikerülvén megpillantani azt a titkos helyet, amit szívünk szerint egyfolytában látni vágytunk, s hogy a teknőscigányok fürdőhelyét miként közelítettük meg, óvatosan surranva, mikor dübörgő lépéshangon vert, lüktetett a vérünk, vert és ütlegelte a húsunkat, a bőrünket, és arra vártunk: talán észrevesznek, odahívnak, és kezünkkel érinthetjük, de nem. Hangosak voltak, visítoztak, nem hallottak minket: magunk vetettünk véget a kalandnak, miként most a hajnali pihenőnek.

– Gyere, menjünk. A jég erős, hamar átérünk.

Rongyokat kötöttünk a lovak lábára, hogy ne csuszlongjanak a Duna jegén. Velünk együtt vagy ötvenen vágtak neki az átkelésnek, néhány fegyveres forma, ám a többi falusi kofa, hátikosárral túrót, tojást cipeltek az esztergomi piacra, ahol ingyér vagy jó pénzért, de megválhattak terheiktől.

(Visegrád, Bakruci Vaszul)

Úgy döntöttünk, Visegrádon megállunk néhány napra. Kipuhatoljuk, hogyan lehet feljutni Budára, mert mindössze annyit tudtunk, a Duna folyását kell követnünk, de ez háborús időben édeskevés, szinte maga az öngyilkosság.

Bakruci Vaszulnak hívták a gazdát – eddig efféle nevet nem hallottunk–-, aki befogadott bennünket. Azt ígértük, ellátjuk az állatokat, tavasszal pedig a földeken dolgozunk majd, árvák vagyunk, egy kis ennivaló s egy öl szalma az istállóban elég nekünk fizetségként.

Elhitte.

Ábrázatunk szerény és gyámoltalan volt. Nem gondolta, hogy ez is csak a jó paraszti rafinéria része, afféle álarc, gyermekkori meséinkből vett furfang. Megmutatta az istállót. Bekötöttük a lovakat, majd a többi cseléddel együtt megebédeltünk – éppen dél felé járt akkor. Egész délután az udvarban szédelegtünk, követve a fiatalabb nőket (a félreeső helyekre is). Talán nem kellett volna, s akkor elkerüljük azt az iszonyú élményt. Az ölfák mögött guggolt, és egy véres rongyot húzott elő maga alól…

– Eriggyetek innét – kiáltott ránk.

Mi nem bírtunk szabadulni a gondolattól: a törökök ott is, azon a helyen is karddal vágják a magyar leányokat. Iszonyatos gyűlölet támadt bennünk az átkozott istentelen horda ellen: ölni is tudtunk volna épp.

Az istálló meleg trágyaszagában már ott hevert a férfi. Ruházatáról gazdag úrnak véltük, s egyáltalán nem értettük, mit keres ebben a bűzben, ahol legfeljebb hozzánk hasonló parasztok érezhetik otthon magukat. Talán a király titkos követe – suttogtuk egymásnak, s csak jóval később döbbentünk rá, mi rengeteg átmenet van még a mi koszos vászongatyánk s a gazdagúri viselet között.

A diák – így nevezte magát – Budáról jött. Olyan munkák után kutakodott, ahol keveset kell dolgozni, de bőséges a fizetség, finom ételeket és megannyi kancsó bort szerezhet, s ha úgy adódik: nem kell messzire mennie, hogy együtt tölthesse valakivel az éjszakát.

– Ez az én világom, pajtikáim – vihogott –, kit levágtak, ki pedig katona. Persze, nem kevésszer forgott veszélyben az én életem is, de megúsztam. Némethez németül, törökhöz törökül, ráchoz rácul szólok, s egy-két passzust a Bibliából a zsidók nyelvén is megtanultam.

Hamarosan beszökött hozzá valaki a cselédek közül, vagy a gazda lánya. Célratörő játékukat ritkán zavarta meg a lovak álmos horkanása. S nekünk mi maradt megint, csak az, ami más estéken, pedig odahívhatott volna minket is, ennyit igazán megtehetett volna értünk.

Buda ócska hely – mondta másnap este –, minek odamenni. Unszolásunkra mégis elmondta: a környékbeli falvakba kell eljutnunk, s onnét már nem nehéz a városba kerülni. Ha az óbudai pékek kocsijához szegődünk, biztosan beengednek, mert kenyeret ott is enni kell, akár a török, akár a király zsoldosai bitorolják a várat. Így mondta: nem érdekelte, hány éve és kik lakják Buda várát, s hogy ez valaha megváltozik, más lesz az, ha a Boldogasszony templomában újra Krisztusurunk előtt hajthatnak térdet a nemesurak és a budai polgárok. Akkor nem is sejtettük, mért gyűlöli ennyire a várost. Csak később, az óbudai pékektől tudtuk meg, hogy nem volt kocsma, ahol hiteleztek volna még neki, nem volt ház, ahol egy pofa borral, de megkínálták volna. Ócska szívszédítő meséibe már mind beleuntak: hazugnak tartották, csalónak és tolvajnak. Ha időben nem menekül, talán még fel is koncolják, megölik, ahogy azokban az időkben tenni szokták. Vészhelyzetben – azóta

hányszor megtapasztaltam – hamar kitűnik az emberség és a gazemberség. Egymástól függünk, s aki egyszer is elrántja kezét, annak halva kell lennie: halva. A diák félelmében menekült, s talán felbukkant később a keresztény világ nagyvárosaiban, netán a portánál, az is lehet, hogy a fehérorosz marhapásztorokhoz csapódott, akikről később még szó kerül, (csempészáru, fényűző élet, vízifegyver)

Bakruci Vaszul – mindig nevetnem kell, ha eszembe jut, nemcsak a név, de az a fura, félnótás fizimiska: körbenyírt haj, ritka, vörösesszőke bajusz. Egy nap sem kellett hozzá, hogy rájöjjünk, nem a földek nyújtanak számára megélhetést. A hátsó kamrája tele volt csempészáruval: fegyverekkel, keleti kelmékkel, szentképekkel, amulettekkel. Török, német, olasz, lengyel zsoldosok – és többen a magyar vitézek közül is – lopták neki a végvárakból a martalékot. Kevés bor, kevés élelem fejében bármit meg tudott szerezni, még a legértékesebb arany és ezüst kegytárgyakat is. Hatalma volt mindenki fölött a környéken. Nagygazdákat, sőt nemesurakat is a vazallusai között tudhatott, kölcsönökkel pénzelte fényűző életüket, az ifjak harcba indulását, míg ő nyomorúságosan élt, kopott ruhákban járt, és eszébe sem jutott, hogy bármikor is kardot kössön a pogány ellen. Néhányan szembeszegültek, ám azoknak felégette házait, elhajtotta állatait. Tiz-tizenöt léhűtő mindig szolgálatkészen várta parancsait. Mindent képesek voltak megtenni, a gyilkolászás sem rettentette meg őket.

Este – ezen az utolsó estén itt Visegrádon – Bakrucival tölthettük az időt, valami célja volt velünk, vagy csak társaságra volt szüksége. A nagy faasztalon gyorsan körbejárt a kancsó, töltés után töltés, s a vörhenybajusz alól csak úgy peregtek a szavak: ömlöttek. Csúnyán, rendezetlenül.

– Egyszer – mondta –, egyszer még meglátom a tengerek mélyét. A legjobb szekerem tetejére vásznat húzok, lekenem viasszal, hogy taszítsa a vizet, élelmet pakolok, vizifegyvereket, hat pejkóval Abbáziába húzatom, s ott a tenger fenekére ereszkedek vele. Viziszörnyek várnak ott rám – mert meg van írva a Bibliában: „és lőn, hogy az ember képessé vált tengerfenéki szekereket gyártani. Az úr viziszörnyeket küldött, hogy azok vontassák végig isten képe-teremtményét a tengeri tájakon.” Már többen is ott vannak, többen, a legmerészebb kalandorok, ott élnek viaszos szekereik rejtekében, figyelve a tengervilág fura lényeit, az óriáshalakat, a százfejű tengeri sárkányokat. Nem halhatok meg úgy, hogy nem láttam ezt – egyszer élünk, pajtikáim.

– Kendnek nem a Bibliát olvasták föl – szólalt meg a diák, aki szinte észrevétlen surrant be a konyhába –, hanem a Kölni rémségek csudálatos könyvét. Magához hasonló pénzeszsákoknak gyártották a német zsidók. Kendről az vagyon írva a Bibliában, hogy úgy fog elpusztulni, mint a dögevő keselyűk: húscafatokkal tömött feje lerántja a mélybe, de az a mély korántsem a tengerek csodás világa lesz, hanem az ördögbirodalom kínzókamrája.

– A Biblia volt, ha mondom, a könyvek könyve, mert minden könyv benne van, amit tudós keresztények, muszlimok vagy zsidók összefirkáltak. Szent könyvek ezek mind, és senki sem találhatja meg bennük a másik igazságát, csak a sajátját, tanuljon bár hat-hét nyelven, mint te.

Vaszul még sokáig magyarázott a könyvekről meg az igazságról. Egészen addig, míg az érzéketlen testbe lelket nem öntött a mérhetetlen mennyiségű bor. A felesége szoknyája alá mart, villogó szemekkel.

– Sztambulból rózsát hozatok neked. A legszebbet, amit a szultán kertészei nevelnek. Törökrózsa lesz, aranyfoglalatban. – Sztambulból törökrózsát, hallod? De az asszony francfene öreg volt. Már csak az endrei pópa dolgozott rajta, annak mindegy volt, pucros hasa alól alig-alig bírta előcsikarni a dologhoz valót. Vaszul pedig a szolgálókba mélyedt nyugalomért, akik szívták, harapták, s mindazt megtették, amit az asszony csak a potrohos pópával tett meg.

Villogtak a részeg szemek: Sztambulból rózsát… és a vénasszony is vissza-visszavillantott. Ilyenek az öregedő-öregek. Szeretnek hazudni, s míg beszélnek, hisznek a hazug szavakban, majd elsündörögnek saját örömük felé, belesüllyednek abba, ami valóban megtörténhetik.

(izzatag testek, vaksötét út)

Azon az éjjelen egymást boldogították az izzatag testek, egyszer, kétszer, háromszor, talán sokadszor is, de mi nem vártuk be a végét. Lovainkat otthagyván az istállóban, gyalogosan vágtunk neki az útnak: két fiatal fiú, alig múlt tizenhat éves.

Jellemünk oly különböző volt, hogy egyikünk sem gondolhatta: még tíz év múlva is egymás mellett leszünk, de most a világ kóstolgatása egymáshoz forrasztott, bár mások úgy vélhették, a félelem tartott össze bennünket, a törököktől, olasz zsoldosoktól, szedett-vedett utonállóktól és nem kevésbé az unalomtól való félelem. A kérdés megoldódik, ha valamelyikőnk meghal – ám ez még korai lenne.

Ki merészelne a vaksötét utakon járni, balra a Duna, és a part menti állatok, jobbra a hegyoldalból kinyúló fák. Hol innen, hol onnan ijesztő zajok, mozgások, mintha az utat övező növényzet és állatsereglet éppen most vágyna befalni a járatot, a kőbe kopott kerék- és patanyomokat, s persze minket, akik ott mentünk. Tízméterenként, egymást váltva, guggoltunk le, valami megzavarta a gyomrunkat. – Vaszul savanyú bora – mondtam, mintegy biztatva magunkat.

Milyen az, ha meghalunk, ez járt a fejünkben és teljesen biztosak voltunk benne: jobb, mint ennyire rettegni. Ilyenkor simán megy az élettől való búcsú – sem ördög, sem isten nem riaszt, ahogyan az ittmaradás mézei-mázai sem látszanak. Megnyugvást csak elképzelt pusztulásunk jelentett, hogy reggel, amikor az első kalmárok és katonacsapatok meglátják az út szélén vérbe fagyott két ifjú testét, valaki közülük, aki ismerős a falunkban, felkiált: ezek sándorpusztaiak. Tetemünket sietve szállítják szüléink házába, ahol anyánk már gyászban sír és sikoltozik, apánkat átkozza: miattad van minden, miattad. (A hír megelőzte érkezésünket.) Másnapra tűzik ki a temetést, hogy ne feküdjenek sokáig megszenteletlenül a holtak, hanem kerüljenek mielőbb a fiatalon elhalálozottakból verbuválódott angyalok seregébe. A temetőben összegyűlik az egész falu, és ott vannak Tésáról, Mikoláról és Perőcsényből mind a fiatalok. Föld alá fektetésünk magasztos és felemelő pillanat. Aztán évekig mesélnek rólunk, semmit sem tudva eltűnésünk valós okairól, egyre színesebben előadván a történetet. Az emlékezés hősei leszünk, akikre mindenki büszkén gondol majd. A velünk történtek beleolvadnak a falu és a környék közös történelmébe, ahogyan a szerelmesekkel is történt, Marionnal és Marlonnal – ki tudja hány száz évvel ezelőtt.

Újra és újra elidőztünk a temetési szertartáson, az arcokat kutattuk, ki mennyire meghatottan áll a sírnál, a nehéz fagyott földkövek körül, várjunk csak: igen-igen ő is ott van és ő is, meg eljöttek azok is, nehéz volt továbbhaladni a képzeletben, hiszen boldogságot nyújtott a magasztos pillanatok viszszapörgetése. Időnként könny szökött saját szemünkbe is a képzelet örömétől vagy a sajnálók sajnálata miatt: nem tudom.

Reggelig ezerszer is lejátszódott bennünk pusztulásunk felemelő története: szinte kedvet kaptunk tőle, mikor végre megpillantottuk az endrei templomok tornyát az oszló-bomló ködön és sötétségen át.

(a bíborerdő remetéje)

A falu határát kőkereszt jelölte, rajta Krisztusurunk megtépázott teste. A kereszt előtt durva ruhába bugyolált férfi gubbasztott, akár a mi Marlonunk, a bíborerdő remetéje. Alakja távolról meseszerűnek tűnt, ám közelről koszos volt és visszataszító. Felfigyelt ránk, mint korai érkezőkre, s nem várva, hogy üdvözöljük, szavaival ránk vetette magát:

– A bűn ostromolja testeteket, a bűn kínozza lelketeket, de a mi Urunk erős, ereje a szeretetben van: megbocsát nektek.

– A bűn halált hoz a nemzetre, a törökpestis elpusztítja a férfiakat, ágyas ringyóvá teszi az asszonyokat, rabságba veti a gyermekeket. De az úr ereje a szeretetben van: megbocsát nektek.

– Űzzétek ki szívetekből a gonoszt, térjetek meg az úr oltára előtt, vegyétek magatokhoz a szeretet keresztjét!

Hatalmas fakereszttel hadonászott az orrunk előtt, dülleteg szemei vészesen forogtak a csontra aszott szemgödörben. Szavaira figyelni sem tudtunk, legfeljebb annyit értettünk: az úr ereje az ijesztgetésben van. Lassan hátráltunk, el a levegőben suhogó kereszt ívétől, majd hirtelen – mintha összebeszéltünk volna – sarkon fordultunk, és futásnak eredtünk. Akkor álltunk csak meg – fáradtan, lihegve –, amikor már nem hallottuk az öreg sipítozását. Ez aztán teljesen eszement – mondtam –, még jó, hogy nem éjszaka értük el a faluhatárt.

Mindketten belenevettünk a koratavaszi napba – álmosan és felszabadultan, újabb és újabb hullámokban rázott meg bennünket a röhögés, egymásra néztünk és röhögtünk, a napba néztünk és röhögtünk, röhögtünk teljesen céltalanul, ok nélkül. Megszólalni sem tudtunk a fojtogató röhögéstől, míg aztán egy útszéli csőszkunyhóban ledőltünk egy órát, kettőt pihenni, de talán még akkor is, még álmunkban is röhögtünk.

(ébredés, kocsmalakók)

Milyen kár, hogy nem eszeltek ki bölcs mondást arról, hogy ki röhögve alszik el, miként ébred majd. Vacakul. Igen, vacakul ébredtünk, kedvetlenül. Továbbmenni nem akaródzott: minek.

– Hallod? – kérdeztem.

– Igen. Hallottam. Mit kéne hallanom?
– Mindegy, fő az, hogy beszélgetünk. Értelmetlen szóváltás volt ez kettőnk között, mindegy, miről, de egymásnak. Most – utólag – arra gondolok, mennyivel több ez, mint életem izgalmas, vad kalandjait magamnak mormolni, magamnak vagy magam elé egy kocsmai asztalnál. Nézd, egy hülye – így mutogatnak rám a fiatal kocsmalakók, s csak mikor már hullarészegek, akkor küldenek egy pohárral a legvacakabból, hogy még inkább röhöghessenek az eltorzult arcon. Magamnak és magam elé: tudom, ez lesz a vége, csak a csaljátékosokat hallgatják meg és a talpnyalókat: így áll össze a mesélés szövete, innen a kocsmától a királyi tanácsig és a királyig. A királyig, aki olaszlabdát játszott, mikor a pogány megtámadta az országszéli várakat, s a hírnök szavait is csak a játszma végeztével hallgatta meg, s akkor is miféle figyelem volt az övé. Magamban vagy magam elé, tényleg lassan bolond vagyok, látom magamat: egy kocsmai bolond.
– Hallottad? – kérdeztem újra. – Hallottad?
– Igen – válaszolta. – Az éjjel, ahogy átvágtunk a parti utakon, félelmetes volt. A szívünk vert, mint két vágtató ló patája.
– Menjünk – mondtam, és indultunk tovább, de indulásunk inkább volt lemondás a veszedelmes és titokzatos kalandokról, Sztambul varázslatos forgatagáról, mint valami felé tartás. Bár mitagadás: így is eljut az ember a kitűzött célhoz.
Hamarosan beértünk a faluba, ételt és bort koldultunk némi munka fejében. Egy kocsiról zsákokat pakoltunk le, máshol tuskókat repesztettünk szét hatalmas vas- és faékekkel. Otthon is csináltuk ezt, nem jelentett nehézséget. A zsákot mindig úgy kell a hátra venni, hogy a súly ne terhelje a gerincet, s akkor akár százszor fordulva sem purcan ki az ember, ez a trükkje a dolognak, mint a tuskó-hasításnak az, hogy mielőtt egyet is csapnál a fejszével, megvizsgálod, hol adja a repedést a fa, annak a vonalába illeszted a vaséket, egy csapás: reccsen és nyílik. Most a faéket teszed a résbe: újabb csapás… és így tovább.
Ezt az éjszakát Endrén töltöttük, egészen közel a Buda környéki falvakhoz, de kedvem sincs beszélni róla. Jöjjön inkább Óbuda, aminek jönnie kell.

Második rész

(ittasodó kard, a török nő, hatalom)

Stefán bácsi, Stefán bácsi! – rohantam egyik reggel az óbudai pék műhelyébe. – Hol a fiú, akivel jöttem? Hová tűnt? Együtt feküdtünk le, s reggelre eltűnt.
– Egyedül jöttél – mondta a szőke párnás arcú férfi. – Mind azt hiszi, hogy valaki elkíséri. A nyomában koslat. Megvédi a rátörő rablóktól és fenevadaktól, s unalmas órákban beszélhet vele. Mióta ebben a műhelyben dolgozom, mindenki egyedül érkezett és egyedül ment vagy szökött tovább. Ijedten harapdáltam a kenyérszagot. Stefán bácsi egykedvűen elfordult, a leégett fát kaparta ki a kemencéből, az egyik segéd mellém lépett, kezembe nyomta a dagasztóteknőt. Ideje dolgoznod.

Ez volt az első este, hogy egyedül érkeztem a vacsorára. Aki társam volt eddig, talán török fogságba került, talán rabszolgaként hurcolják éppen Sztambul felé; lehet, rám is ez a sors vár. Ki tudja, mit forgat a fejében a ravasz pék, miből pótolja a hiányzó pénzeket.

Csodálkoztam, hogy vacsoránál mindenki úgy tesz, mintha már eddig is egyedül lettem volna, nem találtam útitársam megüresedett székét. Szokás szerint sorban ültek a segédek s a gyerekek az asztal jobb és bal oldalán, az asztalfőn Stefán bácsi és mellette a török Hasszán Patináj. Hangtalan ettünk, csak a két felnőtt férfi beszélgetett.

– Bizony – mondta a pék –, a nagyapám elmesélte, miként is zajlott az a híres foglalás; mikor Buda végül is kendtek kezére került. A vár alatt a sváb parasztok szőlőföldjei tele voltak török harcosokkal, hogy szinte alig látszott a szőlő zöldje. Ez a színes forgatag volt a szultán, Szulimán serege. Ott álltak, éjjel és nappal figyelve a várat, így-úgy alkudozva a nemesurakkal, hogy adnák át békésen. Szinte mindenki hajlott volna az alkura, ám Bálint úr megmakacsolta magát: inkább az életemet – mondogatta. De kinevették, nemcsak a nemesurak a tanácsban, hanem az éhenkórász budai polgárok is. A szultán pedig nem győzte már a várakozást. Felüzent a magyar kapitányoknak és tanácsuraknak: Ha tinéktek kedves a béke, adjátok a kezemre és uralmam alá a várat. És addig válaszoljatok, míg rátok nem szabadítom a mezők vadjait, seregem vitézeit, minden lovasomat, minden katonámat. S ha nem kell nektek a béke, lenyellek benneteket csecsemőstül, mindenestül.

Bálint úr rögvest válaszolt a fenyegető üzenetre, dörgedelmes levelet írt a fényes szultánnak: Távol áll tőlünk, hogy ilyesmit megtegyünk, hiszen akkor kevés kell hozzá, s mind kiveszünk Magyarhonból.

Szulimán dühödten olvasta a magyarok levelét, és megadta a végóra válaszát: Ti éles kardotokkal ijesztgettek bennünket? De a mi kardunk is van olyan éles, mint a tiétek, s van elegendő vitézünk, hogy megvívjunk, és ki tudja, a háború órájában melyik kard lesz a gyorsabb, hogy húsba marjon és megittasodjon a temérdek elesett vérétől.

Bálint úr a legvitézebb magyarok közül csapatot szervezett, hogy velük védi meg a várat, tömlöcbe vetteti a gyáva tanácsurakat, de terve meghiúsult. Alighogy megérkezett Szulimán levele, különös események riasztották meg a budai polgárokat. Hatalmas, vérfagyasztó rikoltású madarak lepték el a várost, kitúrták fészkeikből azokat, akik már réges-régóta ott laktak. A város népe rettegni kezdett, s még inkább rettegett, mikor a vízhordók jelentették: a Duna telis-tele kígyókkal és csípős férgekkel. A budai polgárok összeesküdtek Bálint úr ellen. Egy reggelen a házához lopóztak, s amint kilovagolt, elkapták és a törökök táborába szállították. Azt mondták, a szultán nem becsülte őt semmire gyáva népe miatt, s ezért került aztán börtönbe életfogytig. Szulimán a várat elfoglalván lekaszabolta a lakosságot, nem bírta látni a megalkuvó népség egyetlen példányát sem. Csak ketten menekültek a haláltól: Bálint úr szépséges hitvese és kicsiny leánya. Hogy velük mi lett, merre perdítette őket a sors, senki sem tudta meg. Mondják – igaz vagy nem igaz, nem tudom –, az asszony a szultán háremébe került, s lánya felnővén követte őt, s ma már az unoka is ott van… Ugyan ki hihetne az efféle szóbeszédnek.

– Régi történetek ezek – nevetett ekkor Hasszán Patináj, a török –, s ha nem látnám, mi szépen gyarapszik a budai népség, s mi szolgálatkészen gyártja a szebbnél szebb árukat a várbeli törököknek, akkor bizony el is hinném. Nem volt itt huzakodás, kedves barátom. Mikor uralta Törökhont olyan szultán, akinek kedve lett volna az efféle macska-egér játékhoz. A nagy Szulimánról meg ezt feltételezni is kacagtató. Ám amit az asszonyról

mondtál, érdekes. Itt a várban a pasa körül, igen, ott van egy fiatal fekete lány, török az arca és török a beszédje, a neve mégis: Török nő. Sosem értettem miért, amikor is egyszer Thürbáli, a pasa, a tokaji boroktól áttüzesedve kacifántos históriával lepett meg. Mesélt a lány anyjáról, nagyanyjáról és annak az anyjáról, s hogy miféle titokzatos úton kerültek a szultán közelébe, s hogy azóta is minden szultán a Török nő foglya, s ha egyszer valamelyik fenséges uralkodó elvesztené őt, a hatalma is semmivé válna. Most itt őrzik Budán a Török nőt, nehogy a Sztambulban viszálykodó hatalmasságok…

– Reggel korán kelünk, fiaim – vágott Hasszán szavába a pék. Mi tisztelettudóan felálltunk, otthagytuk a konyhát. A folyosóra kiérve hallottuk, hogy megindul újra a beszélgetés, de a szavakat már nem bírtuk kibogozni.

(kockajáték)

Hetek teltek el a pék házában. Hajnaltól napestig a kemencék mellett, de éjszaka a kockadobálást gyakoroltam. Ez volt az egyetlen mód, hogy fölkerüljek a várba. Amíg a kovász a teknőben dúsult, s a friss kenyér a kemencében sült, a hatalmas asztal köré ültünk, mi segédek, és kockáztunk. A véletlenre bíztuk aprócska fizetségünket. Feszülten vártunk minden dobást, hogy a csontkockák kiguruljanak a pohárból. Már megint te nyertél – mordult az egyik. Hamarosan mind fanyalogni kezdett, ha velem kellett volna játszani. Ügyességemnek hírét vette a gazda is. Néhányszor magához hívatott, hogy játsszunk egy kört. Sorra megvertem őt is. Aztán Hasszán Patináj, a török is megpróbálkozott, de vesztett minden egyes alkalommal.

– Felviszem a várba – mondta egyszer Stefán bácsinak. – Hadd keressen egy kis pénzt mindannyiónknak.

Így kerültem a várba, mint kockajátékos, mármint olyan, akinek a szerencse a kezére jár.

Katonák érkeztek szolgálatból, s leültek velem játszani, koppanás koppanást követett, mind nyerni akart tőlem, s én csak gyűjtöttem a pénzt Hasszánnak és a péknek.

(másik játszma)

Játék után téged lestelek. Tudtam, hogy itt vagy – hittem abban, amit Hasszán mesélt. Tudtam, itt őriznek, Köprüli vagy Thürbáli, tudomisénkicsoda, s benned őrzik a szultán fenenagy hatalmát, fenséges birodalmát. Azt gondoltam, szeretni foglak. Láttam az arcodat éjszaka és nappal. Fekete a hajad, a szemed zöld. Különös arcod mindenütt feltűnne. Biztos voltam, hogy füledbe jut a hír a rendkívüli kockajátékosról és keresni fogod az alkalmat, hogy találkozz vele. Meg kell ismerned őt, hiszen te a szultán talizmánja vagy.

Véletlenül dobban a szíved, mint a szerencsejátéknak.

Órákat ültem a templom mögötti kőpadon, temérdek időt, s nem volt nap, hogy az öreg ne telepedett volna mellém, pedig iszonyodtam tőle, nem azért, mert a török kutyáit sétáltatta befolyást és pénzt remélve, hanem mert büdös volt és mindig beszélt, utálható hangon, utálható szavakat. Vidékről jött, a fia kapott itt munkát valamelyik török

hivatalban. Azt mondta, korábban, fiatalon micsoda férfi volt, különb, mint a fia, és persze különb nálamnál is. Valahol a végeken harcolt évekig, hol itt, hol ott szállásolták el, a férjeiktől megfosztott asszonyok alig várták, hogy benyisson hozzájuk. „Először az annyával csinyátuk meg, oszt bejött a lyánka is, oszt azzal is megcsinyátuk" – nyöszögte mindig, aztán a farkához nyúlt, megmarkolta az ernyedt részt, és már húzta is tovább a kutyákat, tovább egy másik padhoz. Telt a temérdek idő, amíg vártalak. Játékutánok és játékelőttök. Némikor fiúnak hittelek, máskor lánynak, és valójában nem is tudtam eldönteni, szeresselek-e vagy sem.

A fiút meg kell ölnünk – hallottam a katonák sutyorgását, amint a játék után kifordultam a kocsma ajtaján –, kizárja a véletlent és elszedi az összes pénzünket.

Nem tudhatták, hogy velem is a véletlen játszik, csak egy másik játszmában, ahol az öt hatos még beugrónak sem elég. Veszélybe jutottam, egy kocka a sarkán pörgött, a hatos és az egyes között billegett, s a többi kocka… Azokra figyelni sem tudtam.

A kocsmázó várőrök felbéreltek néhány gyilkos alakot, hogy támadnának rám valahol, bárhol: a lényeg a halál. Nem tehetek semmit, nem zárhatom ki a véletlent: itt az ideje, hogy feltűnj az életemben, különben veszve vagyok, s nem kevésbé veszve ez a kis ország, aminek vesztét te őrized.

Bármikor megölhetnek, bármikor kardot döfhetnek a hátamba, a szívembe. A vár zegzugai a játszma végét rejtik vagy éppen a folytatást. Nem kell az éjt várni, nincs, ki ne ölhetne akár fényes nappal, ebéd után, netán hóbortból. Senki sem figyel, s ha valaki mégis, azokat eltakarják a falak sötét sarkai, az árnyékrejtette szegletek.

Mennünk kell – billent az ötödik kocka. Nem láthattam az arcod, sötét volt. Karon ragadtál, és szó nélkül vonszoltál magaddal. Magasabbnak hittelek, testedet könnyedebbnek… Csendben csusszantunk át az utcákon, részegeket és lesdesőket kerülgetve, házöbölből házöbölbe bújtunk egyre közelebb jutva a keleti kapuhoz.

Ez a magáé – csaptad a zacskó aranyat az őr markába, és már kint is voltunk. Egy zacskó még a zsidó lókupecnek, és már vágtattunk is el Törökbudáról. Mögénk került mindaz, amitől annyira féltünk, amit annyira szerettünk.

(megroppant falak, fenyett száj)

Azon az éjszakán a szultán palotájában megroppantak a falak, felborultak az ezüstkupák. A fenséges uralkodó asszonyaihoz rohant, hogy békességet leljen, feledhesse ijedtségét, ám a háremben minden nőnek megindult a vérzése. A nemes bégek seregestül vetették magukat a halálba, ki a szultán parancsára, ki megelőzve azt, önszántából. A konyhán vörös legyek lepték el a tálakat, hogy méreg legyen az étel az elkövetkező napokban.

Halálba a csillagok kutatóival – kiabálta a szultán. – Halálba seregem vezéreivel, halálba Thürbálival és Köprülivel, megcsaltak szeretetükkel.

– Nemes császár – szólt ekkor a keletről menekült az ég tesz téged semmivé, a világ sárkánya nyel el, akár Sztambul éhező nyomorultjait. Jelet kaptál:

Az ég átnyújtotta utolsó poharát és névtelenné tesz.

Vedd úgy, mintha nem is történtél volna. Amit a paradicsomkerthez véltél hasonlónak, csak az étkes halál fenyett szája. Elvesztetted végleg azt, aki ellened volt, akitől édes volt a

hatalom.

A szultán abban a pillanatban reszketni kezdett, szökni próbált testéből, kiszáradni kezdett a vére, csorogni kezdett az esze, s nem tudta eldönteni, mit tegyen, mely tartományba szökjön, ha szöknie kell.

– Hatalmas király – folytatta a keleti –, aki veled van, nem figyelmeztet. Vesztettél. Mégsincs okod a félelemre, amit a rendelés a fejedre rótt, feltétlenül megtörténik.

Tán vérszomjas seregek indultak azon az éjszakán, hogy elsöpörjék e kis ország maradványát, azt a pár szót, amit még beszéltek itt, együtt a maradék harcosokkal és azok szeretőivel, talán csak hírnök indult a császár udvarából szóbeli vagy írott üzenettel Köprülihez: Hallod-e te Köprüli bég, elveszejtetted nemes kalickánk legékesebb madárkáját. Köss kardot és hozd vissza, s ha ez megtörtént, halálodért csak utána jelentkezz fényes udvarunkban. Azon az éjszakán, amikor mi kiértünk a töröknyúzta vidékről, Köprüli szent esküvel fogadta meg, hogy visszaszerez téged a szultánnak vagy akár magának is.

(ellökött kéz)

Ettől az éjszakától minden érted és veled történt. Bár az én időmről legalább annyira szó volt, mint a tiédről. Vajon, ha az enyém veszve van, a tiéd duplázódik-e. Nem tudtam eldönteni. Feküdtem melletted, hagytam, hogy ellökd a kezem, mint később ugyanígy minden és minden éjjelen. Ezért nem szakadhatok el tőled ma sem, nem tudom, hogy ki vagy, s hogy valaha tudhatom-e.

Ám korántsem volt mindez olyan halálos, mint hinni lehetne, hogy netán a szívünkre a boldogtalanság, mint végvárak ágyúktól szétlőtt fala hullott volna, vagy a szomorúság akként telepedett volna lelkünkre, mint a hamu a hajdan ép házak helyébe, tele állati csontokkal és nem kevésbé embermaradékokkal. Az ötödik kocka sosem gurul ki a pohárból, a hatodikat pedig csaljátékosok rejtegetik.

(végvárak, lopakodás)

Végvártól végvárig.

Omlatag falak, zavarodott, részeg katonák, dőzsölő vezérek. Lopakodás hol ki, hol meg be, védelemből veszélybe, veszélyből védelembe. A magyar, olasz és német zsoldosok zagyva nyelve összekuszálta gondolkodásunkat: nem tudtuk, hol vagyunk, és mikor, ki harcol ki ellen és miért. A katonák a bort és a kövér konyhásasszonyokat dicsérték, a parancsnokok a nemeslelkű törököket és a tőlük kapott ajándékokat.

– Omlottak az emberek, akár a várak hajdan erős falai – mondta valahol az angol lőmester. – Ha látnátok nálunk a kelettengeri várakat, miként magasodnak a víz fölé rendíthetetlen falaikkal. S a föld felől a falakat csapdosó élénkzöld burján, vízzel telt vastag levelek, csattog-pattog belőlük az élet. Itt meg aszadnak a fák, a növényzet, és velük senyved, válik halálra minden végvári vitéz.

Ezt mesélte minden áldott este hosszan, végeérhetetlenül, újra és újra színezve a tengert, a várakat s a növényzetet, míg borukba nem fordultak az eltorzult katonaarcok. Nem, egyikőjük sem kerülhet angol földre, egyikőjük sem szeli át a tengert Calae és Dóver között. Itt maradnak mind, az angol lőmester is, itt maradnak addig, míg szerény testüket felébreszti a reggeli szomjúság.

(unalom, rettegés)

Évek is telhettek el így, hogy szöktünk vagy szöktettelek, míg aztán utolsó utunk Babócsára vezetett, amit akkor, már nem is tudom, megvédenünk kellett vagy visszafoglalnunk… Mindenesetre a várban voltunk már, amikor elkerülhetetlenül beállt az a bizonyos végvári béke, az unalom és a kérkedő párviadalok ideje. Mi ódzkodtunk a párharcoktól, az unalmunkat pedig a rettegés töltötte ki, hogy Köprüli, aki visszaszerzéseddel volt megbízva, majd megtudja, fülébe jut a hír rólad és rólam. Lehet, csak napjaink vannak így együtt, lehet, csak óráink, perceink – mondtad olyan sokszor, ijesztően sokszor.

És ami késik, nem múlhatik. Üzenetet kaptunk: Add vissza a lányt, ha nem, vívjunk meg érte!

Hétfőre tűztük ki az időt, hétfő reggelre. Andrózót, egyet az olasz zsoldosok közül, megkértem, lenne fegyverhordozóm ezen a reggelen, hogy méltóképpen állhassak a Kanizsai vilajet rettegett kapitánya elé. Andrózó a fejét rázta. Mért pont őt szemeltem ki arra, hogy végignézze nyomorult pusztulásom, mért pont ő legyen az, aki a várba szállítja életvesztett testem…

De ki lehetne más? – kérdeztem. Attól félt, ha tőle tudod meg halálom hírét, soha nem szerezhet meg magának, soha nem mutathatja szerelmét. Sarkon fordult és elfutott. Este érkezett vissza. Dühösen ordított be az ablakon:

Reggel találkozunk!

(varacskos fej, csatakos vívmezö)

Nehéz eldönteni, a vár volt-e kicsi vagy a mező nagy, ahol Köprüli, az álnok, már felfegyverkezve várt. Az éj leple alatt érkezett volna, ám a hold és a csillagok a lehető legfényesebben tündököltek szerencsétlen, sírhatnám hazám egén, s jól láthattuk mindahányan a lőréseken át vagy a vár fokáról, hogy miféle vérmes arc az övé, micsoda gyilkos ábrázat.

Lóra kaptam, még utószor végigfuttattam szememet a várudvaron, pillanatot talán vagy még annyit sem, elidőztem a kezeden. Csak semmi érzelem – suttogta fülembe Andrózó, az olasz fegyverhordóm.

A térség szélén fehérorosz marhahajcsárok tanyáztak. Marhákkal kereskednek – mondták, de tudta mindenki, híreket visznek a császárnak, Szulimánnak vagy éppen annak, aki megfizeti. A végvári vitézek szívből gyűlölték ezeket a lesdeső alakokat, a végvidékek

hiénáit, s ha az alkalom úgy adta, gyors ütemben lekaszabolták őket. Most nézők lesznek – gondoltam. Nézői e véres küzdelemnek, mely során vagy megvédem nemzetem becsületét, vagy a halállal nemesítem a hon nevét. Így vesztenivalóm csak az életem volt. És mily kicsiny áldozat ez ahhoz képest, hogy mekkora a tétje az ütközetnek.

Ő velem, én vele szemben. Arcizma sem rezdült, arcizmom se rezdült. Ez kimondatlan is szabálya volt a páros küzdelemnek. Ekkor még nem jöttek divatba a félrevezető grimaszok.

Indultunk egymás felé (Andrózó és a török szolgája kicsit hátrébb maradt), a marhakereskedők álltak a legközelebb, hogy mindent kileshessenek, s szétkürtöljék jó pénzért a keresztény és a muzulmán világban, az ellenségesség és a barátság látszatát mutató uralkodóknak, akik közül a legjámborabb is legfönnebb azzal tűnik ki, hogy kívülállóként szórakozik végső küzdelmünkön, halálos vérzésünkön.

Hallótávolban voltunk. A török kiáltott először: Maas? Nem tudtam törökül, lustaságom miatt, de gyakran azzal magyaráztam, hogy az ellenség nyelve annyira gyűlöletes, hogy nem lennék képes néhány szónál többet megtanulni. Szerencse, hogy itt voltak a bámészkodó oroszok. Az egyikhez, akit egy korábbi útja során megismertem, odaszóltam: Afanaszij Avramovics! Szkazsítye pazsálujszta, sto on gavarít?

– Eta znácsit: zarpláta. Jivó intyerészujet, kakóje váse gyényezsnoje szagyerzsányije.

– Te mocsok Köprüli – kiáltottam vissza nincs okom panaszra. Ócska krajcárokat csörgetsz a zsebedben, de nekem hat vitéz magyaron kívül tízhavi zsoldommal adósom a magyarok királya is.

A török gúnyosan nevetett, majd vágtára fogta lovát: – Kanama! Alig hallottam az orosz hangját, a vérfortyantó szó fordítását: Znácsit, krovotyicsényije, belevetettem magam a küzdelembe. Villogtak, csattogtak a pengék, vérrel és verejtékkel telt meg a markolat, akár a levegő vér- és izzadság-szaggal, s a török nyelv furcsa szavaival keveredett: Baba! Baba! Azar azar bacak! Bacak, Baba! Én halkan – mert nem volt ínyemre a rikácsolás – rád gondolva csak annyit mondtam: Az Istenért és a Hazáért!

Órákat tartott a küzdelem, a nap járt, a szolganépek feszülten vártak. A szabályszerű vívás, a csapások vitézi megformálása mindkét részről fokozatosan elmaradt, s párharcunk eszeveszett vagdalkozássá vált. Tudtuk, az lesz a vesztes, akinek, ha csak egy másodpercre is, de lassabban mozdul a karja. Akiben egy gondolat megakasztja a végerőfeszítést, vagy meglátja a fák dús lombozatját, a leveleken játszadozó napsugarakat. Úgy éreztem, az előbbi őt veszélyezteti (törökül sokkal nehézkesebb a gondolkodás), míg az utóbbi engem: Éppen ezen a mezőn fogtam meg először a kezedet, s talán azt is mondtam: szeretlek. Fáj a kezem – súgtad pár feszült percet követően –, megégettem. Pont ezen a helyen.

Könnyen húsba szánt a penge, ha szisszen a szerelem.

Sajnáltam, hogy feltételezésem igaznak bizonyult. Köprüli keze egy pillanatra elakadt, szinte csak másodpercekre engedve rést a váll és a nyak találkozásánál. A fej turbánostul pottyant a fűbe, s csak a földre érve vált ketté. Milyen puha egy turbán, milyen kopasz és forradásos Köprüli feje.

Dicsőség volt ez és menekülés és boldogság, bár Köprülit többé nem neveztem átkozottnak.

(dobbantó hatalom, soványka végtagok)

Utolsót dobbant a szultán fenenagy hatalma, varacskos feje leszakadt a nyakáról és szétpattant a márvány kövezeten, a fejnélküli test megingott a gyöngyökkel rakott székben, a telvehas kibillentette onnan a soványka végtagokat. Hogy a kiterített halott mégse legyen elrémítő, Thürbáli fejét nyesték le s varrták a szultáni testhez. A halottól búcsút vettek a birodalom leghatalmasabb bégjei, az ellenséges uralkodók (keletről és nyugatról) és Sztambul egyszerű népe. A temetési szertartás magasztos és felemelő volt, méltó egy birodalom pusztulásához, fenséges nyitánya a vesztendő háborúknak. S ahogy senyvedni kezdett az ellenség, úgy látszott növekedni a végvárak koszlott népének ereje. Babócsa harcosai esténként kupákat vagdaltak a falakhoz, s a Jézusurunkra esketett uralkodók seregeket szerveztek a pogány fenevadak ellen. Nemesurak és polgárfik kötöttek fogadásokat, hogy ki hányat is fog lekaszabolni Allak szörnyszülött népéből. Megindultak a vérre szomjas csapatok, sorra foglalták vissza a török kezébe került erősségeket. Budának háromszor estek neki, majd a porrá lövetett városba ellenállás nélkül vonulhattak be. A se szeri, se száma csapat nekiesett a romoknak, hogy alóluk némi kincset gyűjthessen, s a pincéket törték föl, mind levágták az oda menekülteket, aranyaikat magukkal vitték. A török hamarosan végleg eltakarodott hazánkból, majd eltűnt a felszabadító kósza tolvajsereg is.

Babócsa duhaj katonái között éltünk. Ünneplés ünneplést követett, a mesék kusza rengetegében lassan tűnni kezdett, ami volt. Senki nem tudta meg, mi közünk ahhoz, ami történt, legfeljebb a bajvívásra emlékeztek némelyek, ám ez jelentéktelennek látszott a szóban pergő fergeteges hőstettekhez képest. Egyik reggel valaki beszólt az ablakunkon. Odapillantottam, de a spaletta takarta az arcát, csak a szavait hallhattam. Kelj fel, jókatona – mondta finoman és puhán –, eltűntek, akik a végre játszottak. A zajkeverő Isten tetemüket magához ölelte. Eltűntek mind, s a megürült budai vár lakásai most kebelükre várnak. Kelj fel, nyisd ki a szemed: íme a szép nő, a hitvesed. Valódi lett, aki a képzeletben született.

– Ébredj! – nyúltam a válladhoz.

Vízérben fekszünk, s ez méreg a testnek és méreg a szívnek. Budára kell mennünk.

Gyorsan összepakoltuk a ruhákat, edényeket, fegyvereket, hogy mielőbb elhagyhassuk a fertőzött házat. Súlyos csomagokkal indultunk útnak, alig-alig bírtuk. A ház mérge gyengévé tett bennünket, hinni sem mertük az első lépések után, hogy ingatag testünk Budára valaha is visszatérhet.

FÉNYES IDŐK:
LELKE SE, TESTE SE ÉLET

Sokszor úgy gondolunk vissza azokra a legendás évtizedekre, mikor a törökordas harapdálta széjjel hazánkat, mintha akkor utcaszám teremtek volna a hősök – sőt másféle népség nem is lett volna –, mintha egy-egy pillanat megélése órányi élvezettel járt volna, holott olyan lazán zuhantak egymásra az évek, évszakok, mint a prémek, mikor a Hanza-városokból megérkezett a kereskedőkaraván. A halom csak növekedett, s mennél nagyobb lett, annál olcsóbb pénzt kínáltak a brüzsi és lübeki polgárok. Mintha az utolsókat nem oly nehéz, sőt nehezebb (minden előbbinél nehezebb) lett volna elejteni. A szlávok ijedten vartyogtak, a kereskedők a vállukat püfölték barátilag, aztán a szolgákkal felrakatták az árut, s úgy tűntek el, mintha itt se lettek volna.

Akik pedig életükkel kitöltötték ezt a vadul pergő időt, bizony távolról sem hasonlítottak az aranyos kódexek vasmezes vitézeire. És bár elhallgatni, hogy voltak (hogy főleg ők voltak) nem merném, de a róluk való beszéd nem bírhat oly igazi ívvel, ami hátára kapja az olvasót, s a csillagok közé lendíti.

Itt csupán – miként a vízbedobott kavics után – apró hullámokkal, afféle lötyköllődéssel találkozhatunk. Oly víztükörre lelhetünk, mely inkább alkalmasabb az izomerősítő úszásra, mint a vakmerő hajóskalandokra. De nem hihetjük, hogy volna kor, mely nem ilyen mozgással, a földlakók efféle kompániájával volna telve.

Sokszor gondolok arra, hogy talán éppen azok a nagyidők, amikor képesek vagyunk a nagyidőket elképzelni. S hogy milyen rossz is, hogy pont ezekben az időkben nem éljük az időnket, hanem más idején képzelgünk. Talán mégis jobb kisidőkben élni, mint nagyidőkben képzelegni, vagyis végeredményben a kisidőket tarthatjuk nagyidőknek, s a kishősöket nagyhősöknek, hiszen csak ekkor és őáltaluk van: élet.

És most ugorjunk Babócsáról Kanizsára, Drégelyből Budára, Egerből Szegedre, mert akkortájt korántsem a hatalmas vívmezők, s a végvárak omlatag falai nyújtottak otthont a lakosságnak, hanem a bérházak szűkös lakásai, ahol úgyszólván a test mozgatásához is kevés a hely, a lélek szárnyalása pedig mondhatni elképzelhetetlen. Hogy mi történt ezeken a helyeken az egymáshoz tapadó testekkel, miért ne mondanám el, hisz magam is ott voltam: velem is történt.

A szél, ami az ablakon át ért, vagy az üvöltő zene, ami ugyanott érkezett, megkavarta a szobában a levegőt, falhoz tapasztotta a függönyt, átellenben egy nőnek az arcát, aztán a kártyalapokat kicsavarintotta a férfiak markából, s a maradék nőket lesodorta a székekről. A szoba állapota némiképp megváltozott: a könnyebb tárgyak a levegőben, a súlyosabbak felborigatva, kivéve a férfiakat, akik az asztal körül dühöngtek.

– A jó istenit – üvöltötte egyikük túl a zenét, s a sivító szelet –, most kártyázunk vagy zenét hallgatunk?

Válaszra lányok se, fiúk se méltatták a kérdést, ám az istenek, akik a véletlent óvták a játékban, most a méregtől paprikavörösen előléptek a láthatatlanságból, felfordították az asztalt és ütlegelni kezdték a kártyázókat. A dulakodás lendületbe hozta a testben megbújó vérengző fenevadat. Üsd, vágd, nem apád! – kiáltották többen is, hisz rég megfeledkeztek arról, hogy kikkel is keltek birokra. Vér is csörgött, éreztem, mikor hasra vágtam magam, hogy a görögforma isten lába között kicsússzak a testkulimászból. A hajam és az arcom ragacsos lett, de én csak húztam magam a könyökömön előre, át a lábak között. Ó magasságos – sziszegtem milyen szerencse, hogy te ilyen hatalmas vagy, én meg szinte porszem. Ahhoz képest, mi zajlott a szobában, mondhatni simán megmenekültem. Megkönnyebbülten felálltam, az arcomról letöröltem a lucskot, s majd kibukott a számon a szó: Úr Isten! Aztán gyorsan visszaszívtam, megrettentem, valamelyik ott a kupacból magára veszi és hátrafordul, fordulatból gyomron vág, mert tudja, milyen rossz az emésztésem.

A fiúk az istenekkel a padlón, a lányok a felfordított asztaltól kicsit távolabb, a szoba sötétebb felében, csak a szemük csillant elő. Az egyik mellé leguggoltam, talán a legszebbhez, aki ott volt. Megsimogattam az arcát, hogy újra életet leljen, és megsimogasson engemet. Finom keze végigcsúszott a bőrömön, aztán a nyelvét is éreztem, s hogy a testéből ki– s bejáró levegő áthullámzik a pólusokon. Én a mellét fogtam meg: apró melle volt. Nem olyan, mint másnak.

Akik szeretnek téged vagy engem – gondoltam –, véletlenül születnek és véletlenül halnak meg, és persze teljesen véletlenül élnek, teljesen véletlen, ha élnek. S ahogy elképzeltem, hogy aki szeret, egy sem él, valami hideg, ázott érzés zúdult rám: A szeretetlenségbe fogunk beledögleni. És akkor a lány átnézett a pupillámon, mintha bicskával metszené a szemet, és beszélni kezdett, beszélni, pedig mennyire nem mondhatta, amit mondott.

Mennyire nem.

Bűneid korábbi életedben rejteznek – mondta. – Mikor korábban éltél egy gazdag város szultánja voltál… És a szultán dicsőségre vitte az uralkodást. Fényes háza a hatalom ékköve volt. A szegényeket gazdaggá tette, a gazdagokat alázatossá és szerényekké az élvezetben. És a három feleség patyolatban járatta az uralkodót, miként patyolat volt maga a palota is. Amikor azonban az első asszony átadta lelkét Allaknak, a magasságosnak, a szultán élete meggyöngült: a hajdan daliás alakból görnyeteg öregember lett. S amikor a második asszony is megvált a lélek börtönétől, a szultán már az ágyat nyomta, s ellökte magától a legfinomabb étkeket is. Mikoron aztán a harmadik asszony is kilehelte lelkét, a fenséges szultán szemei is átfordultak a túlvilágra.

Miként elhaltak az asszonyok – mondta –, akként vesztetted te is éltedet, mert nem volt szíved. Ők voltak a te szíved. És most szívvel születtél, hogy érezni tudd a büntetést: mind, ki melléd kerül, szív nélküli lesz, ahogyan a gyermekeid is szív nélkül születnek majd, egészen hetedíziglen, s amikor szinte telve a világ szívnélküliekkel, akkor születik valaki szívvel, ám neki halál lesz az élet.

Simogattam a lányt, lopózott a kezem a bőrön, megint a mellét, azt szerettem volna megtalálni, csak olyan nagyon kicsi volt… és akkor éreztem, valami dobban ott, ahol a melle olyan kicsi.

– Igen, van szívem – mondta –, de nem lehetek a tied, te csak szívteleneket kaphatsz, miként én is. Mikor valaha éltem, egy herceg lovagolt apám udvarába. Éjjel történt. Belopózott a szobámba, felhasította a testem és kimarkolta onnét a szívem. Elhagytam akkor gyönyörű fiatal testem és a túlvilági istenek ölébe estem. Sírtam ott, toporzékoltam, hogy nem lehet ilyen rövid, nekem még élnem kell. És akkor a teremtő Atya azt mondta: A menny befogadott volna, ám ha te a káprák tengerében vágysz élni, visszatérhetsz, de szívet nem kaphatsz. S én visszatértem, és szív nélkül éltem az életemet, szorgalmas feleség voltam, az uram gyöngyruhákban járt, s a gyermekeim is, ám szeretni nem tudtam őket. Éjszakákat sírtam és begyulladt a szívnek a helye, mikoris végül a halál megváltott, s ím most újraszülethettem és visszakaptam a szívem, de téged mégsem szerethetlek, ahogyan te sem szerethetsz engemet.

Simogattam a lányt, mindenfelé nyúlkáltam, gondoltam: hátha holnaptól tényleg nem szerethetem már. Régen a ruha alatt volt a kezem, és az övé is ott volt. Miért ne szerethetnénk egymást, amikor a test testbe zárul… – mondtam volna, de a lány valami újabb történetbe kezdett, hogy majd miféle büntetést nyerünk szerelmünkért egy legközelebbi életben, és hogy az a rettenetes, hogy soha nem tudjuk kitölteni a büntetésünket, amit az istenek róttak ránk és szembeszegülünk akaratukkal, holott csak egyszer kéne bűnhődnünk, s akkor újabb születésünkkor bűn nélkül kezdhetnénk az egészet. De nem, mi csak halmozzuk a bűnöket, hol a szívünket vesztjük el, hol a lelkünk, lehet, majd legközelebb kéz és láb, szem és fül, orr és száj nélkül fogunk életre jönni, és szörnyűséges halálba taszítjuk az anyát, akinek a méhében megfogantunk… És mondta hosszan, festette szörnyűbbnél szörnyűbbre a jövekvő életeket, de elengedni nem bírt, ahogyan én sem engedhettem el őt.

És az istenek, akiknek az igazság megtartása volt feladatuk, nem vártak sokáig a büntetéssel. Nézték egy darabig a fiút, amint a lány mellét keresgeti, amint a kéz nyugalmat lel a dobogó szíven, aztán továbbindul valamely tájakra, mint az utazó, mikor félreveti az útikönyveket és magabiztosan, mégis a felfedezés örömében úszva, ismeretlen vidékek felderítésére szánja el magát. Mint Marco, a velencei, amikor a sárgák varázsos földjére lépett, akként érezte magát a fiú. Az istenek pedig, hol nevettek (mert voltak ott ügyetlenkedések is), hol mosolyogtak (hát igen, a lány a legszebbek közül való volt), aztán – ahogy az isteneknél megszoktuk– döntöttek: elérkezett a büntetés ideje. A férfit felemelték, kiszakították a meleg ölelésből, s akár valamely elhasznált papírgalacsint, kilökték az ajtón, ki egészen az utcára, a házak közé… Miféle szívet szakasztó helyzet. Ha nem ismernénk az előzményeket, az okokat és eredőket, bizony könnyedén rávághatnánk újfent: Jaj, Istenem.

A házak között feltűnt a férfi, ide-oda járkált, mintha itt lenne éppen dolga, aztán ott. Belekeveredett a napi lopózók kusza seregébe, abba a hullámba, amely szinte önkéntelenül lendít magával testeket. Mintha ismerte volna őket, s azok is váltig állították, hogy a barátai. Együtt töltöttek megannyi órát, sőt napokat, a lányokkal már ágyba bújt, ha valamelyikkel mégsem, akkor megtörténhet, mondjuk ezen az estén vagy holnap, legkésőbb holnap. Senki sem kérdezte a férfit, hogy ő akarná-e éppen ezekkel a lányokkal, az éppen felajánlott időben.

Ilyenek voltak a törökökkel töltött évtizedek. Úgy keveredtek egymáshoz az emberek, ahogyan a szél csapdossa az ágakat. Kicsi kalandok kicsi hőseit hordozta akkor a föld. Szabad szemmel szinte alig látszottak. Megkülönböztetni őket, mondhatni lehetetlenség. A török párviadalra közülük a legvakmerőbbeket sem méltatta, sőt úgy tett, mintha nem is léteznének, s ha mégis szóba kerültek, a városi pasa csak ennyit mondott szolgáinak: Seperjék ki ezt a szemetet. Így fogalmazott két falat között, teli szájjal, nem törődve azzal sem, hogy értik-e szavait a gyilokra is elszánt szolganépek.

Az utcák lézengői pedig terveket szőttek. Ma este – így mondták – halálra isszák magukat és másnap bűzös szájukkal telelehelik a várost, hogy pusztuljon ki mind, aki él még ebben a rohadt világban. Mindenkinek kijelöltek egy szélcsatornát, reggel oda fog menni és belelehel a szélbe, a szél pedig viszi a pusztító bűzt, ráönti a városra. A tanácsurak, a törökkegyencek majd kapkodják a fejüket, hogy riadó, gázvédő maszkokkal rohangálnak összevissza, a hírhordók bejelentik a készültséget: Reteszeljék el ajtaikat, zárják a spalettákat, senki se bátorságtól, se a rettenettől hajtva ne merészeljen kilépni az utcákra! A friss levegő: maga a halál. De hiába az óvakodás: Nincs mi megvédhetne a fulladástól, halni fognak, pusztulni mind, és többé nem pusztíthatnak minket. Elképzeltük a másnap reggelt, hogy a rutinosak és mindenre elszántak közülünk nem egyszerűen csak lehelnek, hanem, mint a páviánok: feneküket fordítják szembe a széllel, s a szél pedig átfúj az egész bélrendszeren, át a gyomron és a nyelőcsövön, míg végül a szájon távozik, összekavarodva-csavarodva a legvadabb gázokkal. Így fog hát kipusztulni a város, a természet erőinek és az embernek közös műveként. Mind egyetértettünk, hogy csak így lehetséges. Időnként elvagdaltuk az ereinket, hogy vért engedjünk egy kupába, és megszenteljük örök szövetségünket.

De nem történt semmi.

A hátunk mögött hajók úsztak el. Sót, élelmiszert és fegyvert szállítottak a leleményes kereskedők. Ismerték jól a védőket és ismerték a támadókat. Becsülettel szolgálták a háborút.

A víz loccsant, evezők verték arrébb a vízbehalt halakat, s a partról elmart lim-lomokat. Milyen barnák és erősek ők ott a hajón, milyen könnyedén cipelik az ólmos zsákokat, a nyári napmelegben izzadságtól gyöngyös a bőrük… Milyen satnyák vagyunk mi, nemhogy vitézi küzdelemre, némikor a reggeli életlelésre is alig képesek.

Kortyoltuk a vért, amikor a vért kortyoltuk, ott az Alsóvárosi ivóban, a durva, nagy faasztalokat körbeülve. A kezünk ragacsos volt, a fogainkat sárgára festette a vérszövetség. Alig, de még éppen éltünk és figyeltünk. Hallottuk, amint közülünk valaki azt mondja: Nem bírom a vért meginni. Kifordul a gyomrom – aztán hirtelen felállt, rohant el a fogadóból, s közben egyre csak kiabálta: Látni sem bírom! Látni sem bírom!

Ez a pár szó mintha mindünket ráébresztett volna nyomorult helyzetünkre, hogy mi még véletlenül sem azok vagyunk, akik kicsinységünkben bár, de valamit megőriznek Krisztusurunk szívéből, abból a szívből, mely a keresztről az Atya tenyerébe szállott, majd pedig ebből a tenyérből szórattatott keserű világunkra.

Hallgattunk hát, súlyosan zuhanva, mintha az Alpok lejtőin gurulnánk lefelé, megrakva mindenféle terhekkel, mint Hannibál elefántjai, testünket gördülésről gördülésre zúzzák halálra a kövek. Seb sebet követ, s a bőr hasadékaiból méterről méterre veszik a vér…

– Ilyen veszteség mellett nem támadhatjuk meg Rómát – üvöltözött Hannibálnak az alvezér. – A legszebb állatok, Karthágó gyöngyei pusztulnak itt, míg a rómaiak húsban és lélekben dölyfösödnek. Hadjáratunk végre viszi városunkat, amit védeni volt vágyunk!

Az Afrikakorpsz dideregve hallgatta az alvezér szavait, és Hannibál földre vetette köpenyét és megtaposta, hogy ezt követően szinte félmeztelen vágjon át csapatával az ijesztő meredélyeken, a testet és lelket dermesztő jégen, a hóval kavargó völgyeken.

Mi pedig gurultunk, mintha gurultunk volna lefelé, amikor az alacsony fickó, mintegy lezárni akarva a történetet, a mi pusztulásba gurulásunkat, felállt, szájához emelte a kupát, lendületesen kortyolt, majd az ajtóra mutatott: Ez csak hatvan kiló hús volt.

Azt gondolta, ezzel bevégeztetett, és már ült volna le, de valaki – vagy többen is közülünk – arcon és hasba vágták, aztán a görnyeteg alakot kiröptették az ajtón, szinte még érte az alig kilépőt. Mert bár kicsi idők kicsi kalandorai voltunk, akiket a törökök is és a töröknyalók is utcán felejtett hulladéknak tartottak, amit majd kupacokba gyűjt valamely ügyes seprű, aztán lapátra kerül, és talicskára, végül a városon túli szeméthalmazra. Bár ennél különbnek nem tartott minket senki, a szívünk mégis megdobbant néha, s a dobbanás lendületére beindult a kéz is.

A férfiak újra kortyoltak, amikor kortyoltak ott az Alsóvárosiban, a lány a kezemhez nyúlt az asztal alatt, aztán tovább, le és fel térképezett a tenyere. Nem ő volt a legszebb és nem is hasonlított a legszebbekre. A melle, mindegy milyen volt, pont olyan, mint a többieké – épp jó méret –, esetleg kicsit nagyobb. A tehetetlenség mégis felé vonzott.

– Mit akarsz? – kérdeztem.

Lehet, beszélni sem tudott, nem működtek a hangszálai, kihűlt a vér, amikor már ő kortyolt belőle, s a hideg és nyúlós lé megragadt a torkon, az apró érzékeny szálakon. Örökké néma lesz, ha nem oldja valaki a hangot záró reteszt. Nem növekedhet benne az a fenséges zengés, aminek attól a pillanattól nőnie kell, amikor az ügyetlen, ám a természet rendjével szembeszegülni nem tudó felcser kilépett a szobából és – mintha mi sem történt volna – csak annyit mondott az ottállóknak: Kislány. S amint a hang megszűnik növekedni, úgy kezdi el terjedő útját a hús és a zsír. Terjed és növekszik, míg a bőr végül megreped, a repedéseken pedig kibillennek az izomkötegek, az inak és a belső szervek; potyognak vadul a földre, aztán a megürült bőr, a magára maradt csontozat összecsuklik.

Láttam ezt a szörnyű véget, és fájni kezdett érte a szívem.

– Mit akarsz? – kérdeztem újra.

De ő nem szólt semmit, csak járt a keze, mintha azt akarná ezzel mondani, hogy szabadítsam meg a némaságtól. Mert neki épp arról kellett volna beszélnie, amitől beszélni nem tudott, ami miatt hang nem rezzenthette meg a nyakereket.

A hallgatásáról hallgat – gondoltam, mert a vér után már bort is ittunk, előkészítendő a holnapi leheletet. És a lány, mintha megunta volna, hogy folyton beveri könyökét az asztalba, ha mélyebbre akar nyúlni a ruhám alatt, húzni kezdett magával, el a fogadóból, ki az éjszakára sötétült városba.

Késő volt. A végrehajtó istenek már útnak indították küldönceiket, a szárnyas szellemeket, akiknek nemcsak a szavaik viseltek szárnyat, mint a költőkéi, hanem a lábuk és a hátuk is. Ilyenkor szabadon kószálhatnak az utcákon, nem zavarja őket a nappali zsivaj. Belopóznak a lakásokba -–mintha csak ügyes tolvajok volnának –, s halált visznek némelyikbe, máshová továbbélést.

Alig-alig tudtunk közlekedni, száguldozó testeiket kerülgettük. Sebességüktől néhol feltüzesedett a kövezet, lángra lobbant a házak fala. Szorgosan végezték munkájukat: A jók oda kerültek, ahol a jóság igazgatta az életet, a rosszak a csalárdság és gonoszság birodalmába. Mindenki oda, ahol jól érzi magát. A föld az egyedül tökéletlen lakhely – mondogatták egymásnak –, hisz itt oly zagyván kavarodott össze a jó és rossz, hogy maga a szétválogatás szinte teljesen leköti a túlvilági küldöncök erejét. S az erővesztés mellett nem kevés kockázattal is jár a feladat: ha tévednek, helytelenül döntenek, könnyedén tehetnék a földhöz hasonlóvá a túlnan virágzó birodalmakat.

Bele a vaksötét utcákba, bele a szellemforgatagba, a lánnyal, aki megállás nélkül vont magával, vonszolt végig a sötétben végképp nem láthatni hová tartó úton, s a nadrágomba nyúlt, csavart egyet a tenyerével, ha érezte, fáradok.

Mit akarhat – kérdeztem most már magamtól, de lehetetlen volt tőlem a válasz. Orromat megcsapta a sárga folyószag, azon az utcán haladtunk, amelyik a folyóra nyílott. Összeszedtem minden erőmet és rántottam akkor a lány vállán, hogy ne legyen már néma.

– Szólj hozzám és meghalok! – mondtam, de biztosan élve kellettem neki, mert tovább hallgatott, még visszapillantani, annyit sem tett meg. Milyen nevetségesek lehettünk ott, a folyóra vezető úton: A nő indulatosan előre, én pedig lógtam a karján lefelé, mintha lehorgonyozni akarnám a járdára.

Az éjszaka lenge rémei röhögtek, vihogtak rajtam. Aztán az egyik odaszólt:

– Te, hát nem ismered fel? Ez nem az a lány.

– Hogy ismerhetném fel – válaszoltam dühösen –, ha nem az a lány?

De a szellem nem hagyta annyiban, magyarázni kezdett, hogy éppen azt kellene felismernem benne, hogy nem az, hanem egy teljesen más lány – mondta, magyarázta megállás nélkül –, én meg bólogattam, s próbáltam a lány kezét a földig nyújtani, mint egy túlpakolt szatyor, amikor hazafelé menet a boltból szinte kiszakítja a vállból a kart, féloldalra rántja a testet…

De nem voltam olyan erős, mint ő.

Nehéz elhinni, de a lány nem akart semmit. Elrángatott az iszapos partig, ahol nem volt semmi, csak fák és lucskos avar. A hajón ütlegelték egymást a színerős matrózok. A test a lelke mindennek – ilyeneket kiabáltak egymásnak, aztán beletoccsantak a vízbe és megfulladtak. A lány keze hideg volt, fázott tőle a bőr, várta, hogy átmelegítsem. Kicsit messzebb tőlünk valaki elment. Hallottuk a parti állatok hangját: az éjszakai vadászok ilyenkor fogyasztják első áldozataikat. Biztosan kivehető volt a szájzörgés, a csontok ropogtatása. Talán az egész part a fogak félelmetes zajától visszhangzott, mégis hallanom kellett, tisztán hallanom: a lány megszólalt. Kinyitotta a száját és mielőtt újra belém harapott volna: beszélni kezdett.

Beszél – gondoltam, de válaszolni vagy megjegyezni, mit mond, nem tudhattam. Éreztem, teljesen átsározódunk, a ruhánk csupa iszap, nyirkos bőrünkre rátapadt az ázott avar. Harapott és beszélt, harapott és beszélt, majd ritkultak a harapások és ritkult a beszéd. Később csak a vértől és bortól szagló leheletét éreztem, aztán azt sem, mert otthagytam.

Ki vagyok én – kérdeztem magamban, amint elhaladtam az éjszaka gyülevész seregei mellett. A fogadók éppen zártak. Marhahajcsárok kerültek az utcára, lerészegedve a földig. Üvöltöztek, a csukódó ajtó résein nyomkodták volna be a pénzeiket, hogy még legalább egy üveggel, egy pohárkával. A fogadósok szigorúak voltak. Kinyúltak a pénzért, aztán

tökönrúgták a marhahajcsárokat. Azok pedig felocsúdva fájdalmukból, dühödten rugdalták a fogadó ajtaját, aztán az utcai népekkel kötözködtek. Amikor melléjük értem, az egyik gyomron vágott. A földre estem, a másik belerúgott a fejembe. Néhány percig fekhettem ájultan. Mellettem pár lépéssel egy fiatal fickónak elmetszették a torkát, de már sem velem, sem azzal nem törődtek, arrébb vertek valakit.

Hajnalodott, mikor elértem a házhoz, ahol az összeesküvők tanyáztak. A padlón az üvegek között fegyverek voltak szétdobálva. Szuszogtak a vérivó szájak, a szoba megtelt fullasztó lehelettel.

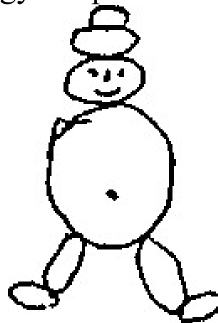
Vajon mit tehetek én?

A lányra gondoltam, akihez odahajoltam a kicsiny idők kicsiny birkózóitól telt szobában. Aki a legszebb volt. Képek villantak elém: Kezem az arcán, keze az arcomon, kezem a vállán, keze a hátamon, kezem a mellén, mikor végre megtaláltam… Aztán valami hideg, ázott érzés zúdult rám: biztosan véletlenül született, s talán már nem is él.

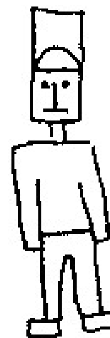
Átkozni kezdtem az igazságot megtartó isteneket, hogy többé nem láthatom őt és ő sem láthat engemet, és többé nem melegítheti a kezét és nem melegíthetem a kezemet: a szív felett.

HOGYAN VÁLTAK A MAGYAR FÉRFIAK A TÖRÖK KORBAN ÉRZÉKENYEKKÉ, ÉS MÉRT MARADTAK MÉGIS ÉRZÉKETLENEK

Úgy szeretném elmesélni neked ezt a történetet, ahogy a csillagász figyeli a bolygókat, ügyet sem vetve a monoton mozgásra – csak azokat a pillanatokat várom, amikor az égitestek elérik pályájukon azt az ívet, ahol teljes erővel tárul a szem elé szépfényű hasuk. Úgy mesélném el neked ezt a történetet, mint a zeneszerző, aki kihagyja a partitúrából a halvány hangokat, s csak a telt kottajeleket vési a papírra, azokat, amelyek egymás fölé illesztve egy török vitéz alakját rajzolják ki: *fölső cé* a turbán fölső gurigája, *há* a turbán alja, *á* a fej, *gé* a has, *eff a* jobb láb, *é* a bal láb, *dé* az egyik cipőcske és az *alsó cé* a másik.

Minden török így néz ki, talán csak annyi különbözőség fedezhető fel, hogy némelyeknél a has és a fej közé egy könnyed *gisszel* beillesztődik a nyak. A kerekded kottafejek – egyébként – muzulmán hatásra alakultak ki az európai zenekultúrában a 16. század közepén. Ettől fogva minden zenemű titkos üzenete a török fenenagy hatalma volt. Efféle kerek hangokkal képtelenség volt megénekelni akár a legvitézebb magyar harcost is (és pláne képtelenség volt egy győztes csatát). Hiszen a magyarokon minden csupa-csupa szögletes volt, mint a középkori zenei jelek: szögletes csákó, szögletes arc, szögletes, nyúlánk felsőtest és a lábak nemkülönbek.

Amint a zeneoktatást a végvárakban is bevezették, minden harcos, ha fütyült, ha énekelt, valahol a törököt dicsőítette, s a török melle egyre csak dagadozott, lassan puffatagabbá vált, mint a legkövérebb zenei hangok, hinni sem merte bárki, hogy egyenes élű magyar

szablyával végig lehetne ezt metszeni, hogy mindőjük dagadék mellét egyszer majd ketté lehet hasítani, és kiömlik onnét minden dölyf és minden vér, rá a pusztuló országra, bele a lesoványodott földekbe… Senki sem gondolhatta, hogy majdan így kap életre újra a hazai szarvasmarha-tenyésztés, s a földbe aprított törökök végül mégis életet adnak szeretett hazánknak, aminek akkor még a pusztulását rettegtük.

A haza pusztulását félte akkor mindenki, meg a saját nyomorult kis életét. A végvári lét másból sem állott, mint siránkozásból a hon sanyarú vége felől. Siránkozás siránkozás hátán, de mindenki tudta: aggódni a hazáért egyet jelent rettegni saját halálbahullásunktól.

Nem csoda hát, hogy vitézeink akkortájt nem egyszerűen elkerülték a rabokat gyűjtő, fosztogató török csapatokat, de gyakorta észre sem vették, hogy vannak. Ha éppen az orruk előtt sipircolt a gaz török, megpakolva rabokkal, kincsekkel, a magyar katonák becsukták szemüket, sőt sokszor még a fülüket is eldugaszolták. A fegyverkészítő cigányok közül nem kevesen álltak rá az átláthatatlan vasszemüveg és a hangkirekesztő füldugó gyártására. Ez kínálta akkortájt a legbiztosabb megélhetést. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy ezzel magyarázható a cigányság virágzó kultúrája a 16. és 17. század fordulóján.) A harcosoknak így még a haja szála sem görbült, csak a nép szenvedett, de kegyetlenül.

Adószedők lepték el a falvakat, beköltöztek a parasztok házaiba, hogy rejteni sem lehetett előlük az élelmet. Bár kutakodni sohasem kutakodtak, nem koslattak a gazdák nyomában, hogy valahol hátul a szín rejtekében, a kazlak alatti földodúkban dugdosnak-e valamit. Módszerük egyszerűbb és kényelmesebb volt. Mindennap levették a lakosok derékbőségét, s ahol hízást véltek felfedezni, kardjukkal megcsiklandozták a táguló hasfalat, hogy hozná hát az illető elő a még be nem szolgáltatott élelmiszert.

Az éhezés közepette bölcsességre nevelték unokáikat a nagyapák. Nap nem telt el úgy, hogy ne mesélték volna Krisztusurunk és Szentpéter történetét. Ezt az alázatra és szerénységre oktató mesét, aminek a valósághoz – vélhetően – az égadta világon semmi köze se volt. S hogy most mi is érezzük, miféle lassúsággal tellett akkor az idő, hallgassunk bele a történetbe:

Római zsoldosok és rafinált zsidó kereskedők lepték el a jeruzsálemi szentélyt, és a nép, az Atya kiválasztott népe, félelmében megszaggatta ruháit és a halálba kezdett rettegni, holott a megváltó, akit oly nagyon vártak, tanítványaival Júdea útjait szelte már. Faluról falura jártak, hogy megismertessék a néppel az igaz tanítást, hogy látva láthassák a keserűségbe hanyatlott zsidók az Atya egyszülött fiát.

Azon a napon Péter ment elöl, s utána libasorban még tizenketten. Mindig így jártak, nem kifejezetten azért, mert szűkösek lettek volna ezek a júdeai utak, hanem mert tizenhárman voltak és nem mehettek így egymás mellett párban, hiszen egy mindig magányos maradt volna. Ezért vállalták mindahányan a magányt.

Péter ment elöl most és utána az Úr. A porba fáradtan csattantak bele a saruk. Maguk elé bámultak, le a földre, s csak néha-néha vetették fel tekintetüket, s vizslatták körbe a tájat. Péter alig két lépéssel maga előtt a porban meglátott egy tört fényű pénzdarabot: két krajcár. Ismerte színéről és formájáról. Értelmetlen lehajolni és felvenni – gondolta. Mit kaphat az ember manapság két krajcárért? Átlépte az érmét és ment tovább. Az úr is szemrekapta a pénzdarabot, de nem úgy tett, mint a tanítvány. Lehajolt és a markába rejtette. Hamarosan egy faluba érkeztek, ahol éppen piacnap volt. A Mester míg

tanítványai nem látták, egy marék cseresznyét vett a két krajcáron, majd ő is, akár a tanítványok, lepihent a házfalak hűsében. Keveset pihengettek úgy együtt az árnyékban, majd megint útnak eredtek. Júdea legkietlenebb tájaira keveredtek. Fa, bokor, hűsítő forrás sehol. Gyötrő szomjúság kínozta a menetelőket. A legszomjasabb talán éppen Péter volt, aki most másodikként, az Úr mögött lépdelt. Hallotta is Jézus, amint a legkedvesebb tanítvány nagyokat sóhajtozik, vágyakozván némi innivaló után. Ekkor zsebéből elővett egy szép kövér cseresznyeszemet és a földre ejtette. Péter amint meglátta lába előtt a cseresznyét, rögtön lehajolt érte, mohón a szájába dobta, s boldogan szívta belőle a nedvet. Ám alig teltek el percek, újra sóhajtozni kezdett. Ekkor az Úr megint leejtett egy cseresznyeszemet, amit Szentpéter rögvest felkapott. Így folyt ez addig, amíg el nem értek a következő faluig. Az Úr tizenhétszer ejtett le cseresznyeszemet, s a tanítvány tizenhétszer hajolt le érte.

Mikor a falu fogadójában végre megpihentek, a Mester magához intette legkedvesebb tanítványát. Péter Jézus lábai elé telepedett. Elképzelni sem tudta, mit akarhat tőle a tanító ilyen hosszú és kimerítő gyaloglás után. És akkor az Úrkrisztus így szólott Péterhez:

– Péter, emlékszel, milyen szép kövér cseresznyeszemeket találtál mostani utunk során?

– Emlékszem – válaszolta Péter.

– És tudod-e, hogy kerültek arra a kietlen tájra?

– Bizonyára egy kereskedő kosarából potyogtak ki.

– Most tévedtél, Simon Péter. A cseresznyék az én markomból hullottak a földre és éppen annyi szem, amennyit két krajcárért lehet kapni: tizenhét. Lustaságod miatt egy helyett tizenhétszer hajoltál le. Elégedetlenségedet fáradsággal büntette az Atya.

Pétert meghatotta a Mester egyszerű bölcsessége és áldotta az Urat, hogy igazságra ébreszti az ő teremtményeit.

Az öreg parasztok mind cikornyásabban mesélték a tanulságos történetet. Minél éhesebbek voltak a gyerekek, annál hosszabb lett a mese. És a szőke kisfiúk nagyokat nyeltek minden cseresznyeszem említésénél. Fogadalmat tettek magukban, ha valaha két krajcárt találnak, elmennek a legközelebbi faluba, vesznek rajta egy marék cseresznyét, és befalják. De sem krajcárokra, sem cseresznyére nem leltek, s Krisztusurunk fényes alakja is csak a képzeletben villant fel előttük, amint gyönyörű markában melengeti a pirosra érett gyümölcsöket.

Sírhatnám teltek a napok, mikor az adószedőket újabb török csapatok követték: a hasisrágó dervisek, akiket az egyszerű nép bélszónokoknak nevezett, mert folyton-folyvást az evés ellen beszéltek, s az éhhalálra hívták az embereket. Minden pusztulás a belekben lakik – mondták –, s a belek pedig az emberben lakoznak, a pusztulás az emberben lakozik. A belek behálózzák az emberi testet. Kis csövecskék ezek vagy éppen vastag tömlők, az egyikben a vörös lé csorog ide-oda, a másikban a rothadt salak. Az egyiket a levegő táplálja, a másikat az élelem, a húsok és a zsírok. A belek hálója maga az ember. Az ember maga a pusztulás. Lökd el magadtól az elemózsiát, szűnjön benned a légzés és elveted így magadtól a pusztulást.

És bár némely parasztok megszabadulni vágytak volna saját pusztulásuktól, az étkek elvetése mellett a lélegzés beszüntetését nem voltak képesek sikerre vinni.

Míg vitézeink a végvárakban saját sorsuk fölött siránkoztak és a falvak lakossága csontra soványodott, a török férfiak úgy éltek itt, mintha otthon lettek volna. A hasuk dagadozott (még a hasisevő derviseké is), hatalmas ballonként előregömbölyödött. Miként Ászáf, a zsidó is írta: „A kövérségben rejlik hatalmuk.” Kedvenc szórakozásuk lett, hogy pihenésképpen hasra vágták magukat, s a kerekded hason ringatták nevetségesen nyeszlett végtagjaikat, s mint valamiféle hinta billegtek ide-oda. A parasztok már-már hozzászoktak a jelenlétükhöz, s az éhezéshez. Röhögtek-rihegtek a török pucrokon, gondolván, nincs a világon olyan asszony, aki ezekkel ágyba bújna, olyan pedig végképp, aki szerelmével megajándékozná őket. Büszkék voltak a soványságukra, ami a honszeretetet jelentette számukra, a becsületes életet, s egyben az asszonyok szerelmét, a szépséget. A soványság lett a hazafiság szimbóluma. Nem véletlen, hogy Sobieski János – akinek nevét dicsérni nem lehet elégszer – éppen így szólt erről: Kik soványak maradtak ezen a földön, igaz gyermekei a nemzetnek, s kiket közülük a héttoronyba zártak, elszippantották a levegőt a bűnös foglalók elől és lélegzetükkel mérgezték a szultán fenenagy birodalmát.

Egészen jól telt volna tehát a százötven év, ha nem érkezik meg a törökök újabb kompániája, akik már nem elégedtek meg az étkek megvonásával, a soványítással, nekik minden kellett, az egész ember, testestől-lelkestől.

Csapataik rátörtek a falvakra. Komédiázásról immár szó sem volt. Kardélre hányták a mindentudó öregeket, majd a gyerekeket gyűjtötték össze, kivált a fiúkat, hogy a fenséges fenevad Szulimán palotájában török vitézeket képezzenek belőlük, a legvadabb harcosokat, akik könyörületet nem ismerve majdan szüleik fészkére törnek és a halálnak adják saját véreiket.

Az elrablott gyermekeket Hadsi Bektas Kotaszani, a szentéletű dervis várta Sztambulban, hogy megáldja a leendő sereget. Kezeit az égre vetette, majd a jövevényekre mutatott, a remegő kis magyar fiúkra, mintha kezeivel emelte volna ki a levegőből a világirányító Allak félelmetes szavait. Mintha telt markából a gyermekek szívébe szórta volna a szavakat.

– Legyen a ti nevetek – mondta – Jeni cseri. Testetek legyen karcsú és erős, fegyvereitek félelmetesek, rémületet keltők. Arcotok éle metssze ketté a levegőt, amerre jártok, s csak győzelmetek legyen vagy haláltok.

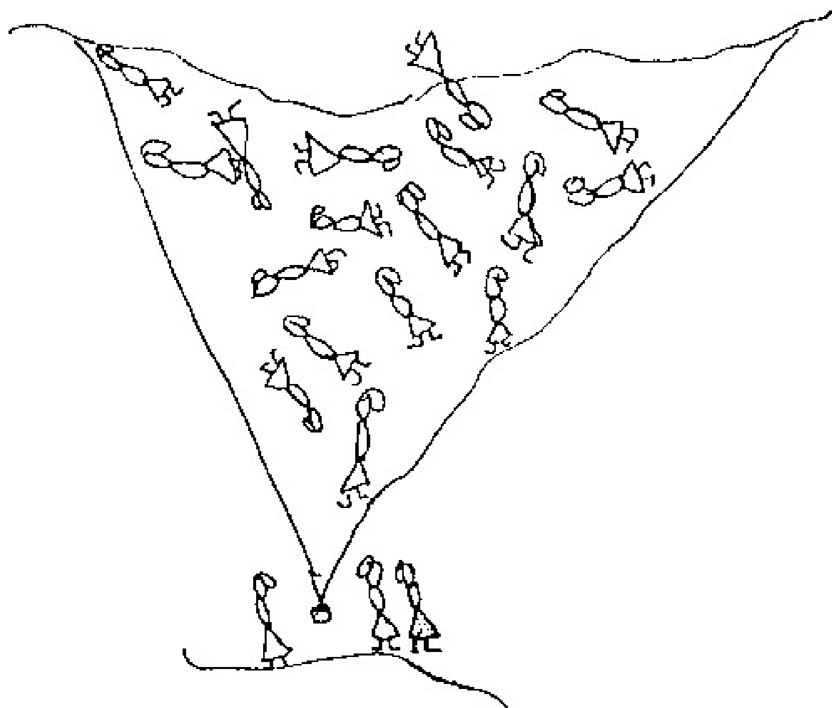
Ezekkel a szavakkal megkezdődött a harcosok kiképzése, akikből az évek során – mind ügyességük, mind újdonszerzett hitük révén – a keresztény világ legádázabb ellenségei lettek.

És halni kezdtek akkor a gyerekektől és öregektől megfosztott falvak. Az asszonyok váltak először a kegyetlen helyzet martalékaivá. Gyönyörű melleik megroggyantak, lábaikon meggyűrődött a bőr. Fájdalom hasított minden csontjukba, s hajtotta őket, hogy keressék meg a föld alatt is akár, a világ-gyilkos palotájában is az elrablott gyerekeket. Úgy hagyták el a falvakat, mintha vulkánkitörés űzné őket szülőföldjükről, mintha gyorsfolyású láva ömölne lépteik után. Vad kószálásba fogtak szerte az ország útjain, áthasítottak erdőségeken, át a termőföldeken, lefelé, egyenesen délnek, Várna és Galata irányában neki a tengernek, hogy itt majd az örmény, zsidó és görög hajósok pénzéhségét kielégítve átjussanak a Boszporuszon, át a szultáni földekre. Mit sem számított nekik az akadályok

száma, nehézség, hiszen szívük kincseiért loholtak, ami nélkül élniük amúgyis lehetetlenség.

Ahogy a törökök kiszakították az asszonyok szívéből a gyerekeket, úgy szakították ki a gyermekek az asszonyokat a férfiak szívéből. S a férfiak, akik eddig úgy hitték, senki sem veheti el tőlük azt, aki az övéké, most megrepedt szívvel ültek házaik előtt, fejeiket a térdükig hajlították, s a földre nedvesítettek keserűségükben. Olyanná lett a testük, mintha bőr sem volna rajtuk. A legkisebb levegőfuvallat fájó marásnak tűnt. Gyengék voltak, s mintha tűz izzott volna bennük. Senki nem látta őket annakelőtte ilyennek. Hevületüktől megolvadt az övük csatja, lággyá vált a hüvelyben a kard acélja. Ha erejük lett volna, hogy harcra keljenek, úgy görbült volna el a valaha dicső penge, minth csak fűszállal hadakoztak volna. De harcra bizony nem gondoltak. Lelkük az asszonyok után röppent és ott keringett a Boszporusz felett, a vizek felett és keservesen sírt.

Keservesen sírtak akkor a magyar férfiak, mind, kik derekak voltak, mind, kiket asszony szerethetett előtte. Szájaikkal átkokat szórtak, akárcsak az asszonyok is, hogy száradna le a keze annak, aki ezt tette, és száradjon el a nyaka, a lába, a nemiszerve. Átkok röpködtek szerte az országban és a török birodalom tartományaiban. Az átokhordozó démonok alig-alig győzték a munkát, s némikor figyelmetlenségből vagy a fáradtság miatt vétleneken is végrehajtották a vétkeseknek illő büntetést, így aztán bűnösök lelke és teste virágozhatott, míg bűntelenek váltak a halál s a megkínzatás martalékaivá. Meglehet az is, hogy az átkok sem voltak pontosak, nem nevezték meg, hogy kire is szálljanak vagy éppen azokat tűzték célpontjukul, akik valójában vétlenek voltak. Mert férfiak és asszonyok mind csak azt hajtogatták: Száradjon pusztává az, aki miatt ez történt. A démonok pedig hallván ezt az asszonyoktól, a szultán palotájában osztották a száradást, és tényleg, az uralkodó és fenséges környezete elkezdett száradni (kéz, láb, meg ilyesmi), ám amikor a férfiak mondták ugyanezt, a démonsereglet gyakorta úgy gondolta, az asszonyokon kell az átkot végrehajtania. Ezért aztán a menekülő asszonyok közül sokan a Várnával szomszédos Galatáig sem érhettek el, már útközben elpusztította őket a száradás. A magyar határtól le dél felé, fölül mintegy háromszáz kilométeres, lefelé tölcsért formáló és Galatában csúcsosodó sávban sűrűn egymás mellett hevertek a szerencsétlenül járt asszonyok.

A férfiak mindezt megtudván, még nagyobb keserűségbe zuhantak, fájdalmuk forróságától elporladt rajtuk a viselet, kifolyott hüvelyéből a kardjuk. Nem volt mivel védhették magukat, vitézségüket semmivé tette a szív fájdalma, ami hatalmasabb volt mindeneknél.

Ekkor lopakodtak elő azok, akik a végvárak hősében bújtak meg. Élesre fenett fegyverekkel nekirontottak a falvakban keserűn gubbasztó férfiaknak és levágták őket, átadták testeiket a halálnak… De miféle halál volt az ő haláluk és mifajta hiány az ő hiányuk?

És a gyáva kardlesők ott tivornyáztak a kihalt házak között, ökröt sütöttek nyárson és dalokat vonyítottak bele az éjszakába, bele a vérszagú levegőbe: Győztek. Később ők voltak, akik elkergették a zsírrahízott törököket az országból. Átgázolták a településeket, az egész országot, s nyomukban csak a pusztulás maradt. De ezek a férfiak – hidd el –, már nem azok voltak, akiknek a szíve bármikor is megszakad.

Az asszonyok közül az a néhány, aki megmenekült, ezidőben már a galatai hajósokkal alkudozott, hogy vinnék át őket. S a görög és zsidó hajósok több és több pénzt követeltek, majd végül ráálltak az üzletre. Telt zsebbel, egykedvűen hajtották fedélzetre a gyermekeikért siető nőket, aztán elhagyták a kikötőt. Amint a nyílt vízre kiértek, a matrózok felhagytak munkájukkal, csulákat köpködve markolászták az öregségbe aszott fiatal nőket, megerőszakolták őket a hajó padlatán, majd a megbecstelenített testeket vízbe hányták. Az asszonyokat a halak torkába húzta a nehéz fekete gyászviselet. Csak egy menekült közülük, akinek nem volt pénze a hajóra, s lopott csónakon egyedül vágott át a tengeren. Csak ő érkezhetett meg Sztambulba.

Az apró csónakot, amelyen átszelte a Burgaszi-öblöt, majd a Boszporuszon keresztül a Márványtengerre ért, nem volt ki észrevette volna. Sem kereskedő, sem hadihajó nem jelentett veszélyt, hisz bárki is vakmerő halásznak vélhette, aki becsvágyból, vagy az éhségtől hajtva merészkedik ki a nyílt vizekre. S aztán, amint kikötött Sztambulban, a

hatalmas forgatagban bizonyára valamely görög kereskedő feleségének nézték, akit idejekorán megvénített a pénzéhség és a zsugoriság. Úgy közlekedhetett hát a városban, mintha mindig ott lakott volna, s ha mégis valaki gyanakvó kérdést intézett hozzá, ő, mint afféle hitében megzavarodott moszlim, a reggeli ima szavaival válaszolt: Allahu ekber! La illahi il Allah! Nincs más isten, csak egy isten.

És az asszony már kora délután ott ólálkodott a janicsárok palotája mellett, ott ólálkodott, és váltig csak figyelt, hogy nem látja-e meg az ő kicsi magzatját, az ő vére gyermekét, azt a szépszál magyar vitézt, akivé annak immáron lennie kellett, hiszen megannyi év is eltelt…

Lesett, lesdesett, de nem láthatott semmit és senkit. Szemével nem tudta megolvasztani a köveket, a palota ablakai pedig úgy voltak kiképezve, hogy kívülről oda belátni lehetetlenség. A bentlévőknek pedig miért tűnt volna fel egy kószáló öregasszony. Abban a korban voltak, mikor fiatal testért ég az ember, hogy csak a bokáját, a combját láthatná, s elájulna a boldogságtól. Ezt mesélték reggeltől estig egymásnak a fiúk: ezt a meztelenségre csupaszított fiatal nőt: pontosan körülírták a mellet (nem volt túl nagy, de a fontos az, hogy működjön), az ágyékot, a has és a bőr remegését…

Az asszony ott állt még, amikor a nap elhagyta Sztambul fedelét, és elcsendesedtek az utcák. Feljött ím a hold is. Kíváncsian kandikált a palotát övező fák lombjai közül, megaranyozta a csipkés épület falát, s az asszony feketére sötétült arcát. És amikor már teljes volt a csend, amint a müezzin szokta, finom, de messzecsengő hangon, az asszonv énekelni kezdett:

Csicsiss el, alugy el, te kis török gyerek,
Nekem is volt ilyen, szép kis magyar gyerek.
De mikor a török a falut bevette,
Kis magyar fiamat bölcsőstül elvitte.
Most is megismerném, ha előttem lenne,
Most is megismerném, Ha elébem jönne:
Jobb vállán, jobb combján szilvamag volt a jegy,
Bal vállán, bal combján barackmag volt a jegy…
Csicsiss el, alugy el te kis magyar gyerek.

És akkor én a sötétben a jobb vállamhoz nyúltam és a bal vállamhoz nyúltam, és akkor a jobb lábamhoz nyúltam és a bal lábamhoz nyúltam. Az ujjaim kitapintották a gyümölcsmagokat. Az ablakhoz rohantam, hogy lássam, ki énekel, az ablakhoz, hogy lássam az anyámat. De csak egy fekete kupacot láthattam, amit kardra szúrnak a palota őrei.

Aki megleli anyját, annak halnia kell. Tudtam, hisz ez volt az első szabály, amit belénk vertek a hadoktatók. Tudtam, másnap meztelenre vetkőztetik a fiatal katonajelölteket, hogy megtalálják azt, akit megérintett az asszony éneke és ott rögvest, a társai jelenlétében megöljék.

Menekülnöm kellett.

Mikor már mindenki újra álomba bukott, s az őrök is szenderegve támasztották fegyvereiket, én titokban kimásztam az ablakon, nesztelen csúszva át a keskeny résen, de

nem az utca felé surrantam, hanem tovább kúsztam felfelé a falon, óvatosan, virágmintáról virágmintára, egészen a tetőig…

Egy teljes napot feküdtem ott a tetőn, a vadul tűző nap ölében. Majd végzetemet leltem, hólyagok égtek a bőrömön, a ruhától puszta testem csupa sebbé vált, mikor végre eljött az újabb este, s az újabb hűsítő éj. Óvatosan lemásztam a palota falán, megint kővirágról kővirágra lépdelve, le az utcára, s a nappaltól ott maradt rothadó szemétkupacok között elindultam a Szulemanie dzsámi felé.

A templom kertjéből éppen rálátni a Boszporuszra és a Márvány-tengerre, a hold enyhe fényével hánykolódó hullámokra. Itt tanyáztak Allak lerongyolódott szolgái, a hasisevő dervisek, akik biz semmiben sem hasonlítottak gyerekkorom bélszónokaira. Közöttük biztonságra lelhet bárki, legyen az ég vagy a föld üldözöttje, becsületből vagy bűnből menekülő. Hisz némák ők, mint a Sztambult borító ég. Némán ülnek egymás mellett, koszlott párnáikon, üveg- és cseréptörmények között. Pipát szívnak, aminek füstje átlendíti őket egy más világba.

Közéjük ültem, de a bódanyt nem fogadtam. Rettegtem a káprázattól, a mozgásba lendülő tárgyaktól. Aki élt, nekem az is sok volt, nem akartam, hogy életre kelt tárgyak szaporítsák az elviselhetetlenek világát, azt, ami eredendően rossz.

Ültem és vártam, hogy mindőjüket leterítse a képálom. Az egyik éppen elterült a földön.

Ő már boldog – mondta valamelyik, és kisvártatva elnyúlt a piszkos földön, kizuhant a mécsvilágból, csak a szemei izzottak lázasan a sötétben. Aztán sorra mind lebuktak, úgy zuhantak ültükből a földre, mint a vár fokáról halálba gördülő vitézek. Fenséges tájak ölébe zúgtak mind. Rongyos ruhájuk fényes viseletté vált, koszszítta vendéglőjük fenséges palotává, s a csodaszép fekete nő a szultán háreméből most érintésnyi közelségben… Fejfájva dőltem én is álomnak, hogy mihelyst az első nap jelez a keleti ablakban, véghezvigyem tervemet: a hazatérést.

Kereskedőkaravánhoz csapódtam, hogy biztonságban hagyhassam el a várost, Sztambult, ami otthontalanságom idején befogadott. Félnem, hogy felismernek, hogy gyanakvón méregetnek majd és jelentést visznek felőlem a szultán titkos szolgáinak, nem kellett, hiszen ruházatom épp annyira volt átmocskolódva, mint a hasisevőké, s még a bőröm is füstöt lehelt. És tudni való az is, hogy ez a birodalom már nem az volt, mint száz évvel előbb, a nagy Szulimán idején. Hanyatló százada volt ez a törököknek. Nem volt szultán, aki elsőnek neveztetett volna, mind másodikok, harmadikok vagy éppen negyedikek voltak az uralkodásban.

Harmadik Mohamed kezdi a századot, s uralkodása mindössze annyiban hasonlít a régi nagyokéhoz, hogy trónra lépésekor tizennyolc férfitestvérét fojtotta meg, s atyja feleségeit áldott állapotban hajíttatta a Márvány-tenger csillogó habjai közé… Az ország kormányzása egyébként nem érdekelte, éjjel és nappal a háremhölgyek ölében kucorgott, örömre várva, majd hamarosan halálra válva a pestistől, amit kujtorgásai közben szerzett. Mikor pedig a fekete kór még nem gyűrte le végérvényesen, de keresztbe-kasul megrágta az ő testét, gonosz lelke még egyszer erőre kapott és elsőszülött gyermekét megfojtotta, s az anyját tengerbe lökette. Mindannak ellenére, hogy Magyarhonban afféle vízeszű vezérek irányították az országot, mint amilyen Báthory Zsigmond volt (itt most leírva őt, felejtsük el örökre a nevét), a török elkezdett kipusztulni az országból. Zrínyi György uram

könnyedén visszafoglalta a végharcok szimbólumát, Babócsát, s valamely magyar vitéz párharcban legyőzte Köprülit, a rettegett kanizsai beglerbéget.

Mohamedet fia, a kiskorú *Achmed* követte, aki bár első volt nevében, de az utolsók közé sorolják tettei. Bocskait királlyá akarta tenni ez az eszement, de a fejedelem elutasította az ajánlatot. Mikor Budára hívatta a török, mindenféle elővigyázatos lépést tett, nehogy a rafinált ellenség úgy kerítse markába, mint annak előtte legvitézebb hőseinket, például Bálint nemesurat, aki, ha nincs repülő lova, akkor örök életében ott kukulhatott volna a sztambuli héttoronyban, a szultán fényességes kalickájában. De semmi rafinéria. Bocskainak haja szála sem görbült. Miféle törökök ezek – gondolta is röhécselve, mikor a török seregek védelmét élvezve elhagyta a budai várat.

Mikor aztán Achmedet is elvitte a kéjlesés, *Musztafa* került a trónra, akit eddig a héttoronyban tartottak fogva, számtalan magyar vitézzel együtt. Musztafa elmezavartan került ki a börtönből, azt tartják, hogy a magyarok keserves éneke babonázta meg, személyét inkább emlegetik majdan a boszorkányságról szóló könyvek, mint azok a történeti munkák, melyekben a jeles államférfiak kerülnek bemutatásra.

Musztafát *Második Ozmán* követte, akit saját hadserege sem bírt elviselni és trónjáról sürgősen letaszíttatott.

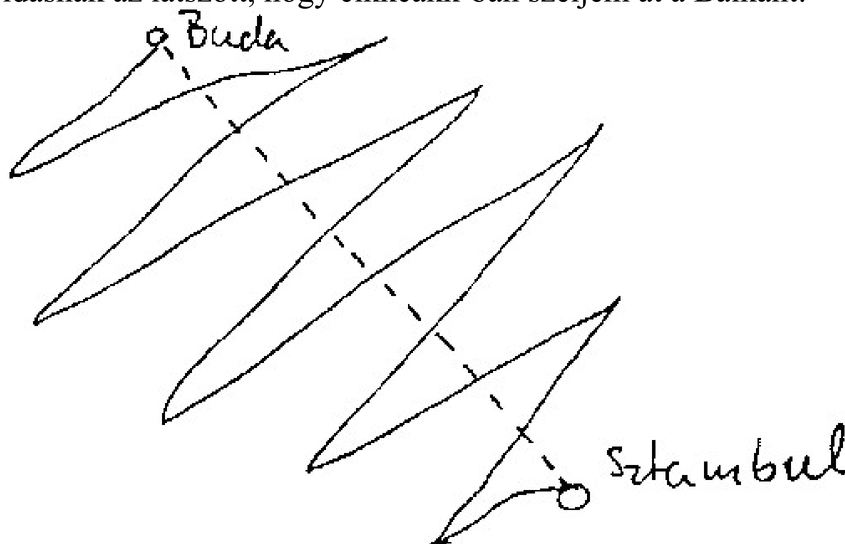
Ozmán utóda *Negyedik Murád* –- nem is tudom érdemes-e egyáltalán a negyedikekről beszélni (?) – kardélre hányatta a janicsárok 65. ezredét, mert éppen ez járt elöl Ozmán elveszejtésében. S alig e véres munkával elkészült: a gyönyörökbe fulladt élete.

Testvére került eztán a trónra: *Első Ibrahim,* aki ugyan első volt, de valljuk meg, hogy az Ibrahim nagyvezérhez illő név, ilyen néven, bármily gonosz is legyen valaki (mert az volt), senki ne legyen szultán. Róla ezért nem érdemes több szót ejteni.

Negyedik Mohamed volt a század legjelesebb szultánja. Negyven évig bírta a trónt, mert mindössze kilencéves volt, mikor odakerült. Az alattvalók már dögre unták, hogy évre év múlik és a szultán még mindig Mohamed. Imáikban kérték Allakot, a fényességest, hogy ha szereti az igazhitű népet, szólítsa magához a trónhoz ragadtat. Minden ima és rimánkodás ellenére negyven évet kellett várni, hogy a fényességes világmozgató végre teljesítse sok millió hívének kívánságát. Mohamed próbálkozott meg utószor, hogy keresztény világunkat elpucolja a föld színéről (talán Allak épp emiatt váratott a cselekvéssel). De hiába szövetkezett a gazember Thökölyvel, minden terve sikertelen maradt. Építtetett például oly hatalmas ágyúkat, melyek méretben felülmúlták az Európában ismert legnagyobbakat, ám – mint erről a francia Voltaire is beszámol – mikor Bécs falait akarták volna ezekkel bedöngetni, elsütvén az ágyút, nem a lövedék repült el, hanem a hatalmas lövedéktől az ágyú teste, rá a fenemennyiségű török csapatokra. S kit aztán az ágyútalpak pusztítottak el, s ki pedig megmarad, azt Sobieski János lengyel király csapatai cincáltak halálra. Mohamed még azt is megélhette, hogy Buda is visszakerült a magyarok kezére, majdan pedig azt, hogy az egész ország felszabaduljon. így nekünk azzal a három maradék szultánnal *(Második Szulimán, Második Achmed, Második Musztafa* – mind csupa második), aki még ezt a századot uralta, foglalkoznunk nem érdemes.

Nem volt hát oly nagy feladat a visszajutás, mégis csalafintasághoz folyamodtam. Számot kellett vetnem azzal, ha a legrövidebb úton indulok és előbb, mint az évi török sereg, s én a szultáni sereggel egyenlő sebességgel vagy gyorsabban haladok, akkor így érek a lehető leggyorsabban Budára (természetesen nem számolva a pasák kódorgó csapataival, amelyek

az életemre éppoly veszélyesek, mint a szultán serege). Ha viszont a szultán serege nálamnál előbb indul, akkor vagy utolérem őket, vagy a visszavonuláskor botlok beléjük. Így aztán egyetlen megoldásnak az látszott, hogy cikkcakk-ban szeljem át a Balkánt:

– ----- szultáni és pasai seregek
______ az én utam (cikkcakk)

Bár ilyen módon is sokszor keresztezem a lézengő pasai és a szultáni seregek oda-vissza útját, de az, hogy éppen akkor és ott összefussunk, szinte elképzelhetetlen.

Körülményes utazásomnak köszönhetően bejárhattam a törökáztatta föld minden szegletét, láthattam a kihalt és alig lakott tájat, a rommá omlott falvakat és városokat, a csontra silányodott bujdokló lakosságot. Láthattam a szultán katonáinak kegyetlenkedéseit, s nemkevésbé a császár zsoldosainak mocsadék tetteit, mert ez utóbbiakból is bőségesen volt. Az olcsó dicsőség és a könnyen szerzett zsákmány reményében a keresztény világ minden semmirekellője itt élte ki kedvenc gyilkolászását. (De ne szóljunk erről. Gondoljunk inkább Sobieski Jánosra, Esterházy nádorra vagy Petneházy Dávid uramra, akik révén mégis életet lelhetett a nemzet.)

Óvatos közeledésem enyhén tolta maga előtt a levegőt: Buda felé. Érkezésem nem kavart vihart. Kószálásom a városfalon belül: már érted zajlott. Tudtam, ha nem kerülhetnek kéz és kéz, arc és arc, lehelet és lehelet közelébe, akik egymást szeretik, semmivé pusztul a város. A lelkesek kilehelik lelküket, a lélekteleneket elnyeli a kanális, a megürült házak falai felrepednek, s mint egy foszlott zsákból: a föld színéig potyognak a kövek. S a lovasok, akik majd később arra járnak, talán emelkedőt, kis dombocskát sem észlelnek, ami jelezhetné a valaha itt zajlott életet. Kutattam hát utánad a Budaörsi úton és a Hűvösvölgyi úton, s mikor a Budai fertályt bejártam, Pestre is átjutottam, holott Pest életrekelését senki sem hihette, de én csak jártam úttól útig és háztól házig, hogy megtaláljalak, és visszakapd azt a férfit, akit érzékenységben őrzött meg a rabság, hogy te lehess az az asszony, akinek majdan: megreped a szíve.

JÓKAI ANGYALAI

és nemzetkrónika harmadik kötete

1904. május ötödikén az égpalota termei édeskés sóhajtásokkal teltek meg. Az úr éppen az utolsó mondatokat ízlelgette kedves szolgájának munkájából. „A jövő századokban a magyar nemzet nagy hivatásának csak dicsőséges folytatása legyen, de soha se legyen – Vége.” Hát bevégződött a magyar nemzet története, morogta most már maga elé, s becsapta a dísztáblás Jókai-kötetet. Sajnálkozva lódította jobbra, utána meg balra a fejét: Vége. S az angyalok, akik a nagyterem ajtajánál leskelődtek és hallgatóztak, csak hallják a keserű szavakat: vége, ennek aztán vége. Lesik az ajtórésen át, olvassák a könyvön a szerző nevét. Szóval ennek a Jókainak vége van. Szóval az Úrnak elege lett belőle. Hirtelen átgondolták lehetséges feladatukat, hogy május van, meleg, lent meg ott van az ágyon az ő Uruk elaggott teremtménye, akiből mára mindenkinek elege lett. Azaz parancsot sem szabad várni, rohanjunk hozzá, emeljük ki mellkasából a lelket, aztán usgyi vissza a nemes gazda elé.

Gyors topogás az égpalota előcsarnokában, aztán egy egész csapat angyal csapott le Jókai budai villájára. Ripsz és ropsz, mint ahogyan legyet üt le az ember, az angyalok olyan gyorsan merték ki a testből azt a kis kupacot, amit valaha még az Úr ültetett oda. Alig emelkedtek el a földtől, volt némi cívódás köztük, hogy melyikük viheti markában melengetve parancsnokuk elé, majdhogy szét nem tépték, mert mindegyik különbnek akart látszani az Ég-gazda szemében. Végül aztán megállapodtak, hogy együtt borulnak be a nagyterem ajtaján, mint amikor parasztok mennek küldöttségbe országuk kormányosához: Hogy hát közös a bánatuk, egyemberként vannak itt ennyien.

Zörgés, dörömbölés, meztelen tappancsok csattogása. Hát itt meg mi történik – zördült bele a levegőégbe az Úr. Nem kellett sokat gondolkodnia, hamarosan becsapódott a nagyterem ajtaja, az aranykilincsek nekivágódtak a tetőket tartó oszlopoknak, s akár a fellökött vödörből kipergő búzaszemek, bezúdultak kenyéradó gazdájuk elé az angyalok.

– Itt van Uram, elhoztuk – szólt a legbátrabb, s a többi meg lábával bökdöste előbbre a szerzeményt.

– Mi van itt? – kiáltott meglepetten az Úr.

– Hát, akinek vége van, az öreg Móricnak a lelke.

Hogyhogy vége van – üvöltött most már a felsőbb világ királya. – Mi a jó istent képzeltek ti magatokról – dörögte magáról megfeledkező hangon.

– Mi csak megelőzni akartuk parancsodat – akadékoskodott egy másik angyal.

Az Úr hirtelen hátat fordított, s fegyelmezett, ámde határozott hangon csak ennyit sziszegett:

– Menjetek ki, de a lélek maradjon.

Az angyalok csodálkozva tolattak kifelé az ajtón, nem értették, miben is hibáztak. Az egyik, egy Giuseppe nevű, Szicíliából származó angyal még oda is vetette a többieknek:

– Há nem ő mondta?
– Jaj, te Giuseppe, te olyan buta vagy, hogyan is lehetett belőled angyal – sóhajtott a Giuseppe mellett nyomakodó églakó.
Giuseppe pedig – mintha tényleg kíváncsi lett volna rá valaki – kicsit vakogó állatias hangon kezdte elmesélni, a mindenki által jól ismert történetet, hogy 1591 augusztusában olyan vadmeleg volt a szicíliai kövecses vidéken, hogy majd kiforrt az emberek koponyájából az agyuk, s mikor egyszer dél körül nem sikerült hazaérnie az asszonyhoz, meg a gyerekekhez, hát hogy ne égesse szénné a napsütés, berobogott egy kápolnába. Lezökkent egy padra, el is aludt, s így észre se vette, hogy banditák özönölnek be és pakolják zsákjaikba a kegytárgyakat. Mikor aztán minden zsákjuk megtelt és minden arany-ezüst náluk volt, a bűnjelek eltüntetése végett lángra lobbantották a kápolnát, Giuseppe meg nagyon aludt és szörnyű vészterhes álmot látott. Álmában a kihalt falu utcáján tévelyeg, éppen a déli nagymelegben, és zörög itt, és zörög ott, de sehol sem nyitnak ajtót. A nap pedig perzseli szét a ruháját, a bőrét, minden testrészét, s már a húsba is belemar és a belső szervekbe. Ekkor aztán felébred hirtelen, de már késő, a tűz szinte csontjaiig mart, s a lélek előtt felszakadt a zsilip, s az emelkedni kezdett az úr birodalma felé. Még markával kapkodott, hogy visszatartsa, de minden hiába volt. Hogy így ártatlanul halt meg, és életét nem végezhette be saját rendje szerint, az Úr angyalsággal jutalmazta.
– Micsoda népség – szólalt meg Jókai, mikor már elült az angyalzaj. – Hát még azt sem tudtam mondani, hogy Jaj Istenem, és már ki is repítették lelkemet a föld köreiből.
– Kutyából nem lesz szalonna, angyalból se énekes halott – bölcselkedett az Úr tréfás hangon, hogy a vendég érezhesse otthon magát, mintha mindig ide készült volna. – Dehogy akartalak én magam elé idézni, inkább tartottalak volna a lenti világban, hogy folytatni tudhasd a Magyar nemzet történetét, aminél felemelőbb munkát már régen nem olvastam. Bárhol is üti fel az ember, mindenütt a jóság diadalát találja, mindenütt afféle hősökkel találkozhat, akiket szívesen látnék égi seregem katonáiként. Ha te nem hívod fel rájuk a figyelmemet, bizony észre sem veszem őket, s angyalaim csupa Giuseppékből állnak. Ekként arra gondoltam, hogy a magyarok történetének még száz évét megismerheted, hadd gyarapodjon az én katonaságom derék vitézekkel.
Meglepődött, rettent a nagytekintélyű mesemondó:
– Még százat? – kérdezte hitetlenkedve.
– Majdnem százat – válaszolta az Úr. – 1996 augusztusában küldetek érted. De akkor aztán elégedj meg éveiddel, markold hónod alá a nemzetkrónika harmadik kötetét, és gyere.
Jókai még berzenkedett kicsit, hogy ha már úgyis vissza kell mennie, nem lehetne-e inkább a Kárpáthy Zoltánt vagy az Aranyembert folytatni, meg tulajdonképpen, semmi ereje ehhez a strapához, a visszaúthoz, meg ehhez az újabb majdnem százhoz… Ám az Úr nem vacakolt tovább, lábával meglökte a kicsiny lélekkupacot, az meg peregve-forogva hullott lefelé, vissza a budai villába, bele a nemrég elhagyott testbe.

Jókai halála, majd temetése nemzeti gyász volt. Mindenki siratta őt. Az is, aki olvasott tőle, s az is, aki nem, aki azt hitte valójában, ez a Jókai volt a Mátyás király, s halálával oda az igazságnak is Magyarföldön. Azt mondják, hogy még Gyulai Pál, a hírhedt kritikus is hullajtott néhány csepp könnyet, ám igazi zokogásba csak 1909-ben fogott, mikor lelkét a

túlvilági követek beseperték a poklok mélyére. Hullott a Gyulai Pál lelke, s alighogy megérkezett, egyik társától kérdezi:

– Hát a hazudós Jókai meg hol van?

– Nem itt van az, te.

– Hát hol?

– Hát bizony nem lehet az másutt, csak a mennyek palotájában.

Nem idézhetem fel azt a féktelen szitoközönt, ami ekkor kifakadt Gyulaiból, leemelte az Úr birodalmának minden apró foltját az égből. E szitokár akkor újult fel megint, amikor egy alsó világban turistáskodó angyal elkotyogta, hogy a hazudós mesemondót az úr visszaküldte a földi világba, mert kevés oly kedves dolog van számára, mint ezek a hazugságok.

Még ha csak Gyulai nem tudott volna Jókai visszatéréséről, de bizony nem sejtette azt még Nagy Bella se, az író özvegye, se más teremtménye az Úrnak, legyen ember, legyen állat egész Magyarországon.

Láthatatlanság vagy mi okán, ebbe nem mehetünk bele, mert szinte semmit sem lehet sejteni a túlvilági hatalmak praktikáiból. A névmágia megszállottainak állítása például, hogy bizonyos Móra vagy Móricz nevű szerzőkbe költözött volna tovább a visszaküldött lélek – nem vélhető igaznak. Elégedjünk meg hát ennyivel: A nagy mesemondó itt maradt evilágunkban, de erről senki egy szót sem tudhatott. Élt, élengett titokban. Figyelt és leskelődött, hogy lefülelhesse azokat a hősöket, akik majd az Égatya seregébe jutnak.

Üldögélt erdők szegletén, házak rejtekében, utcák sarkainál, ott volt a harctereken, s a kormányüléseken, kísért embereket valami célok nélkül elpusztulni, ott állt a határvonalnál, mikor mint felesleges korhadt ágakat a külhatalmak fejszéi lecsapták az ország örökös végtagjait, s aztán a háborús veterán ország gyógyellátását szemlézte: a fertőzés elhatalmasodását, a sebek üszkösödését, s a folyamatosan pumpált gyógyszeradagokat, s a tévedést a szerek terén és a tévedést a mennyiségben, az itt-ott életre kelő bőrdarabokat, s a másutt foszlásnak induló szervezetet. Figyelte a betegség doktorait, hogy papíron örökítsen meg néhányat, hogy földi parancsnokból égi kapitány legyen belőlük. Ült ölébe karikázott papírtekerccsel, mintha egy hatalmas toalett göngyöleget rejtegetne, hasmenéses időkre.

Ám alighogy valamit papírra vetett, hogy daliás alkatú magyar férfi, vagy hős, aki nem az ellenséget vitte csupán a végre, de egyben a gonoszt is szívén lőtte, alighogy igazgatni kezdte a leírtakat a szeme előtt zajlóhoz, mind csak azt látta: nem pásszol. Mint a gyerekek kinőtt nadrágja, alig lehet felerőltetni, s ha mégis, feszül és szűkül, még enni sem lehet, mert a kicsit kijjebb dagadó has kilövi a sliccgombokat. A nagy mesemondó sorra hajigálta el a vázlatokat és figyelt tovább, hátha újabb évek és megleli az utánpótlást. Jött megint egy háború, megint csak benne a nagy vérontásban, megintcsak látni a vesző embereket, megintcsak nem látni a nemzetről gondoskodó kezeket, mindenki csak az Úrhoz fohászkodik, de senki sem fordul parancsnokához: Kapitány úr, ne szóródjunk bele ebbe a csatába, mert mind odaveszünk. Az Úr pedig nem igazgatta ilyen mód a földi világot, így hát odavesztek százan, meg ezren, s akiket harcterekre nem vezényeltek, azoknak testét felebarátaik kedvtelésből gyűrték bele a halálba. És nem állhatott meg semmi a háború után. Uniformist cseréltek a gazemberek, s tovább folytatódott az emberek gyomlálása,

mintha bizony a gyilkosság bárki élete számára is orvosságul bizonyulna. Egyeket kiszórtak az életből, másokat az országból, a városból, vagy egyáltalán csak a lakásukból. Az öreg mesemondó pedig mutogatott erre-arra a ceruzájával, de hősi történetet nem tudott papírra vetni. És forradalom jött, és megtorlás jött, olyan évek, mihez képest mondhatni a bresciai hiéna vonyítása legfeljebb afféle bécsi udvari sakál nyöszörgése volt. A legnagyobb megrökönyödést az okozta, amikor látta, hogy mindazok, akik átélték a kegyetlenkedéseket, mikor megkérdezte tőlük valaki: Ez volt?, szemrebbenés nélkül felelték: Ugyan, hogy gondolod. Mintha fejükből kisepertek volna minden emléket. Elhaltak a hazudósok közül többen is, és bekerültek a pokolba. Morgott is a megperzselt Gyulai, hogy rendben van, ezek mind idevalók, de hol van a főhazudós, a Jókai, az meg az egek palotájába kerül? Pedig az öreg mesemondó sose tett volna olyat, hogy eltagadja, ami történt, legfeljebb hozzáfércelt még ezt-azt. És hiába jöttek évek, mikor már nem kellett eltagadni, ami történt, a bűnösök nem rettentek, hisz könnyedén legyinthettek: nem emlékeznek arra, ami történt. És senki sem mutatott rájuk: az ott egy bűncselekvő. Mert büntetlen maradtak bűntételek, nem volt mi megakadályozta volna, hogy a bűncselekvők tovább szaporodjanak. Persze a mesterírót korántsem az bántotta, hogy ilyennek vagy olyannak látszik a történet, hanem, hogy feladatának nem tudhat megfelelni, mert rémesen közeledik az 1996-os év, és még egyetlen olyan hősi történet sincs papírra vetve, ami alapján az Úr angyalkatonát választhatna seregébe. Mert volt, aki igazi hősnek látszott, ám cselekvésre nem jutott lehetősége, a másik meg hős volt minden porcikájában, de mikor cselekednie kellett volna, megpuhult az agya, vagy halálba küldték, vagy maga vetett véget önnön életének. Bár az öreg mesemondó sokakat szeretett közülük, mégsem volt egyik se igazán neki megfelelő hős. A régiek, ha valamit akartak, ripsz-ropsz már meg is tették.

– Legalább egy ilyen lenne – morfondírozott –, a többit akkor már hozzácsapnám.

Azám, de hamar bevégződött a morfondírozás, hisz kifogyott az idő, s elérkezett az 1996-os év. Jött az Úrnak angyala, felmarkolta Jókait, az Atya evilági titoknokát és felröpítette az égbe, egészen az Atyaisten elébe.

Jaj, sosem volt annyira megrémülve az ősz szakállú mester, mint most, tudta, a feladatot nem volt képes ellátni, és rettegett, hogy az úr mérgében még száz esztendőt rásóz. Állt csak megszeppenve az égpalota tükörtermében, állt vagy perceket, mikor az Ég Királya rászólt:

– No, szolgám, hol van a Nemzettörténet harmadik kötete? Tárd elém, hadd vizsgálom meg, kikből verbuválódik angyalseregem.

Jókai rémülten sütötte le a szemét, zavartan bámulta a lábujjait. Majdnem elsüllyedt szégyenében, ha nem tudta volna, hogy minden süllyedés a földre való visszatérést, az annál nagyobb pedig a Gyulai mellé jutást jelentené. Nagyon törte a fejét, végül hirtelen mentő ötlete támadt:

– Atyám! Nem írtam le őket papírra, ellenben, ha újra lepergetnénk azokat az éveket, én rámutatnék alakjukra, s te mindnek feljegyezhetnéd a nevét.

– Hogyan, hát nem írtad meg? – sistergett a úr hangja. – Hogy nézzem végig azt a száz évet újra?! – morgott és kiabált, egyszerűen szokatlan volt számára, hogy olyanokkal társalogjon, akik nem viszik végbe feladatukat, aztán a rémület, hogy megint Giuseppék kerülnek az angyalseregbe, megszelídítette.

– Na jó – mondta beletörődve, és intett a moziangyalnak, Lumietnek, hogy szerelje fel a vetítőgépet. Olyan régi fajta gép volt ez, amin kézzel lehetett gyorsítani, meg lassítani az időt, szóval afféle rendes isteni szerkezet.

Kegyetlen percek kezdődtek, senkinek se volt akarása, hogy végignézze újra azt, amit már egyszer is nehéz volt. Ám az öreg mesemondó már tudta: innéttől az ő ideje kezdődött. Mint a némafilmek szövegmondója harsány hangon igazgatni kezdte a látottakat:

– Amott egy vezérkari ezredes, meg egy miniszterelnök, akik parancsot adnak a háborúra, de mi mégsem őket választjuk seregünkbe, hanem azokat, akik véghez viszik a parancsot és golyótól halnak meg és éhségtől pusztulnak, és járványok emelik ki testüket a földi világból, s ha tovább jártatjuk szemünket: íme a kormányzó és vezérei, visszamarkolják az ország elszakasztott részeit, mi mégsem őket hívjuk égi csapatunkba, hanem azokat, akik ottfelejtették életüket az oroszok hidegében, és azokat, akik visszavánszorogtak a fogságból, akik meg bírtak érkezni a kínzóhelyekről, és nekifogtak, hogy a semmivé tett országot, a lebombázott Budát és Pestet követ kőre rakva újraépítsék. És alig több, mint tíz esztendő, a város megint romokra hullik, s jönnek, akik újra építeni kezdik, és jönnek, akik szótlanul kivárták a börtönéveket és bárhogy is keveredtek ki a zárkákból, ki tudták mondani ebben az országban, hogy Jó napot, hogy Jó estét.

Ha pergetjük tovább a tekercset, s eljutunk addig a pillanatig, amíg értem küldettél, egészen az utolsó képekig láthatod azokat, akiknek nevét nem írják gyöngybetűkkel díszes kódexekbe, akiknek neve olyan egyszerűen röppen ki az emberek emlékezetéből, ahogyan lelkük is egyszerűen keveredik ki a földi világból. Ők a harmadik kötet hősei, és ha ők nem lettek volna, senki sem juthatna odáig, hogy a negyedik kötetet elkezdhesse írni, hogy akárcsak egyetlen szót leírjon nemzetünk nyelvén, hogy akárcsak annyit súgjon valaki fülébe: szeretem. Az Urat igen meghatotta az ősz mester elbeszélése, meg hát számot vetett azzal, hogy ilyenformán alig száz év alatt ezerévek hőseit gyűjthette össze, s most már akkora angyalseregletet verbuválhat, hogy minden égi feladatra kellő mennyiségű személyzettel rendelkezzen.

– Nos, szolgám, megtetted kötelességed – mondta nyugalmas hangon –, mehetsz. Amott hátul van egy sziget, se égi, se földi országhoz nem tartozó új alkotású terület. Ott lesz további lakhelyed. Tudom, a szerelem valaha akkora rést metszett a szíveden, hogy akár egy búzás-szák is befért volna rajta. Ott majd összevarrják a hasadást.

Jókainak sírhatás csavart az orrába, az úr meg büszke volt magára, hogy igazi meglepetést okozott.

– Eriggy! Ne várakoztasd a puhakezű szívsebészt – mondta, s kicsit megbökte az ősz mestert. Jókai pedig elindult a jól ismert úton az Aranyember fenséges tájaira…

A Palatínus Kiadó az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők
Egyesülésének tagja

Kiadónk könyvei kaphatók:
1118 Budapest, Rahó u. 16.
Tel.: 319-3020, tel./fax: 319-3019
Könyveinket megtalálja az interneten:
http://www.palatinuskiado.hu
E-mail: info@palatinuskiado.hu

ISBN 978 963 9487 48 2

Kiadta az Új Palatínus Könyvesház Kft.
A kiadásért az ügyvezető igazgató felel
Műszaki szerkesztő: Neyer Éva
Tördelés, nyomás: Séd Nyomda Kft., Szekszárd
Felelős vezető: Katona Szilvia

Table of Contents

Dzsigerdilen
A szív gyönyörűsége
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.
32.
33.
TÖRÖK KOROM
(ELBESZÉLÉSEK)
TÖRÖK KOROM KAMASZMAGYARORSZÁGON
Első rész
Második rész
FÉNYES IDŐK:LELKE SE, TESTE SE ÉLET

HOGYAN VÁLTAK A MAGYAR FÉRFIAK A TÖRÖK KORBAN ÉRZÉKENYEKKÉ, ÉS MÉRT MARADTAK MÉGIS ÉRZÉKETLENEK
JÓKAI ANGYALAI